196. Keskiviikkona 3 päivänä helmikuuta 1999

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely

1) Hallituksen esitys uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi 7586

Hallituksen esitys 1/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp
Lakialoite 16/1995 vp, 6, 11, 135/1998 vp
Toivomusaloite 1/1995 vp, 2, 3/1996 vp, 3, 4, 6, 8/1997 vp, 1—3, 5/1998 vp

2) Hallituksen esitys laiksi Suomen Hallitusmuodon voimaantulojärjestelyistä 7627

Hallituksen esitys 75/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 11/1998 vp

3) Hallituksen esitys liikennerikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisesta ,,

Hallituksen esitys 32/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 24/1998 vp
Lakialoite 34, 78/1996 vp
Toivomusaloite 15, 16/1995 vp

4) Hallituksen esitys sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevien säännösten uudistamisesta 7639

Hallituksen esitys 74/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 25/1998 vp
Lakialoite 67/1997 vp

Ensimmäinen käsittely

5) Hallituksen esitys laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta 7640

Hallituksen esitys 82/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 38/1998 vp
Lakialoite 23/1995 vp, 50/1997 vp, 81, 93/1998 vp
Toivomusaloite 233/1995 vp

6) Hallituksen esitys laeiksi Ahvenanmaan itsehallintolain ja Ahvenanmaan maanhankintalain 17 §:n muuttamisesta 7662

Hallituksen esitys 147/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 12/1998 vp
Toivomusaloite 3/1995 vp, 2/1997 vp

7) Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta 7663

Hallituksen esitys 107/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 26/1998 vp
Lakialoite 7/1997 vp

8) Hallituksen esitys Bulgarian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 7665

Hallituksen esitys 270/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

9) Hallituksen esitys Filippiinien kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 7666

Hallituksen esitys 271/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 21/1998 vp

10) Hallituksen esitys Slovenian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys 272/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 22/1998 vp

11) Hallituksen esitys Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Jordanian Hasemiittisen kuningaskunnan välisen Euro-Välimeri-assosiaatiosopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys 279/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 23/1998 vp

12) Hallituksen esitys laiksi tuloverolain 76 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 281/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 69/1998 vp

13) Hallituksen esitys laiksi verohallintolain 13 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 282/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 70/1998 vp

14) Hallituksen esitys henkilötietolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi ..... „

Hallituksen esitys 96/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 26/1998 vp

15) Hallituksen esitys laeiksi väestötietolain ja rekisterihallintolain 2 §:n muuttamisesta 7667

Hallituksen esitys 192/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 27/1998 vp

Kolmas käsittely

16) Hallituksen esitys Pohjoismaiden Investointipankkia koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 7668

Hallituksen esitys 239/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 66/1998 vp

17) Hallituksen esitys Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiötä koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys 277/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 67/1998 vp

18) Hallituksen esitys laeiksi tuloverolain ja varallisuusverolain 10 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 278/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 68/1998 vp

19) Hallituksen esitys laiksi rajavartiolaitoksesta ..... „

Hallituksen esitys 42/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 25/1998 vp
Toivomusaloite 69, 74/1995 vp, 53, 55/1996 vp, 79/1997 vp

20) Hallituksen esitys laiksi kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 7670

Hallituksen esitys 245/1998 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 17/1998 vp

21) Hallituksen esitys laeiksi henkilöstörahastolain ja valtion liikelaitoksista annetun lain 13 §:n muuttamisesta 7671

Hallituksen esitys 262/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 18/1998 vp

22) Hallituksen esitys laeiksi luonnonsuojelulain ja yksityisistä teistä annetun lain muuttamisesta 7671

Hallituksen esitys 236/1998 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 9/1998 vp

23) Hallituksen esitys laiksi asumistukilain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 269/1998 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 10/1998 vp

24) Hallituksen esitys laeiksi työvoimapalvelulain sekä työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 21 a ja 25 §:n muuttamisesta ... „

Hallituksen esitys 267/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 19/1998 vp

Ainoa käsittely

25) Hallituksen esitys Kansainvälisen työkonferenssin hyväksymien merenkulkijoiden työnvälitystä koskevan yleissopimuksen ja yksityisiä työnvälitystoimistoja koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys 268/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

Lähetekeskustelu

26) Lakialoite laiksi osakeyhtiölain 4 luvun 2 §:n muuttamisesta 7672

Lakialoite 158/1998 vp (Kimmo Kiljunen / sd ym.)

27) Lakialoite laiksi rikoslain muuttamisesta 7673

Lakialoite 159/1998 vp (Sulo Aittoniemi / kesk)

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Andersson C., Andersson J., Aura, Backman, Enestam, Halonen, Hämäläinen, Ihamäki, Itälä, Järvilahti, Kaarilahti, Koski V., Kurola, Lahtela, Lekman, Leppänen P., Lindén, Markkula M., Norrback, Penttilä, Pulliainen, Rimmi, Ryhänen, Räsänen ja Vokkolainen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Itälä, Andersson C., Hämäläinen, Leppänen P., Rimmi, Andersson J. ja Pulliainen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat

tästä päivästä sairauden perusteella edustajat Kaarilahti, P. Leppänen, Ryhänen ja Vokkolainen, virkatehtävien perusteella edustajat Backman ja Enestam sekä muun syyn perusteella edustajat Ala-Nissilä, J. Andersson, Hämäläinen, Ihamäki, V. Koski, Lahtela, Lindén, Penttilä, Pulliainen ja Rimmi,

tästä ja huomisesta päivästä sairauden perusteella ed. Kurola sekä

tämän kuun 5 päivään sairauden perusteella ed. Lekman.

Ed. Räsäsen ym. välikysymys n:o 6 huumausaineiden haittavaikutusten vähentämisestä

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen ilmoitetaan, että eilen pidetyssä istunnossa tähän istuntoon pöydälle pantuun ed. Räsäsen ym. välikysymykseen n:o 6 huumausaineiden haittavaikutusten vähentämisestä (VK 6/1998 vp) ei ole sen allekirjoittajien lisäksi yhtynyt muita edustajia.

Näin ollen, kun valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 2 momentissa edellytettyä määrää, vähintään 20:tä edustajaa, ei ole välikysymykseen yhtynyt, on välikysymys katsottava rauenneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 1/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp
Lakialoite 16/1995 vp, 6, 11, 135/1998 vp
Toivomusaloite 1/1995 vp, 2, 3/1996 vp, 3, 4, 6, 8/1997 vp, 1—3, 5/1998 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 2) asiasta.

Yleiskeskustelu:

Kauppa- ja teollisuusministeri Kalliomäki: Puhemies! Olen kohtuullisen säästeliäästi osallistunut julkiseen keskusteluun tästä tärkeästä kysymyksestä. Siksi toivonkin ymmärtämystä, jos tämä puheenvuoroni jonkin minuutin ylittää ennakoidut ja toivotut aikarajat.

Käsittelyssä oleva perustuslain kokonaisuudistus on epäilemättä merkittävä virstanpylväs Suomen historiassa, onhan edellisestä kokonaisuudistuksesta kulunut jo 80 vuotta. Valmistelutyö sekä komiteassa että perustuslakivaliokunnassa on varmasti tehty asiaan kuuluvalla tarkkuudella.

Huomaan kuitenkin, kun mietintöä luen, että luovuuttakin on tarvittu. Siitä, siis luovuudesta, kertonee se, että valiokunnassa on hallituksen esitystä sinne tänne taivutellen päästy yhteisymmärrykseen eri ryhmien välillä. Nuo taivuttelut, siis mietinnön muutokset, on, niin ymmärrän, nieltävä karvoineen päivineen, jotta hyvä kokonaisuus saadaan läpi. Näin se tietenkin on. Silti sanon, että itse olisin kallistunut joissakin tärkeissä kohdin ennemmin hallituksen esityksen kannalle kuin tämän mietinnön mietteisiin.

Suomessa pääministeriys verrattuna useimpiin länsidemokratioihin ei ole saanut asemaansa kansan valitsemalta eduskunnalta, vaan presidentiltä. Siksi muutokset, joita hallitus esitti, ovat mielestäni tarpeellisia.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin tuonut asiaan ihan oman terästyksensä painottaessaan vieläkin enemmän pääministerin valinnassa eduskunnan ja toisaalta puhemiehen roolia.

Valiokunta tekee myös pesäeron hallituksen esityksen perusteluihin, jotka viittaavat presidentin aloitteellisuuden korostumiseen silloin, jos neuvotteluissa ei edetä. Edelleen valiokunta on tehnyt aikamoisen muutoksen 61 §:n 2 momenttiin, sen tekstiin, sitomalla presidentin tarkoin eduskunnassa käytyjen neuvottelujen tulokseen.

Arvoisat edustajakollegat, näissä veivauksissa en näe erityistä viisautta, ellei sellaiseksi, niin kuin näyttää, pidä lukea yhteisen kannan aikaansaamista valiokunnassa. Puolueetkin on tässä yhteydessä poistettu perustuslain kartalta, vaikka niillä on myös suomalaisessa demokratiassa keskeinen asema nyt ja toivottavasti myös tulevaisuudessa.

Presidentin ei myöskään hallituksen esityksestä poiketen tarvitsisi kuulla eduskuntaryhmiä antaessaan pääministeriehdokkaasta tiedon eduskunnalle, eli presidentinkierros jäisi pois. Puhemies riittäisi.

Parempaa olisin siis odottanut, mutta, kuten sanottu, kaipa tässä menossa on mukana oltava, ei tosin isolla innolla, vaan ennemminkin siksi, että tärkeän kokonaisuuden läpimeno varmistetaan. Eduskunnan pöytäkirjat kuitenkin todistakoot, että pirtaani olisi hallituksen muodostamiskysymyksessä paremmin sopinut hallituksen esityksen mukainen presidentin rooli silloin, kun neuvottelut pätkivät. Presidentillä olisi tuolloin ollut tasapainottava rooli, eikä presidentti silloinkaan olisi voinut toimia omapäisesti. Valiokunnan linjaus tekee presidenttiinstituutiosta ei edes kunnon postinkuljettajaa vaan perustuslaillisen postilaatikon, josta hallitusneuvottelijoiden ehdotus eduskunnassa poimitaan. Näin se menee valiokunnan mietinnön mukaan.

Roolien muuttuessa on kysyttävä, kuka vetää tulevaisuudessa hallitusneuvotteluja. Vastaus kuuluu ensinnäkin, että sen pitää olla eduskunnan suurimman puolueen puheenjohtaja, ja toiseksi, että puhemiehen valinnalla venkoilu ei saa kuulua kuvioon. Jos sitten pääministeriksi vielä valittaisiin muodostettavan hallituksen suurimman puolueen puheenjohtaja, niin eduskuntavaaleilla olisi tältäkin osin niille kuuluva arvo. Silloin äänestysaktiviteettikin voisi nousta.

Puhemies! Selvä kehityspiirre meillä on 80-luvulta lähtien ollut hallituksen ja pääministerin aseman vahvistuminen. Pohjaa on antanut jo pääministerin ulkoisten toimintaedellytysten

vahvistuminen. Lista tältä osin on itse asiassa pitkä. On pysyvänoloisesti siirrytty vahvojen enemmistöhallitusten aikaan. Hallitusten ja pääministeriyden kestot ovat pidentyneet. Pääministeri on suuresta puolueesta ja samalla usein puoluejohtaja. Hallitusten toiminta-alue on laajentunut. Pääministerin valtiosääntöistä asemaa suhteessa presidenttiin on jo vahvistettu. Määräenemmistösäännöksistä on luovuttu. Julkisuus ja kansainvälinen yhteistyö ovat lisääntyneet jne. Lisäksi presidenttien tulkinnat omasta asemastaan ja pääministerin asemasta ovat antaneet tilaa pääministerin johtajuudelle.

Pääministerin ominaispaino ja yhteiskuntapoliittinen vaikutusvalta ovat lujaa tahtia kasvaneet tässä maassa. Tätä kehityskulkua valtiosäännössä ei ole aiemmin ollut mahdollisuutta ottaa huomioon. Suomessakin ollaan siis siirtymässä valtionpäämiehen kustannuksella kohti pääministerikeskeisempää järjestelmää. Tämä tietenkin sopii aiempaa paremmin parlamentarismin doktriiniin. Pääministerin rooli tunnustetaan perustuslakiesityksessä myös omassa pykälässään, samoin on painotettu valtioneuvoston roolia suhteessa presidenttiin. Presidentillä on meillä ollut valtaoikeuksia ja tehtäviä, jotka useimmissa muissa demokratioissa kuuluvat selkeästi hallitukselle ja sitä kautta pääministerille. Perustuslakiuudistus tasoittaa meilläkin tämän vallitsevan kansainvälisen käytännön tietä. Uudistuksessa presidentin valtiosääntöistä asemaa myös ulkopolitiikan osalta on perattu valtioneuvoston eduksi, siis parlamentaarisen vastuun suuntaan. Muutos on merkittävä aiempaan presidentin ylivaltarooliin nähden.

EU-asioiden kansallisen valmistelun osalta uudistus puolestaan noudattaa pääosin nykyistä hallitusmuotoa, eli valtasuhteet eduskunnan ja valtioneuvoston välillä säilyvät suunnilleen entisellään. Kun nyt tämä koskee myös valtioneuvoston valmisteluvastuuta unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta, niin kansainvälisten asioiden osalta toimivaltasuhteet alkavat olla selkeällä tolalla. EU-huippukokousten edustautumisen osalta kympin käyttäytyminen jää kuitenkin tämänkin jälkeen liiaksi käytännön järkeilyn varaan. Valitan, että parempaan ei päästy, vaikka tehtävä kuuluu selkeästi pääministerin toimenkuvaan.

Ulkopoliittisen päätöksentekojärjestelmän osalta on hyvä, että vastaisuudessa presidentin on tehtävä päätöksensä hallituksen ratkaisuesityksen pohjalta, kuten muissakin toimissaan.

Pääministerin asema vahvistuu ainakin välillisesti myös eduskunnan hajottamisvallan osalta. Voimassa olevaan hallitusmuotoonkin on jo kirjattu, että hajottaminen on mahdollista vain pääministerin perustellusta aloitteesta. 90-luvun pääministereillä on siten jo ollut mahdollisuus käyttää tätä oikeutta keppinä paimentaessaan joukkojaan, eikä paimennus ole ihan teoria-asteelle jäänyt. Sen eduskuntaryhmät sekä opposition että hallituksen puolella vielä varmaan suhteellisen tuoreesti muistavat. Vastaisuudessa tämä vallankäyttömahdollisuus vain vahvistuu, kun presidentti tulee olemaan ulkona hallituksen muodostamiskuvioista. Jos presidentti ja pääministeri ovat eri mieltä hajottamisesta, ovat presidentin välineet kovin vähissä.

Arvoisa puhemies! Ehkä näin on hyvä, mutta olisiko jo nyt aika miettiä sitäkin, miten pitkälle pääministerin asemaa halutaan vahvistaa? Parlamentaarisen roolin korostaminen uudessa perustuslaissa valtioneuvoston asemaa vahvistamalla tarkoittaa pitkälti juuri pääministerin roolin vahvistamista presidenttiin nähden, eikä siitä sinänsä pahaa sanaa. Suunta on ollut oikea. Mutta kun katsotaan kahden viimeisen hallituksen aikaa, hallitusten sisäisiä valtasuhteita, suhdetta presidenttiin ja parlamenttiin, niin on aika esittää kysymys, tarvitaanko Suomen monipuolue-pienpuoluejärjestelmässä enää vahvempaa pääministerin roolia. Salliiko käytännössä kovin omaleimainen poliittinen järjestelmämme turhaan järkkymättä sellaista pääministerin roolia kuin maissa, joissa vaalit käydään vasemmisto — oikeisto-akselilla ja joissa hallitusvaihtoehdot ja pääministerivaihtoehdot yleensä kahden kauppana tiedetään ennen vaaleja ja ne myös toteutuvat vaalituloksen perusteella?

Suomalainen järjestelmä, jossa on kolme suurta puoluetta varsin pysyväisenoloisesti ja jossa nykyisin aina yksi joutuu oppositioraiteelle, ei ole noihin maihin verrattavissa. Suomessa on vuodesta 1937 lähtien hallitusten kokoonpano yleensä ylittänyt vasemmisto — oikeisto-akselin, mikä on yhteiskunnan kehittämisen kannalta ja joskus koko maan selviytymisen kannalta ollut perustekijä. Pahoin pelkään, että porvaristo — vasemmisto-vastakkainoloon polarisoituva tulevaisuus on uuden perustuslain voimassa ollessa huomattavasti todennäköisempää kuin nykyisin. Sen kaltainen kehitys voi toki olla parlamentarismin näkökulmasta selkeä ja innostavakin, mutta Suomen historia puoltaa nykymuotoista asetelmaa, jossa ideologiset akselit eivät ohjaa päätöksentekoa pysyväisluonteiseen poliittiseen vastakkainoloon, joka pienen, jos ei aina henki-

sestä, niin ainakin fyysisestä asemastaan huolta kantamaan joutuvan maan kannalta olisi ikävä asia.

Presidentin aseman nollaaminen hallituksenmuodostamiskysymyksessä vahvistaa uuden polarisaation mahdollisuutta. Suoralla kansanvaalilla valittu presidentti olisi nykyisillä toimivaltuuksillaan todennäköisesti tuota kehitystä ehkäisevä voima, kun hän katsoisi politiikan kenttää puolueiden ulkopuolelta.

Monipuoluehallitukset eivät välttämättä myöskään "salli" erittäin vahvaa pääministeriä. Hallitusyhteistyö ja pääministerin nimestä sopiminen saattaa vaikeutua. Käytännössä pääministerin vahvistuminen entisestään suhteessa presidenttiin tulee vaikuttamaan siihen, että pääministerin ohella kahden suuren hallituksessa — vahvan pääministerin roolin vuoksi — on vahvistettava myös pääministerin sijaisen eli toisen suuren puolueen puheenjohtajan ministeriasemaa keskittämällä merkittäviä asioita hänen johtamaansa ministeriöön, jotta hallitusyhteistyö yleensä on mahdollista ja toimivaa ja hallitus edes voidaan saada kasaan. Edellä esittämäni merkitsee entisestään hallitustoiminnan kaksinapaistumista kahteen ykkösministeriöön. Sitä, kuinka hyvä tai huono asia se on, olisi syytä alkaa puolueissa ja ryhmissä ruotia.

Arvoisa puhemies! Vallan tasapainottaminen, niin innostava asia kuin se onkin, ei siis ole helppoa. Uudistusten tarpeessa voidaan mennä suuntaan, josta ei riittävästi tiedetä, ja jos tiedettäisiin, mietittäisiin toisenkin kerran. Taidamme olla tilanteessa, jossa on vain uskottava, että tiedämme riittävästi ja osaamme ennakoida tulevaisuutta uudistusta puoltavalla tavalla.

Sallikaamme kuitenkin, ed. Helle ja kumppanit, myös seuraavan eduskunnan sanoa sanansa tässä mielenkiintoisessa asiassa!

Ed. Itälä merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ensinnä haluan kiittää ministeri Kalliomäkeä, joka hallituksen puolelta nyt ensimmäisen kerran käytti täällä eduskunnassa puheenvuoron ja ilmeisesti antoi vastauksen siihen, mikä hallituksen kanta tähän perustuslakivaliokunnan yksimieliseen mietintöön on.

Vastaus oli kuitenkin hyvin kaksiselitteinen: "Kai menossa on mukana oltava!" Olisinkin mielelläni kysynyt, mikä on hallituksen kanta perustuslakivaliokunnan esitykseen.

Eilen muun muassa oikeusministeri Järventaus ei asiaan sanonut mitään, ja tietysti koko eduskunnassa varmasti on mielenkiintoa sen suhteen, mikä on sosialidemokraattien kanta uuteen perustuslakiesitykseen vaalien jälkeen. Täällä jo eilen tuli kahdenlaisia kantoja siihen, onko tämä esitys hyvä vai huono.

Minä toivoisin, että kansalaiset tämän päivän aikana saisivat varman vastauksen siihen, ovatko sosialidemokraatit nyt ja mahdollisesti vaalien jälkeen hyväksymässä tämän esityksen. Minusta vastaus, että kai menossa on mukana oltava, ei ole riittävä.

Lisäksi haluaisin todeta, että tässä ei suinkaan ole kysymys tasavallan presidentin nollaamisesta. Kysymys on siitä, että ulkopolitiikassa tasavallan presidentillä on edelleen hyvin paljon vaikutusvaltaa, mutta hallituksenmuodostamiskysymyksessä siirrytään normaaliparlamentarismiin, sellaiseen, mitä muissa länsimaissa jo noudatetaan eli että eduskunnalla on valta valita pääministeri, ja jos eduskunta ei onnistu, niin silloin tasavallan presidentti nousee reservistä ja ohjaa hallituksenmuodostamismenettelyä.

Ed. J. K u k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri-kansanedustaja Antti Kalliomäki on erinomainen keskustelija, ja tätä keskustelua haluaisin jatkaa. Se herätti vain hyvin mielenkiintoisia kysymyksiä ja aiheutti tietynlaista epätietoisuutta sekä vei ymmälle myös meikäläisen.

Ehkä se osoittaa sitä, ed. Jäätteenmäki, että myös sosialidemokraattien sisällä halutaan keskustella edelleen ja on keskusteltu koko ajan, niin myös ryhmässämme.

Minussa se herätti muun muassa näitä kysymyksiä: Puhuiko nyt SDP:n eduskuntaryhmän edellinen puheenjohtaja, tämän hallituksen ministeri vai yksittäinen kansanedustaja Antti Kalliomäki? Missä roolissa vai kaikissa näissäkö hän nyt puhui?

Puutun kahteen yksityiskohtaan. Puolueiden aseman osalta esimerkiksi tämä poistaminen, johon ministeri Kalliomäki viittasi, ei minusta siinä mielessä ole mitenkään erikoinen, että joka tapauksessa me kaikki haluamme korostaa puolueiden toimintaa tässä parlamentissa ja tämä on parlamentaarinen prosessi. Siinä mielessä tässä poistamisessa ei ole mitään erikoista eikä myöskään siinä, etteivät sitten sitä kautta puoluejohtajat voisi osallistua. Hän ei puhemiehen rooliin

paljoakaan puuttunut, mutta juuri tämä muotoilu, mikä nyt saatiin aikaan, merkitsee minusta sitä, että ei vain puhemies, vaan eduskunnan kautta myös puolueet osallistuvat hallituksen muodostamiseen varsin voimakkaasti.

Arvoisa puhemies! Niinpä minä odotan mielenkiinnolla myös edessä olevaa puoluevaltuustomme puheenjohtajan, kansanedustajan, perustuslakivaliokunnan jäsenen Jukka Mikkolan puheenvuoroa.

Ed. K o r k e a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Panin tyydytyksellä merkille kansanedustaja Kalliomäen — tulkitsen hänen puhuneen nimenomaan kansanedustajan roolissa — tulkinnan perustuslakivaliokunnan mietinnöstä. Hän oli lukenut perustuslakivaliokunnan mietintöä tavalla, jota valiokunta tarkoitti ja tulkinta, minkä hän asiasta teki, oli mielestäni täysin oikea, lukuun ottamatta ehkä kohtaa, jossa hän totesi, että presidentistä tulee postilaatikon hoitaja; viittaus postilaatikkoon ei nyt ehkä ole aivan sitä, mitä tässä tarkoitettiin. Presidentillä tulee olemaan myös hallituksenmuodostamisprosessissa rooli siinä tilanteessa, että eduskunnassa asiat eivät luonnistu. Myös presidentin kautta asian kiertäminen tarkoittaa sitä, että hän tasavallan presidenttinä on tähän prosessiin sillä tavalla sidottu.

Siitä, mitä ed. Kalliomäki totesi suunnasta, mihin ehdotus mahdollisesti johtaa suomalaisessa parlamentarismissa, korostuvatko porvaristo — vasemmisto-akselilla nämä vaihtoehdot. En usko, että tämä tähän suuntaan menee. Kun itse totesitte, että meillä on ollut tämän rajalinjan yli meneviä hallituksia ikipäivistä alkaen melkein, niin sanoisin, että kyllä tämä kuuluu suomalaiseen parlamentarismiin ja tällainen käytäntö varmasti tämänkin perustuslakiuudistuksen jälkeen jatkuu ja voi jatkua.

Siihen käsitykseen yhdyn, että ei tämä ole pääministerijohtoinen järjestelmä, vaan nimenomaan että hallituksen tai valtioneuvoston rooli korostuu.

Ed. J o h a n n e s K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Jäätteenmäki näyttää ajattelevan, että oikeus voittaa, kun keskustelukumppanin suuhun laitetaan sellaista, jota hän ei ole sanonutkaan. Ministeri Kalliomäkihän esitti nimenomaan omia mielipiteitään eikä hallituksen puheenvuoroa valtiosääntökysymyksessä.

Ministeri Kalliomäelle ensinnäkin siitä, että presidentin rooli nollattaisiin. Tästähän ei ole kysymys. Sekä hallituksen muodostamisessa presidentillä on roolia että myös hallituspolitiikassa. Halutaan varmistaa se, että presidentti ei lähde omaa politiikkaansa vetämään ristiriidassa hallituksen kanssa, vaan että ajetaan yhteistä politiikkaa, oli sitten kysymys ulko- ja turvallisuuspolitiikasta tai muista asioista.

Puolueiden mainitsematta jättämiseen ed. J. Kukkonen jo viittasikin. Asia halutaan jättää kunkin poliittisen liikkeen sisäisen autonomian varaan, niin kuin perustuslakikomiteakin tarkoitti. Sen takia puolueita ei mainita, mutta se ei suinkaan tarkoita sitä, että perustuslailla haluttaisiin määrätä, miten kussakin liikkeessä eduskuntaryhmän ja puolueen väliset toimivaltasuhteet järjestetään esimerkiksi ministereitä nimitettäessä tai hallitusta muodostettaessa.

Kolmanneksi ministeri Kalliomäki kiinnitti ansiokkaasti huomiota hallituksen sisäisiin valtasuhteisiin. Tässä tarvitaan huolellista jatkovalmistelua. Valtioneuvostolakia ja myös ministeriöitä koskevaa sääntelyä on tarkistettava siten, että todella tärkeät asiat hallituksessa, valtioneuvostossa, ovat kollektiivisen päätöksenteon kohteena eikä, niin kuin nyt viime vuosina on ollut trendi, että jaetaan todella isoja asioita yhden henkilön tai suppean ministerivaliokunnan päätettäviksi. Tässä suhteessa tarvitaan tarkistelua ja todella sitä, että koko hallitus vastaa poliittisesti keskeisistä päätöksistä, joita hallituksen nimissä tehdään.

Ed. C. Andersson merkitään läsnä olevaksi.

Ed. C. A n d e r s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kalliomäen puheenvuoro oli mielenkiintoinen. Yritin miettiä, mitä hän tarkoitti sillä, että hän näki pääministerin roolin vahvistamisen kielteisenä asiana. Oliko tämä nykytilanteen, status quon, puolesta puhuva näkemys vai ei? Mielestäni se, että pääministerin rooli tulee jonkin verran vahvistumaan, on kyllä totta, mutta sehän ei ole päätarkoitus tässä uudessa perustuslaissa, vaan päätarkoitus on, että eduskunnan asema vahvistuu ja presidentin tavallaan normaaliparlamentarismin ulkopuolella tapahtuva vallankäyttö rajoittuu. Olisi mielenkiintoista kuulla, mitä ministeri Kalliomäki todella tarkoitti tällä.

Ed. Jäätteenmäki kysyi hallituksen kantaa. Mielestäni hallitus on esityksensä antanut. Se on

käsitelty perustuslakivaliokunnassa, ja nyt eduskunta päättää asiasta. Ei nyt enää kysytä hallituksen mielipidettä.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Jäätteenmäki, joskus muinoin oikeusministerinäkin ollut, lähti voimakkaasti repimään auki hallituksen esitystä ja erityisesti valiokuntamietintöä, joka oli jo aika lailla ja on edelleenkin aika lailla hyvällä oraalla. Hän oli selkeästi ilahtunut siitä, että yksi meidän ministereistämme lausui juuri "omia näkemyksiään" eräistä kohdista.

Minun tarkoitukseni ei ole repiä ministeri Kalliomäen näkemyksiä. Hän pitää omat näkemyksensä, vaikka siellä lukuisia kohtia olikin, joissa olen eri mieltä. Mutta olisin kajonnut samaan yksityiskohtaan, mihin jo edustajat J. Kukkonen ja Johannes Koskinen kajosivat, nimenomaan puolue-sanaan ja puolueen osallistumiseen. Sehän olisi aika lailla uusi tulokas koko meidän oikeusjärjestelmäämme nimenomaan perustuslain tasolla, jossa ei puolueita ole mainittu eikä se ole perusteltua nytkään. Yhdyn tässä valiokunnan näkemykseen.

Tottahan toki puolueet ovat aivan välttämättömiä meidän poliittisessa järjestelmässämme. Ne ovat jäsentensä yhteisten näkemystensä pohjalta johtamia organisaatioita, joilla on suuri sananvalta, totta kai, kaikkiin tärkeimpiin valtiollisiin päätöksiin, esimerkiksi mitä tässä talossa tehdään. Kuitenkin on mahdollista, että on tilanteita, että puolueen johto ei ole edustettuna eduskunnassa. Silloin on aika hankalaa kutsua ulkopuolelta talon asianomaisiin neuvotteluihin.

Kauppa- ja teollisuusministeri K a l l i o m ä k i : Puhemies! Pääministerihän on jo silloin hallituksen puolesta lausunut tästä asiasta, että asia on eduskunnan käsissä, mikä tarkoittaa sitä, että asia päätetään eduskunnassa ja hallitus on siihen tyytyväinen. Itsekin yritin sanoa ihan riittävän selvästi: kokonaisuus ratkaisee. Olisin nähnyt hallituksen esityksen parempana kokonaisuutena, mutta tämäkin tyydyttää siihen mittaan, että se minusta pitää hyväksyä tässä eduskunnassa ja seuraavassa eduskunnassa sitten vahvistaa.

Puolueiden roolin poisjääminen, toisin kuin hallitus esittää, tullaan näkemään siinä mielessä tulevaisuudessa, että tässä otetaan kuitenkin uudenlaista kantaa ryhmien demokraattiseen päätöksentekoon. Miten se vaikuttaa järjestötasolla, sen näyttää vasta aika. Minusta olisi ollut hyvä, että asia olisi voitu, niin kuin hallitus toivoi, myös pykälätasolla kirjata.

Ed. Johannes Koskinen sanoi, että presidentin roolia ei nollata. Kuitenkin on tehty erittäin merkittäviä muutoksia sekä pykälätasolla hallituksen muodostamiskysymyksessä että myös perusteluissa. Jo pelkästään yhden sanan lisääminen merkitsee minusta huomattavan suurta muutosta, kun sanotaan, että neuvottelujen tuloksen perusteella edetään. Tuloksen-sana on siinä uusi, jonka analysointiin kyllä varmasti vielä valtiosääntöoppineet tulevat mielenkiintoisia lisiä tuomaan.

Pääministerin roolin vahvistamista en nähnyt kategorisesti kielteisenä, niin kuin ehkä ed. Claes Andersson sen ymmärsi, vaan esitin kysymyksen siitä, olemmeko nyt tulleet sille rajalle, jonka jälkeen todella pitää miettiä, onko pääministerin roolin vahvuus niin suuri, että pitää alkaa tämän uudistuksen jälkeen arvioida sitä todella sillä perusteellisuudella, jota se edellyttää. Pääministerin roolihan on vahvistunut vähän hiipimällä ilman valtiosääntöuudistusta, ja tässä valta vielä lisääntyy.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluan edelleen kiittää ministeri Kalliomäkeä. Tämä vastaus oli jo selvempi.

Mutta haluaisin todeta, että sen paremmin pääministeri Lipponen kuin muutkaan hallituksen jäsenet eivät ole eduskunnassa perustuslakivaliokunnan mietinnöstä sanoneet juuta eikä jaata. Olemme kyllä televisiosta kuulleet lausuntoja ja lehdistä lukeneet, mutta minusta on myös tärkeää, että tällä eduskunnan foorumilla kuullaan, miten suuret puolueet tähän asiaan suhtautuvat. Toki tällä hetkellä on erittäin mielenkiintoista kuulla, millä tavalla esimerkiksi sosialidemokraattien piirissä hallituksen muodostamispykälääkin tulkitaan. Siellä on kuitenkin vähän erilaisia painotuksia kuin muissa ryhmissä on.

Olen sitä mieltä, että valiokunnan mietintö on hyvä. Saavutettu kompromissi on paras mahdollinen, mitä nyt on voitu saada. Toivon, että tämä eduskunta tämän hyväksyy ja vaalien jälkeen ne edustajat, jotka sitten eduskunnassa ovat, olisivat myös valmiita tämän määräenemmistöllä hyväksymään.

Ed. T a r k k a : Rouva puhemies! Eilisessä ensimmäisessä käsittelyssä puhuin siitä, miten oikeusjärjestelmämme menee umpisolmuun pahassa paikassa. Perusoikeuksien toteutuminen

jää valvomatta järjestötoiminnan ja työelämän kaikkein keskeisimmällä alueella.

Esimerkiksi eilen käsittelemäni merenkulkualalla vallitsevan järjestäytymispakon oikeudellinen selvittäminen ei näytä mahdolliselta muuten kuin sankarillisen sosiaalisen itsemurhan kautta. Jonkun uhrivalmiin henkilön on hakeuduttava rikosoikeudellisesti toteen näytettävissä olevalla tavalla tilanteeseen, jossa hänen työhön pääsynsä estetään hänen järjestäytymättömyytensä takia, ja tehtävä siitä sitten rikosilmoitus, jonka jälkeen hänen on kustannuksia säästämättä taisteltava läpi kaikki prosessin vaiheet.

On jokseenkin epätodennäköistä, että yksikään ihminen tuhoaisi elämänsä, työuransa ja omaisuutensa testatakseen perustuslaillisuuden toteutumista käytännön elämässä. Sellaisen vaatiminen ei myöskään kuulu oikeusvaltion olemukseen. Jos oikeusjärjestelmä ei pysty puolustautumaan, se on uudistettava niin, että se pystyy.

On kohtuutonta, että perusoikeuksien toteutumisen valvontaan on jäänyt ja uudessa perustuslaissa siihen edelleen jätetään mustia aukkoja, alueita, joita kukaan ei valvo ja joilla siksi voi tapahtua mitä vain. Oikeusministeriö valvoo kyllä painovapauslain toteuttamista. Heti, kun jossakin ilmestyy rasistisia lehdyköitä, ministeriöstä singahtaa määräys syytteen nostamiseen, ja niin pitääkin. Mutta kun otetaan puheeksi merenkulkualalla vuosikymmeniä vallinnut perusoikeuksien vastainen järjestäytymispakko, ylimmät lainvalvojat alkavat vilkuilla vaivautuneesti ympärilleen: asia ei kuulu kenellekään.

Siksi tarvitaan perustuslakituomioistuin, jonka tärkein tehtävä olisi valvoa vanhan lainsäädännön yhteensopivuutta uuden perustuslaintasoisen lainsäädännön kanssa. Sen pitäisi myös huolehtia perustuslaillisen menon toteutumisesta niillä elämän aloilla, jotka eivät jo ennestään ole tällaisen valvonnan piirissä.

Nuorsuomalaiset ovat esittäneet tämän ajatuksen jo antaessaan lausuntonsa sekä perustuslakia valmistelleelle työryhmälle että lakiluonnoksen kirjoittaneelle komitealle. Lisäksi olen liittänyt asiasta eriävän mielipiteen lakivaliokunnan perustuslakiesityksestä antamaan lausuntoon. Se, että puhun asiasta nyt toisessa käsittelyssä, ei siis johdu myöhäisestä herännäisyydestä, vaan siitä, että tasapainoisia esityksiä ja niiden hyviä perusteluita ei ole kuunneltu.

Hallituksen esityksen perusteluissa käsitellään laajasti perustuslain etusijaa laillisuusvalvonnassa. Perustuslakivaliokunnassa tapahtuvan etukäteisvalvonnan aiheuttamat ongelmat kyllä todetaan, mutta tästä ei vedetä johtopäätöksiä. Torjuvaa kantaa perustuslakituomioistuimeen on puolusteltu hyvin ylimalkaisesti hallituksen esityksessä ja valiokunnan asiantuntijakuulemisessa. Perustuslakituomioistuimen katsotaan kuuluvan lähinnä suurten maiden ja varsinkin liittovaltioiden oikeusjärjestelmään ja sitä pidetään tyypillisenä erityisesti neuvostomallin mukaiselle tuomioistuinlaitokselle.

Voimassa oleva laki on nyt rakenteellisesti kokonaan toisenlaisessa tilanteessa kuin silloin, kun nykyistä lainsäädäntötyön yhteydessä tapahtuvaa perustuslaillisuusvalvontaa luotiin. Perustuslakivaliokunta on vakiinnuttanut itselleen arvovaltaisen aseman ja se on suoriutunut tehtävästään erittäin hyvin. Nyt ja tästä eteenpäin säädettävien uusien lakien perustuslaillisuuden valvonta on hyvässä hoidossa.

Oikeusjärjestelmämme ylätasolle on kuitenkin tullut kaksi uutta ja hallitsevaa tekijää, jotka muuttavat koko kuvan. EU-oikeus ja vuonna 95 hyväksytty perusoikeusuudistus vaikuttavat kaikkeen, mitä niitä ennen on säädetty. Vanhat lait ovat niille alisteisia. Meillä ei ole elintä, joka pystyisi tarkastelemaan näin syntyneen uuden kokonaisuuden toimivuutta ja sisäistä johdonmukaisuutta. Perustuslakituomioistuimen torjumiseksi esitetyt vanhat argumentit eivät riitä, sillä tilanne on uusi.

Lakien perustuslaillisuuden jälkivalvonta ratkaistaan uudessa perustuslaissa antamalla se tuomioistuimille. Niiden on tutkittava, onko käsiteltävänä olevan oikeustapauksen ratkaisussa käytetty tavallisen lain tulkinta ristiriidassa perustuslakien kanssa. Jos ristiriita havaitaan, tuomioistuimen on annettava etusija perustuslaille. Tuomioistuin tutkii siis omaksumansa tulkinnan yhteensopivuutta perustuslain kanssa, se ei ota kantaa lakien yhteensopivuuteen. Hallituksen esityksessä alistutaan siis vaieten siihen, että voimassa on melkoisella varmuudella suuri määrä vanhoja säännöksiä, jotka ovat ristiriidassa perustuslain tasoisen EU-oikeuden ja uusien perusoikeuksien kanssa.

Perustuslakivaliokunnan mietintö yrittää kiertää ongelmaa korostamalla lain tulkinnan merkitystä. Siellä on muun muassa tällainen lause: "Tuomioistuimen tulee valita lain säännösten tulkintavaihtoehdoista sellainen, joka parhaiten on sopusoinnussa perustuslain kanssa." Tämä kuihtunut viikunanlehti ei paljon peitä tilanteen alastomuutta, mutta se, että perustuslakivaliokunta on edes jollakin tavalla yrittänyt peitellä

ongelmaa, osoittaa, että epäkohta on havaittu, vaikka siihen ei ole reagoitu.

Tuomioistuimen oikeustapauskohtainen harkinta lain tulkinnan perustuslaillisuudesta ei luo aitoa jälkivalvontaa. Meillä ei ole menettelyä, jolla ennen 90-luvun puoliväliä säädetyt lait voitaisiin saattaa uuden tilanteen tasalle. Perustuslaki ontuu jo ensiaskelilla.

Lain 99 § toistaa jo vanhassa hallitusmuodossa olleen säännöksen, jonka mukaan ylimmät tuomioistuimet voivat esittää hallitukselle uusia lainsäädäntötoimia, jos ne lainkäyttöä valvoessaan havaitsevat tällaisia tarpeita. Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa ilmeni, että tämä säännös on jäänyt melko kuolleeksi kirjaimeksi. Sitä on käytetty lähinnä oikeuslaitoksen toimintaa koskevan lainsäädännön alueella. Vakiintunut käytäntö viittaa siihen, että vanhasta pykälästä tuskin voi muodostua lainsäädännön perustuslainmukaisuuden valvonnan toimiva instrumentti.

Lakiin olisi viimeistään valiokunnassa pitänyt lisätä pykälä perustuslakituomioistuimesta. Se olisi koolla vain tarpeen vaatiessa, sen jäseninä voisivat olla korkeimpien oikeuksien ja hovioikeuksien kokeneimmat tuomarit ja arvovaltaisimmat oikeusoppineet. Toinen vaihtoehto voisi olla, että valtakunnanoikeudelle annettaisiin tehtäväksi ottaa kantaa sille osoitettuihin perustuslakikysymyksiin.

Voisi ajatella, että tavallisen lain yhteensopivuus perustuslain kanssa tulisi perustuslakituomioistuimen ratkaistavaksi esimerkiksi korkeimman oikeuden tai eduskunnan pyynnöstä ja perustuslakituomioistuimella pitäisi olla oikeus ottaa oma-aloitteisesti tutkittavaksi sellaisia tapauksia, joissa perustuslain toteutumisen valvonta ei ole muiden oikeusviranomaisten vastuulla. Jos perustuslakituomioistuin toteaa ristiriidan tavallisen lain ja perustuslain välillä, sen tulisi ilmoittaa havainnostaan hallitukselle ja hallituksella olisi velvollisuus säädetyn ajan kuluessa korjata tilanne. Se voisi antaa eduskunnalle esityksen joko tavallisen lain muuttamisesta tai perustuslain täsmentämisestä.

Tiedän hyvin, että perustuslakituomioistuin on niin syvä oikeusfilosofinen uudistus, että ei ole järkevää heittää sitä äkilliseen äänestykseen lain toisessa käsittelyssä varsinkin, kun lopputuloksesta ei ole epäilyksiä. Siksi en tule yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään uutta pykälää, sillä näin iso asia on valmisteltava huolella. Sen sijaan esitän vetoomuksen:

Perustuslakituomioistuimen puuttuminen nyt hyväksyttävästä perustuslaista on vakava virhe, jonka korjaamiseen pitää käydä heti käsiksi. Korkeiden akateemisten auktoriteettien ja ylimpien laillisuusvalvojien on nieltävä ylpeytensä ja ryhdyttävä tähän työhön välittömästi. Nykyisellään uusi perustuslaki jättää oikeusjärjestelmän kaikkein tärkeimpiin kuuluvan asian pahan kerran tuuliajolle. Tämä puute on korjattava pikaisesti.

Ed. B r a x : Arvoisa puhemies! Käytin eilen asiassa jo vihreiden ryhmäpuheenvuoron, joten nyt puutun vain muutamaan eilisessä keskustelussa esille tulleeseen asiaan.

Niistä ensimmäinen on ed. Helteen eilen esille ottama ajatus siitä, että laki, kun sillä on näin laaja kannatus, hyväksyttäisiin jo nyt kiireellisesti julistaen ja sen jälkeen kahdella kolmasosalla. Ymmärsin, että hänellä oli takana ajatus siitä, että kun asiasta nyt viimeinkin on näin laaja yksimielisyys, voisi olla hyvä, että asialla eivät voi enää vaalien jälkeen spekuloida sen koommin täällä edustetut puolueet kuin mahdollisesti tasavallan presidenttikään. Siltä osin ymmärrän niitä intressejä, joita hän ehkä ajoi takaa. Mutta silti pidän ajatusta sopimattomana ja pois suljettuna siitä syystä, että viimeinkin olemme — ja eilisen keskustelun pohjalta rohkenen sanoa, että näin taitaa ajatella aika moni — perustuslain kanssa aika normaalissa ja järkevässä tilanteessa.

Perustuslaissa on pääsäännöt, joita pääsääntöisesti aina noudatetaan, ja muutama poikkeuksellinen tilanne: joko poikkeuslait, joita saa käyttää vain hyvin harvoissa tilanteissa ja rajoitetusti, tai sitten jos on kiireellinen tapaus, kiireelliseksi julistaminen. Näiden molempien osalta täytyisi olla selviä perusteita sille, että on poikkeuslain tai kiireellisyyden tarve. Kun vaalit ovat juuri ovella, kiireellisyyden tarvetta ei missään tapauksessa voi perustella. Tästä näkökulmasta näyttäisi siltä kuin pelkäisimme kansan mielipidettä, pelkäisimme ajatusta siitä, että viimeinkin tämä uusi selkeä perustuslaki synnytettäisiin muussa kuin selkeässä järjestyksessä.

Siksi, koska toivon sydämestäni, että tästä laista tulee tavallaan sekä vuoden 18 tapahtumista että Kekkosen ajan tapahtumista vapaa laki, jolla ei puliveivata, vaan joka on selvä, toivon myös, että se syntyy myös hyvin yksinkertaisessa ja selvässä järjestyksessä kaksilla valtiopäivillä.

Toinen asia, arvoisa puhemies, johon vielä palaan, on eilinen poikkeuslakikeskustelu. Sain kannustusta muutamissa eilisissä puheenvuoroissa ja saman suuntaisia näkemyksiä poikkeus-

lakiasiasta, minkä rohkaisemana palaisin asiaan vielä siltä osin, että ehdottaisin, että hallitus vielä tämän toimikautensa aikana nimittäisi selvittäjän, joko miehen tai naisen, joka akateemista vapautta hyväkseen käyttäen selvittäisi nyt nähtävissä olevien eri EU:n syvenemisvaihtoehtojen ja Nato-yhteistyövaihtoehtojen suhteen nyt säädettävään perustuslakiin.

Valiokunta keskusteli asiasta ja asiantuntijat antoivat varovaisia mielipiteitä jonkin verran, mutta on aivan selvää, että perustuslakivaliokunta ei tässä vaiheessa voi lähteä spekuloimaan näillä asioilla niin, että niistä tulisi perustuslakivaliokunnan kantoja. Mutta asia ilmiselvästi on ilmassa ja tämän suuntaisia prosesseja on käynnissä. Agenda 2000 tulee vaalien kanssa päällekkäin. Tänä aamuna taas olemme saaneet lukea ministeri Tainan näkemyksiä siitä, että rauhanturvaamistoimissa pitäisi ryhtyä myös rauhaanpakottamiseen. Ilmassa on paljon asioita, joista oikeasti voi jo akateemisella vapaudella tehdä erilaisia versioita, ja niitten suhdetta nyt hyväksyttävään perustuslakiin voi tutkia ja miettiä.

Arvoisa puhemies! Esitän tätä senkin takia, että käynnissä ollut niin sanottu Nato-keskustelu on ollut kyllä keskustelun irvikuva juuri sen takia, että siitä on puuttunut lähes täysin asiantuntemus ja se, kuinka merkittävä ja syvälle käyvä asia Nato-jäsenyys olisi. Me olemme täällä tänään säätämässä lakia, jonka mukaan sodasta ja rauhasta päättää Suomen presidentti eduskuntaa kuultuaan tai eduskunnan suostumuksella. Tämän kanssa on merkittävässä ristiriidassa mielestäni jo se, että suomalaisia sotilaita laitettaisiin sotatoimiin rauhaanpakottamiseen, saati sitten erilaiset muut yhteistyön tiivistämiset tai jäsenyys. Jos tämmöinen selvitys teetettäisiin ja tehtäisiin, olen varma, että se palvelisi myös tätä keskustelua, että viimeinkin nähtäisiin, kuinka todella suuresta asiasta on kyse eikä mistään vaalien alla kevyesti heiteltävästä vaihtoehdosta. Puhutaan Suomen historian kannalta hyvin suuresta asiasta.

Näillä ajatuksilla, puhemies!

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! On aivan totta, kuten ed. Brax totesi, että kysymys Suomen Nato-jäsenyydestä ja kysymys myös niistä ehdotuksista, joita puolustusministeri Taina on tehnyt rauhanturvaamislain muuttamisesta, ovat sidoksissa myös perustuslain kanssa. Mutta täytyy aivan selkeästi sanoa, että perustuslaissa tämänkin uudistuksen jälkeen tulee olemaan hallituksen menevä aukko ja se hallituksen menevä aukko tarkoittaa sitä, että vaikka me tässä eduskunnassa ottaisimme minkälaisen kannan ja kielteisen kannan esimerkiksi rauhanturvaamislain muuttamiseen rauhaanpakottamisen suuntaan, seuraava hallitus tulee tämän joka tapauksessa tekemään. Sanon sen nyt jo tässä vaiheessa sen takia, että tiedän ne paineet, joita esimerkiksi Nato-maiden taholta tähän muutoksen suuntaan on. Tulevaa hallitusta ei tämän eduskunnan kannanotto sido, ja pelkään, että myös tulevassa eduskunnassa on liian paljon sellaisia kansanedustajia, jotka aina ovat valmiit taipumaan kulloisenkin hallituksen kulloiseenkin tahtoon, ja terveisiä tässä suhteessa muun muassa vihreiden eduskuntaryhmälle! Rauhanturvaamislakia on jo muutettu rauhaanpakottamisen suuntaan.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olin jossain määrin hämmentynyt ed. Braxin ilmaistessa seuraavalla tavalla. Hän totesi, että on upeata saada perustuslaki, joka on Kekkosen ajasta vapaa. Hän hämmennytti, mitä hän halusi tällä tarkoittaa. Hän varmaankin tarkoitti keskustelua, mitä tästä perustuslaista täällä on nyt käyty, jossa selkeästi presidentin myös ulkopoliittisia valtaoikeuksia kavennetaan. Minua hämmensi kuitenkin se, kun tiedän, että tämä hallitusmuoto, joka tasavallan presidentti Kekkosen aikana oli voimassa, oli sama hallitusmuoto, joka meillä edelleenkin on voimassa ja oli myös voimassa 20- ja 30-luvulla, jolloin presidentti ei ollut ulkopoliittisen vallan käyttäjä samassa mittakaavassa kuin toisen maailmansodan jälkeen.

Haluaisin antaa yhden esimerkin ed. Braxille, jotta hän näkee tilanteen, millaisessa on toimittu. Vuonna 38 vaihtui ulkoministeri. Rudolf Holsti joutui jättämään ulkoministerin tehtävät, ja presidentti Kallio silloin pyysi Eljas Erkkoa ryhtymään ulkoministeriksi. Erkko asetti yhden ehdon. Hän asetti ehdon, että ulkopolitiikasta ei vastaa sen kummemmin pääministeri kuin presidenttikään, ja tällä ehdolla Kallio nimitti Erkon ulkoministeriksi.

Ed. Brax, voimassa oli sama hallitusmuoto presidentti Kallion aikana kuin presidentti Kekkosenkin aikana. Se osoittaa meidän hallitusmuotomme joustavuuden tilanteiden mukaan. Jopa persoonallisuuksien mukaan valtaoikeuksia on käytetty, ja tämähän on tietenkin myös perustuslain kannalta aivan olennainen lähestymistapa.

Ed. Lindqvist (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Brax toi esille erittäin tärkeän ja olennaisen asian, että Nato-jäsenyys ei todellakaan ole mikään kevyt asia vaan sitä on punnittava monelta eri näkökulmalta. Hänen ehdotuksensa jonkinlaisesta selvitys-henkilöstä saattaisi olla paikallaan. Mutta olen toista mieltä siinä, että se ei tätä asiaa niin kauhean paljon kuitenkaan eduskunnalle suoranaisesti selvitä vaan eduskunnan tulee ottaa entistä suurempi rooli myös rauhanturvakysymyksissä.

Meiltähän on tällä hetkellä väkeä mukana jo hyvin monen tyyppisissä rauhanturvatehtävissä. Bosnia on jo hyvin lähellä rauhaanpakottamista joiltakin tehtäviltä. Sen tähden tuntuu aika omituiselta, jos emme avoimesti keskustele siitä, että eduskunta käsittelisi näitä asioita omissa valiokunnissaan esimerkiksi niin, että ulkoasiainvaliokunnan ja puolustusvaliokunnan jäsenistä saattaisi olla jokin jaosto, joka keskittyisi hyvin pitkälle selvittämään rauhanturvakysymyksiä, ja he voisivat olla henkilöitä, jotka ovat Weu:n ja Nato-parlamentaarikkojen kokouksissa, ja näin voitaisiin jäntevöittää eduskunnan toimintaa. Siltä pohjalta voitaisiin eduskunnan toimesta käynnistää yhä enemmän keskustelua siitä, mihin suomalaisia sotilaita ja upseereita ollaan laittamassa. Itse en näe hyvänä sitä näkökulmaa, että meillä voitaisiin käskyllä laittaa rauhanturvatehtäviin suomalaisia upseereita tai sotilaita, vaan sen pitää perustua vapaaehtoisuuteen.

Ed. Brax (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Laaksolle: Mielestäni se rauhanturvaamistoimintaan annettu valtuus, jonka tämä eduskunta ja siis tämä hallitus on antanut, on ollut paikallaan. On kestämätön tilanne, että sodan keskelle ei voida viedä humanitaarista apua, mutta yhtä lailla pidin hyvin merkittävänä sitä, että emme lähteneet rikkomaan sitä periaatetta, että suomalaiset sotilaat pienen harkinnan jälkeen ja hyvin puhtaalta pöydältä tai tuosta vain hihasta vedettyinä yhtäkkiä olisivatkin sotatoimissa mukana. Se on mielestäni sekä perustuslain vastainen että aivan poikkeuksellinen ajatus siihen, mihin meidän kansallinen armeijamme, puolustusarmeijamme, pohjaa.

Ed. Kiljuselle: Kekkosen ajasta vapaalla tarkoitin ennen kaikkea tietysti hallituksen muodostamista. Tunnen toki Suomen historian aika hyvin, ja ennen Kekkosta ulkopolitiikan vallalla ohi itse asiassa valtiosäännön ratsasti jo presidentti Ryti. Mutta nyt viimeinkin teemme semmoisen hallituksenmuodostamisprosessin, säädämme, että jos eduskunnasta ei varsinkaan niin sanottu presidentin puolue eivätkä sen liittolaiset lipeä vaan noudattavat nyt sovittua perustuslakia, hallitus muodostetaan tässä talossa kansalta eduskuntavaaleissa saadulla mandaatilla.

Ed. Lindqvistille: En toki ajatellut, että yksinään tämä selvitys riittäisi millään muotoa, mutta minua vaivaa se, että asiasta puhutaan vain eipäs — juupas ja vähän sillä tavalla kevyesti. Uskoisin, että tämmöinen selvitys osaltaan toisi sisältöä siihen keskusteluun.

Ed. Kokkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ed. Braxin puheenvuoron johdosta. Kun olemme demokratian syvimmillä lähteillä eli keskustelemassa hallitusmuodosta, kalskahti minun korvaani se, että hän haikaili yhtä selvitysmiestä tai henkilöä, olkoonkin, että tämä olisi akateeminen selvittäjä. Minusta se on demokratian kaventamista. Mielestäni näistä on keskusteltava selvästi laajapohjaisemmissa piireissä. Jos akateemisetkin henkilöt, vaikka sitten hallituksen tai eduskunnan toimeksiannosta, näitä selvittävät, minusta on nimettävä siihen suurempi joukko kuin vain annettava yhdelle henkilölle tämä toimeksiantona.

Selvää selvempääkin on, että rauhaanpakottamisista, jyrkemmistä toimenpiteistä kuin mihin nykyään on mahdollista ryhtyä, on keskusteltava syvällisesti eduskunnassa. Se ei voi minunkaan mielestäni tapahtua pelkästään lehtien palstoilla.

Ed. Aaltonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Lindqvist penäsi eduskunnalle suurempaa roolia rauhanturvakysymyksissä, sitä jäin hiukan ihmettelemään. Eduskunta on ottanut erittäin merkittävän roolin, ja nykyisen lainsäädännön pohjalta me tapauskohtaisesti saamme lausua siitä, mihin osallistumme ja mihin emme. Nyt, jos me lähtisimme siihen, mitä puolustusministeri Taina tänään suuressa päivälehdessä kertoo, että meidän pitäisi nopeasti muuttaa rauhanturvalakia, se merkitsisi nykytilanteeseen nähden sitä, että eduskunta sitoisi itsensä lailla joihinkin sellaisiin käytäntöihin, joita me nyt voimme harkita nykylainsäädännön pohjalta.

Totta on tietenkin, että Bosnian tapaus on osoittanut, että nykyinen lainsäädäntö ei riittävästi ohjaa toimintaa. Me varmaan tarvitsemme uusia säädöksiä, mutta kun me tiedämme, että on valmisteilla uusi laki Puolustusvoimista, olisi

järkevää, että vaalien jälkeen rauhassa teemme sen ja sen seurannaisena sitten katsomme, mitä muutoksia rauhanturvalakiin tarvitaan.

Tällainen erityinen selvitys Natosta, niin kuin ed. Brax toi esille, hiukan kummastuttaa. Tämä keskustelu monella foorumilla on ollut muutakin kuin eipäs—juupas-keskustelua, ainakin tämän talon valiokunnissa. Ulkoasiainvaliokunta on ainakin hyvin perusteellisesti pohtinut ja aika ajoin sitä tehnyt. Itse viime viikolla julkisuudessa sanoin, että kun me nyt pidämme yhtenä merkittävimpänä kysymyksenä Suomen ollessa EU-puheenjohtaja EU:n pohjoisen ulottuvuuden rakentamista, niin jos se on tärkeä kysymys, niin kuin se on, se on jyrkässä ristiriidassa Suomen Nato-jäsenyyden kanssa ja merkitsisi sitä, että me saisimme Nato-jäsenyyden oloissa heittää toiveet siitä, että suuri itäinen naapurimme olisi mukana pohjoista ulottuvuutta rakentelemassa.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Brax korjasi minun arvioitani puheenvuorostaan, kun hän puhui Kekkosen ajasta, vapaasta perustuslaista, ja halusi nimenomaan viitata hallituksenmuodostuskysymyksiin, tässäkin suhteessa esittäisin kritiikkiä. En ole aivan varma, onko presidentti Kekkonen ainoa syntinen tässä suhteessa, jos tämä on ollut ongelma muuttaa perustuslakia. Voisimme ehkä pikemminkin sanoa, että presidentti Paasikivi toimi hyvin dynaamisesti ja myös presidentti Koivisto avittaessaan hallitusten muodostamista. Siinä suhteessakaan viittaus yhteen presidenttiin ei ole oikeutettu.

Ed. B r a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensin ed. Kimmo Kiljuselle: En lähde nyt Suomen historian taistoon tai oppineisuudenosoittamiskilpaan, mutta en missään tapauksessa sanonut, että hän oli ainoa, en millään muotoa.

Ed. Aaltoselle: En esittänyt, että selvitys tehtäisiin vain Natosta vaan ennen kaikkea nähtävillä olevista EU:n eri syvenemisvaihtoehdoista. Niitä pidän realistisempina ja tärkeämpinä. Agenda 2000 -prosessi on käynnissä ja sen jälkeiset prosessit, ja ne ovat mielestäni kaikkein tärkeimpiä. Mutta koska Nato-keskustelu käy, esitin, että myös eri Nato-syvenemisvaihtoehdot selvitettäisiin tässä yhteydessä.

Ed. Kokkosen kanssa olen täysin samaa mieltä, että voi olla toki useampiakin selvittäjiä, mutta näen, niin kuin aikoinaan Emussa professori Scheinin teki selvityksen, että sehän oli vasta keskustelun pohja eikä sinänsä Scheinin sen jälkeen osallistunut itse keskusteluun, vaan keskustelua kävivät poliitikot. Sen takia ajattelin nytkin, ettei se selvitys ole mikään laaja komitea, joka rupeaa keskenään tappelemaan, vaan ennen kaikkea akateemisesti tehty faktaselvitys.

Ed. J o h a n n e s K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Scheininin selvitys ei ehkä käy oikein hyväksi esimerkiksi. Siinä oli Sitran rahoittama, läheltä Suomen Pankkia tilattu selvitys hyvin rajatusta tehtävästä. Nythän tämä, mitä ed. Brax kaipailee, on tyypillistä hallituksen selontekojen kohdetta. Silloin, kun pitää erilaisista mahdollisista toimintalinjoista ja tulevaisuudennäkymistä hahmottaa vaihtoehtoisia polkuja Suomen valita, se on koko hallituksen vastuulla. Siinä voidaan käyttää yhtä tai useampaa asiantuntijaa, mutta tyypillisesti poliittiseen keskusteluun tällainen asia tuodaan esimerkiksi hallituksen selonteolla.

Ed. M. P o h j o l a: Arvoisa puhemies! Keskityn pääasiassa yhteen asiaan, siihen, että oikeuslaitoksen osalta hallitusmuoto jäi keskeneräiseksi.

Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen historiallisesti merkittävin lainsäädäntöurakka, Suomen perustuslaki, on loppusuoralla. On oikein, että viimeistään nyt luovutaan Ruotsin vallan aikaisesta jaotuksesta hallitusmuotoon ja valtiopäiväjärjestykseen keskittämällä kaikki neljä perustuslakia, nimittäin hallitusmuoto, valtiopäiväjärjestys, laki valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuulaki, yhteen Suomen perustuslakiin. Niin ikään on oikein, että tsaarinaikaa heijasteleva tasavallan presidentin poikkeuksellisen suuri perustuslaillinen valta saatetaan eurooppalaisiin mittasuhteisiin.

Vasta tämän uudistuksen jälkeen voidaan oikeutetusti sanoa valtiovallan kuuluvan kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Toisin sanoen vasta tämän uudistuksen jälkeen toteutuu eduskunnan asema täysivaltaisesti ylimpänä valtioelimenä.

Suomen perustuslaki terävöittää valtiollisten tehtävien kolmijakoa lainsäädäntövaltaan, hallitusvaltaan ja tuomiovaltaan. Siinä korostetaan tuomioistuinten riippumattomuutta ja oikeusvaltioperiaatetta.

Tuomioistuinten riippumattomuuden osalta työ on kuitenkin jäänyt kesken. Samanaikaisesti,

kun säädetään uusi Suomen perustuslaki, olisi tullut säätää myös laki tuomareiden nimittämisestä.

Suomen tuomioistuinkulttuurissa on tapahtunut ja tapahtumassa sen historian suurimpia muutoksia. Suljetusta, sisääpäin kääntyneestä instituutiosta tuomioistuinlaitos joutuu avautumaan yhteiskuntaan. Päätöksenteossa ja toiminnassaan sen tulee korostaa yhä enemmän eurooppalaisia oikeusperiaatteita.

Tämä muutos sai alkunsa Suomen liityttyä Euroopan neuvostoon vuonna 1989. Muutos korostaa erityisesti ihmisoikeuksien merkitystä tuomioistuimen päätöksenteossa. Sittemmin Suomen liittyminen Euroopan talousalueeseen vuonna 1994 ja Euroopan unioniin seuraavana vuonna toivat konkreettisesti Eurooppa-oikeuden periaatteet suomalaisiin tuomioistuimiin.

Huolimatta Euroopan yhteisön tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ylikansallisesta tuomiovallasta kansallisten tuomioistuinten tuomiovalta yksittäisissä ratkaisuissa säilyy ylimmillä kansallisilla tuomioistuimillamme. Tämän vuoksi Suomen perustuslaissa ei tarvita säännöstä ylikansallisten tuomioistuinten tuomiovallasta.

Hallituksen sinänsä hyvin valmistelema esitys uudeksi hallitusmuodoksi on siis jäänyt tuomiovallan osalta lähes täysin vaille huomiota. Tämä on sangen outoa, koska tuomiovallan yhteiskunnallinen merkitys on 1990-luvulla noussut suuremmaksi kuin koskaan aikaisemmin suomalaisessa yhteiskunnassa.

Perusoikeusuudistus on jo nyt ehtinyt huomattavasti vaikuttaa lainkäytön sisältöön ja tapaan. Tästä syystä muun muassa rikoslaki on pääosin uudistettu, samoin oikeudenkäyntimenettely sekä riita- että rikosasioissa alioikeuksien ja hovioikeuksien osalta. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että keskustelu oikeuslaitoksen tarkoituksenmukaisesta rakenteesta on käynyt suomalaisessa yhteiskunnassa kiivaammin kuin koskaan.

Keskeisintä keskustelussa on ollut tuomioistuinten riippumattomuus. On korostettu, että tuomari saa olla riippuvainen vain laeista ja muista hyväksyttävistä ratkaisuperusteista. Hyväksyttyjä ratkaisuperusteita tuomarin on käytettävä puolueettomasti ja oikeudenmukaisesti. Tähän on toki Suomessa pyritty aikaisemminkin.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen 13.10.1994 mukaan tämä ei kuitenkaan vielä riitä tuomioistuinten riippumattomuuden turvaamiseksi. Tuomioistuinten tulee olla myös rakenteellisesti riippumattomia.

Vallan kolmijako-opin mukaisesti tuomareiden riippumattomuus edellyttää, että tuomareiden nimittämis- ja ylennysmenettelyä hallitaan oikeuslaitoksen toimin. Suosituksissa kehotetaan jäsenvaltioita voimistamaan kaikkia niitä keinoja, jotka ovat tarpeen tuomareiden tehokkuuden ja riippumattomuuden voimistamiseksi ja roolin kehittämiseksi.

Mielestäni on selvä, ettei Suomen perustuslain kodifiointia ole syytä viivästyttää sen johdosta, ettei tuomareiden nimittämistä ole vielä saatu asianmukaisesti hoidettua. Lakivaliokunta on kuitenkin mielestäni aivan oikeassa, kun se lausunnossaan perustuslakivaliokunnalle toteaa: "Tuomioistuinten rakenteellisesta riippumattomuudesta käynnistynyt keskustelu ja Euroopan neuvoston jäsenvaltioita velvoittavat suositukset on syytä ottaa vakavasti. Erityisesti on huolehdittava siitä, että oikeusvaltioperiaatteiden toteutumisen voimavarat turvataan."

Edellä mainitun johdosta maalisvaalien jälkeen valittavan uuden hallituksen tulisikin kiireesti valmistella laki tuomareiden nimittämisestä. Nimityslaissa erityisen tuomarinvalintalautakunnan tehtävänä olisi valmistella haettavaksi julistettujen tuomarinvirkojen täyttäminen ja tehtävä tasavallan presidentille ehdotus virkaan nimittämisestä. Yhdeksänjäsenisen tuomarinvalintalautakunnan kokoonpano muodostuisi esimerkiksi tuomioistuinlaitoksesta, lääninoikeudesta, asianajokunnasta ja syyttäjäkunnasta koottavista jäsenistä. Presidentti nimittäisi sen neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Tämä eduskunta on ilmaissut tästä asiasta tahtonsa 120 kansanedustajan allekirjoittamalla lakialoitteella 23/1997 vp. Kuten eduskunnassa on todettu, kestämättömäksi oikeusvaltioperiaatteiden kannalta on käynyt se, että korkein oikeus täydentää itse itseään kuin Olympiakomitea. Tältä osin tilanne ei enää vastaa avoimen demokratian vaatimuksia.

Tuomarit 2000-luvulle -mietinnössä esitettiin vertailuja kuudesta Länsi-Euroopan maasta. Niissä missään ei ole ylimmälle tuomioistuimelle annettu tällaista nimitystoimivaltaa. Viimeksi nimitysmenettelyä pohdittiin tuomaritoimikunnassa, jonka komiteanmietintö 1998/1 äänestyksen jälkeen päätyi eduskunnan ottamalle kannalle.

Vaikuttaa ilmeiseltä, että tässä asiassa on tahallisesti jarruteltu. Nimittämissäännökset sisältävän lakiehdotuksen olisi tullut olla valmis ja

käsiteltävänä yhdessä Suomen perustuslain uudistuksen kanssa. Tuomioistuinten rakenteellista riippumattomuutta koskevan asian kiireellinen hoitaminen kuntoon on oikeusturvakysymys. Se tulisi myös lisäämään kansalaisten luottamusta tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuteen.

Arvoisa puhemies! On yhdyttävä lakivaliokunnan kantaan, kun se katsoo: "- - nimitysjärjestelmä on luotava sellaiseksi, että se takaa ammattitaitoisten, kyvykkäiden, oikeudentuntoisten, yhteiskunnan eri toimintoja ja aloja monipuolisesti tuntevien sekä yhteiskunnan arvokehitystä aktiivisesti seuraavien tuomarien nimittämisen."

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Markku Pohjolan puheenvuoro oli erittäin hyvä ja selkeä puheenvuoro. Alkuosassaan se oli hyvin erilainen kuin ministeri Kalliomäen puheenvuoro. En halua siihen puuttua vaan tuomioistuinlaitoksen rooliin ja nimitysjärjestelmään. Olen tältäkin osin ed. Pohjolan kanssa samaa mieltä, että olisi ollut todella hyvä, että tuomareiden nimittämistä koskeva lakiesitys olisi ollut tässä samassa vaiheessa käsittelyssä. Korkeimman oikeuden presidentin johdolla toiminut tuomarikomitea on saanut jo monta vuotta sitten esityksensä valmiiksi. Olisi ollut toivottavaakin, että oikeusministeriö olisi saanut tämän lopulliseen muotoon niin, että tämä eduskunta olisi voinut asian käsitellä ja korkeimpien oikeuksien tuomareiden nimitysmenettely olisi muuttunut avoimemmaksi.

Ed. S. Kanerva: Arvoisa puhemies! Lopun elämääni ylipäällikön reservissä olevana upseerina suhtaudun kriittisesti meneillään olevaan perustuslakiesitykseen, jonka tarkoituksena on supistaa ylipäällikköni tasavallan presidentin suorassa kansanvaalissa saamaa valtaa ja valtaoikeuksia.

Ed. Itälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. S. Kanervan pelko on turha. Ei ollut tarkoitus mitenkään kaventaa ylipäällikön käskyvaltaa. Kysymys on ollut siitä, että halutaan, että jollain tavalla tieto kulkee sotilaskäskyasioista myös valtioneuvostolle. Presidentti on kuitenkin edelleen se, joka tekee päätökset sotilaskäskyasioista. Pelkonne on turha.

Ed. Laakso (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kun ed. Seppo Kanerva viittasi ylipäällikkyyteen, aivan kuten ed. Itälä jo totesi, oletamme hänen tarkoittavan sotilaskäskyasioita. Ehkä kuitenkin olisi hyvä, että ed. Kanerva täsmentäisi, miltä osin nyt tasavallan presidentin valtuudet niin kovasti ovat supistumassa, että se pelottaa ed. Kanervaa. Olisi mielenkiintoista kuulla, jotta voisimme keskustella argumentoiden.

Ainakaan ulkopolitiikassa ei tapahdu sellaista muutosta, jota ed. Kanerva ilmeisestikin sielunsa syvyydessä on pelkäämässä. Edelleenkin perustuslaki pysyy siltä osin voimassa, mikä koskee tasavallan presidentin oikeutta määrätä Suomen ulkopolitiikasta, tosin yhteistyössä valtioneuvoston kanssa.

Ed. S. Kanerva (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Miksipä sitten tarvitaan niin kiireellisiä muutoksia, jos kaikki pysyy suunnilleen ennallaan?

Ed. Mikkola: Arvoisa puhemies! Pidän ehkä tarpeettoman pitkän puheenvuoron johtuen siitä, että en ole tästä asiasta pitänyt varsinaista puheenvuoroa ja perustuslakivaliokunnan jäsenenä haluan asiaa käsitellä kokonaisuutena. Minulla ei ollut eilen mahdollisuutta pitää puheenvuoroa eräistä muista kokouksista johtuen.

Yleisesti totean, niin kuin täällä on todettu, että tämä uudistus merkitsee siirtymistä parlamentaariseen suuntaan. Se on mielestäni oikein. Liikahdus on selvä, mutta liikahdus ei ole liiallinen eikä se jäykistä käytännön tarpeita. Tämä on mielestäni se oleellinen asia.

Jos ajatellaan muutoksia, joita on tehty hallituksen esitykseen, niitä on tehty lukuisia, mutta muutaman tässä otan esille. Mielestäni kaikki muutokset, jotka on tehty hallituksen esitykseen, ovat olleet perusteltuja ja niistä on vallinnut erittäin pitkälle menevä yksimielisyys.

Ensinnäkin lain nimike. Suomen Hallitusmuoto on tietysti juhlava. Sillä on tietty historiallinen perspektiivi, mutta se on nykyisistä perustuslaeista vain yhden nimi ja mielestäni se sekoittaisi järjestelmää. Suomen perustuslaki on selkeä. Se on arkipäiväisempi, mutta se on paljon informatiivisempi. Olen vakuuttunut, että se kansan suussa omaksutaan hyvin nopeasti ja ymmärretään sen merkitys paljon paremmin kuin mitä Suomen Hallitusmuoto -nimisenä olisi ymmärretty.

Sotilaskäskyasioista tässä juuri edellä puhuttiin. On asiallisesti merkittävä muutos, että sotilaskäskyasioihin mukaan tulee ministerin myö-

tävaikutus sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Tätä ei ole haluttu tässä kohtaa tietysti ennakoida liian pitkälle, mutta tässähän näkyy maailman muutos, että tietyt sotilaspoliittiset asiat tai puolustuspoliittiset asiat ja ulkopoliittiset asiat ovat hyvin rinnakkaisia, lomittain meneviä. On vaikea jatkossa oikeastaan tietää, mikä on puolustuspolitiikkaa ja mikä on ulkopolitiikkaa jnp.

Tällä hetkellä sotilaskäskyasiat on tietysti terminä aika erikoinen. Ei ole oikein täysin selvinnyt, mitä se tarkoittaa. Rauhan aikanahan se tarkoittaa hyvin olemattomia asioita parlamentaarisessa mielessä. Se tarkoittaa joukko-osastojen nimiä, kunniamarsseja, lippuja ja vastaavia. Sodan aikana, kriisiaikoina tämä korostuu paljon merkittävämpiin asioihin, mutta tällä ei ole millään tavalla tarkoitettu hidastaa sotilaskäskyasioiden täytäntöönpanoa eikä muuta, vaan järjestää tietynlainen parlamentaarinen seuranta.

Tämä on mielestäni sen takia erikoisen tärkeätä, että ei jää epäluuloja, mitä asioita käsiteltäisiin, jos se on vain presidentin ja Puolustusvoimien komentajan välinen asia muun muassa eduskunnan suhteen, koska kumpaakaan, tasavallan presidenttiä ja Puolustusvoimien komentajaa, ei muun muassa täysistunnossa voida kuulla. Tässä mielessä tällä on iso periaatteellinen merkitys. Käytännössä sen merkitys ei ole ollenkaan dramaattinen, mutta kuvastaa parlamentaarista valvontaa, että meillä kaikilla asioilla on tietty valvonta. Eduskunnalla pitää olla valvontamahdollisuus.

Hyvin paljon on käyty keskustelua hallituksen muodostamisesta eli 61 §:stä. Ensin totean yleisesti, että hallituksen muodostamisprosessia on yksinkertaistettu ja annettu käytännön poliittiselle toiminnalle lisää toimitilaa. Tämä on se keskeinen tilanne, antaa nimenomaan käytännön politiikan toteuttamiselle lisää tilaa. Tasavallan presidentin osuus korostuu vain, jos eduskunta tai eduskuntaryhmät eivät ole pystyneet ilmaisemaan selvää tahtoaan hallitusohjelmasta, valtioneuvoston kokoonpanosta ja pääministeristä. Tässä on lyhyesti sanottu se, mikä on keskeistä.

Mutta haluan käsitellä asiaa hyvin yksityiskohtaisesti. Valitettavasti ministeri Kalliomäki ei ole paikalla, mutta vastaan hänelle joka tapauksessa nyt.

Hallituksen esitys kuului 2 momentin kohdalta: "Ennen pääministerin valintaa eduskunnassa edustettuna olevat puolueet ja eduskuntaryhmät neuvottelevat valtioneuvoston kokoonpanosta ja ohjelmasta. Näiden neuvottelujen perusteella sekä kuultuaan eduskunnan puhemiestä ja eduskuntaryhmiä presidentti antaa eduskunnalle tiedon pääministeriehdokkaasta." Tämä on normaali menettely.

Nyt muotoilu kuuluu: "Ennen pääministerin valintaa eduskuntaryhmät neuvottelevat hallitusohjelmasta ja valtioneuvoston kokoonpanosta. Näiden neuvottelujen tuloksen perusteella, kuultuaan eduskunnan puhemiestä presidentti antaa eduskunnalle tiedon pääministeriehdokkaasta."

Ensinnäkin kysymys: Miksi on poistettu puolueet ja jätetty eduskuntaryhmät? Keskeinen kohta on, että ei ole haluttu sanoa molempia, sekä puolueita että eduskuntaryhmiä, koska on jokaisen puolueen ja eduskuntaryhmän sisäinen asia sovittaa se, mikä on niiden marssijärjestys, mitkä ovat niiden keskinäiset suhteet.

Voi olla niin, että jonkin keskeisen puolueen puheenjohtaja ei ole eduskunnan jäsen, mutta siitä huolimatta tämä tarkoittaa sitä, että eduskuntaryhmä hoitaa sen ja puolue keskenään, kuka on pääneuvottelija. Mutta molempia ei tarvitse tässä mainita, koska on samasta asiasta kysymys. Tämä oli vahva mielipiteemme, eikä tämä ollenkaan vähennä puolueiden merkitystä siitä, mikä oli hallituksen esitys.

Toinen merkittävä kohta on se, että kun hallitusneuvottelut on käyty, hallituksen esityksessä sanotaan: "sekä kuultuaan eduskunnan puhemiestä ja eduskuntaryhmiä". Me uskomme siihen, että normaalitilanteessa eduskunnassa käyty keskustelu antaa selvän viitteen, mikä on hallituspohja, mikä on hallitusohjelma, kenestä tulee pääministeri. Uskomme, että tämä on normaalitilanne. Miksi sen jälkeen kaikki eduskuntaryhmät peräjälkeen menisivät tasavallan presidentille kertomaan neuvottelujen tuloksen, yhden ihmisen ryhmä samalla tavalla kuin kaikki muutkin, kaikki hanhenmarssia kertomaan, että peli on selvä? Miksi tällainen näytelmä, tätä me kysymme.

Tämä ei ollenkaan tarkoita sitä — jos neuvottelutulos ei ole selvä, jolloin tasavallan presidentin asema korostuu — etteikö tasavallan presidentti voi kutsua jokaisen eduskuntaryhmän erikseen kuultavakseen, mutta tämä ei pakota häntä sitä kaikissa tilanteissa tekemään. Emme ole halunneet lisätä byrokratiaa, vaan antaneet sille käytännön tilanteelle soveltamismahdollisuudet niin, että se on joustava, joka vastaa järkeviä kannanottoja eikä sido muotoihin sellaisissa kohdin, joissa se ei ole tarpeellista. Tämä on se keskeinen kohta, miksi näin on tehty.

Ihan pienenä yksityiskohtana: tässä on käytetty lauseenvastiketta: "näiden neuvottelujen tuloksen perusteella, kuultuaan eduskunnan puhemiestä presidentti antaa". Siinä ei ole sanottu: "näiden neuvottelujen tuloksen perusteella ja kuultuaan eduskunnan puhemiestä". Ja-sana on tarkoituksella jätetty pois tai sekä-sana, niin kuin tuossa oli.

Miksi? Ei ole haluttu korostaa myöskään eduskunnan puhemiehen kuulemisen roolia niin, että neuvottelujen tulos ja puhemiehen kuuleminen olisivat tasavertaiset. Koska jos tulos on selvä, on haluttu puhemiestä kuulla, mutta ei tehdä sitä muotosidonnaiseksi niin voimakkaasti. Hallituksen muodostamisessa puhemiehenkään rooli ei ole niin tärkeä, ellei hän ole ollut näiden neuvottelujen vetäjä. Mutta on haluttu, että puhemiestä kuullaan aina muun muassa siitä, miten asia eduskunnassa etenee, miten se työjärjestyksessä menee, onko näkemys selkeä ja onko siinä vielä jotakin huomioon otettavaa. Tämä on nimenomaan tietoinen valinta nimenomaan, että se on näin tehty, jos sitä joku kysyy, miksi se on lauseenvastikkeena. (Eduskunnasta: Perustuslakivaliokunnan oikeus!) — Kyllä. — Tässä on koko systeemi.

Kun katselen ed. Jäätteenmäkeä, olen ilahtunut. Ed. Jäätteenmäestä on tullut ankara puolustaja perustuslakivaliokunnan mietinnölle. Mutta sanon, että perustuslakivaliokunnassa vallitsi asiasta yleisesti ottaen pitkien keskustelun jälkeen hyvin vakuuttunut mielipide, että tällä me elämme hyvin, tämä antaa poliittiselle elämälle, käytännön realiteeteille, liikkumatilaa, ei sido liikaa, mutta antaa myös tasavallan presidentille liikkumatilaa silloin, jos on sellainen tilanne, ettei kaikki menekään niin kuin oli ajateltu. Se mahdollistaa eri variaatioita, mutta ei pakota tiettyyn kaavaan etukäteen. Tässä on mielestäni tämän voima. Se ei ollenkaan vähättele hallituksen sanamuotoja. Se mahdollistaa kaikki ne, mutta ei pakota niihin, ellei siihen ole erityistä tarvetta.

Sitten muutoksista. Ministerivastuussa eli ministerin asettamisessa syytteeseen valtakunnanoikeudessa on palattu nykykäytäntöön. Hallituksen esitys oli, että perustuslakivaliokunta olisi päättänyt syytteen nostamisesta tai syyttämättä jättämisestä. Tästä on yksi virkamiesjuristien toimikunta antanut lausuntonsa, että tähän pitäisi siirtyä, jo muutama vuosi sitten. Ymmärrän juristien näkökulman. Totta kai perustuslakivaliokunnalla on verrattomasti parempi mahdollisuus juridisen kynnyksen ylittämisen arvioimiseen kuin täysistunnolla.

Mutta tämä ei ole mielestäni niinkään oleellista. Kun harkitaan ministeriä vastaan syytteen nostamista valtakunnanoikeudessa, se ei ole pelkästään juridis-muodollinen kysymys, vaan suuri yhteiskunnallinen kysymys, poliittinen kysymys. Kaikissa Euroopan maissa parlamentti päättää käytännössä syytteen nostamisesta, poikkeuksena on Ruotsi. Ruotsissa perustuslakivaliokunnan tapainen järjestelmä nostaa syytteen.

Miksi tämä muutettiin? Ensinnäkin, jos se olisi pysytetty perustuslakivaliokunnan päätettävänä, väitän, että perustuslakivaliokunnan luonne olisi tullut muuttumaan selvästi. Toiseksi uskon, että esityksiä syytteen nostamisesta olisi tehty poliittisista syistä enemmän kuin nykyään. Se olisi myös saattanut aiheuttaa enemmän poliittista taktikointia, jos se olisi jäänyt sinne.

Otan esimerkin: Olisi tehty päätös perustuslakivaliokunnassa. Herkistä asioista on yleensä kysymys, kansaa voimakkaasti kiinnostavista asioista ja ehkä kiihottavistakin asioista. Vaikka perustuslakivaliokunnalla juridisesti olisi varsin selvät syyt, joiden nojalla syytekynnystä ei ole saavutettu, mutta jos päätöksenteko olisi jäänyt perustuslakivaliokunnan suljettujen ovien taakse, päätös että syytettä ei nosteta, miten se olisi purkautunut? Se ei olisi purkautunut koskaan, vaan sitä olisi käyty läpi vähä vähältä monta kertaa.

Nyt asia tuodaan täysistuntoon. Täällä keskustelu käydään täysin avoimesti, miksi syytettä ei nosteta — tai toisinpäin: miksi syyte nostetaan. Täällä annetaan kaikille puheenvuoro, annetaan julkiselle sanalle mahdollisuus osallistua aivan eri tavalla, kuin jos olisi ollut valiokunnan mietintö ja suljettu kokous. Koko prosessi on paljon avoimempaa, kun se on täällä. En usko, että täysistunto juuri tulee poikkeamaan perustuslakivaliokunnan kannasta, mutta poliittinen prosessi on aivan erilainen. Tässä mielestäni on se syy, miksi nykyinen systeemi pitää säilyttää.

Perustuslakivaliokunta on täydentänyt hallituksen esityksen voimaantulosäännöksen, eli tämä on lyöty kiinni, ja pidän tätäkin hyvin tärkeänä.

Eli kaiken kaikkiaan muutoksissa keskeisenä tavoitteena — siellä on muitakin — on ollut poliittisen joustavuuden lisääminen.

Otan yhden yksityiskohdan, jossa olen ollut eri mieltä kuin valiokunnan selkeä enemmistö. En ole äänestänyt vastaan, mutta olen ilmoittanut käsitykseni. Kysymys on 87 §:stä eli talousar-

vion ulkopuolisista rahastoista. Esityksessä sanotaan, että ulkopuolisia rahastoja on mahdollista perustaa vain, jos valtion pysyvän tehtävän hoitaminen sitä "välttämättä edellyttää", ja eduskunnan kahden kolmasosan enemmistö siitä päättää. Siis jos valtion pysyvän tehtävän hoitaminen rahastoa "välttämättä edellyttää". Hallituksen esityksessä tässä kohtaa välttämättä-sanan tilalla oli, että jos käytännön toiminta "ehdottomasti edellyttää".

Minusta siinä on asetettu tavattoman korkea kynnys: vain niissä tapauksissa, joissa se on välttämätöntä tai ehdotonta, ei missään muussa tapauksessa. Silloin kynnys missä se voidaan tehdä, on noussut kauhean korkeaksi. Sen jälkeen vielä vaaditaan kahden kolmasosan enemmistö eli tehdään kaksi kynnystä päällekkäin. Nyt luotiin uusi määräenemmistösäännös tänne sisälle. Kun ensimmäinen kynnys on ylitetty, siis kun ei kerran ilman rahastoa tulla toimeen, sehän on suuri kynnys. Sen jälkeen ei enää mielestäni olisi pitänyt määräenemmistöä vaatia, ei sen takia, etten olisi halunnut tehdä uutta määräenemmistösäännöstä.

Tässä mielessä olen ilmoittanut käsitykseni ja sen, että saatan tästä mainita. Tämä ei ole iso kysymys, enkä usko, että tällä on mitään käytännön merkitystä, vain periaatteellinen. Kun määräenemmistösäännöksistä on oltu luopumassa, tähän ei olisi tarvinnut tehdä kaksinkertaista kynnystä.

Sitten otan esille erään kysymyksen ja katson itseäni peilistä: Liian vähälle keskustelulle jäi mielestäni perustuslain 77 § "Lain vahvistaminen". Se ei noussut asiantuntijakuulemisessa pinnalle. Perusteluihin tultiin perustuslakivaliokunnassa vasta viime tingassa ja tultiin siihen tulokseen, että pykälämuutoksia ei enää tehdä, koska se olisi vaatinut uuden asiantuntijakierroksen ym. Mutta perusteluissahan on lausuttu tästä asiasta.

Sanon oman käsitykseni: Olen sitä mieltä, että kun Suomen perustuslaki nyt hyväksytään ja jos sitä myöhemmin muutetaan, niin tasavallan presidentillä ei olisi veto-oikeutta, vaan perustuslain muutos tulisi aina vahvistaa, eikä olisi mitään muuta kuin vahvistamismahdollisuus. Miksi? Siksi, että se käsitellään normaalijärjestyksessä kahdessa eduskunnassa. Harkintamahdollisuuksia on ollut. Jos on oikein kiire, silloin on viiden kuudesosan enemmistö ja sitten määräenemmistö. Silloin ei voi olla niin, että laki jäisi vahvistamatta edes periaatteessa. En tarkoita, että tasavallan presidentti jättäisikään vahvistamatta, mutta olisi jo kirjattu, että perustuslaki tulisi automaattisesti voimaan.

Toinen asia perustuslakien kohdalla on se, että mielestäni eduskunnan, niin kuin on tehtykin, tulisi aina, kun perustuslakia muutetaan, määrätä ilman muuta sen voimaantulopäivä. Se kuuluu lain luonteeseen, että se astuu päätettynä aikana voimaan, eikä sitä jätettäisi auki. Muitten lakien kohdalla voi olla nykyinenkin menettely, mutta silloinkin olen sitä mieltä, että lakien vahvistamatta jättäminen voisi tapahtua vain silloin, kun siihen on tekninen tai siihen verrattava syy. Mutta perustuslain kohdalla — tätä periaatetta on nyt perusteluissa korostettukin — voimaantulon pitäisi mielestäni olla automaattinen, koska se on niin monen kontrollin ja tarkastelujen kautta tullut esille.

Vielä kysymykseen ministeriöistä. Tästähän on perussäännös 68 §:ssä. Me harkitsimme apulais- tai varaministerijärjestelmää kontra valtiosihteerijärjestelmä, ja tästähän on lausuma. Kävimme keskustelua, olisiko ollut hyvä ottaa apulaisministeri-määritelmä lakiin sisälle, niin kuin varastoon, että se voidaan ottaa tarvittaessa käyttöön. Tästä käytiin keskustelua ja todettiin, että jätetään se pois, koska jos se sinne otetaan, se olisi tietty kannanotto asian puolesta.

Apulaisministeri- tai varaministerijärjestelmä korostaa parlamentaarista valvontaa, ja taas valtiosihteerijärjestelmä korostaa ehkä enemmän virkamiesten poliittista valvontaa. Sanoisin, että ne eivät ole kuitenkaan välttämättä toisiaan poissulkevia. Apulaisministerijärjestelmä on ehkä EU-järjestelmään sovitettuna käyttökelpoisempi, eli silloin ministerit voivat hoitaa tehtäviään joustavammin. Taas virkakoneiston valvonnan kannalta valtiosihteerijärjestelmä voisi olla parempi, mutta nämä eivät välttämättä sulje toisiaan pois. Nyt on tietysti tärkeää se, että asia perusteellisesti selvitetään.

Sanon siihen kuitenkin yhden asian: Jos mennään apulaisministeri- tai varaministeri-järjestelmään, näitä ei tietysti tarvitse välttämättä kaikkiin ministeriöihin tulla, mutta se saattaa heijastua myös eduskunnan kokoonpanoon, koska on tullut tavaksi, että ministerit ovat kansanedustajia, ja jos apulaisministerit ovat kansanedustajia, se vaikuttaa jo niin, että täältä on aika suuri määrä kansanedustajia poissa. Se saattaa heijastua myös siihen järjestelmään, että ministereitten sijaan tulee varamies eduskuntaan. Muun muassa tällainen saattaa olla, mutta siinä voi olla muitakin heijastusvaikutuksia.

Täältä puuttuu myös määräys siitä, mitä oli

pohdittu, puuttuu se, voidaanko Suomen Pankin pääjohtajaa kuulla täysistunnossa. Se oli tietoinen valinta. Siitä käytiin keskustelua. Siitä vallitsi vähän erilaisia näkemyksiä. Tällä hetkellähän eduskunnassa voidaan täysistunnossa kuulla vain kansanedustajia, ministereitä, eduskunnan oikeusasiamiestä ja oikeuskansleria. Siinähän tapahtuu vielä nyt pieni muutos, että eduskunnan oikeusasiamiestä ja oikeuskansleria voidaan kuulla vain heidän kertomustensa yhteydessä, ei enää muissa yhteyksissä, niin kuin ei käytännössä ole tapahtunutkaan, eli kyseessä on erittäin suppea henkilömäärä. Voidaan kysyä, miksi nyt tulisi Suomen Pankin pääjohtajaa kuulla, kun meillä omaan rahapolitiikkaan on entistä vähemmän liikkumatilaa. Miksei aikaisemmin ole tullut? Nyt joka tapauksessa valiokunnissa voidaan Suomen Pankin pääjohtajaa ja muita kuulla. Tämä jää myöhempiin selvittelyihin.

Kuuluin niihin, jotka eivät pitäneet tätä perusteltuna täysistunnossa. Mielestäni tämä on iso kysymys, ja sen takia olisi pohdittava, avataanko tätä kohtaa yleensä täällä. Meillähän on suuri historiallinen perspektiivi, miksi niitten henkilöitten määrä, keitä voidaan täysistunnossa kuulla, on ollut näin rajoitettu. Siis tasavallan presidenttiä ei missään olosuhteissa voida kuulla täysistunnossa, ei kriisitilanteissa, ei Puolustusvoimien komentajaa jnp. Voidaan kysyä, pitäisikö sitten käydä laaja keskustelu. Pitäisikö vähän seremoniallisia mahdollisuuksia olla jollakin vierailijalla käyttää täysistunnossa puheenvuoro jnp? Mutta tähän me olemme tässä vaiheessa joka tapauksessa päätyneet.

Sitten vielä lyhyesti pariin kohtaan.

Olen ollut pettynyt siitä, että kun perustuslakivaliokunta antoi mietintönsä pari viikkoa sitten, sen jälkeen ulkopuolinen keskustelu on ollut hyvin laimeata. Ei ole paljon esitetty kannanottoja eduskunnan ulkopuolelta, mikä olisi tämä tilanne. Se voi olla hyvä; sanotaan, että kaikki ovat tyytyväisiä, ja laimea keskustelu osoittaa sitä. Vai osoittaako se sitä, että siitä ei olla kiinnostuneita? Joka tapauksessa on tilanne se, että kun toisessa käsittelyssä tämä laki lyödään kiinni, sen jälkeen siihen ei ole mahdollisuutta palata eikä puuttua enää ainakaan asiasisältöihin. Eli senjälkeinen keskustelu on hedelmätöntä. Tähän asti olisi tietysti ollut mahdollista viestittää, että valiokunnan mietintöön sittenkin pitäisi vielä täysistunnossa tehdä joitakin korjauksia tai jokin korjaus. Tämän jälkeen se on kiinni sidottu ja siirtyy käsitykseni mukaan täältä hyvässä järjestyksessä seuraavan eduskunnan lopullisesti hyväksyttäväksi.

Tästä asiasta haluan sanoa sen, että toivoisin, että kun uusi eduskunta kokoontuu ja joutuu hyväksymään tai saa hyväksyä tämän määräenemmistöllä, että tätä ei tuotaisi aivan eduskuntakauden alussa täysistuntoon. Miksi? Siksi, että uudelle eduskunnalle ja uusille edustajille pitäisi antaa mahdollisuus syventyä uuteen perustuslakiin niin, että he tietäisivät, mistä siinä on kysymys, vaikka se meneekin valiokunnan kautta — riittävä aika, jolloin hiukan olisi opittu talon tavoille, jos eduskunnan muuttuvuus on aika suuri. Tämä on niin tärkeä kysymys, että ei joku voi sanoa, että en saanut riittävää informointia enkä saanut siihen riittävää opastusta. Oikeastaan sanotaan, että uuden kansanedustajan pitäisi ja vähän vanhoillakin kansanedustajilla voi olla tarvetta tähän perehtyä ja paneutua niin, että valtasuhteet ja eduskunnan toimivuus tulisivat riittävästi näkyviin. Tämä on käytännön toimintatoivomus ainakin minun puolestani.

Lopuksi totean, että sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä on käsitellyt tätä omassa ryhmäkokouksessaan. Se on yksimielisesti siellä hyväksytty, esitetty erilaisia näkemyksiä ja kannanottoja ja toteamuksia, voisiko tuo olla vähän tänne ja tuonne päin, niin kuin ministerikansanedustaja Kalliomäki esitti, mutta me olemme tämän yksimielisesti hyväksyneet, ja uskon, että myös uudessa eduskunnassa sosialidemokraatit ovat tämän vallan yksimielisesti hyväksymässä. Kyllä tästä keskustelua voi senkin jälkeen käydä, että jokin toinen vaihtoehto olisi ollut parempi. Se on vain aika hedelmätöntä, ellei niitä ole tuotu esille, kun toinen käsittely on nyt päättymässä.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä oli montakin kohtaa, joita olisi hyvä kommentoida. Useimmista olen samaa mieltä kuin ed. Mikkola. Lain vahvistamisesta olen ehdottomasti samaa mieltä, että ainakaan perustuslakia ei enää presidentin pitäisi vahvistaa tai jättää vahvistamatta, vaan se pitäisi hyväksyä todella täällä. Mutta jo Nikulan komiteassa muutama jätti varauman siitä, että ylipäätänsä on kyseenalaista, onko presidentillä semmoista koneistoa, että tavallistenkin lakien vahvistamisen tai vahvistamatta jättämisen pitää mennä enää sitä kautta, jos eduskunta jotain mieltä on ollut.

Mutta muuten olen samaa mieltä tästä parlamentaarisesta ajatuksesta, jonka ed. Mikkola

esitti, ja hallituksen muodostamisesta. Mielestäni hallituksen muodostamisessa on liikaa mietitty sitä, mitä sitten, kun eduskunnassa ei päästä yksimielisyyteen. Ehkä olen niin tuore kansanedustaja, että minä uskon ja luotan, että täällä löytyy kyllä yksimielisyys siitä, että hallituskin tulee muodostettua, eikä tarvitse aina pohtia sitä, että kansanedustajat eivät pääse yksimielisyyteen.

Sitten vain toteaisin, että aika erilaisia ovat ed. Mikkolan ja ministeri Kalliomäen ajatukset. (Ed. J. Kukkonen: Suuren puolueen merkki!) Ajattelin tuossa, että jos sosialidemokraatit olisivat silloin, kun nykyinen hallitusmuoto ja nykyiset perustuslait tehtiin, olleet sitä mieltä, mitä ministeri Kalliomäki oli, niin ilmeisesti eläisimme monarkiassa ja sitä kautta nykyisin aikamoisessa parlamentaarisessa järjestelmässä, niin kuin kaikki muutkin Pohjoismaat. Mutta kun sosialidemokraatit silloin olivat täysin toista mieltä, (Ed. Mikkola: Ei kuultu ollenkaan, muistakaa se!) niin nyt eletään tässä tilanteessa, missä nyt eletään.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Mikkola totesi, että minusta on tullut tämän esityksen kiihkeä puolustaja. Haluan todeta, että periaatteeni on se, että niin kauan kuin pykälät ovat valiokunnassa auki, niihin pyritään tekemään muutoksia, ja sitten kun ne on hyväksytty ja jos ei ole jättänyt eriävää mielipidettä, niitten takana seisotaan.

Kuten ed. Mikkolakin totesi, täällä on monia pykäliä, jotka molemmat olisimme halunneet erilaisiksi. Muun muassa lakien vahvistamispykälä minusta olisi voinut lähteä jopa siitä, että tasavallan presidentillä ei olisi lakien vahvistamisessa ainakaan perustuslakien kohdalla, mutta ei myöskään muitten lakien kohdalla roolia. Se olisi ollut eduskunnan aseman vahvistamista. Samoin olisi ollut minun mielestäni periaatteellisesti oikein, että Suomen Pankin pääjohtajaa olisi kuultu täysistunnossa. Minä olisin pitänyt tärkeänä sitä, että rahapoliittista keskustelua käydään täällä. Mutta on niin, että jos on liian kunnianhimoinen, niin koko rakennelma kaatuu, ja olen tyytyväinen tähän kompromissiin ja ajan jopa innolla sen läpimenoa myös vaalien jälkeen, jos olen täällä.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Mielestäni ed. Mikkola oli väärässä siinä, kun hän käsitteli ministerin syytteeseen asettamista valtakunnanoikeudessa. Hän näki, että perustuslakivaliokunta käsittelee asiaa pelkästään juridisin perustein ja näin ollen se ei ole siihen sopiva. Syytteeseen asettamisen täytyy tietysti tapahtuakin juridisin perustein, eli katsotaan, missä ministeri on mahdollisesti rikkonut lakia. Poliittiset tyhmyydet eivät taas kuulu rikoslain alaisuuteen, niistä rangaistaan taas toisella tavalla.

Näin ollen, jos ollaan ihan pelkistettyjä, perustuslakivaliokunta on nimenomaan tässä mielessä erinomainen paikka tämän asian hoitamiseksi, ja olen itsekin ollut hiljaisesti mielessäni sitä mieltä, että perustusvaliokunta voisi olla tällainen elin. Eduskunnan suuressa käsittelyssä näissä asioissa, oli sitten Juhantalon tai Alhon tapahtuma, kun ovat poliittiset intohimot pinnalla, täällä pyritään kiskomaan yhä uudelleen ja uudelleen esiin ja tänne ja imemään siitä viimeisetkin mehut ja mässäilemään sillä. Ei se kai ole juridisen tarkastelun pohja. Tämä on ongelma täällä eduskunnassa.

Näin ollen, jos on ihan pelkistetty, perustusvaliokunta vielä paremmin kuin perustuslakituomioistuin tietyllä tavalla, jos sitä oikein ymmärrän, on tähän kelvollinen, mutta toisaalta on se puoli, että kansan täytyy tietysti nähdä tällaisessa tapahtumassa, mitä tapahtuu, ja ministerin täytyy tietysti alistua, kun hän joutuu sormella osoitetuksi, tällaisen mässäilyn kohteeksi, jotta kansalaisetkin näkevät, kuinka oikeus eduskunnassa toteutuu. Perustuslakivaliokunnassa he eivät sitä pääsisi katsomaan. Näin ollen näiltä pohjilta olen tietysti itsekin tullut siihen kannatukseen, että tämä suuri sali se on edelleenkin, mutta kyllä se toisinkin voi olla ja ne perusteet, joita ed. Mikkola sanoi, olivat täysin virheelliset.

Ed. K o r k e a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aluksi haluaisin todeta, että olen täysin samaa mieltä perustuslakien vahvistamismenettelystä ed. Mikkolan kanssa, ja vain aikapula oli syynä siihen, että tähän kohtaan perustuslakivaliokunta ei muuten kuin perusteluissa puuttunut.

Sitten haluaisin kommentoida apulaisministeriasiaa. Olin asiassa itse aktiivinen ja toivoin, että siihen olisi tässä uudistuksessa jo tehty selvemmät ehdotukset, koska katson, että tämän järjestelmän kautta on tarkoituksenmukaista ja paras tapa vahvistaa valtioneuvoston toimintaedellytyksiä ajatellen erityisesti EU-jäsenyyttä ja niitä vaatimuksia, mitä EU-jäsenyys tuo tullessaan. Kuitenkin ajallisesti tilanne osoittautui sellaiseksi, että tulevaa Suomen puheenjohtajuutta ajatel-

len tätä uutta järjestelmää ei kuitenkaan olisi voitu saattaa voimaan. Niin tyydyin siihen, että asia jää selvittämisen varaan ja siihen palataan myöhemmin.

Tämä tuleva ratkaisu, tuleva Suomen puheenjohtajuus, voitaneen hoitaa niin, että valtioneuvostossa jäsenten määrää kasvatetaan esimerkiksi sillä tavalla, että valtioneuvoston kansliaan nimitetään ministereitä, joiden tehtäväksi määritellään ehkä useammassakin ministeriössä tiettyjä tehtäviä, jolloin normaalia ministerimäärää lisäämällä voidaan tuleva puheenjohtajuushaaste kunnolla hoitaa.

Ed. M i k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hiukan ed. Jäätteenmäelle siitä, kun hän sanoi, että Suomen Pankin pääjohtajaa voitaisiin kuulla. Siinä hiukan kuvastuu se, että ed. Jäätteenmäki pitää tasavallan presidentin kaikenmoista puuttumista kauhean suurena mörkönä, ja sitten esimerkiksi täysistunnossa voisi tulla Suomen Pankin pääjohtaja kuultavaksi, vaikkei presidentti esimerkiksi voisi koskaan tulla kuultavaksi. Nythän tähän liittyy vielä monia muita ongelmia. Suomen Pankin pääjohtajan riippumattomuus on sitä luokkaa, että me emme voi häntä pakottaa tänne tulemaan, ja siihen liittyy monia monia muita yksityiskohtia. Tämä oli keskeinen kysymys tässä koko problematiikassa.

Sitten ministerivastuusta. Kun kuuntelin ed. Aittoniemeä, minä sanoin aivan samaa edellä, aivan samaa, eli paremmat mahdollisuudet on perustuslakivaliokunnalla harkita syytteen nostoa juridisesti, mutta se on juridisen puolen näkemys. Jos on muita aspekteja, silloin se täytyy ... (Ed. Aittoniemi: Eikä tarvita ollenkaan muita aspekteja!) — Kyllä siinä on toinen aspekti se, että täytyy selittää, miksi tämmöinen syyte nostetaan. Sen takia täysistuntomenettely on tarpeen ja juuri täytyy avata se, niin kuin ed. Aittoniemi itsekin esitti. Olen aivan samaa mieltä. Toisaalta uskon, että kun se tulee täysistuntosaliin, se nimenomaan nostaa sitä kynnystä, ettei tehdä semmoisia esityksiä, jolloin perustuslakivaliokunta joutuisi tutkimaan niitä, ja vähän semmoista taktikointia tällä asialla syödään. Uskon sen, koska nämä ovat herkkiä asioita, ja olen tyytyväinen nykyjärjestelmään. Tiedän sen, että on tuskallista myös edustajien kannalta sanoa, mitä mieltä minä tässä olen, kun en tiedä tästä asiasta. Silloin, niin kuin sanoin, en usko, että perustuslakivaliokunnan kannanotosta, oli se kumman suuntainen tahansa, poiketaan. En ainakaan tiedä, että tähän mennessä olisi vielä poikettu.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluaisin Suomen Pankin pääjohtajan kuulemiseen todeta, että tiedän toki, että siitä hetkestä, kun Suomi on liittynyt Emuun, Suomen Pankilla ei ole minkäänlaista itsenäistä asemaa eikä itsenäistä rahapoliittista päätösvaltaa, ei edes Suomen Pankin johtokunnan jäsenillä, vaan ainoastaan pääjohtajalla, joka edustaa Suomea Frankfurtissa. Mutta siitä huolimatta minusta olisi tärkeää, että eduskunnassakin käytäisiin rahapoliittista keskustelua. Tiedän toki sen, että eduskunta ei voi antaa minkäänlaisia ohjeita pankin pääjohtajalle, mutta näkisin, ettei se haitaksi olisi, jos täälläkin rahapolitiikasta keskusteltaisiin, enkä ole itse ajatellut peilata sitä tasavallan presidentin toimenkuvaa vastaan, vaan nimenomaan tämän keskustelun virittäjänä ja sitä, että tässäkin talossa asiaa käsiteltäisiin.

Ed. I s o h o o k a n a - A s u n m a a : Puhemies! Olen seurannut sivusta eri yhteyksissä valtiosäännön muutoskeskustelua viitisentoista vuotta. Se ehkä selittää osaltaan tämän puheenvuoron sisältöä.

Kun käymme valtiosäännön muutoskeskustelua, on syytä palauttaa mieleen, että meillä on tähän asti ollut lainsäädäntö, joka on Euroopan vanhimpia. Kyseisen lainsäädännön turvin on selviydytty monenlaisista olosuhteista. Tulkinnat ovat kulloinkin olleet aikakausiin ja päättäjiin sidoksissa, mitä pidän aivan luonnollisena. Järjestely on kuitenkin toiminut kohtuullisen hyvin historiankin perspektiivistä arvioiden. Niinpä tästä menneestä voisi ottaa oppia ja sen ainakin, ettei perustuslakia koskaan tulisi säätää kovin yksityiskohtaiseksi.

Perustuslaki on onnistunut silloin, kun tietyt peruskäsitteet on onnistuttu jättämään väljiksi ja tulkinnanvaraisiksi. Valtiosäännön tulisi olla toimintakelpoinen niin vakaassa kuin kriisienkin maailmassa, ja unohtaa ei sovi, että suurissa kysymyksissä on aina merkitystä kulloistenkin päättäjien keskinäisillä henkilösuhteilla, nykyaikana vielä enemmän uuden tekniikan myötä.

Vaikka keskustan eduskuntaryhmä on ollut yksimielinen pyrkimyksessä siirtyä presidenttivetoisesta hallituksenmuodostuksesta eduskuntavetoiseen, on asiasta kuitenkin keskusteltu paljon ja maltillisempiakin kannanottoja on matkan varrella esitetty alkaen jo siitä ajankohdasta, jol-

loin kävimme keskustelua suoraan kansanvaaliin siirtymisestä. Siinä yhteydessä oli luonnollista keskustella myös presidentin roolista, hänen valtaoikeuksistaan ja ennen kaikkea valtaoikeuksien kaventamisesta, koska oli kyse suoraan kansanvaaliin siirtymisestä, ja myös vastuusta, joka suoraan kansanvaaliin siirtymiseen liittyy eli kysymyksestä, onko Suomen kansa valmis suoraan kansanvaaliin.

Historiantutkimukselle jää runsaasti mielenkiintoista pohdittavaa muun muassa siitä, mitkä olivat motiivit, joilla aikoinaan ajettiin suora kansanvaali läpi, ja miksi jo kerran kokeiltuun kaksivaiheiseen presidentinvaaliin oltiin kuitenkin tyytymättömiä. Millaiset motiivit tuolloin olivat eri puolueilla, olivatko ne yhteneväiset vai oliko kullakin puolueella omia intressejä? Epäilenpä, että oli. Kannattaa tutkailla, ketkä olivat etulinjassa vaatimassa suoraan kansanvaaliin siirtymistä. (Ed. Aaltonen: Mitä se hyödyttää?)

Koskien hallituksen muodostamista suhtaudun perustuslain muutosprosessiin kyynisemmin kuin monet muut. Siksi totean tässä yhteydessä, että nyt pykäliin kirjattu hallituksenmuodostamisprosessi mahdollistaa entisen kaltaisen kabinettipolitiikan, jota on kovasti kritikoitu. Todellisen kansanvaltaisuuden on kyseisen pykälän tullessa voimaan täysin mahdollista jäädä syrjään. Enemmistöhallitus voidaan synnyttää kabineteissa eri tavoin. Vain vahva ja itsenäinen eduskunta voi tulevaisuudessa varjella kansanvaltaisuutta, sitä mistä täällä puhutaan kovin paljon, ja sitä tietenkin tulee myös toivoa.

Pidän tärkeänä sitä, että presidentille jätetään uudessa perustuslaissa sentään jotakin toimivaltaa. Vakaa poliittinen ilmapiiri voi aivan hyvin myös tulevaisuudessa häilyä, kuten se on häilynyt menneisyydessäkin, ja silloin on tärkeää, että presidentti voi puuttua tilanteeseen ja ottaa sen haltuunsa, jos eduskunta ei kykene tehtäväänsä hoitamaan.

Suoraan kansanvaaliin siirryttäessä haluttiin presidentiltä siis karsia valtaa pois, mikä on tietysti hyvin johdonmukaista. On kuitenkin mielenkiintoista havaita nyt jälkikäteen sellainen yleinen ilmapiirimuutos, että kun meillä on suoralla kansanvaalilla valittu presidentti ja häneltä on otettu päätösvaltaa pois ja nyt tullaan edelleen siirtämään päätösvaltaa häneltä muualle, kansan piirissä alkaakin olla merkkejä kaipuusta vahvaan johtajaan.

Perustuslain toinen mielenkiintoinen asiakokonaisuus on toimivaltasuhteiden rakentaminen ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä. Niissähän presidentillä on tähän asti ollut aivan keskeinen asema. On ensiarvoisen tärkeää, että ulkopolitiikan hoito on vakaata ja että se saa taakseen mahdollisimman laajan yhteisymmärryksen. Vakauden takaa se, että presidentillä säilyy asema ulkopolitiikan hoidossa ja että hän on edelleen itsenäinen poliittinen päättäjä. Ulkopolitiikan hoito on sitä vahvemmalla pohjalla, mitä laajemman hyväksynnän ulkopoliittiset toimet yhteiskunnassa saavat.

Erityisesti Euroopan unionin jäsenmaana Suomi ei kuitenkaan voi hoitaa ulkopolitiikkaansa ilman valtioneuvoston vahvaa roolia. On oikein, että pääministeri ja presidentti toimivat yhteistyössä ja että toimivaltasuhteet ovat selkeät myös eduskuntaan nähden. Nyt valtioneuvosto tulee selkeästi yleisen ulkopolitiikan johtamisessa presidentin rinnalle, ja totta on, että vaikkei pääministerin nimeä edes mainita lain pykälissä, hän saa paljon lisää valtaa varsinkin, jos on vahva.

Suhteessa Euroopan unioniin kansallisella parlamentilla tulee olla mahdollisuus osallistua unioniasioiden käsittelyyn, ja ennen kaikkea on tärkeää, että eduskunta kykenee etupainotteisesti seuraamaan valtioneuvoston kantoja. Tässä suhteessahan meillä tällä hetkellä on ollut kovinkin paljon ongelmia. Olemme saaneet valiokuntiin esityksiä, jotka itse asiassa on jo Brysselissä päätetty, ja valiokunnat ovat joutuneet jälkikäteen, ja eduskunta, ikävällä tavalla asioita käsittelemään. Tämä on sellainen piirre, joka täytyisi saada lopullisesti pois. Sellaista ei saisi mielestäni tapahtua.

Siksi on hyvä, että 96 §:ään on kirjoitettu suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan mahdollisuus seurata valtioneuvoston kantoja. Tässä suhteessa eduskunnan on syytä olla vaativa ja aktiivinen, jotta se saa mielipiteensä ja käsityksensä kuuluville, sillä valtioneuvosto kuitenkin vastaa selkeästi Euroopan unionin politiikasta.

Nyt siis presidentille jää edelleen keskeinen ulkopoliittinen tehtävä, mutta presidentin toimenpiteille tulee vahva parlamentaarinen vastuukate. Kysymyksessä on — niin ymmärrän — viime kädessä ulkopolitiikan kaksoisjohto. Muotoilu 93 §:ssä, jossa todetaan, että Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa, on hyvin mielenkiintoinen, koska se jättää viime kädessä tilaa vaihteleville tulkinnoille. Säännöstä voidaan lukea joko presidentillisten tai parlamentaaristen silmälasien läpi. Itse haluan käyttää edellisiä silmälaseja.

Ulkoasiainvaliokunnassa herätti mielenkiintoa myös lain 94 § ja erityisesti sen 3 momentti. En ole havainnut, että siihen on kovinkaan paljoa nyt käydyssä keskustelussa puututtu, joten haluan todeta siitä yhden asian, koska pidän tätä momenttia aivan erityisen merkityksellisenä. Momentissahan todetaan, että kansainvälinen velvoite ei saa vaarantaa valtiosäännön kansanvaltaisia perusteita. Momentista ei saa missään tapauksessa tulla symbolista säännöstä, joksi se voidaan helposti nimetä ja kuitata. Varsinkin kun siihen ei täälläkään ole puututtu, syntyy sellainen mielikuva, että tämä on jotenkin muodon vuoksi kirjoitettu momentti. Mielestäni momentin pitää olla ehdottoman sitova ulkopoliittisessa päätöksenteossa. Sen tulee olla ulkopoliittisen päätösvallan rajoitin. Tiukasti ottaen kyseinen momentti siis voimaan tullessaan sitoo ehdottomasti neuvottelijoita ja sitoo ehdottomasti tietenkin myös eduskuntaa.

Missä määrin kyseinen momentti olisi vaikuttanut eduskunnan päätöksentekoon, jos se olisi ollut voimassa EU-jäsenyyttä päätettäessä, on kysymys, johon emme tietenkään saa vastausta, mutta joka voidaan herättää. Uskoisin ainakin, että kyseinen säännös tulevaisuudessa estää Suomen liittymisen todelliseen federatiiviseen Euroopan unioniin. Tämä on erittäin hyvä asia, koska tiedämme, että tällä hetkellä halutaan eräillä tahoilla kiivaastikin valmistella federatiivista unionia. Tiedämme, että Suomessakin on tämän suuntaiseen kehitykseen kova halu päästä mukaan.

Puhemies! Luettuani perustuslakivaliokunnan kannanotot eduskunnan työskentelytapoihin ja lainsäädäntömenettelyyn tulevaisuudessa totean tyydytyksellä, että valiokunta on osoittanut suurta harkintaa muutoksia tehdessään eikä antanut pinnallisten ajanilmiöiden vaikuttaa, vaikka niistä käsin monenlaisia muutospaineita onkin esitetty.

Nyt käsittelyssä oleva perustuslain muutos toteutuu — näyttää siltä — varsin suuren yksimielisyyden vallitessa. Varmasti tässäkin laissa on puutteellisuuksia, joihin esimerkiksi ed. M. Pohjola äsken viittasi ja joita hän kuvasi. Lakia on kuitenkin valmisteltu pitkään ja pohjustettu komiteatyöllä, joten muutoksilla on kaikki edellytykset tulla hyväksytyiksi myös seuraavassa eduskunnassa. On arvokasta, ettei perustuslain muuttamisessa kiirehditä turhia. En myöskään näe mitään erityistä syytä julistaa lakia nyt kiireelliseksi. Kysymys on kuitenkin itsenäistä Suomea ylläpitävästä peruspilaripaketista. Siitä täytyy olla mahdollisuus myöskin kansalla sanoa sanansa, ja se tapahtuu vain ja ainoastaan siten, että vaalit ovat välissä, kun seuraava eduskunta tätä sitten käsittelee.

Arvokasta on myös se, ettei perustuslakia ole kuitenkaan kirjoitettu niin, että säännökset kattaisivat kaikki ennalta ajateltavissa olevat tilanteet, sillä sellainen perustuslaki ei varmasti toimisi käytännössä kovin pitkään.

Ed. A a l t o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa totesi, että vakaa poliittinen ilmapiiri voi häiriintyä ja sen takia on tärkeätä, että on presidentti, jolla on merkittäviä valtaoikeuksia. Tämähän on usein lausuttu käsitys. Mutta minä ihmettelen, mikä panee uskomaan, että yhden miehen tai naisen valtioinstituutio eli tulevat presidentit ovat sellaisia, joilla on paremmat edellytykset kuin pääministerin johtamalla hallituksella johtaa maata vaikeina aikoina, jopa kriisiaikoina.

Kun ulkoasiainvaliokunta valmisteli lausuntoa perustuslakivaliokunnalle, se muotoili muun muassa tähän kysymykseen seuraavaa kommenttia: "Kehittyneen kansalaisyhteiskunnan oloissa on tärkeää, että ulkoasiainvalta ei kriisioloissakaan ole liiaksi keskittynyttä. Ulkopolitiikan päätöksenteko on sitä vahvemmalla pohjalla, mitä laajemman hyväksynnän ulkopoliittiset toimet yhteiskunnassa saavat."

Ed. J. L e p p ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa epäili 61 §:n kohdalla, että edelleen olisi mahdollista kabinettipolitiikka. Pykälähän määrittelee kahden valtioelimen eli tasavallan presidentin ja eduskunnan suhteen valtioneuvoston muodostamisessa ja pääministerin valinnassa. Mielestäni kabinettipolitiikkaa ei voida eduskunnasta perustuslailla eikä millään muullakaan poistaa. Siitä on varmaan ed. Isohookana-Asunmaallakin kokemukset.

Mitä tulee tasavallan presidentin rooliin tässä, mielestäni tilanne on siinä vaiheessa hyvin tarkalla, että jos tästä edetään eteenpäin, tasavallan presidentillä ei voi olla mitään roolia valtioneuvoston muodostamisessa. Tästä keskusteltiin paljon perustuslakivaliokunnassa ja päädyttiin ratkaisuun, että hän kuitenkin on tietyllä tavalla mukana, kun nimittää, mutta äärimmäisen vähän. Toisella ratkaisulla, että tämä olisi puhtaasti ollut eduskunnassa, ei ollut läpimenomahdollisuuksia. Sen vuoksi siitä on minusta tänä päivänä

epärealistista keskustella, jos halutaan uudistuksen menevän läpi.

Pyytäisin yksilöimään ne kohdat, missä tämä kabinettipolitiikka nimenomaan presidentin taholta, koska näin ymmärsin rivien välistä, on mahdollista.

Toinen kohta oli itsekritiikki, joka on aina hyvä, ja panin sen kiitollisuudella merkille ed. Isohookana-Asunmaan kohdalla, koska hän kritisoi samalla itseään, kun oli suoran presidentinvaalin kannattaja. Me, jotka emme silloin olleet eduskunnassa, emme voi tähän ottaa nyt kantaa. On aivan totta, että silloin määriteltiin valtasuhteita, ja tällä esityksellä niitä nyt pyritään uudelleen tasapainottamaan. Tästähän tässä perimmältään on kysymys.

Ed. K o r k e a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Isohookana-Asunmaa kiinnitti huomiota pykälään 94, sen 3 momenttiin. Täällähän todetaan perusteluissa, että pykälän 3 momentiksi ehdotetaan otettavaksi kansainvälisen velvoitteen aineellisia rajoituksia koskeva uusi säännös, siis viittaus siihen, ettei saa vaarantaa valtiosäännön demokraattisia perusteita niin, että tehtäisiin sellainen valtiosopimus, jonka sisältö ajaisi yli demokraattisen yhteiskunnan keskeiset periaatteet. Tämä on pykälän viimekätinen tavoite, mutta itse olen tulkinnut sitä kyllä myös vähän laajemmin ja siihen suuntaan, että tällä myös tarkoitetaan sitä, että silloin kun tehdään perustuslain ytimeen meneviä ratkaisuja, edellytetään, että päätökset tehdään sellaisessa järjestyksessä, että legitimiteetti tulee mahdollisimman hyvin turvatuksi. Tässä viittaan siihen, nyt taas palaan Maastrichtin sopimuksen omaa valuuttaa koskevaan asiaan, joka mielestäni uitettiin tavalla, joka ei legitiimisyysvaatimusta riittävästi täyttänyt. Tässä siis muutos.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Ed. I s o h o o k a n a - A s u n m a a (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Aaltoselle totean lyhyesti, että sitä juuri tarkoitin, mihin ed. Aaltonen puheenvuoron lopussa viittasi, täsmälleen, ed. Aaltonen, sitä.

Ed. J. Leppäselle kabinettipolitiikasta. En puheessani tarkoittanut sitä, hän on ymmärtänyt väärin tai olen puhunut sitten ihan epäselvästi, että nimenomaan presidentin taholta olisi kabinettipolitiikkaa ollut mahdollista harjoittaa, vaan ainoastaan totesin, että tämä mahdollistaa samantapaisen kabinettipolitiikan kuin tähänkin saakka, koska täällä eduskunnassa voidaan käsitellä ja aika pitkällekin sopia hallituskysymyksistä niin, että tavalliset kansanedustajat ovat varmasti autuaallisen tietämättömiä, mitä tapahtuu muutamissa pienissä huoneissa lähinnä tuolla, varmasti tulevaisuudessa.

Ed. Leppänen, kuulun kyllä siihen vähemmistöön, joka koskaan ei ole kannattanut suoraa kansanvaalia, niin kuin hyvin tiedätte. Mutta demokratiassa enemmistö voittaa ja vähemmistö jää vähemmistöksi. Mutta vähemmistöllä on kuitenkin oikeus aina sanoa mielipiteensä, ja tässä suhteessa eduskunnan pöytäkirjat varmasti kertovat, että olen ollut johdonmukainen.

Puolustusministeri T a i n a : Arvoisa puhemies! Perustuslain on oltava luonteeltaan sellainen, että se säilyttää merkityksensä ja asemansa ilman, että sitä on tarvetta usein muuttaa. Nykyinen valtiosääntömme on hyvä esimerkki tästä ajattomuudesta. Nyt käsiteltävänä oleva perustuslakiesitys on hengeltään tässä mielessä samanlainen. Sen tehtävä on luoda puitteet demokraattiselle järjestelmällemme ja antaa valtuudet yksityiskohtaiselle lainsäädäntötyölle.

Hallituksen esityksen päätavoitteena on ollut länsimaisen demokratian ja parlamentarismin vahvistaminen. Perustuslakivaliokunta on tätä tavoitetta edelleen täsmentänyt muun muassa hallituksen muodostamisen ja sotilaskäskyjen osalta.

On hyvä, että esityksen peruslinjoista ja myös sen yksityiskohdista on saavutettu erittäin laaja yksimielisyys. Asian suuren merkityksen huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista, ettei asiaa käsitellä kiireellisenä. Uuden eduskunnan on myös saatava lausua mielipiteensä asiasta. Demokratiaa vahvistavan perustuslain hyväksymisellä on hyvä aloittaa uuden eduskunnan työ.

Arvoisa puhemies! Perustuslaki ei saa sisältää elementtejä, joiden merkitys on tulkinnanvarainen tai peräti epäselvä. Nykyiseen valtiosääntöömme sisältyvien sotilaskäskyjen osalta on todettava, että niiden asema on ollut koko itsenäisyytemme ajan varsin täsmentämätön. Kun eduskunta nyt suuren yksimielisyyden vallitessa käsittelee ehdotusta uudeksi perustuslaiksi, on meillä historiallinen tilaisuus muuttaa perustuslaki myös sotilaskäskyjen osalta nykyaikaisen länsimaisen demokraattisen yhteiskunnan vaatimuksia vastaavaksi.

Presidentti johtaa ulkopolitiikkaa ja hallitus osallistuu päätösten valmisteluun ulkoministerin johdolla. Perustuslakivaliokunta esittää johdonmukaisesti samantapaisen parlamentaarisen katteen ulottamista sotilaskäskyasioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

Sotilaskäskyt ovat tyypillisimmillään joukkojen operatiivisen johtamisen välineitä. Jos sotilaskäskyillä halutaan ymmärtää laajempia Puolustusvoimien toimintaan kuuluvia asioita, liittyy niihin aina väistämättä myös merkittäviä taloudellisia ja yhteiskunnallisia näkökohtia. Tässä mielessä ei voi olla tarkoituksenmukaista, että syntyisi tilanne, jossa ylintä budjettivaltaa käyttävä eduskunta ja toimeenpanovaltaa käyttävä valtioneuvosto saattaisivat tulla ohitetuiksi sotilaskäskymenettelyllä syntyneellä päätöksellä.

Nykyisessä määrittelemättömässä tilanteessa sotilaskäskyasian määrittely riippuu aina tulkinnasta ja tulkitsijasta. On siis perusteltua määritellä sotilaskäskyasiat lain tasoisesti, kuten perustuslakivaliokunta on mietinnössään esittänyt. Sotilaskäskyjen osalta on pikaisesti tarpeen ryhtyä valmistelemaan lainsäädäntöä, jolla selvennetään sotilaskäskyasioiden päätöksenteon kokonaisuutta. On selkiytettävä, mitä sotilaskäskyasiat sisällöllisesti ovat. On määriteltävä tasavallan presidentin ja Puolustusvoimien komentajan väliset päätösvaltasuhteet. On tehtävä ehdotukset perustuslakiesityksen edellyttämän ministerin myötävaikutuksen käytännön toteuttamisesta eli laadittava ehdotukset sotilaskäskyasioiden esittelijöistä ja esittelyissä läsnä olevista.

Tarkoituksenmukaisinta on, että sotilaskäskyasioiden määrittelyn valmistelu asetetaan puolustusministeriön tehtäväksi. Työssä tarvitaan juridista osaamista ja myös näkemystä siitä, miten parlamentarismia ja valtioneuvoston roolia vahvistetaan lain määrittelyillä. Työssä tarvitaan myös sotilaallista asiantuntemusta, mutta haluan korostaa, että tavoitteen on oltava selkeä: Puolustusvoimien parlamentaarisen kontrollin vahvistaminen.

Tarkoituksenani on asettaa työryhmä, joka toimeksiantonsa mukaan tekee ehdotukset edellä mainituista asioista. Työ on tarkoituksenmukaista aloittaa pikaisesti, ja työryhmän tulisi jättää ehdotuksensa mahdollisimman pian, jotta lain valmistelu voisi edetä ripeästi. Työryhmään on tarpeen saada edustus ainakin puolustusministeriöstä, Puolustusvoimista ja oikeusministeriöstä.

Arvoisa puhemies! On vielä syytä korostaa, ettei nyt käsittelyssä oleva perustuslakiesitys millään tavalla tosiasiallisesti kavenna ylipäällikön päätösvaltaa sotilaskäskyasioissa. Mahdolliset muutokset koskevat sotilaskäskyasioiden määrittelyä ja niiden esittelyä. On myönteistä, että päätöksentekoprosessi uudistuksen myötä selkiytyy.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Panin ilolla merkille ministeri Tainan lauseen, että hän on pistämässä pikaisesti työryhmän pystyyn asian tiimoilta. Asiaa käsiteltiin varsin perusteellisesti perustuslakivaliokunnassa ja huomattiin, että sotilaskäskyasioita ei ole oikeastaan määritelty missään, ja se on ollut ehkä suurin ongelma tämän asian osalta.

Sotilaskäskyasiathan voivat tasoltaan olla täysin erilaisia. Ehkä tulevassa laissa pitäisikin määritellä taso. Jos puhutaan lipun vihkimisestä, kasarmien nimistä tai jostakin muusta, niin komentaja varmaan yksinään voi tehdä ne ratkaisut. Mutta sitten, kun tullaan operatiivisiin päätöksiin, esimerkiksi valmiusasteen nostamiseen tai johonkin tällaiseen, on selvää, että jonkinlainen parlamentaarinen kate täytyy asiassa olla.

Kun uusi hallitusmuoto lähtee siitä, että ulkopolitiikkaa hoidetaan yhteistoiminnassa, niin on selvää, että monet sotilaskäskyasiat voivat tulevaisuudessa olla aika lailla ulkopolitiikkaan vaikuttavia, jolleivät suoranaisesti ulkopoliittisia asioita. Sen takia tässä oli tullut tavallaan jonkinlainen lapsus, että asia oli kokonaan unohtunut. Asialle piti saada parlamentaarinen kate, mutta sitä ei ehditty eikä pystytty tässä ajassa tarkemmin määrittelemään.

On tärkeää, että lain valmistelu tulee, koska tietysti silloin, kun tämä laki tulee voimaan, se edellyttää, että nykyinen tilanne ei jatku, vaan on olemassa joku laki, joka määrittelee sotilaskäskyasiat ja miten se prosessi tapahtuu.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Olen puolustusministeri Tainan kanssa täsmälleen samaa mieltä siitä, että on välttämätöntä määritellä lain tasolla, kuten perustuslakivaliokuntakin esittää, sotilaskäskyasiat. Myönteistä on myös se, että puolustusministeri Taina on lähtenyt liikkeelle ripeästi.

Haluaisin kuitenkin tiedustella, onko asiaa käsitelty myös koko hallituksessa. Suoraan sanoen vähän pisti korvaan, että ulkoministeriö ei ainakaan mainitsemassanne työryhmässä olisi lainkaan edustettuna. Kuitenkin ulkoministeriöllä on paljon kokemusta myös poikkeuksellisissa olosuhteissa toimimisesta yhdessä presi-

dentin kanssa. Tästä syystä tuntuisi luonnolliselta, että tämän kaltaisessa työryhmässä, joka selvittää sotilaskäskyasioiden merkityksen, olisivat paitsi puolustusministeriön ja oikeusministeriön edustajat, myös ulkoasiainministeriön edustajat.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Taina, kuten eräät muutkin edustajat ovat puuttuneet lain päättämiskäsittelyjärjestykseen. Eilen ehdotin, että eduskuntaryhmät miettisivät keskuudessaan, olisiko tämä mahdollista säätää perustuslain säätämisjärjestyksessä niin, että se tämän eduskunnan aikana tulisi valmiiksi.

Nyt näyttää siltä, että kaikki eivät ole mieltäneet, mistä on kysymys. Tuntuu siltä, kun sanotaan, että kansalaisten pitää päästä sanomaan, pitää seuraavan eduskunnan sanoa sanansa. Mutta tosiasiahan on se, että seuraava eduskunta voi päättää laista ainoastaan siinä muodossa, minkä se saa tässä toisessa käsittelyssä. Sen on joko hyväksyttävä tai hylättävä tämä laki. Vetosin siihen, että koska tämä näyttää hyvin suuren yksimielisyyden vallitessa saavan muotonsa tässä käsittelyssä, niin miksi sitä ei voitaisi pistää valmiiksi asti saman tien. On nimittäin pikkuisen pelättävissä, että vaalien jälkeisessä tilanteessa joku peluri saattaisi käyttää tätä hyväkseen. Se on yksi puoli.

Toisaalta, kun sanotaan, että normaalissa perustuslain säätämisjärjestyksessä, niin lain perusteluissa sanotaan, että tämän vuosikymmenen alkupuolella perustuslakeja muutettiin 28 kertaa tässä salissa. En ole katsonut tarkemmin, mutta olen melko varma, että yli 20 kertaa niistä on tapahtunut kiireelliseksi julistamisen kautta, joten voisi jopa sanoa, että se on se normaali tapa säätää näitä lakeja. Siinä mielessä tämä voitaisiin, jos tahtoa olisi, tehdä valmiiksi tämän eduskunnan aikana niin, että se astuu voimaan 1.3.2000, kuten suunniteltu on.

Puolustusministeri T a i n a: Arvoisa puhemies! Toin esiin työryhmän kokoonpanon ja olen samaa mieltä kuin ed. Laakso, että kannattaa tietysti harkita työryhmän laajuutta ja sitä, mistä kaikista edustus tulee olla. Niin kuin puheenvuorossani totesin, ainakin niistä, joista mainitsin esimerkkinä.

On totta, että sotilaskäskyasioiden määrittelyn tarvetta entisestään vahvistaa se, että kansainvälinen toiminta jatkuvasti lisääntyy. Se on yksi perussyy, jonka vuoksi myös olen lämpimästi kannattanut sitä ajatusta, mikä perustuslakivaliokunnassa aikanaan esiin nostettiin, että tämä määrittely tehtäisiin. Tässä mielessä ulkoministeriön asiantuntemus ei varmasti ole pahitteeksi, kun tätä määrittelyä aletaan valmistella.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Mielestäni ed. Helle on oikeassa siinä, että tämä laki olisi syytä hyväksyä kiireellisesti mahdollisimman nopeasti. Ja miksi? Sen takia, että kun lain on tarkoitus tulla voimaan 1.3.2000, niin tämän eduskunnan päättäessä työnsä seuraavien eduskuntavaalien jälkeen yhä enemmän tulevat presidentinvaalit ja niissä oleva tilanne alkavat vaikuttaa myös eduskunnan toimintaan.

Itse pelkään aivan samalla tavalla kuin eräät muutkin puheenvuorojen käyttäjät sitä, että tämä perustuslakiesitys saattaa muodostua presidentinvaaleissa pelaamisen kohteeksi riippuen siitä, mikä poliittinen taho katsoo voivansa hyötyä nykyisen kaltaisen lainsäädännön hyväksymisestä ja mikä poliittinen taho taas katsoo menettävänsä tämän kaltaisen lain hyväksymisessä. Mehän olemme nähneet historiasta sen, että poliittisten puolueiden kannanotot esimerkiksi presidentin valintaan vaihtelevat sen mukaisesti, mikä mahdollisuus asianomaisella puolueella on saada itselleen presidentin tehtävä. Eli minkäänlaista periaatteellista linjaa useimmilla puolueilla näissä kysymyksissä ei valitettavasti näytä olevan, vaan kulloinenkin voimasuhde vaikuttaa aina siihen, miten erilaisiin asioihin ja tässä tapauksessa nyt käsiteltävänä olevaan perustuslakiuudistukseen suhtaudutaan.

Tästä syystä ed. Helteen esitys lain mahdollisimman nopeasta hyväksymisestä on kannatettava.

Ed. B r a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helteen eiliseen ehdotukseen vastasin jo tänään, mutta koska emme olleet samaan aikaan salissa, toistan vielä, että se, mitä tarkoitin normaalilla käsittelyllä, on juuri se, mihin pyritään nyt uuden perustuslain aikana. On tarkoitus nimenomaan poikkeuslakienkin osalta siirtyä vielä tiukempaan ajatteluun siitä, voidaanko laki hyväksyä poikkeuslakina vai yritetäänkö lakia muuttaa niin, että se tulee normaalina. Mielestäni kiireellisyyskriteeriä on käsiteltävä samalla logiikalla. Meillä on juuri tulossa vaalit, ja silloin ei ole sitä kiireellisyyssyytä, mitä esimerkiksi vaalikauden alussa voisi aidosti olla, että ei ole syytä odottaa esimerkiksi kolmea ja puolta vuotta jonkin tärkeän asian kanssa. Mut-

ta nyt vaalit ovat tulossa, ja sen takia katson, että normaalius on tärkeämpi kuin ne aspektit, joista olen samaa mieltä ed. Helteen kanssa, että tähän yhä liittyy tiettyjä riskejä.

Riskienkin osalta ajattelen niin, että kyllä meidän on nyt luotettava siihen, että Suomi on eri maa kuin 1970-luvulla, 1980-luvun alussa. Sekä vuoden 1918 tapahtumista että Kekkosen ajoista on kulunut niin paljon, että meidän on luotettava itseemme ja toinen toisiimme. Senkin takia ajattelin, että tämä on hyvä tapaus osoittaa se myös toinen toisillemme ja normaalilla tavalla hyväksyä uusi perustuslaki.

Ed. Itälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Eilen asiasta keskusteltiin, mutta haluan toistaa — ed. Helle ei ollut silloin paikalla — että tosiaan alussa innostuin tähän esitykseen ja mietin samalla tavalla ja todella ymmärrän myös perusteet. Mutta sitten mietin, että asian luonne on kuitenkin sellainen, että tämä on niin merkittävä muutos, että täytyy mennä sillä järjestyksellä, jota laki on tarkoittanut normaaliksi perustuslain säätämisjärjestykseksi. Voi olla, että täällä on ollut tavanomaisempaa tehdä muutoksia kiireellisyysjärjestyksessä, mutta jos tästä on löytymässä suuri yksimielisyys, on aika vaikea kuvitella, että joku vaalien jälkeen joillakin tulevilla henkilövaaleilla tai muilla miettisi tämän perustuslain hylkäämistä. Toki se aina on mahdollista, mutta olisi mielenkiintoista nähdä sen jälkeen perustelut, joita joku käyttää kaataakseen tämän.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Ed. Helle, jolla on pitkäaikainen parlamentaarinen kokemus, on nähnyt paljon vaivaa tämän tyyppisen suuntauksen saamisessa perustuslakiin, jota nyt ollaan täällä tietyllä tavalla loppuun saattamassa. Siitä syystä tietyllä tavalla ymmärrän hänen suoranaisen hätänsä siitä, että laki pitäisi viedä läpi tämän eduskunnan aikana, koska on todennäköistä, että uusi valittava eduskunta ei tätä lakia hyväksykään sellaisena, kuin nyt hyväksytään, vaan se menee täysin uusiksi, koska tämän sisältöön ei silloin enää voida puuttua.

Tämän näkemyksen olen saanut jo siitä, kun katselen nykyisen tasavallan presidentin tietynlaista väistelyä vastauksissaan lakia koskeviin kysymyksiin. Toisin sanoen hän jättää asian tulevaisuuteen, niin kuin on viisastakin. Poliittisissa piireissä, joissa en kovin syvällä ole sisällä, mutta kuitenkin siellä olevat kuiskeet kertovat siitä, että sosialidemokraatit olisivat väistymässä tämän lain takaa ensi eduskunnan aikana, totta kai tasavallan presidentin toivomuksesta, ei voida tietysti sanoa määräyksestä. Äskeinen ministeri Kalliomäen puhe, jonka hän piti, vaikka ei suoranaisesti, mutta sekin antoi tiettyjä viitteitä, tiettyjä tunnelmia siitä, että lain kohtalo tämän eduskunnan jälkeen, siis maalisvaaleissa valittavan eduskunnan aikana, on kovin hämärä. Todennäköisesti siitä ei tule kystä eikä kesää, vaan käy sillä tavalla kuin todennäköisesti ed. Hellekin pelkää. Hän pelkää samalla, että hänen tietynlainen elämäntyönsä tuhoutuu tässä asiassa, ja se on tietysti aivan ymmärrettävää.

Rouva puhemies! Minä olen ollut aina vahvan presidentinvallan kannattaja, perinteisesti. Olen todennut, että talossa täytyy olla isäntä, joka tarpeen vaatiessa määrää sen, missä kaappi seisoo. Eihän siitä mitään tule, että emäntä määrää talossa asiat, jos siellä kerran isäntäkin on. Ja on vielä pahempi, jos rengit hääräilevät päällimmäisinä päsmäreinä talossa. Valtakunta, valtio tai yksittäinen talo, niin samalla tavalla pienimuotoisesti talonpojan talossakin asioista määrätään, ja on nähty, kuinka siinä käy, jos siellä emäntä määräilee.

Kun Suomessa on presidentillä ollut vahvat valtaoikeudet, se on merkinnyt tietysti myös presidenttijohtoista parlamentarismia, joka on toiminut Suomessa erittäin hyvin kaikissa olosuhteissa, ja kun on puhuttu poliittisista kabinettipeleistä, se on estänyt poliittisen kabinettipelin. Tässä talossa ja tämän salin ympärillä, huoneissa ja muualla, kun ryhdytään tekemään hallituspeliä, toisin sanoen kokoamaan hallitusta, täällä pelaa kabinettipolitiikka. Se nähtiin jo aikanaan silloin, kun vuonna 87 oli tietynlaisia kassakaappisopimuksia. Siellä olivat mukana juuri tietyt poliitikot, mutta vahva presidentti pitämällä asiat hallussaan niillä oikeuksilla, kuin presidentillä on tähän saakka ollut, ei nyt ihan tähän saakka, niitähän on muutettu, mutta kuitenkin lähes tähän saakka vahva presidentti on pystynyt nämä asiat hoitamaan sillä tavalla, että kabinettipolitiikka ei ole päässyt kovin valta-asemaan.

Toki kabinettipolitiikkaa toteutettiin Kekkosenkin aikana aikanaan. Silloin tämä oli erilaista kabinettipolitiikkaa. Johtui siitä, että kokoomus ei ollut silloin hallituskelpoinen, aivan ansaitusti ei ollut hallituskelpoinen, mutta nykyisin se on ja kaikki puolueet ovat hallituskelpoisia. Näin ollen presidentin ei tarvitse välttämättä pitää sellaista kabinettipolitiikkaa yllä kuin Kekkosen aikana. Se oli silloin välttämätöntä ja se oli yksi vahvan presidentin mahdollisuus.

Rouva puhemies! Nyt minua hirvittää se asia, että vaikka ei niinkään hallituksen muodostamisen kannalta, mutta yleisesti ottaen, tasavallan presidentin valtaoikeuksia ollaan näivettämässä. Hänelle jää epämääräisiä oikeuksia ja sellaisissa asioissa, jotka ovat tietyllä tavalla yhdentekeviä, jotka pystyisi tietysti tekemään joku toinenkin instituutio, jos ajatellaan jotakin armahdusjärjestelmää tai jotakin tällä tavalla. Minä olen mielessäni ajatellut, kun sitä koko ajan näivetetään ja siirretään siihen, että pääministeri on suurin valtatekijä, mitä tehdään koko presidenttijärjestelmällä sitten.

Ajatellaan nyt esimerkiksi hallituksen muodostamista tällä hetkellä, jolloin se vielä on suhteellisesti tasavallan presidentin hallussa. Kun tämä laki tulee lopullisesti voimaan, niin tämä eduskunta päättää kaikesta, päättää pääministeriehdokkaasta. Asia kuljetetaan vain tiedoksi presidentille niin kuin kuljetetaan joku pallo, että presidentti koskettaa siihen palloon, se on sitten siunattu tulemaan tänne takaisin. Toki siihen liittyy myös tämä puhemiehen kuuleminen, mutta ne ovat kaikki muodollisuuksia. Miksi tätä presidenttiä ollenkaan sekoitetaan tässä tapauksessa tähän asiaan? Minun mielestäni olisi parempi karsia asioita sillä tavalla, että hän sitten ehkä nimittää pääministerin korkeassa persoonassaan, jos katsotaan, että se on muodollisesti tärkeä, mutta ne välimuodot saisivat jäädä kaikki pois. Miksi jätetään tällaiseksi puolittaiseksi tämä uudistus, jos kerran tällä tavalla asioita halutaan eteenpäin viedä?

Minä en henkilökohtaisesti hyväksy tätä tämän tyyppistä perustuslakia. Siinä on monia muitakin ongelmallisia kohtia, mutta erityisesti nämä tasavallan presidentin valtaoikeudet vanhan näkemykseni pohjalta, jota olen kyllä valmis muuttamaan, jos siihen on perusteita, mutta ei tällä hetkellä. Olen asian nähnyt niin kuin tuossa alussa sanoin, ja tuollaiset vanhat maalaisajattelutyylit, mitä esitin, ovat monta kertaa järkeviä, kun pysyy niissä vaan. Ne ovat elämänkokemuksen pohjalta luodut eikä niistä kannata paljon hyppiä eteenpäin. (Ed. Laakso: Presidenttiehdokkaan kokemuksella!) — Ei, kyllä minulla on presidenttiehdokkaan kokemuksellakin tietysti. Sekin oli ihan mukava kokemus. Ääniä vaan tuli liian vähän, ja ongelma oli se, että minä kutsuin jo 40 000 ihmistä Mäntyniemeen saunaan ja jouduin kaikki peruuttamaan. Se oli aikamoinen puuha, mutta elämä on tietysti tällaista.

Rouva puhemies! Sitten tämä toinen asia, joka minulle on yhtä tärkeä, ja muutaman sanan haluan siitä lausua niin kuin eilenkin. Tuolla perustuslain 1 luvussa, sen 3 §:ssä, todetaan, että lainsäädäntövaltaa tässä maassa käyttää eduskunta, se on se kansan valitsema eduskunta, tuomiovaltaa riippumattomat tuomioistuimet ja hallitusvaltaa tasavallan presidentti ja valtioneuvosto. Käyttäisin mieluimmin monta kertaa hallintovalta-nimitystä, mutta ehkä tuo hallitusvalta käy sellaisenaan. Näin tässä perustuslaissa sanotaan.

Me olemme kuitenkin vuonna 94 liittyneet Euroopan unioniin, ja lainsäädäntövallasta erittäin suuri osa tulee velvoittavina määräyksinä Brysselistä asetusten ja direktiivien muodossa tälle eduskunnalle. Me tiedämme sen varsin hyvin. Sitä varten on oikein oma valiokuntansa, suuri valiokunta, joka siilailee näitä asioita.

Toinen on se, että Suomen riippumattomat tuomioistuimet joutuvat jatkuvasti yhä enemmän ja enemmän ottamaan huomioon eurooppalaisen tuomioistuimen, EU-tuomioistuimen, näkemykset nimenomaan ennakkopäätöksinä ja näin ollen ne eivät ole enää riippumattomia tuomioistuimia asioiden käsittelyn yhteydessä. Hallitusvallan osalta niin tasavallan presidentti kuin hallituskin joutuvat huomioimaan Euroopan unionin näkemykset ja nimenomaan noudattamaan niitä määräyksiä, jotka tulevat sieltä. Nämä velvoitteet on Euroopassa Euroopan unionin monessa jäsenmaassa selkeästi todettu perustuslaissa, että näin on.

Tässä meidänkin perustuslakiehdotuksessamme, sen 8 luvussa, puhutaan käytännön näkemysten pohjalta tästä asiasta, mutta minun mielestäni ja monen muun mielestä — se on sitten eri asia, paljonko äänestyksessä tulee ääniä puolelle — monen muun mielestä asia on niin, että tässä 1 luvussa pitäisi olla jo poikkeussäännös siihen, että me emme olekaan enää niin itsevaltaisia kuin aikaisemmin. Toisin sanoen tähän 3 §:ään pitäisi liittää sellainen 4 momentti, joka on teille jaettu sinne pöydille pykälämuutosehdotuksena, joka liittyy lakivaliokunnan lausunnon eriävään mielipiteeseen, jonka olen allekirjoittanut. Toisin sanoen ryhtymättä nyt lukemaan sanasta sanaan siinä todetaan ne rajoitukset, jotka Euroopan unionin ja muiden kansainvälisten yhteisöjen kanssa tehdyt sopimukset aiheuttavat perustuslaissa olevalle itsemääräämisoikeudelle.

Koska perustuslaki osoittaa kunakin aikana sen, mikä on tilanne tässä maassa, mitkä ovat mahdollisuudet, mitkä rajoitukset, ne pitäisi näkyä selkeästi tässä perustuslaissa. Muuten se on

perustuslain tietynlaista kiertämistä, väärentämistä, tämä asia, ja kun täällä on sanottu niin lapsellisia ajatuksia, että sen takia tätä ei sinne laiteta, että meidän olisi helpompi erota Euroopan unionista, ei, hyvät ystävät, kun me semmoiseen paratiisiin olemme nyt päässeet kuin Euroopan unioniin, jossa on niin rehellisiä ihmisiäkin, että vain 25 miljardia vuodessa menee rosvojen taskuun, niin eihän me nyt sieltä mihinkään lähdetä. Ei sen takia tarvitse tätä ajatella.

Tämä on nyt tietyllä tavalla vitsi, mutta joka tapauksessa se, että me toteamme perustuslaissa ne todelliset olosuhteet, mitkä ovat olemassa, sehän on joustava pykälä. Näitä rajoituksia on enemmän tai vähemmän. Jos me eroamme Euroopan unionista, silloinhan tietysti Euroopan unionin kanssa tehdyt sitoumukset eivät enää tätä eduskuntaa lainsäädäntövallan osalta, tuomiovaltaa tai hallitusvaltaa sido. Mutta on rehellistä, että katsotaan itseämme peilistä ja teemme sellaisen perustuslain, joka vastaa nykyisin todellisuutta, niin kuin on monessa muussa maassa tehty. Minä en ymmärrä, että pitää olla näin epärehellinen eduskunnassa, ettei tosiasioita hyväksytä, kun Euroopan unioniin on kerran ilomielin menty.

Rouva puhemies! Tulen lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään, että 3 §:ään lisätään 4 momentti näiden rajoitusten osalta.

Ed. Hämäläinen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P u h j o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen ed. Aittoniemen kanssa samaa mieltä siitä, että nyt Euroopan unionissa meillä on eräällä tavalla päätösvalta kaventunut ja joudumme ottamaan huomioon niitä säädöksiä, mitä siellä on. Mutta kuten valiokuntamme puheenjohtaja Itälä eilen totesi, tässä kohdin on jätetty maininnat EU:sta pois, jotta me voisimme niiden itsenäisten toimintamahdollisuuksien rajoissa, joita vielä on, pysyä mahdollisimman itsenäisinä näissä oloissa suhteessa EU:hun. Siksi 1 lukuun ei ole mitään mainintoja EU:sta otettu. Kyllä meillä valiokunnassa tunnustettiin nykyinen tila. Se on juuri niin kuin ed. Aittoniemi kuvasi, mutta mikäli hän nyt tulee esittämään esitystään, että näitä EU-säädöksiä tulee ottaa huomioon jo perustuslain pykälätekstiosassakin, tämähän tarkoittaa sitä, että se pieni itsenäinen päätösvalta, mitä vielä on olemassa muuttuvassa EU:ssa, sehän katoaa ihan kokonaan.

Ed. B r a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemelle lyhyesti, kun hän ei eilisestäkään selväsanaisesta keskustelusta ymmärtänyt, että kun on liitytty poikkeuslailla EU:hun ja nyt jälkikäteen se tuotaisiinkin perustuslakiin, silloin se, että kansanäänestyksessä äänestettiin ja annettiin ymmärtää, että valtiopäivillä kansanäänestyksen jälkeen kahden kolmasosan enemmistöllä se tehdään, nyt jälkikäteen se, mitä kansalle silloin kerrottiin kansanäänestyksestä, muuttuisi keittiön oven kautta. Sekin aspekti tässä on otettava huomioon, että kansanäänestyksen aikoihin ajateltiin, että siihen liitytään kansainvälisellä sopimuksella eikä Suomen perustuslain kautta. Kukaan ei ensisijaisesti valiokunnassa käsittääkseni ajatellut sitä, missä prosessissa EU:sta mahdollisesti erottaisiin, vaan Suomen perustuslain logiikkaa ja sitä, että jos kansainväliseen järjestöön sitoudutaan poikkeuslailla, silloin sitä ei ole loogista laittaa perustuslain 1 lukuun.

Ed. I t ä l ä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Todella eilen tästä keskusteltiin, ja luulenpa, että ed. Aittoniemen perustelut ja ehdotus ovat keskenään ristiriidassa. Jos tänne todella laitetaan tämä pykälä, se tulee ongelmallisemmaksi. Me emme tiedä, millainen EU on viiden vuoden päästä, ja jatkuvasti EU:n integraation ehkä syventyessä tai muuten muuttuessa tähän pykälään vedoten joudutaan aika hankaliin tilanteisiin. On parempi, että me seuraamme ja katsomme, mitä sopimuksille tapahtuu, ja käsittelemme ne täällä oikeassa järjestyksessä.

Mitä tulee ed. Aittoniemen käsitykseen presidentin vahvasta vallasta ja rengeistä, toivottavasti rengeillä ei tarkoitettu kansanedustajia. Minusta olisi aika outo käsitys tästä systeemistä ja halventaisi sitä, jos tarkoitettiin, että me olemme niitä renkejä. Vielä oudommalta tuntuisi sellainen demokratiakäsitys, jos tavalliset kansalaiset olisivat renkejä verrattuna presidenttiin. Kansalaiset kuitenkin maksavat ja tekevät tämän systeemin, valitsevat vielä kaiken lisäksi. Semmoinen käsitys presidentistä ylijumalallisena olentona on mielestäni todella vanhanaikainen.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ilmoitan olevani edellisten vastauspuheenvuorojen käyttäjien kanssa samaa mieltä ed. Aittoniemen ehdotuksesta, joka merkitsisi sitä, että ed. Aittoniemi alistaisi suomalaiset EU:lle ihan tyystin, viimeistä munaskuuta myöten, jo-

ten hän ei ole tässä rehellinen, koska puhuu toista ja esittää toista.

Toinen asia juuri presidentin vallasta. Nimenomaan se, että presidentillä on suuri valta, sehän vie politiikan kabinetteihin aivan niin kuin ed. Aittoniemi totesi Kekkosen ajasta. Se on aivan samalla tavalla. Jos presidentillä on esimerkiksi suuri nimitysvalta, kyllä nuoleskelijoita riittää. Mutta kun nyt tarkoituksena on myös nimitysvaltaa vähentää siltä osin ja siirtää sitä sekä valtioneuvostolle että vähän muuallekin, jolloin nimittäjiä on enemmän, se takaa paljon avoimemman, demokraattisemman systeemin kuin mikä tällainen keskitetty kaiken kaikkiaan on. Toisin sanoen asioitten hoito on paljon avoimempaa ja läpinäkyvämpää, jos yhdellä henkilöllä ei ole suurta valtaa. Ed. Aittoniemen perustelut ovat päin p:tä tässä.

Ed. V ä h ä n ä k k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin alkuun ed. Aittoniemen puheenvuoron johdosta todennut, eikö nyt kuitenkin olisi parempi, että katsotaan vaalit ensin, ennen kuin ryhdytään suuremmin ennakoimaan, minkälainen käsitys uudella eduskunnalla tulee tästä perustuslakiesityksestä olemaan. Ei olisi uskonut, että noinkin kokenut parlamentaarikko kuin ed. Aittoniemi on, olisi niin näitten erilaisten gallupien, milloin kenenkin maksaman gallupin huumassa, vaan että hän ajattelisi, niin kuin minäkin uskon hänen loppujen lopuksi niin tekevänkin, että vaalit ovat se todellinen gallup. Minulla on se näkemys, että Suomen kansa on jo muutaman vuoden, kun näistä asioista on puhuttu julkisemmin, kääntynyt kansanvaltaisempaan suuntaan. Se isäntähenkiajattelu on niiltä ajoilta, kun ed. Aittoniemi ja minäkin nuoruuttamme vietimme.

Meillähän syntyi tämä rudimentti, mikä on olemassa suuresta presidentinvallasta, historiallisena oikkuna. Sen historiallisia perusteita ei ymmärretä eikä siitä tiedetä Euroopan unionissa eikä muissa maissa, vaan päinvastoin siellä katsotaan, että mitä alkeellisempi oikeusjärjestelmä jossakin maassa on, sitä enemmän on yhdellä henkilöllä ja useissa tapauksissa juuri presidentillä valtaa. (Ed. Metsämäki: Niin kuin Ranskassa!) — No Ranska on myös oikkutapaus. Oikkutapaus siellä oli eräs niin voimakas, näitä ed. Aittoniemen ihannoimia voimakkaita henkilöitä, de Gaulle, joka asiansa vallasta vei mieleisekseen.

Lopuksi yhtyisin täydellisesti, ja olin sen tänne jo itselleni kirjoittanutkin, ed. Helteen näkemykseen, että ed. Aittoniemen poikkeava pykäläehdotus, missä mainitaan EU, korottaa sen järjestön korkeammalle kuin monet muut yhteisöt, mihin Suomi kuuluu, ja menee päinvastaiseen suuntaan eli juuri liittovaltiota kohti, jota ed. Aittoniemi yrittää estää tällä pykälällä.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Vähänäkki, liittovaltioonhan me olemme menossa, taikka sitten EU hajoaa. Muuta mahdollisuutta ei ole.

Mutta minun täytyy nyt oikein tämmöisenä yksinkertaisena maalaismiehenä kysyä, kun kaikenlaisia muistikuvia tulee mieleen, että olemmeko me todella Euroopan unionin jäseniä. Ainakin näyttää siltä, kun me 7,5 miljardia markkaa maksetaan jäsenmaksuja, mutta ei perustuslaista, kun sitä lukee, sellaisista pykälistä, mistä pitäisi näkyä, niin ei näy, niin kuin muiden maiden perustuslaista näkee, että he ovat Euroopan unionin jäseniä. Ja myös tämä pykälä, mitä tarkoitan, on joustava, joka elää sen mukaisesti. Jos me emme enää ole Euroopan unionin jäseniä, se on silloin menettänyt merkityksensä. Asia on täysin selvä.

Ei meidän pidä tyhmiä päätöksiämme täällä eduskunnassa yrittää toisella lainsäädännöllä sitten pimittää, että salataan, ettemme me olekaan, vaikka olemmekin Euroopan unionissa.

Jos saan todeta vielä tästä, perustuslain täytyy olla ehdottoman rehellinen, osoittaa yhteiskunnassa kulloinkin vallassa olevan olotilan. Sitä muutetaan sitten, jos se on tarpeellista, mutta hyvin jähmeästi kuitenkin.

Ed. Vähänäkki, ei tarvita suuria ennustajan lahjoja: Kun katselee tätä touhua tässä, niin tämän perustuslain pohjalta seuraava eduskunta — ja etupäässä sosialidemokraatit siinä vetäjinä ovat siihen suuntaan vetämässä — ei tätä lakia hyväksy. Se on ihan selvä asia. Turhaan me täällä purputamme tätä asiaa. Seuraava eduskunta jättää tämän lain hyväksymättä. Sen tuntee nyt jo kokenut ihminen ja jo varmaan moni meistä, joka on elämää kokenut, näkee, mistä tässä on kysymys. On turha selittää mitään.

Ed. M e t s ä m ä k i: Arvoisa rouva puhemies, värderade fru talman! Ed. Aittoniemi esitti täällä puheenvuorossaan ja nyt vielä vastauspuheenvuorossaan epäilynsä tämän lain tulevasta kohtalosta ja viittaa erityisesti sosialidemokraatteihin ja epäilee, että sosialidemokraatit seuraavassa eduskunnassa tulevat tämän esityksen kaatamaan. En tiedä, mihin ed. Aittoniemi nämä tietonsa perustaa. Eräässä kirjassa kerrottiin he-

vosmiesten tietotoimistosta ja epäilen, ettei sellaista nykymaailmassa enää ole, mutta ehkä nämä ovat jotain tupailtojen juttuja, joita ed. Aittoniemi meille täällä kertoo. Näin minä uskoisin. Minun tietooni ei ole ainakaan tullut mitään sellaista, joka tämän lain etenemisen tulisi estämään. Vaikka en tule olemaankaan seuraavan eduskunnan jäsen, luotan kuitenkin seuraavaan eduskuntaan. (Ed. Vähänäkki: Huuliharppufestivaaleilta!) — Se voi olla huuliharppufestivaaleiltakin.

Mutta, rouva puhemies, varsinaiseen asiaan. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään muuttanut hallituksen esitystä 90 §:n kohdalta ja ottanut selkeän kannan valtiontalouden ulkoisen tarkastustoiminnan kehittämisestä. Valtiontalouden tarkastusvirastoa esitetään siirrettäväksi eduskunnan yhteyteen sekä hallinnollisesti että toiminnallisesti itsenäiseksi virastoksi, jonka asemasta ja tehtävistä säädetään erikseen annettavalla lailla.

Tämä merkitsee käytännössä sitä, että Valtiontalouden tarkastusvirasto viimeinkin saa kauan kaipaamansa toiminnallisen ja organisatorisen itsenäisyyden erityisesti suhteessa valtiovarainministeriöön. Tarkastusviraston työ tulee käsitykseni mukaan sinänsä jatkumaan nykymuodossaan, mutta työn uskottavuudelle tällä uudistuksella on suuri periaatteellinen merkitys.

Valtiontilintarkastajat puolestaan tulevat jatkamaan parlamentaarista valvontaansa oman kansliansa avustamana. Valtiontilintarkastajien tehtävänä oleva valvonta on yleisempää ja laajempaa kuin Tarkastusviraston tehtävänä oleva tarkastustoiminta.

Valtiontilintarkastajien toiminta ei siten voi korvata Valtiontalouden tarkastusvirastoa eikä myöskään päinvastoin. Vaikka valtiontilintarkastajien toiminnassa on mukana laillisuusnäkökulma, parlamentaarinen valvonta koskee viime kädessä valtion toiminnan tarkoituksenmukaisuutta.

Arvoisa puhemies! Tässä yhteydessä haluan saattaa eduskunnan tietoon valtiontilintarkastajien johtosäännön uudistamistyön, joka on käynnistetty valtiontilintarkastajien kansliassa. Riippumatta Valtiontalouden tarkastusviraston lopullisesta organisatorisesta asemasta avaa perustuslain uudistusprosessi mahdollisuuden uudistaa myös valtiontilintarkastajien ja heitä avustavan kanslian toimintaa. Uudella johtosäännöllä korostetaan valtiontilintarkastajien toiminnan valvovaa luonnetta, aikaistetaan valtiontilintarkastajien kertomuksen luovuttamista eduskunnalle ja muutetaan valtiontilintarkastajien toimikausi vastaamaan kansanedustajan toimikautta.

Valtiontilintarkastajien toiminnan kehittämisen kannalta on keskeistä, että periaatteellisella tasolla siirrytään tilivuotispohjaisesta tarkastuksesta jatkuvaan valvontaan. Tämä mahdollistaa muun muassa sen, että parannetaan raportin ajankohtaisuutta ja siten sen sisällön merkitystä, muutetaan valtiontilintarkastajien toimikausi käytännön työnkin kannalta vaalikaudeksi ja toteutetaan tarkoituksenmukainen työnjako valtiontilintarkastajien ja Valtiontalouden tarkastusviraston kesken.

Luopuminen valtiontilintarkastajien osalta tiukasta tilivuosisidonnaisuudesta on perusteltua muun muassa sen johdosta, että Valtiontalouden tarkastusvirasto siirtyy eduskunnan yhteyteen ja sen eräänä laajana työkenttänä on nimenomaan valtionhallinnon kaikkien tilivirastojen jatkuva vuosittainen tilintarkastus. Ei ole näin ollen mitenkään perusteltua, että valtiontilintarkastajat jatkaisivat nykyisen kertomuksen lähinnä yleiseen osaan liittyvää tilintarkastustyyppistä tarkastelua, kun tämä jo oleellisilta osin sisältyy nykyisin Tarkastusviraston toimintakertomukseen. Tarkastusvirastoa koskevan lain jatkovalmistelussa ratkaistaan, missä muodossa ja miten eduskunnalle tuodaan käsittelyyn Tarkastusviraston tuottamat kertomukset ja raportit.

Eduskunnalle annetaan edelleen pääsääntöisesti yksi valtiontilintarkastajien varsinainen kertomus, josta kuitenkin nykyinen vuosikatsaustyyppinen osuus jäisi pois. Vuodesta 2000 lähtien valtiontilintarkastajat antavat eduskunnalle kertomuksen toiminnastaan ja valvonnastaan sekä tekemistään havainnoista. Kertomus pyritään antamaan toimintavuotta seuraavan vuoden alussa, jolloin eduskunta saa siis varsin tuoreeltaan käsiteltäväkseen valtiontilintarkastajien kannanotot ja huomiot valtiontalouden hoidosta.

Kertomusmenettelyn muuttaminen edellä kerrotulla tavalla mahdollistaa myös valtiontilintarkastajien toimikauden muuttamisen käytännön työskentelyssä vaalikaudeksi. Muutoksella kytketään valtiontilintarkastajana toimiminen entistä selvemmin edustajantoimeen. Nykykäytännön mukaan eduskunta valitsee keskuudestaan valtiontilintarkastajat tietyiksi varainhoitovuosiksi. Esimerkiksi nykyiset valtiontilintarkastajat on valittu varainhoitovuosiksi 1996—99. Kultakin varainhoitovuodelta tilintarkastajat antavat kertomuksen. Kertomus luo-

vutetaan eduskunnalle kyseessä olevaa varainhoitovuotta seuraavan vuoden loppuun mennessä. Vaalien yhteydessä syystä tai toisesta eduskunnan jättävät valtiontilintarkastajat jatkavat siis toimintaansa tilintarkastajina lähes kaksi vuotta, vaikka eivät olisikaan eduskunnan jäseniä. Tämä ei kuitenkaan, niin kuin jo aikaisemmin totesin, uuden johtosääntöehdotuksen mukaan enää olisi mahdollista.

Valtiontalouden tarkastusviraston asemasta ja tehtävistä tullaan säätämään erillisellä lailla. Laissa määritellään sisältö sanonnalle "eduskunnan yhteydessä". Tällä ei ole välitöntä vaikutusta valtiontilintarkastajien johtosäännön valmisteluun, sillä näiden kahden itsenäisen tarkastusorgaanin yhteistyön tulee olla jatkossakin perusluonteeltaan sopimuksenvaraista. Valtiontilintarkastajilla tulee olla mahdollisuus järjestää toimintansa myös yhteistyössä Valtiontalouden tarkastusviraston kanssa, johon nykyinenkin johtosääntö antaa mahdollisuuden.

Arvoisa puhemies! Tarkoituksena on uudistaa valtiontilintarkastajien johtosääntöä tämän kevään aikana ja mieluiten siten, että vaalien jälkeen valittava eduskunta käsittelisi ensin valtiontilintarkastajien uuden johtosäännön ja vasta sen hyväksymisen jälkeen valitsisi uudet valtiontilintarkastajat seuraavalle toimikaudelle. Käytännössä tämä merkitsisi uusien valtiontilintarkastajien valinnan pienoista viivästymistä. Nähdäkseni menettelylle ei ole mitään juridisia esteitä, sillä valittavien uusien valtiontilintarkastajien toimikausi alkaa vasta vuoden 2000 alusta.

Valtiontalouden tarkastusvirastoa koskevan lain valmistelu on syytä aloittaa mitä pikimmin esimerkiksi puhemiesneuvoston asettamassa toimikunnassa, kuten perustuslakivaliokunta on mietinnössään ehdottanut. Tärkeää on se, että asian jatkovalmistelussa korostuu valtiontalouden ulkoisen tarkastuksen asiantuntemus ja että valmisteluun kytketään myös henkilöstöjärjestöt hyvän yhteistoiminnan periaatteiden mukaisesti.

Ed. Rosendahl: Arvoisa rouva puhemies, värderade fru talman! Det är glädjande att grundlagsutskottet har varit enigt om förslaget till ny grundlag. Det är givetvis för sent att här anföra avvikande synpunkter på olika detaljer, eftersom helheten är bra och förslaget som sådant bör antas av en enhällig riksdag. Här skall därför bara anföras ett par detaljer.

Utskottets förslag till namn för den nya lagen "Finlands grundlag" avviker från regeringens proposition, men motiveras väl och är mera allmängiltigt än regeringens förslag. Termen grundlag reflekterar dock samtidigt författningens hierarkistiska position. En viss risk för sammanblandning föreligger om det senare måste stiftas andra separata grundlagar, som inte passar in som ändringar eller kompletteringar till denna lag.

Suomenkielinen sana "hallitusmuoto" on tosiaan keinotekoisempi sana kuin ruotsin kielen vanha sana "regeringsform", jossa "form" tarkoittaa lakia eikä muotoa.

Införandet av begreppet "riksmöte" som benämning på riksdagens årliga session väcker en del frågor. Ordet riksmöte är inte passande i en republik och är uppenbarligen lånat från konungariket Sverige. Man kunde likaväl ha stadgat att riksdagen sammanträder till årliga sessioner. Det är onödigt att kalla detta för riksmöte, eftersom riksdagen inte torde sammanträda till någon annan form av möte än detta. Eftersom begreppet talman kvarstår kunde även begreppet riksdagsman ha fått kvarstå åtminstone för de manliga ledamöterna.

Stadgandet on regeringsbildningen är givetvis ett av de mest centrala i författningen. I ett läge då nästan alla partier numera har allmängiltiga program, som väl passar till ett gemensamt regeringsprogram, har processen kring regeringsbildningen blivit viktigare, i all synnerhet som regeringarna tenderar att hålla ut hela valperioden. Detta gör att inget parti vill bli utspelat för en lång period. Ingen vill ta risken av att presidentmakten spelar ut någon. Å andra sidan finns den motsatta bedömningen, nämligen att presidenten kan vara en garanti för att alla som vill får vara med åtminstone i den första rundan.

I de gamla författningarna utnämns regeringen av regenten, av presidenten, medan parlamentet sedan mäter regeringens förtroende utgående från dess program och sammansättning. I ett parlamentaristiskt statsskick förutsätts att regeringen och dess medlemmar åtnjuter riksdagens, inte presidentens, förtroende. Det är därför bra att bestämmelserna om regeringsbildningen helt förnyas och omformuleras.

I praktiken hör Finland vid sidan av Frankrike till de få västeuropeiska länder där presidenten och regenten har något verkligt inflytande på valet av statsminister och således på regeringens sammansättning. Denna koppling kan motiveras bland annat med att presidenten har haft ansva-

ret för utrikespolitiken och därför har ansvar för att regeringarna har en sammansättning som passar för den förda utrikespolitiken.

Puhemies! Perustuslakivaliokunnan ehdotus on mielestäni hyvä siksi, ettei se anna hallituksen muodostamisessa presidentille valtuuksia ajaa eduskunnan ja eduskuntaryhmien yli, mutta ei myöskään syrjäytä hänen epävirallista, kulissien takaista osallistumistaan. Presidentin viran ollessa auktoriteettia omaavalla henkilöllä saa hän varmasti myös paljon yleispoliittista vaikutusvaltaa. Presidenttihän on suoraan kansan valitsema, jonka vuoksi hänellä on erittäin vahva asema, jota voi hyvin hyödyntää esimerkiksi parlamentaarisessa umpikujassa.

Om riksdagsgruppernas förhandlingar stadgas i 61 § 2 moment, förhandlingarna har enligt förslaget ingen direkt utnämnd ledare eller sonderare. Jag tror inte att något stadgande därom är nödvändigt. Formaliteterna i förhandlingarna mellan grupperna kan formas fritt. Vid behov kan talmannen ingripa. Utskottet har trots detta givit presidenten uppdraget att både föreslå statsministerkandidat för riksdagen samt att efter riksdagens omröstning utnämna statsministern. Mer parlamentariskt hade det varit om talmannen meddelat riksdagen om resultatet av förhandlingarna och presidenten endast hade haft utnämningsmakten. Nu har han möjlighet att utse en statsministerkandidat om resultatet inte uppnås i förhandlingarna mellan grupperna. Avgörande är när förhandlingarna skall anses vara resultatlösa. Konstaterandet av detta kan kräva en inofficiell presidentrunda och eventuellt därpåföljande nya förhandlingar.

Det är klart ett steg i rätt riktning att ansvaret för utrikespolitiken också ges en parlamentarisk dimension genom att presidenten skall leda utrikespolitiken i samverkan med statsrådet. Paragrafen om presidentens behörighet bör i internationella ärenden tolkas i linje med paragraf 58, alltså de allmänna stadgandena om presidentens rätt att fatta beslut.

Säännös siitä, että valtioneuvosto vastaa EU:ta koskevista päätöksistä, on oikea. Se myös selventää näiden päätösten luonnetta normaalin parlamentarismin puitteissa. Presidentin ulkopoliittinen valta perustuu osittain aikaan, jolloin rajat oli suljettu ja uhka tuli ulkopuolelta. Kansainvälisessä maailmassa tilanne on toinen. Päätökset voivat olla hyvin paljon monisyisempiä kuin 1920-luvulla, jolloin perustuslakimme syntyi. Enää ei ole niinkään kyse sodasta ja rauhasta, vaan kansainvälisestä turvallisuudesta, yhteenkuuluvuudesta, kauppapolitiikasta, kilpailusta, pakolaisongelmista ym. Ulkopolitiikkaa ei täten enää voi keskittää pienen joukon käsiin, vaan sitä pitää parlamentarisoida.

Talman! Såsom stadgandet nu utformats torde det finnas tillräckliga garantier för att presidenten inte kan driva en utrikespolitik som inte omfattas av regeringen och riksdagens majoritet. Det nya stadgandet innebär ett dubbelt ledarskap i utrikespolitiken, där presidenten och statsrådet sida vid sida leder denna. Jag tolkar stadgandet så att de centrala besluten fattas tillsammans med statsrådet och efter beredning i statsrådet. Tolkningen stärks av paragraf 93, dess 3 moment om att utrikesministern svarar för meddelanden om utrikespolitiska beslut till andra stater och till internationella organisationer. Presidenten kan alltså inte agera direkt och utan kontakt med statsrådet.

Presidentin ulkopoliittinen johtaja-asema on tämän jälkeen kulkenut kierroksen takaisin siihen, mistä se alkoi 1920-luvulla.

Mielestäni lakiesitys tulee jättää normaalissa säätämisjärjestyksessä lepäämään, vaikkakin tämä eduskunta on hyvin yksimielinen. Asiaa ei voida katsoa kiireelliseksi, varsinkaan koska vaalit ovat niin lähellä. Uusi eduskunta voi sitten hyväksyä lain lopullisesti. Sen on joko hyväksyttävä tai hylättävä tämä esitys.

Min uppfattning är, värderade talman, att lagförslaget i normal ordning bör vila över nyval, trots att denna riksdag är mycket enig. Ärendet kan inte heller anses vara brådskande i all synnerhet som valet är mycket nära. Lagen kan sedan slutligt behandlas av den nya riksdagen, som då antingen kan anta eller förkasta lagen.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Eilen käyttämässäni puheenvuorossa arvostelin nimenomaan sitä kompromissiesitystä, jonka perustuslakivaliokunta on tehnyt nimenomaan presidentin toimivaltuuksien osalta. Itse olen edustanut sen 12 vuotta, mitä tässä talossa olen ollut, nimenomaan hyvin voimakkaasti sitä linjaa, että presidentillä täytyy olla jonkinlaiset toimivaltuudet toimia. Muutenhan se on ihan turha virka, niin kuin ed. Aittoniemi aiemmin jo puheenvuorossaan totesi.

Arvoisa puhemies! Eräs asia minua hämmästytti, kun kuulin, miten eräät edustajat kritisoivat pöydälle jaettua, ed. Aittoniemen nimellä kulkevaa muutosesitystä. Itse kyllä tulkitsen sen nimenomaan sillä tavalla, että tämä muutos toteaisi sen käytännön tilanteen, mikä meillä tällä hetkellä vallitsee, eli sen, että EU hyvin monelta osin rajoittaa tuomioistuintemme päätöksiä ja myös monissa muissa asioissa olemme EU:n "orjia" hyvin pitkälle. Mielestäni perustuslaissa voi kyllä olla maininta tosiasioista, missä olemme. Tämän johdosta tulen kyllä yksityiskohtaisessa käsittelyssä kannattamaan ed. Aittoniemen tekemää muutosesitystä.

Ed. P u h j o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vistbacka mainitsi, että ed. Aittoniemen aloite toteaisi nykyisen käytännön tilanteen päätöksenteossamme suhteessa EU:hun. Mielestäni se juuri ei ole näin. Nyt kun meillä ei ole perustuslain 1 luvussa maininta EU:sta, voimme toimia omassa lainsäädännössämme aivan omien lakiemme ja lainsäätämisjärjestystemme mukaan, aivan kuten itse haluamme. On toinen asia, että joitakin asioita viedään EU:n takia vähän kiiruummin lävitse, se on eri asia, mutta nyt, kun meillä ei ole ykkösluvussa maininta EU:sta, voimme sitä itsenäisyyttä, mitä nyt vielä on jäljellä, käyttää niin paljon kuin haluamme omien järjestelmiemme mukaan.

Jos nyt ykköslukuun tulisi maininta, että lainsäädännössämme ja tuomiovallan harjoittamisessa ja muussa pitää ottaa EU:sta tulevat rajoitukset huomioon, sehän tarkoittaa välittömästi sitä, että emme voi itsenäisesti toimia, vaan käskystä teemme kaikki niin kuin EU:sta sanotaan. Tuleva esitys on iso huononnus nykytilanteeseen eikä kuvaa nykykäytäntöä.

Ed. V i s t b a c k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ihmettelen kyllä ed. Puhjon näkemystä, kun hän on vielä perustuslakivaliokunnan jäsen. Itse kun olin siellä ja silloin osittain käsiteltiin EU-lainsäädäntöä Eta-vaiheessa, jo silloin nimenomaan todettiin se, että Suomen tuomioistuimet muun muassa joutuvat noudattamaan EU-tuomioistuimen ennakkopäätöstä, jos sellainen on pyydetty. Kyllä me olemme huomanneet täälläkin, että EU-asetus menee kansallisen lainsäädännön ohitse. Eikö se silloin jo rajoita omia toimintamahdollisuuksiamme? Sen johdosta mielestäni se voisi ihan hyvin olla todettuna myös perustuslaissamme.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Olemme eräällä tavalla loppusuoralla siinä pitkässä valtiosäännön kehittämistyössä, jota on 70-luvun alusta asti Suomessa tehty, tähän saakka lähinnä osittaisuudistusten kautta. Nyt halutaan valtiosääntö vihdoin ja viimein oikeastaan saattaa yksiin kansiin, yhteen perustuslakiin. Meillähän on tällä hetkellä olemassa neljä erillistä valtiosäännön peruspilaria.

Yhden perustuslain laatiminen luonnollisestikaan, kun se prosessi sitten käynnistyi, ei voinut päätyä vain siihen, että stilistisesti saamme aikaiseksi yhden perustuslain, vaan luonnollisesti meidän tuli myös kiinnittää huomiota perustuslain sisältöön. Sisältökeskustelussa on minusta olennaisinta se, että olemme pääsemässä irti oikeastaan niistä rajoitteista ja rasitteista, jotka Suomen hallitusmuodossa ovat säilyneet itsenäisyytemme aikana ja jotka syntyivät aikoinaan kansalaissodan tilanteesta. Tähän muun muassa ed. Brax puheenvuorossaan viittasi.

Mitkä ne rasitteet sieltä olivat? Ne olivat olennaisesti siitä näkökulmasta arvioitavia, että haluttiin vuonna 1919 hyväksytyssä hallitusmuodossa asettaa pidäkkeitä kansanvaltaiselle päätöksentekoelimelle eli eduskunnalle. Näitä pidäkkeitä meillä on ollut monenlaisia.

Olennaisimmat ovat olleet muun muassa määräenemmistösäädökset, joita meillä on ollut, lakien lepäämään jättämiskriteerit, ja ennen kaikkea keskeisintä on ollut se, että lainsäädäntövalta ei yksiselitteisesti ole ollut eduskunnan käsissä. Meillä on ollut vahva valtionpäämies-, presidentti-instituutio, joka oli selkeä myönnytys oikeistolle, monarkisteille, tuossa vaiheessa. Tämän vuoksi suomalainen parlamentarismi, vaikka me parlamentarismista puhummekin, on ollut koko ajan osin puoliparlamentaarinen järjestelmä. Meillä on ollut erittäin vahvat valtaoikeudet omaava tasavallan presidentti.

Nyt olemme tuota tilannetta perustuslain tasolla oikomassa, luomassa asetelman, jossa selkeästi lisätään eduskunnan valtaa useilla eri osa-alueilla. Kun se nyt kirjataan perustuslakiin, on itse asiassa tärkeä huomata, että käytännön elämässä tämä prosessi on ollut jo pitempään käynnissä. Itse asiassa uusi perustuslaki, jonka nyt olemme hyväksymässä, ei ole niin jyrkkä mullistus siihen parlamentaariseen käytäntöön, joka Suomessa on olemassa. Se on suurempi mullistus suhteessa siihen, mitä on kirjattu lakiin. Tässä suhteessa voi sanoa, että siitä huolimatta, että meidän hallitusmuotomme on vuodelta 1919, se on elänyt tässä ajassa.

Arvoisa puhemies! Se seikka, johon erityisesti halusin omalla puheenvuorollani kiinnittää huomiota ja jonka tulen tässä puheenvuorossani ottamaan esille, on presidentin erityisosaamis- ja vallankäyttöalueeksi sälytetty ulkopolitiikka. Tältä osin meidän hallitusmuotomme 33 § kirjaa, että tasavallan presidentti määrää Suomen suhteista ulkovaltoihin. Tämä itse asiassa on perintöä tsaarinvallan aikaisesta Venäjän perustuslaista. Se on itse asiassa aivan suoraan kirjaus suuriruhtinaskunnan ajoilta, ja kun aikoinaan hallitusmuotoa laadittiin, tähän kysymykseen ei erityisesti kiinnitetty huomiota. Tässä suhteessa se oli yksi osanen niistä vallankäyttöoikeuksista, joita tasavallan presidentille annettiin. Ulkopolitiikka oli yksi osa-alue tätä.

Itse asiassa tilanne on ollut hyvin mielenkiintoinen, kun 20—30-luvuilla presidentin vallankäytössä ei ulkopolitiikka erityisemmin korostunut. Päinvastoin tilanne oli sen kaltainen, että voi pikemminkin puhua, että meillä oli hyvinkin parlamentaarisvetoinen ulkopolitiikka. Jopa sellainen tilanne on rekisteröity vuodelta 1922, jolloin hallitus kaatui ulkopoliittiseen kiistakysymykseen eduskunnassa, eli eduskunta antoi epäluottamuksen hallitukselle ulkopoliittisissa kysymyksissä. Kysymys oli silloisen ulkoministerin Rudolf Holstin Varsovassa allekirjoittamasta reunavaltiosopimuksesta, joka ei kelvannut Suomen eduskunnalle. Seurauksena oli ensin Rudolf Holstin erottaminen tämän epäluottamuksen vuoksi, ja pian perään pääministeri Vennolan vetämä hallitus joutui eroamaan. Tämä on itse asiassa erikoinen tilanne ottaen huomioon sen, millä tavalla me olemme ymmärtäneet ulkopolitiikan johtajuuden Suomessa toisen maailmansodan jälkeen asetelmassa, jossa meillä on ollut täsmälleen sama hallitusmuoto voimassa.

Viittasin täällä jo aikaisemmin eräässä vastauspuheenvuorossani muun muassa ulkoministeri Erkon nimittämiseen vuonna 38, jolloin myös näyttäytyi ilmiselvästi se tilanne, että todellisuudessa ulkoministeri saattoi asettaa ehtoja ulkopolitiikan johtajuudesta tasavallan presidentille. Tilanne muuttui sodan oloissa olennaisesti. Risto Ryti noustuaan tasavallan presidentiksi presidentti Kallion jälkeen otti ulkopolitiikan johtajuuden käsiinsä. Tietoinen hienoinen valtioneuvostovetoisuus tapahtui presidentti Mannerheimin kaudella, mutta kun presidentti Paasikivi astui ruoriin tasavallan presidenttinä, niin selkeästi ulkopolitiikan johtajuus tuli presidentin omimmaksi alueeksi, ja kuten hyvin tiedämme, niin Paasikiven seuraa ja presidentti Kekkonen oikeastaan pelkisti, selkeytti tai kärjisti asetelman ehkä vieläkin pidemmälle.

Presidentti Koiviston kaudella asteittain myös yleisemminkin parlamentarismi vahvistui suomalaisessa yhteiskunnassa ja myös ulkoasiainhoidossa. Käytännössä voidaan sanoa parlamentarismin vahvistuneen sitä kautta, että presidentti pyrki tekemään ulkopoliittiset päätöksensä valtioneuvoston istunnossa. Tätä kautta valtioneuvosto, joka nauttii eduskunnan luottamusta, on ollut vaikuttamassa päätöksentekoon. Tätä ei ole kirjattu ennen kuin nyt perustuslakiin, ja sen takia tietysti tämä prosessien muutos on hyvin tärkeä.

Arvoisa puhemies! Kun perustuslakikomitea, jota veti silloinen kansanedustaja, nykyinen oikeuskansleri Paavo Nikula, käsitteli presidentin ulkopoliittisia valtaoikeuksia, niin se kirjasi muistiin lähtökohdan niin, että presidentti ja valtioneuvosto yhdessä johtavat Suomen ulkopolitiikkaa. Sana "yhdessä" oli olennainen Nikulan komitean näkemysten mukaan. Siitä kuitenkin luovuttiin eduskuntakäsittelyn aikana perustuslakivaliokunnassa ymmärrettävistä syistä, ja oikeastaan jo hallituksen esityksessä tästä luovuttiin ymmärrettävistä syistä. Kun puhutaan, että presidentti yhdessä valtioneuvoston kanssa johtaa, on epäselvää oikeastaan, kuka johtaa. Sen vuoksi on luontevampi ilmaisu "presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa johtaa".

Tähän muutokseen tietysti sisältyvät taustalla ne muutokset, jotka ovat tapahtuneet suomalaisessa yhteiskunnassa nimenomaan ulkoasiainhallinnon osalta. Ensimmäisenä tavoitteena tietysti on selkeästi parlamentarisoida ulkoasiain johtoa. Se on varmaankin tämän talon yhteinen tahto. Ymmärtäisin, että se on ollut yhtenä pontimena näissä muutoksissa meidän perustuslakiimme.

Toinen olennainen seikka luonnollisesti ovat kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset. Ulko- ja sisäpolitiikkaa on yhä vaikeampi erottaa toinen toisistaan erityisesti, kuten viime keskustelussa on todettu, Suomen EU-jäsenyyden jälkeen. Kysymys on vähemmästäkin kuin veteen piirretystä viivasta. Käytännössä ne nivoutuvat niin kiinteästi toinen toisiinsa, että on hyvin vaikeata enää elää sellaisessa yhteiskunnassa, jossa nimenomaan ulkopolitiikka jollain erityisellä tavalla irrotettaisiin muusta yhteiskuntapolitiikasta. Tässä suhteessa parlamentaarisen katteen aikaansaaminen ulkopoliittiseen päätöksentekoon on mitä olennaisinta.

Kolmas olennainen taustatekijä, joka on vaikuttanut, on presidentin aseman muuttuminen vuonna 91, kun hänet valitaan suoralla kansanvaalilla, mikä on johtanut siihen tilanteeseen, että suora kansanvaali menettelytapana on vahvistamassa presidentti-instituution merkitystä ja luonnetta. Kun meillä on kuitenkin ymmärrykseni mukaan tahto täällä pikemminkin parlamentarisoida vallankäyttöä, niin tämän tasapainottamiseksi myös ulkoasiainhoidossa, mutta laajemminkin, on ollut tarve perustuslaissa tarkastella presidentin asemaa.

Arvoisa puhemies! Tämän puheenvuoroni perussisältö on siinä, että haluan korostaa selkeästi sitä, että me olemme oikealla tiellä. Me olemme rakentamassa toimivaa parlamentaarista demokratiaa nyt myös perustuslain tasolla, ja siinä suhteessa haluan antaa tälle uudistukselle kaiken tukeni.

Täällä on käyty tänään jonkinlaista merkillistä spekulaatiota siitä, että kaivattaisiin hallituksen sanoja vielä tähän taakse. Muun muassa ed. Jäätteenmäki tähän viittasi. Minusta on ollut häkellyttävää lähteä pohtimaan, mikä on hallituksen tämänhetkinen kanta niihin esityksiin, joita eduskunta tekee.

Arvoisa puhemies! Perustuslaki on pysyvä. Hallitukset tulevat ja menevät. Eduskunnan tehtävä on päättää perustuslaista. Se on meidän asiamme.

Ed. A l a - N i s s i l ä : Arvoisa puhemies! Voin yhtyä tämän ehdotuksen päälinjoihin. Olisin lyhyesti kommentoinut sitä, että perustuslakivaliokunta ei ole esityksessään huomioinut sen työryhmän tuloksia, joka eduskunnassa kokoontui koskien Ekpj:tä ja eduskuntaa. Siinä esitettiin muun muassa, että eduskunnassa Suomen Pankin kertomusta käsiteltäessä pääjohtaja olisi voinut olla läsnä ja osallistua eduskunnan istuntoon, käyttää täällä puheenvuoron.

Nythän Suomi on osa euroaluetta ja demokratiavaje on varsin merkittävä. Työryhmä, jonka jäsen itsekin olin, lähti siitä, että voitaisiin eduskunnasta luoda foorumi, jossa voitaisiin käydä keskustelua rahapolitiikasta, mitä Ekp:ssä sovelletaan, tietoisena, että Ekp:n asema sinällään on hyvin itsenäinen, ja että tämän pohjalta voitaisiin keskustella ja informaatio välittyisi aidolla tavalla parlamentaariselle näyttämölle. Valitettavasti perustuslakivaliokunta on pitänyt kiinni näistä sinällään tsaarinaikaisista perusteista. Eduskunnassa eivät voi käydä puhumassa ketkään muut kuin eduskunnan ja hallituksen jäsenet, oikeuskansleri ja oikeusasiamies. Euroopan parlamentti esimerkiksi kuulee Ekp:n pääjohtajaa, ja vastaavanlainen käytäntö olisi mielestäni tässä muuttuneessa tilanteessa paikallaan. Nythän luotiin suuri valiokunta, kun Suomi meni EU-jäsenyyteen. Nyt olisi tarvittu vähän samantapaista uudistusta, ja valitan, ettei ainakaan tässä vaiheessa tähän päästy.

Ed. J a n s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Ala-Nissilä viittaa ihan oikein siihen, ettei tällä kertaa päästy tulokseen tässä asiassa, mutta perustuslakivaliokunnan jäsenenä voin vahvistaa, että asiaa käsiteltiin hyvin perusteellisesti tämän työryhmän ansiokkaan tuloksen perusteella, mikä toki oli hieman riitainen. Tähän voi myös lisätä, että ehkä pieni heikkous piileskeli juuri siinä, että tämä esitys perustui ja perustuu Perustuslaki 2000 -komitean mietintöön, kun Suomen Pankin ja Euroopan keskuspankin asia tuli sivusta sisään. Kyllä valiokunnassa oli hyvä tahto ja hyvä henki, mutta kuten perusteluissa sivuilla 8—9 selitetään, tämä oli nyt valiokunnan kannanotto ja se oli yksimielinen.

Ed. A l a r a n t a : Arvoisa rouva puhemies! Aloitan sitaatilla: "Päätöksenteko on kompromissien tekoa erilaisia arvolähtökohtia edustavien ihmisten ja ryhmien välillä. Päätökset, esimerkiksi uudet lait, eivät ilmaise välttämättä kenenkään arvopreferenssejä." Tämä on lainaus kansanedustajille jaetusta tuoreesta arvotutkimuksesta. Lainauksen on kirjoittanut Sitran tutkimusjohtaja, tohtori Antti Hautamäki. Tämä on sikäli päivänkohtainen, että tohtori Hautamäki oli tänään eduskunnan auditoriossa luennoimassa eräässä alkoholia ja huumeita ja arvoja pohtineessa seminaarissa, ja tuossa esitelmässään hän viittasi tähän artikkeliin, johon puheenvuoroani odotellessani olen tutustunut. Haluan tämän sitaatin avulla viestittää, että itsekin arvostan kompromissin tekoa ja sopupolitiikkaa, jota tässä perustuslakiuudistuksessa on valiokunnassa harrastettu, mutta silti haluan jo monien muiden täällä esiintyneiden edustajien tavoin kertoa muutaman näkemyksen myös siitä ajattelusta, joka on itselläni ollut näinä kohta 16 vuotena, jotka olen eduskunnan jäsenenä saanut olla ja monissa perustuslakiuudistuksissakin mukana.

Mielestäni täällä käyty keskustelu on ollutkin enemmän historiallista keskustelua kuin poliittista keskustelua. Jos tämä olisi ollut poliittista,

niin varmaankin ne äänenpainot, mitä on tullut esimerkiksi keskustan ryhmän tai sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sisältä, olisivat saaneet paljon suurempaa painoa, kun ne olisivat olleet selvästi poliittisväritteisiä, mutta kun edustajat ovat puhuneet täällä pöytäkirjaan ja historiantutkijoille ja varmaan vähän terapeuttisessa mielessä itselleenkin, miksi ovat kompromisseihin suostuneet, tämä keskustelu on ollut minusta hyvin mielenkiintoista ja rakentavaa seurattavaa. Tähän keskusteluun varmaan sopii eräänlaiseksi motoksi siteeraamani tohtori Hautamäen määritelmä päätöksenteosta kompromisseina, jolloin tällaiset ryhmien ja ihmisten varsinaiset arvopreferenssit eli arvoasetelmat häipyvät taustalle.

Tämä paljon julkisuutta saanut perustuslakiuudistus on sisällöltään erittäin laaja ja monipuolinen kokonaisuus. Tietysti jollakin tavalla täällä käytyä keskustelua seuratessa harmittaa se ilmiö, mikä on kyllä tuttu monesta muustakin laajasta lakiuudistuksesta, eli se, että käytännön syistä ja kansanedustajien kiireitten vuoksi keskustelussa on pakko keskittyä joihinkin yksityiskohtiin ja näin tämä uudistuksen laajuus supistuu asiaa käsiteltäessä. Esimerkiksi virallisissa ryhmäpuheenvuoroissa aika lailla sivuutettiin sellaiset suuret asiat, jotka sisältyvät käsiteltävänä olevaan kokonaisuuteen, kuin sananvapaus, uskonnonvapaus, omantunnonvapaus, syrjintäkielto, oikeus elämään jne. Havaitsin kyllä, että oman ryhmäni eli keskustan ryhmäpuheenvuorossa ed. Johannes Leppänen yhdellä kappaleella viittasi perusoikeuslukuun. Tälle menettelylle on tietysti puolustuksena se, että kun perusoikeuslukuun ei ole tällä kertaa ollenkaan kajottu eikä tehty muutoksia, silloin ei tietysti ole kovin perusteltua siitä täällä laajasti keskustella.

Niinpä keskustelu onkin askaroinut paljolti tasavallan presidentin ja eduskunnan vallanjaossa. Olen itse tätä seurannut suurella kiinnostuksella ja todennut, että vain muutamat edustajat, edustajat Vistbacka, Kuisma, Aittoniemi ja Virtanen, ovat puhuneet, niin kuin itse tästä ajattelen. Minä olen tietysti kerettiläinen keskustalainen, jos käytän tätä kirkkohistoriasta tuttua sanontaa, kun olen vieläkin sitä mieltä, mitä ed. Aittoniemikin täällä, että kyllä talo tarvitsisi isännän, tietysti emännänkin, mutta myös ja ennen kaikkea isännän.

Näistä historiallisista arvopreferensseistä nyt lähtien halusin tämän vielä kertoa pöytäkirjaan, kun tässä pari viikkoa vielä saan käyttää kansanedustajan työkaluja ja valtakirjaa käytännössä. En halua tällä toki elämöidä enkä aio äänestää ryhmäni enemmistön ja eduskunnan enemmistön, perustuslakivaliokunnan yksimielisen mietinnön vastaisesti. Minulle se tietysti sopii, kun kompromisseja arvostetaan, mutta halusin tämän kertoa senkin vuoksi, että kun presidentin vaalitapa muutettiin suoraksi kansanvaaliksi kaikenlaisen painostuksen ja manipuloinnin edessä, viimeiseen asti ryhmätyöskentelyssä — toki ilman äänestämistä tässä salissa — olin suoraa kansanvaalia vastaan. Minun perusteluni olivat sellaisia, että minä muutenkin vastustan ja vierastan tällaista amerikkalaista show-elämää politiikassa, sitä, että filmitähdet voivat yhtäkkiä olla presidenttejä jne.

Eli perusteluni ovat tietysti vanhoillisia ja mielelläni ne tässä kyllä mainitsen, mutta vastustin suoraa kansanvaalia myös siitä syystä, että meillä oli ollut kerran käytössä suoran ja epäsuoran vaalitavan yhdistelmä. Niin kuin ed. Isohookana-Asunmaa totesi, se olisi ollut hyvin käyttökelpoinen, mutta kansan niin sanottuun yleiseen mielipiteeseen vedoten sen aallon mukana esimerkiksi oma eduskuntaryhmäni ja koko eduskunnan enemmistö silloin toimivat tämän yleisen mielipiteen, tuultenhaistelun mukaisesti.

Mainittakoon se nyt tässä ääneen, kun ei sitä aikaisemmin taidettu täällä mainita, että keskustan silloisessa ryhmässä arvostettu valtioneuvos Johannes Virolainen, joka juuri on viettänyt syntymäpäiviään, oli tämän kampanjan kärjessä. Hänelle oli erittäin suuri ja merkityksellinen asia se, että presidentin vaalitapa muuttuu suoraksi kansanvaaliksi eikä mitään muita vaihtoehtoja voisi olla käytössä. Häntä tukivat silloin voimakkaasti silloiset edustajat Hannele Pokka ja Eeva Kuuskoski. Heillä kaikilla on varmaan siihen omat motiivinsa, jotka poliittisen historian tutkimus aikanaan sitten penkoo ja paljastaa.

Mutta tietysti, kun tällaiset henkilöt ovat eduskuntaryhmässä kovasti esillä, niin ei moni tavallinen rivikansanedustaja rohkene olla eri mieltä tällaisten ihmisten ja edustajien kanssa. Minulla oli omat syyni olla eri mieltä, ja niinpä eduskuntaryhmän viimeisenkin käsittelyn kokouspöytäkirjassa lukee minun nimeni eriävässä mielipiteessä. Enkä sano, että se olisi kunniaksi itselleni. Se on varmaan takapajuista toimintaa, mutta kun mielipiteenvapaus on ja perustuslaista puhutaan, haluan sen tässä kertoa.

Sittemminhän on käynyt niin, että meiltäkin monet merkittävät poliitikot ovat julkisuudessakin harmitelleet sitä, että eivät rohjenneet vastustaa suoraa kansanvaalia. Yksi tällainen harmit-

telija on ollut puheenjohtaja Esko Aho aivan äskettäinkin.

Mitä tulee vahvaan presidenttiin, ajattelen itse samalla tavalla kuin muutkin, jotka ovat sitä puolustaneet, että vakiintuneissa oloissa voidaan toki toimia näinkin kuin nyt päätetään ja säädetään, mutta varsinkin kriisiaikoja ja vaikeita aikoja varten saattaisi olla parempi, että emme riisuisi presidentiltä valtaa siinä määrin kuin nyt tapahtuu.

Arvoisa puhemies! Mitä pitempään olen itse ollut eduskunnan jäsen, sitä vakuuttuneemmaksi olen tullut siitä, että ainakaan tänne sitä valtaa ei pitäisi kovin paljon enää siirtää. Sanon tämän vakavasti enkä vitsinä. Yritän sitä lyhyesti perustella. Mutta ensin totean, että oikeastaan näinhän ei tässäkään tapahdu. Eihän eduskunta varsinaisesti kovin paljon käytännöllistä valtaa lisää saakaan. Nimittäin uudistus lisää eduskunnan valtaa sillä tavalla, että muutama kansanedustaja, lähinnä suurimpien eduskuntaryhmien puheenjohtajat ja puolueiden puheenjohtajat saavat valtaa lisää.

Jos se sanottaisiin tämän päivän eduskuntakielellä, niin valtaa saavat lisää edustajat Tuomioja, Zyskowicz, Saari, Korhonen ja eräät muut ryhmien puheenjohtajat. Minun mielestäni tämä ei ole eduskunnan vallan lisäämistä, vaan se on niin sanottua harvainvaltaa, herrasväen kielellä oligarkiaa. Nämä muutamat henkilöt, sinänsä varmasti viisaat ja taitavat, kerääntyvät tulevaisuudessa vaalien jälkeen pöydän ääreen ja käyttävät valtaa, siis sitä eduskunnan valtaa, ja miettivät, miten eri tehtävät jaetaan. Näinhän se menee: Jos teiltä tulee puhemies, me vaadimme pääministerin paikan ja te saatte ulkoministerin ja tälle ryhmälle tulee eduskunnan puhemiehen paikka.

Jos tarkkoja ollaan, niin tietysti eduskunnan valta lisääntyy siis sillä tavalla, että kun tähän asti tasavallan presidentti on yksin tai keittiönsä kanssa valinnut pääministerin henkilön, vastaisuudessa sen valitsevat nämä neljä viisi viisasta henkilöä täällä eduskunnassa. Siinä mielessä eduskunnan valta siis vähän lisääntyy, mutta ei koko eduskunnan valta.

Arvoisa puhemies! Minä puolustan tätä käytännön näkökannoilla. Nythän on niin, että eduskunta valitsee keskuudestaan puhemiehen ja varapuhemiehet. Jo siis 16 vuoden ajan olen itse ollut tässä prosessissa mukana. Ryhmäkokouksessa on kerrottu meille edustajille, että neuvotteluissa on sovittu esimerkiksi, että kokoomus saa puhemiehen paikan ja että kokoomus esittää sille paikalle ed. NN:ää, viime vuosina ed. Uosukaista. Suositus on ollut, että kaikki kansanedustajat äänestäisivät, niin kuin on asiasta sovittu. Kaikkihan eivät ole äänestäneet niin ja hajaääniä on tullut, mutta valtaosa on toiminut, niin kuin on sovittu.

Samanlainen menettely on ollut silloin, kun valiokunnat valitsevat keskuudestaan vaalikauden ensimmäisessä kokouksessa puheenjohtajaa. Valiokunnan ovella on joku ystävällinen henkilö, usein ryhmäkanslian virkahenkilö, joka ilmoittaa valiokunnan kokoukseen tuleville uusille edustajille, että täällä on käyty neuvotteluja ja on sovittu, että tämän valiokunnan puheenjohtajaksi valitaan se ja se kansanedustaja. Näin täällä eletään.

Arvostan järjestäytynyttä kansanvaltaa. Se on arvokkaampaa kuin huutoäänestys tai torikokous, mutta minä arvostaisin myös rehellisyyttä ja toivoisin, että kun tällaisia muutoksia tehdään, ne kirjoitettaisiin niin kuin ne tarkoitetaan toimimaan, eli kun pääministeri tulevaisuudessa valitaan tällä menetelmällä, minkä me nyt säädämme, mielestäni se tapahtuu, niin kuin olen tässä kuvannut puhemiehen vaalin ja valiokunnan puheenjohtajavaalin tapahtuvan. Ei siinä ole tavallisella kansanedustajalla, jolla ei ole asemaa ryhmässä tai puolueessa, yhtään enempää valtaa kuin tähänkään asti.

Tällä puheenvuorolla halusin vain suhteellistaa sitä, että emme eksyisi elämöimään enemmän kuin aihetta on.

Kun tällaisen muutosprosessin taustoja miettii, yksi selitys voi olla se, minkä alussa mainitsemassani seminaarissa tohtori Antti Hautamäki esitelmässään viitteenomaisesti mainitsi siteeraten englantilaista sosiologia Anthony Giddensiä, joka puhuu jälkitraditionaalisesta yhteiskunnasta, yhteiskunnasta, jossa traditiot ja auktoriteetit heikkenevät. Hän puhuu siis tästä elämästä ja ajasta, jota me juuri elämme. Mutta tämä käsitys horjuu, kun lukee viimeistä kirkossamme tehtyä tutkimusta, jossa seurakuntien työntekijöiltä kysyttiin, millaisen arkkipiispan he haluaisivat kirkkoomme. 64 prosenttia heistä oli sitä mieltä, että toivotaan selkeästi kirkolle voimakasta johtajaa. Tämä voi olla aivan eri henkilöryhmä, jolta asioita on kysytty, kuin ne suomalaiset, jotka haluavat valtiolle heikon presidentin. Mutta mielestäni nämä kaksi selvitystä, niin sanottu yleinen mielipide presidentistä ja toisaalta kirkon työntekijöiden mielipide arkkipiispasta, kertovat, että ei kansalaisten mielipide välttämättä niin selkeä ole, että presidentin valtaa pitäisi rii-

sua ja siirtää sitä määrätyistä tehtävistä eduskuntaan. Se voi olla sattumanvarainen tulos ja voi olla, että me poliitikot olemme haistelleet tuulia vähän väärin.

Arvoisa puhemies! Lopuksi korostan sitä, että onneksi Suomi-nimiseen taloon jää kuitenkin isäntä, jolla on tiettyä valtaa. Tasavallan presidentti tulevaisuudessa osallistuu lainsäädäntöprosessiin edelleenkin. Hän vahvistaa lait tulevaisuudessa niin kuin tämänkin jälkeen. Se, mitä häneltä riisutaan, on lähinnä vaalien jälkeisen hallituksen muodostamisprosessin presidentillinen osuus ja nimitysvaltaa. Niin kuin jo totesin, itse olisin toivonut, että me emme olisi näin voimakkaalla kädellä näihinkään valtaoikeuksiin kajonneet kuin nyt teemme.

Ed. M y l l y n i e m i : Arvoisa puhemies! Kiinnitän tässä vain kahteen asiaan huomiota. Toivon uuden perustuslain selkeyttävän vihdoinkin Valtiontalouden tarkastusviraston ja valtiontilintarkastajien eri rooleja. Tässä kuvataan, että valtiontilintarkastajien asema on ehkä enemmän valvova, kun taas tarkastusviraston tehtävä olisi enemmän tarkastava. Tapahtuneeko näin?

Joka tapauksessa koska valtiontilintarkastajien asemaa ei ainakaan heikennetä, on se luottamuksen osoitus valtiontilintarkastajien toimintaan, joka on jatkunut lähes 80 vuotta. Mutta eräs epäilys: Tarkastusviraston siirtyminen eduskunnan yhteyteen on todellakin oikeaan osunut toimi. Toivottavasti tämä ei kuitenkaan johda siihen, että valtiovarainministeriö perustaa uuden oman tarkastusorganisaationsa, mitä vähän on täällä käytävillä kuiskailtu.

Ed. J. K u k k o n e n : Arvoisa puhemies! On ollut erittäin mielenkiintoinen ja haastava tehtävä olla mukana perustuslakivaliokunnassa tämän lakiesityksen käsittelyssä ja sen mietinnön muodostuessa, koska se on merkinnyt kansanedustajalle hyvin monipuolista ja välillä ehkä vähän pitkäveteistäkin, mutta joka tapauksessa hyvin perinpohjaista antautumista prosessiin elikkä ryhmätyöhön.

Joku on sanonutkin, että perustuslakivaliokunnan jäsenyys merkitsee tiettyä määrää oikeustieteen opintoja. En tiedä. Minä vähän epäilen sitä ja ajattelen, että se on enemmänkin sen seuraamista ja ainakin sellaista, ettei siitä tarvitse mitään tenttiä suorittaa. Niinpä epäilen, että olen aikamoinen maallikko tämän jälkeenkin. Mutta kieltämättä se työ, jota siellä olemme tehneet, on vienyt paitsi kuuntelemaan tunnista toiseen asiantuntijoita myöskin muodostamaan kantaa sellaisiin asioihin itsekin, joista on aiemmin ollut autuaan tietämätön tai ainakin hyvin vähän perillä. Niinpä olen vähän taipuvainen sanomaan, että tällainen savolainenkin ymmärtää nyt, että seuraavien ilmauksien välillä on jokin ero: jasanan, sekä-sanan ja pilkun välillä lakitekstissä on jokin ero. Sillä haluan siis kuvata sitä, miten tarkkaa puuhaa itse perustuslakineuvottelu tai mietinnön muodostaminen tässä tapauksessa on ollut.

Haluaisin tässä yhteydessä antaa erityistä kiitosta valiokunnan puheenjohtajalle Ville Itälälle hyvin kärsivällisestä ja tilaa luovasta tavasta työskennellä. Minusta sillä oli erittäin suuri merkitys eräässä vaiheessa, jolloin elettiin joko julkisuuden paineen takia tahi sisäisen ryhmädynamiikan takia ratkaisevia ja jännittäviä hetkiä. Sellaisessa tilanteessa puheenjohtajalla minusta on aina hyvin merkittävä osuus. Tästä tehtävästä hän suoriutui kiitettävästi, vaikka ihan viimeisessä vaiheessa lähinnä ilmeisesti keskustapuolueen sisäisten selkkausten takia hän oli vähällä nostaa kädet pystyyn, mutta pääsimme senkin vaiheen ohitse.

Itse prosessista sitten sisältökysymyksiin.

61 §, jota nyt eniten on käsitelty sekä tässä keskustelussa että itse valiokunnassa, on kyllä lopputulokseltaan merkki siitä hyvästä hengestä, jolla asioita valiokunnassa käsiteltiin. Sanon nimittäin, että sillä kohtaa se homma oli revetä. Niin ei kuitenkaan käynyt. Kaikki varmaankin ymmärsimme sen, että juuri siitä syystä, että olimme mielestämme tekemisissä hyvin pitkävaikutteisen asian kanssa, inhimilliset ja poliittiset intohimot saivat jäädä taustalle. Ehkä meitä kaikkia vaivaa historian lyhytjännitteisyys ja tempoilevuus, ja se oli sitten myöskin vaarassa tämän kohdan repiä palasiksi.

Lopputulos on siis kuitenkin hyvä myöskin omasta mielestäni, ja täällä jo aikaisemmin tänä päivänä käydyn keskustelun perusteella sanon hyvin lyhyesti toistaen, että tämä 61 §, valtioneuvoston muodostaminen, tässä muodossa kuin se tähän tuli, on sillä tavalla väljä, sillä tavalla joustava, että se suo mahdollisuuden ennen kaikkea parlamentille ja sen ryhmille, joita kyllä mielestäni arvostan vähän enemmän, kuin mitä edellä puheenvuoron käyttänyt edustajatoverini ja ammattitoverini minun korvin kuullen ainakin edusti. Nimittäin tässä on se juoni, ja toistan nyt sen, mikä täällä on toisten suulla jo sanottu, että siinä sekä tasavallan presidentti että pääministeri että puhemies että myöskin parlamentissa edus-

kuntaryhminä työskentelevät puolueet kukin saavat tietyn osansa. Jos esimerkiksi puhemiehen rooli olisi tässä yhteydessä mennyt vielä merkittävämmäksi, niin olisin ehkä itse kääntynyt tätä esitystä vastaan. Minusta ei nimittäin ole oikein sekään, johonka oli selvästi painetta, että presidentiltä olisi tätä valtaa hyvin suuressa määrin siirretty tämän talon puhemiehelle. Minusta silloinkin olisi menty tietyllä tavalla vikaan.

Pidän merkittävänä sitä, että presidentinvaalin tultua kansanvaaliksi, jota kansa arvostaa, jokainen kansalainen varmasti tässä tasavallassa arvostaa sitä asiaa, on täytynyt näitä asioita myöskin ajatella uudelleen ja niiden järjestystä ja suhteita miettiä uudestaan. Tässä mielessä tämä työskentely, joka on nyt loppusuoralle tullut, on ollut hyvin merkittävää.

Vaikka en varmastikaan ole ajamassa tämän tasavallan presidentiksi todennäköisesti koskaan ketään filmitähteä, siitä huolimatta minusta se pohdinta, mitä on Suomessa käyty parlamentarismista ja tasavallan presidentin valtaoikeuksista ja valintatavasta, on ollut hyvin hyvä suomalaiselle kansanvallalle. Itse kovasti kannatan nykyistä järjestelmää ja näen, että sillä on hyvin suuri itseisarvo. Se tapa ei ollenkaan vähennä eduskunnan työskentelymahdollisuuksia tai arvovaltaa. Kuitenkin nämä asiat on nyt pitänyt miettiä uudelleen.

Toinen tärkeä seikka, jossa oma kannanmäärittelyni tapahtui puhemiehen aseman pohtimisen ohella, oli se, että ulkopolitiikan johtamisen tapa on minusta nyt tässä tasapainossa. Ulkopolitiikan johtamisessa myöskin ja mukanaolossa nimenomaan tasavallan presidentillä on ja on oltava selkeä ja merkittävä rooli. Siinä suhteessa se keskustelu "yhdessä" tai "yhteistoiminnassa", mitä käytiin, oli asiaa selventävä. Minulle sinänsä olisi näistä ilmauksista kyllä sopinut kumpi hyvänsä. Mutta haluan siis korostaa, että näen myöskin maailmalla jonkin verran olleena suomalaisena sen, että presidentin lipunkantajan tehtävä ulkopolitiikan edustajana ja suunnan näyttäjänä on merkittävä.

Sitten puutun perusoikeuksiin eräiltä osin, johonka ed. Alaranta myöskin hiukan viittasi ja jota en ainakaan itse ole kuullut vielä käsiteltävän, mutta olin tosin eilen muutaman tunnin tästä keskustelusta ja talosta poissa. 2. luku tässä uudessa perustuslaissamme koskettelee siis perusoikeuksia, ja siellä on yksi kohta, uskonnon ja omantunnon vapaus, 11 § siis.

On merkittävää, että tässä ihan sanamuotoa myöten nyt heijastuu semmoinen positiivinen uskonnon harjoittamisen muoto, ettei ajatella sillä tavalla negatiivisesti, että lailla pitäisi jotenkin rajoittaa tai suojella joitakin ihmisiä uskonnon harjoittamiselta. Päinvastoin lähtökohdan on oltava se, että jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Tämä pykälä on minusta hyvin muotoiltu, koska se sanoo: "- - oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua - -." Tässä on hyvin positiivisin sanoin ilmaistu sitä omantunnon vapautta, joka perusoikeuksien ilmaisemiseen kuuluu. Sitten siellä ihan oikein sanotaan "tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan". Sekin on hyvä varmistaa.

Me tiedämme, että tässä maanosassa ja muuallakin päin maailmaa on lähdetty toisesta lähtökohdasta, ikään kuin suojelun lähtökohdasta ja kieltämisen linjalta. Se linja ei koskaan onnistu. Päinvastoin se synnyttää sellaisia paineita, jotka eivät koskaan tule kestämään ja joista seuraa vain oikeusprosesseja ja jopa vainoa ja monia muita sellaisia toimenpiteitä, jotka eivät osoita sivistysvaltion merkkejä. Tässä mielessä tämä positiivinen käsitys ja ilmaisutapa on oikea.

Me joudumme tämän asian kanssa tekemisiin — tai te, jotka täällä olette seuraavassa eduskunnassa, jos ei jo nyt, en ole ihan varma — siinä yhteydessä kun käsitellään kokoontumislakia. Siis nyt olemme tekemisissä sellaisen ilmauksen kanssa kuin perinteinen uskonnon harjoitus. Minusta se on aika vaikea ilmaus. Perinnettä on hyvin monenlaista, ja perinteellisyydellä ei pidä kysymystä uskonnosta sivuuttaa, vaan nimenomaan perinteinen-sanan sijasta tulisi ehkä aina käyttää sanaa "tunnusomainen". Täytyy olla oikeus ilmaista ja harjoittaa kullekin uskonnolle tai aatesuunnalle tunnusomaista toimintaa, jos se ei muuten riko esimerkiksi muita yhteiskunnan lakeja. Siinä on aika vähän lopulta kysymys perinteistä, vaan tunnustuksesta lähtevästä toiminnasta, joka järjestäytyneessä yhteiskunnassa täytyy myös saada ilmiasuunsa sellaisena toimintana, joka on yleisesti hyväksytty. "Tunnusomaisuus" on siis parempi ilmaus kuin "perinteinen".

Toinen kohta, joka koskettaa kirkkoa ja uskonnonharjoitusta, on 76 §, jossa on erikseen kohta kirkkolaista: "Kirkkolaissa säädetään evankelis-luterilaisen kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta. Kirkkolain säätämisjärjestyksestä ja kirkkolakia koskevasta aloiteoikeudesta on voimassa, mitä niistä mainitussa laissa erikseen säädetään." Tämä on myös minusta hyvä asia, että se on perustuslaissa mainittu, on edelleen mainittu, vaikka kuulimme asiantuntijoilta, jot-

ka olivat sitä mieltä, että tämä ei ollenkaan kuulu perustuslain piiriin. Sitä debattia onneksi minusta ei nyt käyty, koska tiedän ja olen varma, että sitä tullaan jonkin verran käymään siinä yhteydessä, kun uskonnonvapauslakia käsitellään uudelleen. Onhan nyt asetettu toimikunta ja työryhmä opetusministeriöön tätä ja kaikkia siihen kuuluvia asioita selvittämään.

Työryhmän asettamista tosin kritisoin siinä mielessä, että siitä puuttuu parlamentaarinen edustus. Siinä on paljon asiantuntijoita. Näimme kuitenkin aikanaan kirkkovaltiokomitean kohdalla, miten tärkeää oli, että myös siellä olivat edustettuina parlamentaariset voimat. Kun tällaisista kansanliikettä ja perusoikeuksia koskevista asioista päätetään, minusta on tärkeää, että siellä ovat myös edustettuina parlamentaariset elimet. Sitä kautta olisin toivonut, että uskonnonvapauskomiteassakin olisi. Mutta tämä nyt on sivujuonne eikä siitä sen enempää.

Se, että 76 §:ssä tästä asiasta puhutaan tällä tavalla kuin puhutaan, on minusta hyvä merkki siinä mielessä, että korostetaan sitä, miten siitä osasta kirkkolakia, joka kuuluu eduskunnalle, eduskunta edelleen päättää. Nythän kirkolliskokous itse, kirkko itse, jakoi julkisoikeudellisen yhteisön järjestysmuodon tavallaan kahteen osaan: kirkkolakiin, joka käy täällä, ja sitten kirkkojärjestykseen ja käytännöllisiin asioihin, joista kirkko päättää itse. Tämä jako on minusta hyvä, ja uusi perustuslaki myös heijastelee sitä.

Arvoisa puhemies! Viimeisenä kohtana perusoikeuksista vielä sen verran, että 22 §:ssä puhutaan perusoikeuksien turvaamisesta. Oli hyvin mielenkiintoista tässä yhteydessä kuulla valiokunnassa entisen pääministerin, oman puolueeni puheenjohtajan, Kalevi Sorsan ottavan esille yhden asian, joka tässä yhteydessä kannattaa varmasti sanoa. Hän puhui nimenomaan siitä, että oikeuksien yhteydessä pitäisi korostaa myös sitä, että on olemassa myös velvollisuuksia ja vastuita.

Olen aivan varma, että kaikessa siinä keskustelussa, mitä julkisuudessa tänä päivänä käydään esimerkiksi rikollisuudesta Suomessa, kasvatustehtävästä, vanhempien tehtävästä, koulun tehtävästä, perheen mahdollisuuksista ja asemasta, on kyse siitä, millä tavalla me kasvamme näihin perusoikeuksiin, ei vain vaatimaan niitä, vaan myös itse toteuttamaan.

Silloin kun toteutuksesta on kyse, on puhuttava vastuusta ja velvollisuuksista: henkilökohtaisesta vastuusta, ryhmävastuusta, perheen vastuusta, koko yhteiskunnan vastuusta ja myös velvollisuuksista huolehtia niiden ihmisten kohdalla perusoikeuksista, jotka eivät pysty niistä itse huolehtimaan. Se on yhteiskunnan tehtävä. Sitä varten erityisesti ovat myös demokratia ja parlamentarismi olemassa minun käsittääkseni eivätkä yksityisiä toiveita tai etujen saalistamista varten.

Arvoisa puhemies! Kun tämä laki tullaan seuraavan eduskunnan toimesta mitä todennäköisimmin ja toivottavasti hyväksymään, en omasta vapaasta tahdostani saa olla sitä täällä tekemässä, kun olen jäämässä tästä talosta pois. Mutta mielessäni kävi, että kun täällä käy vieraina vieraan maan puhemiehiä ja parlamenttien edustajia, täällä taputetaan ja että silloin, kun hyväksytään tämä historiallinen laki, joka toivon mukaan moneksi kymmeneksi vuodeksi eteenpäin viitoittaa suomalaisen parlamentarismin tietä, tämän eduskunnan kannattaisi taputtaa itselleen.

Ed. P. Leppänen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puutun ed. J. Kukkosen puheenvuorossa vain yhteen kohtaan, jossa hän ihmetteli ja äimisteli keskustan ryhmän sisäisiä erimielisyyksiä perustuslakiuudistuksessa. Kun olen perustuslakivaliokunnan varajäsenen ominaisuudessa voinut ryhmäni sisällä tätä keskustelua melko läheltä seurata, haluan todeta, että uutisotsikot ovat olleet monta kertaa suurempia kuin mahdolliset erimielisyydet, jos nyt erimielisyyksistä voi edes puhua, ehkä vähän erilaisista painotuksista siinä, mitä mietintöön valiokunnassa kirjoitettiin.

Arvoisa puhemies! Ihmettelen sitä erityisesti siksi, että noin neljä tuntia sitten te, ed. J. Kukkonen, itse käytitte melko tavalla kriittisen puheenvuoron, kun ryhmänne edustaja, ministeri Kalliomäki, toi julki omat kantansa asiasta.

Ed. K e k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. J. Kukkonen puuttui perusoikeuspykälään 22 eli kysymykseen perusoikeuksien turvaamisesta ja viittasi entiseen pääministeriin Kalevi Sorsaan, joka, niin kuin olen myös aiemmin jo kuullut, oli korostanut sitä, että velvollisuuksia, vastuita pitäisi liittää myös perusoikeuksien turvaamiseen.

Kuvittelen niin, että kun tämä lainsäädäntö siirtyy seuraavalle tasolle, kun tätä ryhdytään tarkastelemaan ikään kuin vanhana lakina, juuri

nämä kysymykset tulevat nousemaan silloin esiin. Tämä on hyvin oikeusfilosofinen kokonaisuus, voidaanko lainsäädännöllä rakentaa siviiliyhteiskuntaan velvollisuuksia ja vastuita. Sehän viittaa hiukan poikkeusoloihin, aivan niin kuin ed. Kukkonenkin hyvin perustuslakivaliokunnan jäsenenä tietää. Mutta olen todellakin sitä mieltä, että tämän prosessin seuraava vaihe tulee pyörimään juuri näiden velvollisuuksien ja vastuiden ympärillä, ja siinä ei ole mitään pahaa, koska sillä keskustelulla pohditaan sitä, mikä on nykyisen yhteiskuntajärjestelmän perimmäinen luonne.

Ed. J. K u k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitän vastauspuheenvuoron käyttäjiä, sillä saan samalla tilaisuuden hiukan täsmentää.

Ed. Alaranta, kun hiukan kritisoitte minua siitä, että puutuin keskustapuolueeseen tässä asiassa, tein sen siitä syystä, että katsoin hyvin ongelmalliseksi sen, että puolueenne puheenjohtaja yritti vaikuttaa valiokunnan työhön ei vain orastavan vaan ihan huulella olevan yksimielisyyden saavuttamisen tilanteessa. (Ed. Alaranta: Entäs Lipponen?) — Puheenjohtaja ja pääministeri Lipponen ei kyllä muuten meihin sosialidemokraattisiin perustuslakivaliokunnan jäseniin tällä tavalla yrittänyt vaikuttaa, ei varmasti, sen voin vakuuttaa. — Tässä mielessä se oli minusta julkisuuden kautta tullut vaikutus vielä, jota pidin hyvin kyseenalaisena, mutta sinänsä se, että asiasta ja erimielisyyksistäkin keskustellaan ja nyt keskustellaan täällä, on minusta toimivan demokratian merkki.

Ed. Kekkoselle sanoisin, että jospa me, Kekkonen ja Kukkonen, tässä yhteydessä saamme olla näkemässä jo vähän pitemmälle. Toivottavasti tämä keskustelu rakentaa sitä.

Ed. U o t i l a : Arvoisa rouva puhemies! Ihan muutama kommentti, mutta tulin puhujakorokkeelle, jos menee yli kaksi minuuttia.

Tämä ratkaisu on erittäin suurella yksimielisyydellä syntymässä, mutta edelleen keskustelussa kuplii eräänlaista protestimielialaa, kaivataan isäntää taloon ja vahvaa presidenttiä yksittäisissä puheenvuoroissa, eli pientä jännitettä kuitenkin tämän laajan yksimielisyyden sisällä näyttää olevan.

Itse olen sitä mieltä, että on otettu aivan oikean suuntainen, ehkä ei ihan riittävä askel parlamentarismin vahvistamisen suuntaan. Presidentin valtaoikeuksia kavennetaan, erityisesti hänen otettaan valtioneuvoston muodostamisen suhteen, nimitysasioissa ja myös ulkopolitiikan johtamisessa. Mielestäni olisi voitu mennä pitemmällekin myös siinä, millä tavalla määritellään se, kuka vastaa suhteista ulkovaltoihin. Kuten aikaisemmin todettiin, varmasti on syytä jatkossakin presidentillä tässä keskeinen rooli säilyttää, mutta onko se sitäkään, mitä tämä muutos tekee, se on toinen kysymys.

Keskustelua käytiin — ja se on ollut työssäkin mukana — Suomen Pankin pääjohtajan oikeudesta tulla tähän saliin. Taisi olla ed. Ala-Nissilä, joka kaipasi tätä mahdollisuutta. Minusta se nyt ei kerta kaikkiaan olisi asiallista. Täytyy olla menettelytavat, joilla tieto niin Suomen Pankista kuin Ekp:stäkin parlamenttiin tulee. Se, että nostettaisiin Suomen Pankin pääjohtaja sellaiseen asemaan, että hän tulisi aivan kuin eduskunnan yläpuolelta lukemaan meille madonlukuja tai mitä tahansa lukuja, ei minusta olisi asiallista. Tässä mielessä valiokunta on aivan oikeaan suuntaan asiaa vienyt.

Yksi mielenkiintoinen keskustelunaihe ovat olleet poliittiset valtiosihteerit vai apulaisministerit, vaihtoehto, kun tiedetään, että muun muassa Euroopan unionin jäsenyys on tuottanut hyvin paljon valtioneuvostolle lisätehtäviä. Nythän tämä jätetään mietinnössä ponnen muodossa selvitettävien asioiden joukkoon. Tämä on ehkä hyvä sen jälkeen, kun syntyi selkeästi keskustelu, että jompsin kumpsin vai millä tavalla.

Jos tähän muutokseen olisi sisällytetty edes apulaisministerit mahdollistava kohta, ehkä se olisi tulkittu ikään kuin automaattiseksi viestiksi siitä, että tämä on juuri se tapa, jolla valtioneuvoston toimintamahdollisuuksia lisääntyvien tehtävien osalta parannetaan, ja se olisi ollut eräänlainen viesti jatkotyölle. Toisaalta, jos mitään ei olisi todettu eikä laitettu jatkoselvittelypontta valiokunnan toimesta, olisi ehkä jäänyt elämään se viesti, että edetään poliittisten valtiosihteereiden suuntaan, mikä oli jo esillä nykyistä hallitusta muodostettaessa.

Viestejä olisi joka tapauksessa mennyt, ja jos näiden kahden viestin välillä pitäisi tehdä arvovalinta ja pohdiskella ja ehkä vähän suunnata, kun valtioneuvostoa koskevaa lainsäädäntöä tullaan tarkistamaan, henkilökohtainen kantani on, että parlamentarisminkin kannalta on varmasti parempi vaihtoehto mennä apulaisministerien suuntaan kuin valtiosihteerisuuntaan. Kysymys on kuitenkin jonkin verran siitä, mennäänkö virkamiesvaltaan vai pyritäänkö vallankäyttö pitämään poliittisella puolella, kun kui-

tenkin on kysymys valtioneuvoston toiminnasta ja sen sisällöstä. (Ed. Aittoniemen välihuuto) — Niin, herroja varmasti ovat molemmissa tapauksissa. (Eduskunnasta: Herra herran tuntee!)

Ed. Alaranta kritisoi eduskunnan toimintaa ja sanoi, että kun siirretään valtaa presidentiltä parlamentarismiin ja eduskunnalle, se ei siirry oikeaan paikkaan eikä se ole hyvä. Vanhana valtiopäivämiehenä, kun hän kuitenkin on täällä kauan toiminut, ihmettelen tätä. Pitäisi olla aivan selvä, että eduskunta toimii poliittisina ryhminä. Tämä on joukkueiden välistä yhteistyötä. Joukkueilla on tietysti omat vetäjänsä, on ryhmänjohdot, on ryhmätoimikunnat. Eihän tämä nyt vaan kerta kaikkiaan niin onnistuisi, että täällä olisi vain 200 villiä toimijaa, jotka sitten pyrkisivät tekemään yhteistyötä ilman tällaista järjestäytynyttä poliittista ryhmätoimintaa. Siitä on esimerkkejä maailmalla, mitä se on, ja se on aikamoista kaaosta. Puhetta tulee hirveästi, saattaa lennellä esineitäkin, mutta päätöstä ja lainsäädäntöä syntyy hyvin huonosti. Se on näyttävän näköistä mutta ei välttämättä kovinkaan tuloksellista.

Ed. J. Kukkoselle ihan yksi kommentti. Käsittelitte asiaa perusoikeuksien kannalta ja ennen kaikkea uskonnonvapauden kannalta. On varmasti oikein, että korostetaan uskonnonvapauden rinnalla myös oikeutta olla uskomatta, ja se on ihan hyvä suuntaus. Mutta me tiedämme, että käytännössä kuitenkin on edelleen ongelmia sanotaan nyt vaikka koulumaailmassa, kuinka suuri vapaus on todella kaikissa olosuhteissa esimerkiksi koululaisten valita vaikkapa oppiaineeksi elämänkatsomustieto silloin, kun vanhemmat ovat kirkon jäseniä siinä tai tässä kirkossa. Näitä käytännön juttuja todellisen uskonnonvapauden osalta on määrätyissä asioissa edelleen muun muassa opetuksen puolella. Mutta periaate on ihan oikein, että myös tätä oikeutta olla uskomatta korostetaan, kun puhutaan perusoikeuksista.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Ed. K e k k o n e n : Arvoisa herra puhemies! Professori Veli Merikoski kirjoitti aikoinaan erinomaisen kirjan nimeltänsä Muuttuva muuttumaton valtiosääntömme. Tämä kirja vääjäämättä osoitti sen, että suomalaisessa järjestelmässä on joustavia piirteitä. Se meidän valtiosääntömme, joka oli peräisin heti ensimmäisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta, kesti 20-luvun, 30-luvun, sodat, sotien jälkeisen ajan oikeastaan tähän saakka. Suomalaisella yhteiskunnalla on merkittävä kyky suojella itseänsä erilaisissa olosuhteissa, muuntaa jopa perustuslakeja, ei niiden kirjainta, mutta tulkita niiden henkeä.

Tässä keskustelussa on varsin usein palattu vahvaan johtajaan — talo tarvitsee isännän. Juho Kusti Paasikivi aikoinaan kutsui itseään vanhoiksi rattaiksi, jotka otetaan käyttöön aina silloin, kun on oikein rapainen ja huono keli. Se oli hyvin osuva kielikuva, ja se oli myös historiallisesti totta. Mutta tässä vahvan johtajan kaipuussa ilmeisesti on tällaista kansallista traumaa, mahdollisesti jopa kulttuurin ohuutta ja sivistyksen lyhyyttä. On merkillistä, että 1999 keskustellaan vielä siitä, että on oligarkiaa, jos eduskunnassa jokin joukko päättää, mutta oligarkiaa ei olekaan se, että joku muu jollain muulla systeemillä valittuna päättää. Minusta se on kummallinen ajatuksellinen sekaannus.

Minun valoni näkyy välkkyvän, eli jätän tällä erää tähän.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Totean, että tässä suuressa uudistuksessa on useita kohtia, joista eduskunta nyt on käynyt varsin mielenkiintoisen keskustelun. Eräs liittyy nimikkeeseen. Se, että valiokunta tuo eduskunnalle esityksen hallitusmuoto-nimikkeen muuttamiseksi perustuslaiksi, on oikea esitys. Sitä haluan myös kannattaa. Keskustelu vahvasta presidentistä, johon ed. Kekkonen muun muassa viittasi, kuvastaa mielestäni juuri niitä kysymyksiä ja virtauksia, joita hän puheenvuorossaan korosti. Tosin en tiedä, mitä ed. Kekkonen varsinaisesti tarkoittaa käsitteellään kansallinen trauma. Mielestäni olisi kyllä kiinnostavaa kuulla vielä täsmällisempi selonteko tähän, onko siinä todella kyse kulttuurin ja mahdollisesti sivistyksen ohuudesta, vai mitä tarkoitatte, ed. Kekkonen.

Mitä muutoin tulee tähän perustuslakiin, arvoisa puhemies, mielestäni myös tulevien eduskuntien tehtäväksi jää paitsi perusoikeuksien, myös perusvelvollisuuksien määrittely, koska myös kansainvälisesti velvollisuuksien kysyminen ja peräänkuuluttaminen näyttää eri maissa nostavan päätään.

Ed. K e k k o n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Kysymykseen kansallisesta traumasta. Tarkoitan sitä historiallisessa mielessä niin, että me olemme olleet 700 vuotta

Ruotsin alla. Sitten me olimme runsaat 100 vuotta Venäjän alla. Sitten me itsenäistyimme olosuhteissa, jotka olosuhteet tekivät vahvojen johtajien tradition. Kansa jakautui kahtia. Oli se puoli, jossa valtaa ikään kuin jaettiin, esimerkiksi punainen kansanvaltuuskunta, jossa ei ollut ennen Mannerin nimittämistä sitten lopultakaan oikeastaan kunnollista johtajaa. Mutta toisella puolella, valkoisella puolella, oli Mannerheim, ja se valkoinen puoli voitti. Saattoi syntyä semmoisia traumaattisia kokemuksia, että se puoli pärjää, jolla on se vahva johtaja.

Sitten kun me jatkamme 20-lukua, 30-lukua ja vallankin toista maailmansotaa ja myös toisen maailmansodan jälkeisiä aikoja, niitä, joita sanottiin vaaran vuosiksi, niitä, jotka olivat kylmän sodan vuosia ja niitä, jolloinka me olimme maailman toisen supervallan varjossa, jolla oli ideologinen motiivi toimissansa — kun tällaisissa olosuhteissa toimittiin hyvin voimakkaasti, hyvin voimakkaan johtajan ikään kuin alaisuudessa, niin saattaa olla, että tästä kaikesta kehittyy jotain sellaista, jota voi hyvällä syyllä kutsua kansalliseksi traumaksi. Toistan sen, mitä olen sanonut aiemmin. En oikein ymmärrä, että vielä vuonna 1999, vuotta ennen vuosituhannen vaihdetta, me olemme tämän trauman kanssa näin voimakkaasti naimisissa.

Ed. Olin (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olipa erittäin hyvä, että kysyin tämän kysymyksen ed. Kekkoselta, koska hänen äskeinen puheenvuoronsa toi tähän keskusteluun selvästi uutta virettä. Juuri näistä kysymyksistä oman arvionikin mukaan on puhuttava silloin, kun keskustellaan vahvasta johtajuudesta ja luonnollisesti myöskin siitä, että pienen Suomen lähiympäristö on määritellyt suhdettamme myöskin johtajuuteen, jolloin me keskustelemme paitsi pohjoismaisista kumppaneistamme myöskin ystävistämme aiemman Neuvostoliiton aikana ja luonnollisesti myöskin tällä hetkellä jäsenyydestä Euroopan unioniin. Tältä osin tuo kuvauksenne, ed. Kekkonen, kansan kahtia jakautumisesta vuosisadan alusta ja sittemmin presidentti Mannerheimista pitävät kyllä paikkansa. Olen valmis myöskin sen allekirjoittamaan. Siltä osin on ihmeteltävä, että vielä vuosituhannen lopussa näin vahva kaipuu vahvaan johtajuuteen näinkin kehittyneessä demokratiassa, kuin Suomi on, vielä esiintyy.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Vahvalla persoonallisella johtajalla on kysyntää tänäkin päivänä ja juuri tänä päivänä esimerkiksi yrityselämässä. Jos ajatellaan jotain Ollilaa tai ketä muuta hyvänsä, he ovat vahvoja, persoonallisia johtajia. Samalla tavalla on myöskin yhteiskunnan osalta erityisesti, kun siirrymme tällaisista normaalioloista kuin missä nyt olemme, epänormaaleihin oloihin, jota nimikettä täällä on aikaisemmin käytetty, ei tänään vaan eilen. Mehän emme perustuslakia muuta joka kerta, kun siirrymme epänormaaleista taas normaaleihin tiloihin. Perustuslain ja myös johtajan täytyy muuttuvia olosuhteita vastata. Emme vaihda johtajaa silloin, kun joudumme vaikeuksiin ja epänormaaliin tilanteen.

Sitten, herra puhemies, ed. Puhjo sekoili sanojensa kanssa merkillisesti, kun hän käsitteli ehdotustani 3 §:ään uudeksi 4 momentiksi, jossa Euroopan unionin olemassaolo huomioidaan. Ensin hän sanoi, että me emme ole menettäneet lainkaan itsenäisyyttämme. Kymmenen sekunnin kuluttua hän sanoi, ettei tällaista voi hyväksyä, että me menetämme loputkin siitä vähästä, mitä meillä on jäljellä itsenäisyydestämme. Hän sanoi tällä tavalla. Minä totesin sen sillä tavalla, että kun ed. Puhjo, joka on äärettömän älykäs ja hieno ihminen, lähtee seikkailemaan puheissaan omantuntonsa vastaisesti, niin ehkä ryhmäkurin perusteella, joka nyt on ehkä heidänkin osaltaan voimassa, tällä tavalla käy ja annetaan käsittämättömiä näkemyksiä, mutta en minä tässä sen enempää haloota nosta. Totesin vain tämän asian, että pitäisi vähän ajatella, mitä puhuu.

Ed. Kekkonen: Herra puhemies! En suin surminkaan halua jatkaa tätä keskustelua, mutta jatkoksi siihen kansallisen trauman pohdiskelulleni haluaisin kyllä myös ottaa esimerkin ihan näiltä vuosilta. Kyllä kai oli aivan selvää, että silloin, kun me teimme sen todella ison, merkittävän päätöksen, että siirryimme suoraan kansanvaaliin presidenttiä valittaessa, piti olla nähtävissä, että kehitys lähtee kulkemaan siihen suuntaan, mitä suuntausta me tässä nyt olemme ainakin välimerkkaamassa sillä lailla, että yksi vaihe siinä kehityksessä, joka suorasta kansanvaalista lähti, on nyt tulossa päätökseensä. Mikä on seuraava vaihe? Epäilen, että se, kuten aiemmin olen sanonut, on se, että lainsäädäntöön merkitään myöskin vaatimus velvollisuuksista noin yksilötasolla.

Ed. Olin: Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi yhä peräänkuuluttaa vahvoja johtajia. Haluaisin

palauttaa hänelle mieleen sen, että esimerkiksi Ruotsissa on tutkittu yritysjohtajien omia käsityksiä siitä, miten he johtavat. Noin 70 prosenttia huippujohtajista ilmoittaa, että he eivät koe ollenkaan johtavansa vaan pikemminkin keskustelevansa alaistensa kanssa asioista. Sen sijaan, mikä on se myytti, joka muodostuu yritysjohtajista, ja mikä sen myytin rakentaa, on toinen asia. Vahvassa johtajuudessa tapaa myös Suomessa olla sankaripalvontaa, jota en pidä ollenkaan terveenä ilmiönä kansanvaltaisesti ajatellen.

Ed. Kekkonen jatkoi kiinnostavaa analyysiään juuri pitämässään puheenvuorossa, ja haluan myös yhtyä niihin perusteluihin, joita hän korosti Suomen siirryttyä suoraan kansanvaaliin presidentinvaalin osalta. Tämä nyt käsiteltävänä oleva perustuslakiuudistus on eräs yhtymäkohta jo siihen suoran kansanvaalin ratkaisuun.

Ed. Uotila: Arvoisa puhemies! Myös ed. Aittoniemelle. Ei kai kysymys ole siitä, etteikö vahvoja johtajia, vahvaa johtajuutta tarvittaisi tässä yhteiskunnassa. Onhan meillä nytkin vahvoja johtajia. On vahva pääministeri, on vahva oppositiojohtaja Esko Aho, on vahvoja puoluejohtajia muitakin jne. ja on vahvoja yritysjohtajia. Mutta nyt puhutaan presidentin valtaoikeuksista ja siitä, tarvitsemmeko me niitä juuri tämän valintatavan, vaalitavan, muutoksen jälkeen, onko oikein, että meillä olisi erityisen vahvat presidentin valtaoikeudet.

Nyt, kun katsotaan presidenttigallupeja, niin ennen presidentinvaaleja ehdokkaita nousee ja laskee. Välillä tuntuu, että juuri tämä on se henkilö, jolle tulevat ne vahvat valtaoikeudet, jos niitä edelleenkin olisi ja niistä haluttaisiin pitää kiinni. Kuukauden päästä joku toinen kandidaatti nousee siihen asemaan, josta sillä hetkellä valittaessa tulisi se vahva johtaja. Kyllä tämä aikamoista sattumankauppaa on tässä mediamyllerryksessä ja suorassa kansanvaalissa. Silloin minun lähtökohtani on se, että vahvoja johtajia ja vahvaa johtajuutta tarvitaan, mutta sen pitää olla hajautettua, sen pitää olla parlamentaarista ja se ei saa olla sattumanvaraista eikä ehkä sillä tavalla muodostunutta johtajuutta kuin suoralla kansanvaalilla syntyvä presidenttijohtajuus on.

Ed. J. Kukkonen: Arvoisa puhemies! Oli hyvin mielenkiintoista, että tämä perustuslakia koskeva keskustelu näyttää päättyvän tähän johtajuuskysymykseen ja siihen, mistä se kertoo ja minkälainen merkitys sillä on. Itse korostaisin kovasti sitä, että mielipidejohtajuus on eri asia kuin institutionaalinen johtajuus. Nyt me olemme tässä talossa tekemässä hyvin pitkälle meneviä päätöksiä siitä, millä tavalla tätä tasavaltaa instituutioiden kautta johdetaan. Se, mitä julkisuudessa tapahtuu nykyaikaisin välinein ja jossa yritetään vaikuttaa ihmisiin, se on eri asia. Se on monesti mielipidejohtajuutta. Joissakin yrityksissä nämä sitten yhtyvät.

Muistutan vain ed. Aittoniemeä ja muitakin, jotka kaipaavat kovan, suuren, vahvan johtajuuden perään, että diktatuurit ovat siitä olleet tavattoman hyvä esimerkki maailmanhistoriassa ja mitä hyvää siltä jäljeltä on nähtävissä. Ei mitään! On vain populismin ja sotilaiden vallan esille nostamia suuria johtajia. Kyllä tässä suhteessa se, mitä parlamentarismin piirissä tapahtuu, on todella jotakin muuta ja paljon paljon arvokkaampaa. Siihen olemme saaneet nytkin osallistua, kun näitä valtasuhteita uudelleen rukkaamme.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

2) Hallituksen esitys laiksi Suomen Hallitusmuodon voimaantulojärjestelyistä

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 75/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 11/1998 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o11. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

3) Hallituksen esitys liikennerikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 32/1997 vp
Lakivaliokunnan mietintö 24/1998 vp
Lakialoite 34, 78/1996 vp
Toivomusaloite 15, 16/1995 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o24. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 4) asiasta.

Yleiskeskustelu jatkuu:

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Ihan muutamalla sanalla näistä kahdesta lakiesityksestä. Nämä esitykset ovat herättäneet monenlaista keskustelua niin lehtien palstoilla kuin tuolla sähköpostinkin puolella.

Arvoisa puhemies! Ensiksi koskettaisin kiistaa ja erimielisyyttä ilmailuliikenteen osalta. Pykälä ja mietintö määrittelevät rajan 0,5:ksi. Viime perjantain käsittelyssä esimerkiksi ed. Ojala puolusti tätä järjestelmää erittäin voimakkaasti ja ed. Bremer kritisoi lähinnä Ilmailulaitoksen toimintaa. Itse olen kallistumassa ed. Bremerin näkökannalle nimenomaan sen johdosta, että minun mielestäni silloin, kun henkilö syyllistyy tämän suuntaiseen rikkeeseen nimenomaan ilmailuliikenteen osalta, kyllä asia pitäisi käsitellä oikeudessa eikä hallintoviranomaisten toimin, niin kuin tämän esityksen mukaan tällä hetkellä meneteltäisiin.

Sitten toinen asia, joka minua hieman ihmetyttää, on se, että lakivaliokunta meni muuttamaan taikka ei ottanut huomioon liikennevaliokunnan näkökantoja nimenomaan siitä, että liikenteen vaarantamisrikkeen tai rikoksen osalta rangaistusmaksimi on nostettu kuuteen kuukauteen.

Eniten minua hämmästyttää se, että uuden pykälän tunnusmerkistössä todetaan, että on aiheuttanut vaaraa toisen turvallisuudelle. Käytännön elämässä tien päällä varmasti tulee erimielisyyksiä siitä, onko aiheutettu vaaraa toisen turvallisuudelle. Tähän saakka tieliikennelain 98 §:n teon kuvauksessa todetaan: "- - hänen menettelynsä on omiaan aiheuttamaan vaaraa liikenneturvallisuudelle - -." Tällöin on tulkittu nimenomaan sillä tavoin, että on myös omalle itselleen aiheuttanut vaaraa, ja silloin on voitu tuomita sakkoon tai enintään kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Nyt uudessa muodossa teon kuvauksessa edellytetään, että on aiheuttanut vaaraa toisen hengelle tai terveydelle. Tien päällä nimenomaan ylinopeusjutuissa tästä tulee mielenkiintoisia näyttökysymyksiä, ja varmasti oikeudessa riidellään siitä, aiheuttiko vaaraa toisen turvallisuudelle. Jos on käytetty nimenomaan tätä uutta rikoslain 23 luvun 1 §:ää liikenneturvallisuuden vaarantaminen, minä en voi ymmärtää sitä, miten käytännössä voidaan toimia, ilman että jatkuvasti ollaan valittamassa sakosta ja sitten ollaan käräjillä ja pitää näyttää toteen, että on aiheuttanut vaaraa toisen turvallisuudelle. Minkä johdosta sitä ei voitu pitää samassa muodossa, missä se tähän saakka on ollut? Tälläkin hetkellä tilanne nimenomaan on se, että ainoastaan törkeän liikenteen vaarantamisen osalta puhutaan vaaran aiheuttamisesta toisen hengelle ja terveydelle.

Toivoisin, että arvoisat lakivaliokunnan jäsenet, joita täällä näyttää enemmänkin olevan, selvittäisivät, että ainakin minä ymmärtäisin sen, mitä tässä on lähdetty tarkoittamaan tällä muutoksella nimenomaan silloin, kun on ongelmatilanteet tien päällä. Tässähän joudutaan käyttämään sen jälkeen aina tieliikennelain 103 §:ää kaikissa ylinopeustilanteissa, jos ei ole muita ollut liikenteessä silloin todistettavasti. Tämä on ainakin minun tulkintani.

Se, että on nostettu kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen maksimirangaistus liikenteen vaarantamisesta, tulee varmasti muuttamaan rangaistuksia, vaikka mietinnössä sanotaan, että ei ole tarkoitus, että ankaroitettaisiin, vaan ainoastaan pyritään selkeyttämään kolmiportaisuutta. Minä en usko siihen. Kun yleisesti ottaen muualla on pyritty liikaakin minimoimaan taikka pienentämään rangaistuksia, liikenteen osalta sitten tuplaten nostetaan, eli kuuteen kuukauteen. Usein nämä teot, joita tien päällä tehdään, ovat sellaisia, että ne eivät ole tahallisia.

Eräs seikka, joka minua ihmetyttää tässä myös erityisesti, on se, että pienin päiväsakko nostetaan 100 prosentilla, 40 markkaan. Kyllä se tuntuu aika tavalla jonkun työttömän tai pienillä tuloilla olevan henkilön pussissa, kun 100 prosentilla minimipäiväsakon hintaa nostetaan. Myös rikesakon hintaa nostetaan 700 markkaan, eli sehän ei tunnu. Perusteluissa sanotaan aika mielenkiintoisella tavalla: "- - nopeusrajoituksen ylityksen ollessa suurempi kuin 20 km/h, rangaistus tuomitaan rikoslain mukaan eikä rikesakkoa saa määrätä." Kyllä tuntuu oudolta tällaiset perusteet. Tässähän palataan ikään kuin iankaikkisen vanhaan lainsäädäntösysteemiin; kun oli vanha törkeä varkaus, siellä lueteltiin, että "kedolta nukkuvalta" jne. Tässähän palataan samanlaiseen.

Liikennevaliokunta on perustellusti ottanut

kantaa siihen, että pitää huomioida ne olosuhteet, joissa ylitys on tapahtunut. Mielestäni tärkeämpää ovat ne olosuhteet kuin yksinomaan kilometrimäärillä mitattuna se, paljonko ylinopeutta on ollut. Se on tällä hetkellä 15, mutta nyt nostetaan 20:een, eli pystyy sen verran liikkumaan siellä. Suurituloisia helpotetaan tavallaan myöskin tältä osin.

Eniten minua ihmetyttää todella, kun vanhan liikenteen vaarantamisen teon kuvauksen abstraktinen sanonta häivytetään pois ja tässä uudessa nimenomaan sanotaan "toisen hengelle tai terveydelle". Uskoisin, että tästä tulee suuria ongelmia ja joudutaan käyttämään nimenomaan normaalitilanteissa vain tieliikennelain 103 §:ää.

Ed. M y l l y n i e m i : Arvoisa puhemies! Ed. Vistbacka varmasti kiinnitti huomiota oikeaan asiaan, mutta muistanee entisestä virastaan hyvin sen, kuinka se oli epäjohdonmukaista. Silloin käytettiin tieliikennelain oliko se 3 §:ää, joka oli "liikennerikkomus", ja sitten taas "liikenteen vaarantamista" sattumanvaraisesti sillä tavalla, että jos ajoi ylinopeutta vähän reippaammin, se oli liikenteen vaarantamista, mutta toisinaan käytettiin tieliikenteen rangaistuspykälää, liikennerikkomusta.

Minun käsitykseni mukaan, yhtäkkiä muistaen, oli tarkoitus nämä eriyttää toinen toisistaan. Kun vaarantaa liikenteen — sen vuoksi muutettiin, taikka ei muutettu, sehän on hallituksen esitys — ja kun liikenteen vaarantamisella aiheutetaan vaaraa toiselle henkilölle, silloin rangaistus nousisi kuuteen kuukauteen. Todellakin on tarkoituskin ja uskomus, että se ei nosta rangaistustasoa. Tällä tavalla se oli. Riippuen vähän siitä, mikä poliisipiiri kulloinkin sakon antoi, käytti eri pykälää niissä ylinopeustapauksissa. Siinä on ehkä jonkinlainen johtotähti sille, minkä vuoksi toisen turvallisuuden vaarantaminen tähän on otettu.

Se nousi kuuteen kuukauteen vastoin liikennevaliokunnan käsityksiä ja uskomuksia. Liikennevaliokuntahan todella oli sitä mieltä, että se nostaa rangaistustasoa. Mutta kaikki hyvin tiedämme, että vaikka rangaistus tähän saakkakin on ollut sakkoa taikka enintään kolme kuukautta vankeutta, ei vankeutta koskaan toki ole näissä käytetty. Näin on uskomus myöskin, että vaikka nostettiin kuuteen kuukauteen rangaistuksen yläraja, sitä ei myöskään käytettäisi tavanomaisissa liikenteenvaarantamistapauksissa vaan silloin, kun on kysymys törkeästä liikenteen vaarantamisesta, tulisi vasta vankeusuhka eteen.

Se, että en itse ruvennut tätä kuuden kuukauden rajaa kovasti vastustamaan lakivaliokunnassa, johtuu lähinnä siitä, että siellä samanaikaisesti saatiin yksimielisesti aikaan, että rattijuopumuksen rangaistuksen maksimirajaa nostettiin kaksinkertaiseksi: kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen. Jos liikenteen vaarantamisesta olisi laskettu rangaistusraja kolmeen kuukauteen, ei olisi ollut mitään mahdollisuutta saada läpi sitä, että olisi samalla kertaa nostettu rattijuopumuksen rangaistuksen ylärajaa. Vaikka siinäkään ei ilmeisestikään rangaistuksissa kovin paljon tule tapahtumaan mitään ankaroitumista, on se kuitenkin hyvä vihje eduskunnalta kansalaisille, että eduskunta on todellakin huolissaan rattijuopumusrangaistuksista. Tämä jollakin tapaa selityksenä, mutta ehkä heikko.

Mutta itse tämän päivän tekstiin. Käsittelen tässä vaiheessa lähinnä tätä asiaa, mikä nyt numero onkaan, hallituksen esitystä n:o 74. Siinähän lakivaliokunta ehdottaa mietinnössään, että ensimmäisen lakiehdotuksen 2 a luvun 6 § hyväksytään muuttamattomana, samoin kuudennen lakiehdotuksen 6 luvun 10 a § mietinnön mukaisesti muuttamattomana. Pykäliin sisältyy aivan uusia perusteita, joilla tuomioistuin voi jättää sakon tai muuntorangaistuksen määräämättä ja virallinen syyttäjä saa jättää vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä.

Hallitus ja lakivaliokunnan enemmistö pitävät kyseisiä muutosehdotuksia vähäisinä, mitä ne eivät suinkaan ole. Jos säännökset hyväksytään ehdotetuissa muodoissaan, ne, jos eivät ihan romuta, joka tapauksessa vaikeuttavat huomattavasti muuntorangaistusmenettelyä ja siihen uskomista. Samalla sakkorangaistus menettää osittain merkityksensä, koska jokainen, joka ei aiokaan sakkoa maksaa, uskoo, että hänen sakkoaan ei muunneta vankeudeksi missään vaiheessa. Tämä vähentää halukkuutta sakkojen maksamiseen.

Useat asiantuntijat olivat aivan eri mieltä kuin lakivaliokunnan enemmistö ja eri mieltä kuin oikeusministeriö. Muun muassa seuraavat tahot vastustivat jyrkästi joko osittain tai kokonaan näiden pykälien hyväksymistä: Suomen syyttäjäyhdistys ry, Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto, Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto, samoin Nimismiesyhdistys ry ja Valtakunnansyyttäjänvirasto.

Näiden merkittävien asiantuntijoiden yksiselitteisen kannan ilmaisee muun muassa Valtakunnansyyttäjänvirasto seuraavasti: "Sakon perimisessä ja muuntorangaistuksen määräämi-

sessä on kysymys rangaistuksen täytäntöönpanosta. Täytäntöönpanossa ei pitäisi enää uudelleen palata arvioimaan sen rikoksen laatua ja vakavuutta, josta sakko on tuomittu. Tuomioistuin rangaistuksen tuomitessaan tai syyttäjä rangaistusmääräyksen antaessaan ovat jo käyttäneet tuomiovaltaa ja ottaneet huomioon rangaistuksen mittaamisperusteet. Sakon muuntorangaistusmenettelyssä ei myöskään ole käytössä sellaista selvitystä, jonka perusteella kokonaisarvostelua esimerkiksi rikoksen vähäisyyden osalta olisi mahdollista suorittaa yhdenmukaisesti."

Ehdotettu menettely lisäisi huomattavasti syyttäjäviranomaisten ja oikeuslaitoksen työmäärää, vaikka meidän pitäisi täällä juuri toisinpäin menetellä. Käytännössä muutos tulee aiheuttamaan sen, että työmäärän lisääntymistä kiertääkseen niin syyttäjä kuin oikeusviranomaiset tulevat jättämään vaatimatta tai määräämättä muuntorangaistusta hyvin kaavamaisesti. Tämä heikentää sakkorangaistuksen rikoksia ennalta ehkäisevää vaikutusta. Tässä ollaan muutamalla sanalla ja muutamalla lauseella todellakin romuttamassa sakkosysteemiä. Tässä käy samalla tavalla kuin yhdyskuntapalvelussa, jonne jätettiin yksi väärä sana, ja silloin oikeusministeri Häkämies joutui myöntämään, että ei olisi saanut jättää sinne sitä sanaa, jonka vaikutuksesta meillä suurin piirtein ei enää vankilaan tuomita paljon ketään, vaan meiltä vankimäärä vähenee, kohta menee varmasti alle 2000:n.

Kuten asiantuntijalausunnoista ilmenee, eivät he ole hyväksyneet näitä muutosehdotuksia. He esittävät juuri päinvastaista eli he esittävät, että palataan siihen entiseen hyvään menettelyyn. Henkilö, joka ei ole maksanut perintäyrityksistä huolimatta sakkoa, joutuu muuntorangaistuksen kohteeksi ilman erillistä menettelyä. Asian voisi käsitellä ulosottoviranomainen, kuten jo aikaisemminkin. Palaaminen tähän entiseen käytäntöön säästäisi valtavan määrän työaikaa eikä muuttaisi tämänhetkistä lopputulosta miksikään.

Arvoisa puhemies! Tähän väliin, tulen tämän asian toisen käsittelyn yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään, että ensimmäisen lain 2 a luvun 6 § poistettaisiin ja samoin meneteltäisiin kuudennen lain 6 luvun 10 a §:n kanssa. Koska tässä on hyvin merkittäviä asiantuntijoita, jotka vastustavat näitten uusien pykälien mukaan ottamista, en malta olla suoraan siteeraamatta heistä muutamia, koska tämä tästä mietinnöstä ei millään tavalla ilmene, ja ihmettelen kyllä, että lakivaliokunnan enemmistö ei niitä ole todellakaan huomioinut.

Kihlakunnansyyttäjä Mikko Tyynilä kirjoittaa: "Ehdotuksen keskeisimmät uudistukset liittyvät siihen, että sen mukaan muuntovaatimus voitaisiin jättää vaatimatta ja muunto tuomitsematta myös tuomion kohteena olevaan tekoon liittyvistä syistä. Tämä vaatii sitä, että asiaa harkittaessa tulisi olla saatavissa kaikki informaatio teoista ja niiden erityispiirteistä. Ehdotuksessa on nimenomaan lähdetty siitä, että tiettyjä tekotyyppejä ei voitaisi pitää lain tarkoittamalla tavalla vähäisinä, vaan harkinta olisi tehtävä yksittäistapauksittain. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että tekoa ryhdyttäisiin vielä kertaalleen arvioimaan muuntorangaistusmenettelyssä, kun se ehkä olisi sitä ennen käynyt läpi esitutkinnan, syyteharkinnan, käräjäoikeuden suullisen käsittelyn ja hovioikeuden suullisen käsittelyn. Kaikissa näissä vaiheissa on viranomaisilla jo ollut mahdollisuus käyttää toimenpiteistäluopumissäännöksiä. Nykyisen sakonmuuntomenettelyn rautainen peruskivi on ollut se, ettei enää ryhdytä käsittelemään tekoja uudestaan vaan keskitytään siihen, joiden vuoksi sakot ovat jääneet maksamatta. Tästä periaatteesta ei saa luopua." Näin sanoi Tyynilä.

Vielä toinen arvokas asiantuntija, johtava kihlakunnansyyttäjä Pihlajamäki kirjoittaa lausunnossaan, jota lakivaliokunta ei kuunnellut — kuunteli, muttei ymmärtänyt — enkä oikein käsitä, miten tällä tavalla pääsi menemään: "Näyttää siis olevan olemassa perusteltuja syitä vakavasti harkita koko raskaasta, monivaiheisesta ja kalliista muuntomenettelystä luopumista ja sen korvaamista tehostetulla perinnällä. Tällä hetkellä muuntorangaistus tosiasiassa kohtaa enimmäkseen vain aidosti maksukyvyttömiä ja maksuhaluttomien osalta ainoastaan toimii perinnän tehostajana. Ehdotetulla muutoksella ei tilanteeseen ole oleellisia vaikutuksia." Siis muutos ei ainakaan paranna vaan heikentää tätä nykyistä tilannetta.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Liikennerikoksia koskevan lain osalta viittaan ed. Myllyniemen puheenvuoroon ja näkemykseen siitä, että kun saimme siellä läpi aika merkittävän asian eli sen, että rattijuopumuksen rangaistus nostettiin kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen, joka on mielestäni aivan paikallaan, niin tietysti — vaikka kompromisseja ei pitäisi tehdä eikä sellaisesta ole siellä suoranaisesti toki keskusteltu valiokunnan jäsenten keskuudessa

— tämä liikenteen vaarantamista koskeva rangaistusasteikon nousu meni siinä samassa, enkä pidä sitä millään tavalla ongelmallisena. Vaikkakin, totta kai, rangaistusmaksimien nostamisella on aina joku viesti esimerkiksi tuomioistuimen suuntaan, niin sillä on ehkä suurempi viesti sittenkin suuren yleisön suuntaan siitä, minkälaista käyttäytymistä lain säätäjä pitää erityisen paheksuttavana. Silloin juuri nostetaan rangaistuksia tämän viestin lähettämiseksi. Pidän kuitenkin erityisen hyvänä sitä, että rattijuopumuksen rangaistusmaksimi nousi kuuteen kuukauteen.

Mietinnössä on myös vastalause, jossa vaaditaan täysraittiuden periaatetta. Myöskään lainsäädännössä ei pitäisi olla kuin 0,1 promillea enintään. Totean, että nykyisin käytössä oleva lainsäädäntö, jossa on 0,5 promillen raja ja 1,2 promillen raja törkeän rattijuopumuksen osalta, on osoittautunut hyväksi. Siinä ei ole ollut kovin paljon huomauttamista ja se on toiminut varsin hyvin. Näin ollen tässä asiassa ei kannata lähteä promillerajoja muuttamaan.

Käsitykseni mukaan ja kun olen lainsäädäntöä myös tutkinut, myös sellaisissa tapauksissa, joissa on kyse alle 0,5 promillen alkoholimäärästä veressä, rangaistus voidaan tuomita, jos henkilö osoittautuu ajokyvyltään puutteelliseksi. Näin se näistä pykälistä on luettavissa.

Mitä tulee vielä ilmailuliikenteeseen, josta ilmeisesti ed. Bremer on käyttänyt puheenvuoroja, siellä omassa ilmailuliikennelaissa, tai ilmaisinko tämän nimen nyt oikein, on oma sääntönsä, sakkorangaistus alle 0,5 promillen alkoholirajalle. Kaiken lisäksi on todettava, että Finnair, Helsingin kaupungin liikennelaitos, Tampereen kaupungin liikennelaitos tai Paunu Tampereelta tai Länsilinjat tietysti edellyttävät, että heidän kuljettajansa ei ole nauttinut 0,49 promillea edellyttävää alkoholimäärää. Sen jälkeen on entinen kuljettaja, varmasti Finnairilla myös entinen lentäjä lentäjäpulasta huolimatta, heillä on omat säännöksensä siellä. Mutta lentäjiä koskien myös ilmailulaissa on sakkorangaistuksen omaava pykälä, joka täydentää lentämiseen liittyvää rangaistussäännöstöä, joka on ollut liikennerikoksia koskevassa laissa. Näin ollen en näe mitään tarvetta yhtyä niihin arvosteluihin, joita on esitetty, enkä myöskään täysraittiuden vaatimukseen, joka jälleen kerran on otettu esille.

Herra puhemies! Rikesakko- ja muuntorangaistusta koskeva laki on sen sijaan hyvin ongelmallinen, se on epäsosiaalinen, epäoikeudenmukainen. Olen täällä siitä asiasta puhunut jo monta kertaa enkä käytä siitä nyt kovin pitkää puheenvuoroa.

Sakkoa koskien meillä siirrytään bruttojärjestelmästä nettojärjestelmään, siis siinä laskennassa, kun lasketaan tulot, minkä perusteella päiväsakon rahallinen määrä määräytyy. Tämä on toisaalta tietysti periaatteessa oikea toimenpide, johon on pyritty viime vuosina. Mutta se merkitsee samalla sitä, että hyvätuloisten ihmisten päiväsakkojen markkamääräinen hinta laskee romahdusmaisesti, voidaan sanoa 30 prosenttia. Kun samanaikaisesti päiväsakon alaraja nostetaan 20 markasta 40 markkaan, mikä koskee vähätuloisia ihmisiä, ja nostetaan kaksinkertaiseksi, niin suurituloisten rahalliset rangaistukset alenevat. Se on ehdottoman epäoikeudenmukaista ja epäsosiaalista. Tähän ei voida mennä. Tämä muutos on niin valtavan suuri.

Toinen samanlainen ongelma on rikesakkojärjestelmä, jossa nyt nostetaan rikesakolla rangaistavan ylinopeuden raja 15 kilometristä 20 kilometriin tunnissa. Nostetaan myös rikesakon raja enimmillään 700 markkaan tällaisesta rikkeestä. Mutta se on niin kuin rikesakko tähänkin saakka, sekä vähätuloisella että korkeatuloisella — olen käyttänyt vuorineuvos-nimitystä, vaikka joku sanoo, ettei vuorineuvos aja itse autoaan. Se on nyt sama, on kuka hyvänsä, mutta jos samanlaisen rangaistuksen samanlaisesta rikkomuksesta saa sellainen, joka saa 120 000 markkaa kuukaudessa palkkaa, ja sellainen, joka saa vain 1 900 markkaa käteensä työttömyyskorvausta, niin se on ehdottomasti epäsosiaalinen ja epäoikeudenmukainen tapa rankaisemiseen. Kun suuria tuloja omaava saa 700 markan rikesakon, hän ottaa nauraen kellotaskustaan sen rahan ja maksaa, jatkaa ajoaan ja ottaa riskin uudelleen. Toki siinä sitten kolmesta ylinopeudesta voi mennä kortti hetkeksi hyllylle. Mutta kun työtön henkilö, jolla on 1 900 markan tulot kuukaudessa käteen, saa 700 markan suuruisen rikesakon, häntä kirveltää se hyvin pitkään eikä varmaan uskalla vaimolleenkaan kotona sanoa, että melkein puolet kuukauden tuloista, ainakin enemmän kuin kolmasosa meni tällaiseen rikesakkoon, joka 120 000 markan tuloilla olevalle ei merkitse yhtään mitään.

Näin ollen ed. Kankaanniemi, puhukoon hän omasta puolestaan, on esittänyt, että rikesakon alaraja nostettaisiin 30 markkaan, joka on toki parempi kuin hallituksen esitys. Tulen tietysti äänestyksessä sitä kannattamaan. Mutta kokonaisuutena rikesakkopuoli ja sakkojärjestelmä on niin epäoikeudenmukainen ja epäsosiaalinen,

että en voi sitä hyväksyä. Hallituksen esitys on niin huono, että siitä ei olisi saatu valiokunnassa sorvaamallakaan kelvollista. Sen vuoksi koko lakipaketti on hylättävä ja vietävä surusaatossa uudelleen ministeriöön ja kehotettava heitä tekemään vähän parempaa työtä.

Herra puhemies! Kolmannessa käsittelyssä aikanaan tulen ehdottamaan tämän lakipaketin hylkäämistä.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa herra puhemies! Molemmissa käsittelyssä olevissa asioissa on lakivaliokunnan mietinnössä vastalause, jossa on oma nimeni alla. Ensinnäkin liikennerikoksia koskeva lainsäädäntöuudistus koskettaa ratti- ja muuta liikennejuopumusta koskevia pykäliä ja muutoksia niihin. Pääasiassa kysymys on siitä, että vankeusuhkaiset rangaistuspykälät pannaan rikoslakiin erikoislaeista. Se menettely on nyt yleinen, käydään kaikki lainsäädäntö läpi ja sama suunta on kaikessa muussakin.

Tältä osin totean, että lakivaliokunta teki enimmäisrangaistuksen kiristämistä koskevan päätöksen yksimielisesti eli nosti enimmäisrangaistuksen kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen. Valiokunnassa kovasti kyllä haluttiin korostaa sitä, että se ei merkitse rangaistusten koventamista, mutta oma näkemykseni on se, että koventamista muun muassa rattijuopumuksen osalta on syytä kyllä tulla tuomioihin. Yleinen mielipide rattijuopumuksen osalta on se, että meillä rangaistukset ovat liian lieviä eivätkä ne johda siihen tulokseen, mihin olisi syytä.

Arvoisa puhemies! Merkkivalo palaa kellossa ja häiritsee vähän sikäli, kun ei vielä ole yhdeksää minuuttia kulunut.

Arvoisa puhemies! Kuitenkin totean, että rattijuopumuksen ja muun liikennejuopumuksen promillerajat ovat mielestäni liian korkeat. Oma näkemykseni on se, että kaikessa liikenteessä pitää pyrkiä ja mennä täysraittiuden periaatteeseen. Muutosesitykset, jotka olen tehnyt ensimmäisen lain 23 luvun 3, 4, 5, 6 ja 7 §:ään, merkitsevät sitä, että mennään promillerajoissa täysraittiuden tosiasialliseen tilanteeseen kuitenkin niin, jos nyt sallitaan, voi todeta tässäkin, että ehtoollisella käynti ei vielä aiheuta rangaistusuhkaa, koska 0,1 promillea on se raja, minkä olen tässä ajatellut. Tässä on myös muita tekijöitä, jotka ovat ehkä kohtuullisia siltä osin, että ei mennä täyteen nollaan, vaan on pieneltä osin otettu huomioon elämän realiteetit. Mutta todellisuudessa tavoitteena on se, että saadaan täysraittius liikenteeseen. Se on oman elämän ja ennen kaikkea toisten hengen ja turvallisuuden kunnioittamista, että emme salli juopuneena liikenteessä ajamista ja liikkumista ajoneuvon hallintatehtävissä.

Tämän esityksen perustelut eivät kaipaa sen suurempia esittelyjä, vaan teen ehdotuksen, arvoisa puhemies, että liikennerikoksia koskevan asian osalta käsittelyn pohjaksi ensimmäisen lakiehdotuksen osalta otetaan vastalauseessani oleva lakiehdotus.

Sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevien säännösten uudistuksessa yhdyn siihen kritiikkiin, mitä muun muassa ed. Aittoniemi edellä esitti. Tämä on erinomaisen epäsosiaalinen ja epäoikeudenmukainen kaikkein pienituloisimpien osalta. Rangaistukset kovenevat, päiväsakko jopa niin, että hallituksen kaavailuissa on nostaa vähimmäismäärä 20 markasta 40 markkaan, eli 100 prosentin korotus. Se on täysin kohtuuton, ei perustu mihinkään, ei edes indeksitai inflaatiokehitykseen, joka ei edellytä tällaista valtavaa korotusta kaikkein köyhimpien ihmisten osalta. Toisaalta yläpäässä eli hyvätuloisten osalta kevennykset sakotuksen osalta ovat todella hurjan suuria eli haarukka supistuu niin, että molemmista päistä mennään: pienituloisten kiristetään ja hyvätuloisten alennetaan kohtuuttomalla tavalla.

Nettotulojärjestelmään siirtymisellä on omat perustelunsa ja siksi olen sen hyväksynyt. Muiltakin osin olen katsonut, että tämä voidaan ehkä nyt viedä eteenpäin ja seurata, mitä alkaa tapahtua esimerkiksi liikenneturvallisuuden osalta. Tämä sakotusjärjestelmä koskettaa kyllä monia muitakin rikoksia kuin vain liikennerikoksia. Kaikilta osin on syytä seurata, miten tämä alkaa vaikuttaa.

Mutta on täysin mahdoton hyväksyä sitä, että alinta vähimmäispäiväsakon määrää nostettaisiin 20 markasta 40 markkaan. Siksi tulen tämän lakiesityksen yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään ensimmäisen lakiehdotuksen 2 §:ään muutosta. Muutos merkitsee sitä, että asetuksesta siirretään päiväsakon vähimmäismäärä lakiin ja siellä se määrätään 30 markkaan ja 2 §:n 5 momenttiin tulee tästä johtuva tekninen muutos. Mielestäni tämä on välttämätöntä ajatellen juuri sitä tilannetta, mikä sosiaalisesti ja taloudellisesti tässä maassa on.

Kun Lipposen hallitus on lähestynyt hyvätuloisia roimasti veronkevennyksin, antanut todella mittavat veronkevennykset kaikkein hyvätuloisimmille ja kun toisaalta kaikkein heikkotuloisimpien, työttömien ja monien muiden perus-

etuuksien varassa elävien asemaa on määrätietoisesti kaikin tavoin heikennetty, niin vielä sitten tässäkin, jos hairahtuu ajamaan ylinopeutta tai syyllistyy johonkin pienempään rikkeeseen, siitäkin seuraukset juuri näille tulevat kohtuuttoman suuriksi. Tämä on täysin käsittämätöntä ja mahdotonta hyväksyä.

Ed. Pehkonen: Arvoisa herra puhemies! Täysraittius alkoholista ja huumausaineista on hyvä ja suositeltava elämäntapa kokonaisvaltaisesti. Ainoastaan lääkeaineissa käytettyinä ne ovat mielestäni tarpeellisiakin ja sallittavia.

Kun käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ilmailua koskevassa 6 §:ssä on sallittu 0,5 promillea, niin se on ilmeisesti käytännössä vain rangaistuksen raja. 6 §:n perusteluissa kirjoitetaan riskistä, liikenneturvallisuudesta ja myös paheksuttavasta välinpitämättömyydestä. Käytännössä ilmaliikenteessä, kun ilmenee promilleja, tulee töistä poislähtö, ehkä jotain palkastakin pois, ja jos on lupakirjatyöläinen, niin joksikin aikaa lupakirja pois. Sillähän pyritään estämään, että tämmöistä ei pääsisi tapahtumaan. Eli kun kaveri tulee töihin, niin kunto vilkaistaan siinä samalla joissakin tapauksissa. Sitten tällä ennaltaehkäistään, ettei pääse rikosta syntymään.

Edustajien Kankaanniemen ja Alarannan vastalauseessa raja on 0,1 promillea. Se on mielestäni selkeämpi raja, ja siksi kannatan ed. Kankaanniemen ehdotusta.

Mitä ylinopeuksiin tulee, niin joskus nuhteleminen on parempi kuin kaavamainen sakottaminen, esimerkiksi hyvissä sääolosuhteissa ja tyhjällä tiellä taajama-alueiden ulkopuolella. Silloin kun nuhtelumalli tuli aikoinaan voimaan, sitä poliisit aika paljon käyttivät tietyissä tilanteissa. Se oli järkevää hommaa. Ainakin minulla on sellainen käsitys — onneksi minua eivät vielä ole nuhdelleet, minä olen koettanut olla lainkuuliainen, vaikka kyllä minä joskus rikon, ei se siitä kiinni ole, mutta onneksi ei ole sattunut tilannetta — että sillä oli hyvin hyvä vaikutus niihin, joita nuhdeltiin näissä asioissa.

Mitä tulee siihen, kun veneily on jätetty tässä pois, soutuveneellä saapi humalassakin mennä, niin kuitenkin hukkumisista 60—70 prosenttia tapahtuu alkoholin vaikutuksen alaisena. Ei tässäkään pitäisi näillä asioilla urheilla, vaan pitäisi pyrkiä kyllä täysraittiuteen kaikilla liikennealoilla.

Liikenteessä on kyllä hyvin monipuolinen valvonta siksi, että liikennekuolemat jatkuvasti vähenisivät. Tämä on aivan oikein. Nythän viime vuonna päästiin jo alle 400:n. Mutta miksi sallitaan alkoholi, vaikkakin tietyissä rajoissa? Kyllä minä tätä ihmettelen. Viina on vaarallinen muuallakin kuin liikenteessä. Tappaahan se yli 3 000 ihmistä per vuosi, lisäksi vammautuneet, työelämän vahingot jne.

Alkoholin aiheuttamien liikennejuopumustapausten tutkimus on osoittanut, että kiinnijoutuneiden määrä noudattaa hyvin tilastoitua alkoholinkulutuksen vaihtelua. Huumausaineitten osalta ei ole odotettavissa poikkeamaa tästä säännöstä. Kun aineiden kulutus on taas kasvamassa, toimenpiteitä tarvitaan, ei pelkästään rikoslain osalta. Suomessa on muuten vuodesta 1981, niin kuin muistamme, lähtien merkitty ajokykyä mahdollisesti haittaavat valmisteet varoituskolmiolla. Kansainväliset asiantuntijat ovat suositelleet kolmiasteista varoitusmerkintää: 1) turvalliset valmisteet, joilla ei ole todennäköistä haittavaikutusta, 2) vähäistä haittaa aiheuttavat ja 3) vakavaa haittaa aiheuttavat valmisteet.

Liikenteessä on lisääntyvässä määrin tullut esiin myös huumausainerikosten piiriin kuuluvia tapauksia. Olisikin syytä mahdollisesti ottaa tämä huomioon myös liikennejuopumusta koskevassa sanktioinnissa. Perusteena tulisi tällöin olla käytetyn aineen laatu ja määrä, mitä ei nykyisessä laissa ole tarkemmin määritelty. Ennaltaehkäisevässä toiminnassa painottuu kuitenkin rangaistusasteikkoa voimakkaammin kiinnijoutumisriskin suuruus. Tällä hetkellä tiedetään, että huumautuneena ajavista joutuu kiinni suhteellisesti paljon pienempi osa kuin alkoholihumalaisista. On ilmeistä, että jo tieto siitä, että asiaan kiinnitetään erityistä huomiota ja että tällä hetkellä on kehitetty nopeita kenttäkäyttöön sopivia osoitusmenetelmiä, riittää vähentämään riskinottoa ja siistimään tilanteita. Maassamme huumausaineiden käytön ollessa vielä alkuvaiheessa tilanteen rajoittaminen kaikilla mahdollisilla toimenpiteillä tuottaa toistaiseksi vielä tuloksia.

Poliisin koulutus tieliikenteen valvonnassa toteutettavaan huumautuneena ajavan henkilön tarkastukseen ja huumeenkäytön toteamiseen vaatii tehostusta. Terveyskeskuslääkäreiden koulutusta huumetapausten tutkinnassa ja näytteenotossa tulisi lisätä.

Tässä on kyllä juridisesti ongelmallista, että joidenkin huumausaineiden esimerkiksi kodeiinin kohdalla saattaa lääkityksestä aineenvaihdunnan tuotteena syntyä osoitettavaa vaarallista huumetta, morfiinia. Kannabistuotteiden hidas poistuminen elimistöstä taas aiheuttaa virtsa-

näytteen positiivisuuden, vaikka aineen pitoisuus veressä olisi jo laskenut alle määritysrajan. Edelleen syntyy ongelmia hoitoon annetun valmisteen tavanomaisesta käytöstä, josta voi aiheutua riski huumautuneena ajamiseen. Lääkärin kannalta on sekä eettisen että juridisen vastuun osuus merkittävä.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Kannatan ed. Myllyniemen ehdotusta käsittelyn pohjasta.

Ed. Bremer: Arvoisa puhemies! Liikennerikoksia koskevan lainsäädännön uusiminen koskettaa lähes jokaista suomalaista. 5 miljoonan suomalaisen maassa on 2,5 miljoonaa autoa. 94 prosentilla kaikista lapsiperheistä on auto käytettävissään. 84 prosentilla kaikista perheistä on auto käytettävissään.

Hallituksen esitys sallii mielivaltaisen arvion lain perusteluissa erittäin harkitsemattomasti lueteltujen esimerkkitapausten kohdalla ja julistaa saman tien periaatteessa jokaisen suomalaisen autoilijan potentiaaliseksi rikolliseksi. Tämähän ei voi olla oikein. Tällaisen lakiehdotuksen antaminen on julma epäluottamuslause koko kansalle, etten sanoisi sodanjulistus kansanedustajilta kansalle, jos se hyväksytään.

Liikennerikollisiksi julistamisen kulmakiviä hallituksen esityksessä on ylinopeus-käsite, joka kurjalla tavalla todistaa, millä tasolla ovat hallituksen esityksen valmistelijat, hallitus, joka esityksen on ottanut nimiinsä, ja lakivaliokunta, joka on ryssinyt mietinnön kiireellä ilman tajua asiasta, jota käsitellään ja liikennevaliokunnan määrityksistä täysin piittaamatta.

Lehtiuutisissa hyvin tavallinen otsikko "Liukas keli suisti auton ojaan" on vitsi, jolle nauretaan. Liukas keli ei suista autoa ojaan. Auton ajaja on se, joka ei hallitse autoaan vallitsevalla kelillä ja siten suistaa auton ojaan. Samanlainen vitsi on peräti poliisijohtaja Veijalaisenkin suusta kuultu väite, että ylinopeus aiheuttaa liikenneonnettomuuksia. Ylinopeus on todellisuudessa vain tekninen termi, joka kuvaa määrätyn nopeusrajoituksen ylittävää nopeutta. Sitä vastoin onnettomuuksia aiheuttava nopeus on sellainen, jota autonajaja ei hallitse vallitsevan kelin, liikenneympäristön, auton ominaisuuksien ja oman ajotaitonsa yhdistelmänä. Sitä nimitetään vääräksi tilannenopeudeksi. Väärä tilannenopeus aiheuttaa liikenneonnettomuuksia yhtä lailla sekä vallitsevaa nopeusrajoitusta ylittävillä kuin myös sitä alittavillakin nopeuksilla.

Ylinopeuden oikea olemus on osattu määritellä hyvin eduskunnan liikennevaliokunnan lausunnossa 6/1997 lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä 32/1997 liikennerikoksia koskevaksi lainsäädännöksi. Liikennevaliokunnan ylinopeus-määritelmä näyttää kuitenkin ylittäneen myös lakivaliokunnan ymmärrystason. Liikennettä valvovan poliisin, poliisijohtajasta puhumattakaan, pitäisi kuitenkin ymmärtää ammattiinsa kuuluvien peruskäsitteiden, ylinopeus ja tilannenopeus, ero. Ylinopeudesta langetettu rangaistus tulisi aina mitoittaa sen aiheuttamaan vaaraan, joka aina tulostuu vallitsevan keliolosuhteen, liikenneympäristön, auton ominaisuuksien ja ajajan ajotaidon yhtälöstä. Se vain onkin liian vaikea nähtävästi jopa poliisijohtajalle.

Haluan antaa tässä muutaman käytännön esimerkin siitä, millä tavalla rangaistukset toteutetaan ylinopeuskäsitteen väärän tulkinnan seurauksena.

Taksiautoilijaa A rangaistiin kahden vuoden aikana neljästä ylinopeudesta yhteensä 52 päiväsakolla, minkä jälkeen A:ta rangaistiin rankaisemisesta päästyä vielä toistamiseen yhteisrangaistuksella, ajokortin kahden viikon hyllytyksellä. Hänen ylinopeuksiensa aiheuttamaa vaaraa liikenneturvallisuudelle ei koskaan arvioitu, vaan A:n ajokortti hyllytettiin sisäministeriön todellisuutta vieroksuvan täysin kaavamaisen ajokielto-ohjeen, diaarionumero 12/011/95, perusteella. Seurauksena A, joka on elättänyt perhettään taksiautoilijana 25 vuoden ajan ajaen keskimäärin yli 100 000 kilometriä vuodessa Helsingin kaupunkiliikenteessä, jäi työttömäksi. Myös hänen vaimonsa oli tapahtuma-aikana työttömänä, jopa ilman toimeentulotukea. Koska A on niin kutsutusti taksiliikenteestä vastaava ja koska hänen ajokorttinsa hyllytys merkitsi myös taksiliitteen voimassaolon loppumista, A:n taksiautokaan ei periaatteessa voinut toimia niin kutsutun taksirenginkään ajamana. A ja hänen perheensä siis riisuttiin työttömäksi pelkistä ylinopeuksista teknisellä termillä, jonka todellista liikennevaaran aiheutusta ei edes yritetty arvioida. Eihän tällä tavalla mielestäni rangaista yhteiskunnan varoja kuluttavia rikollisiakaan.

Toinen esimerkki. Ammattiautoilija H on ajanut 19 vuotta keskimäärin 100 000 kilometriä vuodessa Helsingin liikenteessä ilman kolaria. Pitkän työvuoron päätteeksi hän sitten erehtyi ajamaan päin punaisia ja kolaroi risteyksessä. Taksin matkustajalle tuli pintahaava otsaan, vastapuolelle ei peltivahinkoa kummempaa. Tämän seurauksena poliisi kuitenkin hyllytti taksi-

miehen ajokortin toistaiseksi, epämääräiseksi ajaksi. Taksiauto jäi seisomaan, taksimies työttömäksi, perhe ilman elättäjää ja ilman aavistustakaan tuomion pituudesta. Hyllytys tapahtui 29 marraskuuta 1998. Tähän päivään mennessä taksiautoilija H ei ole saanut lopullista tietoa poliisin mielivaltaisesti langettaman rangaistuksen pituudesta. Hänen ajokorttinsa on ja näyttää pysyvän hyllyllä, eikä hän yrityksistä huolimatta ole saanut edes minkäänlaista vihjettä siitä, milloin hän pääsee takaisin työelämään.

Puhemies! Hallituksen esitystä on ennalta mainostettu rangaistuksia pienentävänä. Todellisuudessa ankarinta rangaistusta korotetaan kaksinkertaiseksi, 3—6 kuukautta. Samalla rikesakkomarginaalia, jota käytetään, alennetaan. Sen seurauksena se, mikä ennen oli rikesakko, muuttuu nyt päiväsakoksi ja nousee esimerkiksi 20 kilometrin ylinopeusmarginaalilla 100—200-prosenttisesti. Millä perusteella on muka väitetty, että tämä helpottaa ja alentaa autoilijoille jaettuja rangaistuksia?

Edelleen myöskin rikesakko nousee tuntuvasti, ei ainoastaan sataprosenttisesti alimman rikesakon kohdalla, vaan kautta linjan. Myöskin puhutaan siitä, että kun siirrytään bruttotuloista rangaistuksen pohjana nettotuloihin, se olisi jonkinlainen entistä suurempi oikeudenmukaisuus. Kenties se on sellainen kaikilla muilla tavoilla paitsi, millä tavoilla rangaistus sitten toteutuu, nimittäin samalla päiväsakon rahamäärä nousee.

Kaikki, mitä tästä lakiesityksestä on sanottu mukamas helpottavana ja oikeudenmukaistavana, on täysin väärin, itse asiassa täysin harhaanjohtavaa. Tässä ollaan menossa sellaiseen lakiin, joka tekee lähes jokaisesta suomalaisesta, uskallan sanoa, jokaisen suomalaisen perheen jäsenestä potentiaalisen rikollisen. Tämä on kyllä niin väärin kuin olla ja saattaa. Meillä on todellisia rikollisia ihan toisella suunnalla.

Ed. S a a r n i o : Arvoisa herra puhemies! Ed. Bremer käytti varsin valtoimesti jälleen sanaa ja liikennetermejä täällä. Minusta on suorastaan epäkorrektia panna niiden ihmisten suuhun sanoja, jotka eivät ole paikalla.

Kun hän puhui ylinopeudesta ja sen mahdollisesta liikennevaarasta, kannattaa muistaa se tosiasia, ed. Bremer, että ylinopeus, toden totta, lisää liikenneonnettomuusriskiä, koska ylinopeudella ajava ajoneuvo poikkeaa nopeudeltaan muusta liikennevirrasta ja on näin omiaan aiheuttamaan selvää vaaraa liikenteessä.

Sattuu vain olemaan niin, että niin liikenteessä kuin monella muullakin yhteiskunnan elämän alueella meillä on tiettyjä sääntöjä, jotka on tehty noudatettaviksi. Siinä mielessä on tietysti aika vaikeaa lähteä puolustamaan sitä, mikä pitäisi olla rikesakon suuruus, kun yleensä sakkoja saa vain henkilö, joka rikkoo näitä määräyksiä vastaan.

Totta kai virhearvioita tapahtuu rankaisijoille, niin kuin tapahtuu liikenteessä liikkujillekin, mutta minun ymmärtääkseni poliisi on viime aikoina varsin tarkkaan kehittänyt menetelmiään siihen suuntaan, että suurimmat epäoikeudenmukaisuudet on karsittu. Minusta ainakin liikennevalvonnan laatu on parantunut. Valitettavasti vain määrä on viime vuosina pienentynyt.

Ed. B r e m e r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Saarnio, siitä huolimatta että hän siviiliammatiltaan on ollut Liikenneturvan palveluksessa, edustaa ja esittää täällä hämmästyttävää ymmärtämättömyyttä liikenteen perusasioiden osalta.

Hän puhuu ylinopeudesta liikennevirrassa. Yritin juuri sanoa, että joka tapauksessa, jossa ylinopeudesta tuomitaan, olisi otettava huomioon se liikennevaara, joka on aiheutunut. On selvä se, että silloin, kun ylinopeutta ajetaan liikennevirrassa, puhutaan ihan toisesta asiasta, ihan eri asiasta kuin silloin, kun tätä liikennevaaraa ei synny. Minä halusin nimenomaan esittää, että tämä vaara pitäisi selvittää.

Toinen asia on se, että totta kai sääntöjä on tehty noudatettavaksi. Joka ajaa ylinopeutta, rikkoo liikennemääräystä, rikkoo liikennesääntöä, mutta sen ei pitäisi tehdä hänestä rikollista. Kaikkialla muualla maailmassa on osattu suhteuttaa tämä vaara ihan eri tavalla kuin Suomessa, ei niin kuin Suomessa, että tehdään rikolliseksi jopa automaattisesti. Tämähän on väärää.

Ed. A i t t o n i e m i: Herra puhemies! Kun ed. Bremer lähestyi meitä esimerkein, sallittakoon minunkin kertoa yksi esimerkki.

Porissa eräs kuorma-autoilija ajoi 30 vuotta kuorma-autoa. Joka päivä ajossa joi pullon Koskenkorvaa eikä 30 vuoden aikana ajanut yhtään kolaria. Mutta voi hyvänen aika, 30 vuotta oli kulunut, ja kun vaimo unohti ostaa seuraavalle päivälle tavanomaisen pullon eikä sitä ollutkaan, mies joutui lähtemään selvin päin ajoon, niin mäiskähdytti kolarin heti.

Ei tällä ole tämän asian kanssa, herra puhemies, mitään tekemistä, mutta ei näiden ed. Bre-

merinkään puheiden kanssa ollut asian kanssa juuri mitään tekemistä.

Totean sitten vielä sen lopuksi varsinaisesti puheenvuoroni osana, että ylinopeuden katsotaan olevan aina abstrakti vaara, vaikka se ei olisi konkreettinen. Siitä syystä katsotaan, että esimerkiksi jos ajaa kolme kertaa ylinopeutta tiettynä aikana, kortti otetaan pois. Se on tietynlainen lisärangaistus, oikeastaan turvaamistoimenpide, mutta kuitenkin käytännössä se on sitä, että ihminen alkaa mietiskellä, kannattaako sitä ylinopeutta ajaa.

Ei sitä ylinopeutta jokaisella kerralla, kun ihminen ajaa 20 kilometriä tunnissa ylinopeutta, yliopistollisena tutkimuksena tutkita, aiheutuiko siitä konkreettista vaaraa vai ei, ja tehdä siitä puolen vuoden tutkimusta. Se on summaarista prosessia. Ja jotta ihminen oppii ajamaan säännöllisesti, niin kuin kuuluu, eikä aiheuta sitä abstraktia vaaraa, sitä pyritään näillä kaikilla toimenpiteillä järkiinnyttämään. Siinä on tämä asia. Näin se tapahtuu liikenteessä, summaarisen prosessin kautta abstraktisen vaaran perusteella tämä kortin pois ottaminen tiettyjen rangaistuskertojen jälkeen.

Tässä oli jotakin tottakin, ed. Bremer.

Ed. B r e m e r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Aittoniemi totesi jo ensimmäisessä puoliskossa omasta puheestaan, että ei sillä ollutkaan mitään tekemistä asian kanssa, joten jätän sen omaan arvoonsa.

Hän kyllä jatkoi sen jälkeen summaarisen abstraktiuden käsitteen kehittämisellä kohti konkretiaa. Konkretiaa, ed. Aittoniemi, on se, että muualla maailmassa erotetaan ylinopeus ja tilannenopeus toisistaan. Tämän toivoisin teidänkin ymmärtävän, vaikka ollaankin näin kaukana Suomessa, hyvin kaukana suurista liikennemaista.

Ed. M y l l y n i e m i : Arvoisa puhemies! On valitettavaa, että joudun ed. Bremerin kanssa olemaan nyt vähän eri mieltä näin viimeisinä päivinä. Hän kertoi taksimiehestä, joka ajoi punaista valoa vasten. Se liittyy tähän asiaan hyvin voimakkaasti. Todennäköisesti hän syyllistyi törkeään liikenteen vaarantamiseen, koska siinä loukkaantui henkilö. Lain mukaan poliisin on pakko ottaa ajokortti pois. Ei ole mitään mahdollisuutta jättää sitä hänelle. Sen jälkeen asia siirtyi syyttäjälle ja oikeuslaitokselle. Poliisilla ei ollut mitään tekemistä koko tämän asian kanssa.

Nyt tässä salissa juuri voitaisiin muuttaa lakia niin, että ajokorttia ei tarvitsisi ottaa välttämättä pois törkeään liikenteen vaarantamiseen syyllistyneeltä henkilöltä eikä rattijuopolta. Se on meidän vallassamme eikä sen poliisirukan vallassa. Hän on tehnyt lain mukaan, minkä eduskunta on aikanaan säätänyt. Siinä mielessä en ottaisi moitteita, vaikka olen edustajana enkä poliisin asian ajajana täällä.

Ed. K e k k o n e n : Herra puhemies! Ed. Bremer puhui tilannenopeudesta ja sitten, olisiko nyt summaarinen ylinopeus se määritelmä, minkä ed. Aittoniemi lanseerasi tähän keskusteluun. (Ed. Aittoniemi: Abstrakti vaara!) — Anteeksi, abstrakti vaara.

Tiedän, että ed. Bremer on tutkinut näitä liikenneasioita todennäköisesti enemmän kuin kukaan muu tässä salissa. Haluaisin kyllä muistuttaa siitä, että näissä tilannenopeusmaissa, joissa suhteellisen joustavasti tulkitaan, mikä on kulloinkin oikea tilannenopeus, on erittäin syvällisiä ja raskaita keskusteluja siitä, että tilannenopeuskäytännöllä on käytännössä lisätty esimerkiksi kuolonuhrien määrää. Voisin kuvitella, että Suomeen tämä kategorisesti sovellettuna, mitä ed. Bremer täällä ajaa, on juuri lopputulokseltaan sellainen, että liikenneuhrien määrä lisääntyisi.

Summaarisesti, herra puhemies, tähän loppuun, kun olen ihastunut ed. Aittoniemen kielenkäyttöön, summaarisesti tähän loppuun se, että minä pelkään, että tilannenopeuden korostamisella lietsotaan yleistä piittaamattomuutta liikenteeseen. Piittaamattomuus perusasenteena ilmeisesti on aika suomalainen pahe. Ainakin 80- ja 70-luvun Taljan tekemät asennetutkimukset viittaisivat siihen seikkaan.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! Tänään, kun sosiaali- ja terveysvaliokunnassa käsiteltiin sosiaalihuollon asiakkaan asemaa, tuli mielenkiintoinen yhtymäkohta liikennerikoksia koskevaan lainsäädäntöön. Tässä sakkomenettelyssähän siirrytään nettotuloihin ja ne tietenkin tarkastetaan jostakin verotuksen kautta. Mutta sosiaalihuollon asiakkaan asemaa koskevassa lainsäädännössä on tulossa sellainen säännös, että esimerkiksi toimeentulotukiasiakkaan tulot voidaan kysyä pankista suoraan, mitkä ne ovat.

Kysyn, mitä mieltä esimerkiksi ed. Kekkonen tai ed. Aittoniemi olisivat sellaisessa tilanteessa, että tulisi ajettua vähän ylinopeutta ja annettaisiin poliisille mahdollisuus kysyä pankkitililtä suoraan, paljonko ne tulot olivat. Minä luulen,

että kumpikaan edustaja ei tulisi sellaista hyväksymään eikä suurin osa kansalaisista. Mutta toimeentulotukiasiakkaille tämän tyyppinen menetelmä ollaan nyt hyväksymässä, jos laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta tulee voimaan.

On mielenkiintoista, miten eri tavalla eri ryhmiä, joissa nettoperiaatteessa ollaan menossa ja tarkistetaan ihmisten tuloja, käsitellään, koska tässä kysymys on sentään rikkomuksesta ja toimeentulotukilaissa ei välttämättä ole kyse ollenkaan mistään rikkomuksesta vaan epäluottamuksesta henkilöä kohtaan, joka on sosiaalihuollon asiakkaana. Tällainen näkökulma vielä asiaan.

Ed. Bremer: Arvoisa herra puhemies! Ensinnäkin, tilannenopeuden arviointi on määräävä maissa, joissa on selkeästi parempi liikenneturvallisuus kuin Suomessa. Suomessahan on eurooppalaisittain katsottuna varsin hyvätasoinen liikenneturvallisuus. Mutta on maita, joissa se on vielä paljon parempi. Ensimmäisenä tulee mieleen Hollanti, mutta ennen kaikkea Isoa-Britannia, joka on siinä hämmästyttävä maa, että siellä liikenneolosuhteet monesti ovat huomattavasti vaikeammat kuin Suomessa. Siellä esimerkiksi ajokaistan leveys tai kapeus, sanottakoon näin, on huomattavasti kapeampi kuin Suomessa. Siinä, missä Suomessa on tiellä kaksi kaistaa, Isossa-Britanniassa mahtuu kolme kaistaa. Siellä ovat myöskin maaseututiet usein joko pensasaitojen tai kiviaitojen reunustamia, mutkallisia, sellaisia, joilla on todella hankalaa ajaa isoa ajoneuvoa, on todella hankalaa saada mahtumaan sinne tielle. Sanottakoon vielä, että siellähän on vasemmanpuoleinen liikenne ja ratti oikealla puolella. (Ed. Kankaanniemi: Siellä ei ole lumikinoksia!) — Siellä ei ole lumikinoksia aina, mutta jos ed. Kankaanniemi on seurannut esimerkiksi RAC-rallia, monta kertaa se on suoritettu kumirenkain, siellä nastat ovat kiellettyjä, ja aivan mielettömässä lumimyräkässä alusta loppuun saakka. Siellä on kostea meri-ilmasto, joka heittää paitsi sumua myöskin lunta ja sellaisia jäätäviä olosuhteita, että on hyvin paha mennä sanomaan, että siellä olisi jotenkin hyvät olosuhteet ylipäätänsä. Siellä liikenteen kannalta on eurooppalaisittain katsoen erittäin vaikeat olosuhteet.

Tilannenopeus on kuitenkin se, joka takaa huomattavasti paremman oikeusturvan autoilijalle kuin kaavamainen ylinopeus.

Ylinopeus on erittäin tuhoisa liikenneturvallisuuden valvonnan kannalta. Nimittäin yhä edelleen suurin osa meidän liikenneonnettomuuksistamme tapahtuu risteysalueilla, risteysalueilla, joilla ei suinkaan ole kysymys mistään ylinopeuksista, vaan risteysalueilla kaupungeissa ja taajamissa tapahtuu suurin osa meidän liikenneonnettomuuksistamme.

Sitten meillä on erityisryhmiä, joissa ei voida puhua ylinopeuksista. Toiseksi eniten, jopa yli 40 prosenttia, liikenneonnettomuuksista tapahtuu, kun keliolosuhteet äkkiä muuttuvat huonommiksi: kesällä sadetta, talvella ennen kaikkea jäätävää lumimyräkkää ja tällaista. Erittäin suuri ryhmä onnettomuuksista tapahtuu tällaisissa olosuhteissa, joissa ei nopeudella ja ylinopeudella ole mitään merkitystä.

Kolmas suuri tekijä ovat yli 55-vuotiaiden onnettomuudet, jotka kasvavat kaiken aikaa, joissa yleensä ei ole mitään tekemistä ylinopeuden kanssa.

Sitten jopa 33 prosenttia liikenneonnettomuuksista on rattijuoppojen aiheuttamia. Rattijuopoista hyvin harva jää kiinni ylinopeudesta vaan pikemminkin alinopeudesta. Tavallisin merkki, josta poliisi pidättää rattijuopon, on, että ajaa ylivarovasti ja hitaasti.

Tällä tavalla myöskin nämä suurimmat onnettomuustekijät ohjaisivat tarkoituksenmukaisen liikenneturvallisuusvalvonnan aivan eri paikkoihin, kuin mihin nyt ylinopeushuuma ohjaa sen. Meillä on budjetoitu rikollisuus. 330 miljoonaa pitää kerätä sakkotuloina valtion kassaan. 90 prosenttia tästä kerätään autoilijoilta, koska pahoinpitelijät, raiskaajat, tällaiset eivät maksa sakkotuomioitaan, jos sellaisia annetaan, vaan autoilijat muodostavat varmimman maksajaryhmän. 90 prosenttia tästä 330 miljoonasta tulee autoilijoilta.

Helsingin liikenneturvallisuudesta vastaava ylikomisario Seppä sanoi minulle kerran, että kuule Klaude, monesti poliisin ammatti on kutsumusammatti, mutta kyllä siinä kutsumus karisee hyvin nopeasti, kun aamulla käskynjaossa sanotaan kello 9, että pojat, kello 11:een mennessä on aikaa kerätä 100 000 sakkorahoina, menkää. Ei silloin ole mistään liikenneturvallisuuden valvonnasta kysymys vaan silloin painellaan siihen paikkaan, jossa mitä todennäköisimmin autoilija ajaa ylinopeutta. Autoilija ajaa ylinopeutta mitä todennäköisimmin paikassa, jossa hän tuntee turvallisuutta, jossa hän tuntee, että tässä nyt ei ole mitään välitöntä vaaraa. Tästä johtuen tämä suurin sakkorahastus tapahtuu paikoissa, joissa ei ole liikenneturvallisuuden valvonnasta ja liikenneturvallisuudesta niinkään

kysymys kuin nopeasta rahankeruusta. Tämän takia tällainen liioiteltu ylinopeuskorostus on täysin väärä ja johtaa myöskin liikenneturvallisuusvalvonnan tien päällä harhateille. Tästäkin syystä meidän pitäisi yhä enemmän kiinnittää huomiota tilannenopeuteen ja siihen tilannenopeuteen, joka nimenomaan synnyttää liikenneturvallisuudelle vaaraa.

Ed. Saarnio (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Minusta on hyvin arveluttavaa, että ed. Bremer toistamiseen antaa harhaanjohtavaa kuvaa poliisin toiminnasta. Minun käsittääkseni poliisi on viime vuosina hyvin huomattavasti parantanut nimenomaan laadullista liikennevalvontatyötään, kiinnittänyt huomiota muun muassa ajoetäisyyksiin, renkaiden kuntoon ja usein antanut autoilijoille vain huomautuksia rikkeistä liikenteessä. Tällainen käsitys, että poliisi keräisi aamulla tietyn määrän sakkoja, on aika vanhakantainen käsitys ja tuskin perustuu tämän päivän poliisityöhön. Jos perustuu, toivoisin, että ed. Bremer antaisi tarkemmat vihjeet, miten ja milloin tällaista on tapahtunut, ja näin voisi siihen puuttua jossain muussa yhteydessä kuin tässä liikennelakimuutosta koskevassa keskustelussa.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minun vastauspuheenvuoroni oli ed. Huotarille, joka esitti minulle kysymyksen. Kysymys oli siis sosiaalihuollon asiakkaista, jotka joutuvat erilaisen kohtelun eteen kuin sellaiset, jotka eivät ole sosiaalihuollon asiakkaita. Ymmärsinkö oikein tämän kysymyksen? Kuulin asiasta ensimmäisen kerran, ja kun hän kysyi, mitä mieltä asiasta olen, tämän ensi kuulemisen perusteella kuulostaa erittäin pahalta ja pahaenteiseltä ja olisi vahinko, jos sellainen ihmisten eriarvoistaminen kaiken muun eriarvoistamisen lisäksi vielä menisi läpi.

Ed. Bremer (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Minä hämmästyn edelleen ed. Saarnion huonosta asiantuntemuksesta liikenneasioissa ensinnäkin, kun hän sanoi, että minun pitäisi antaa tarkempaa tietoa siitä, milloin ja missä poliisi on näin toiminut, että kello 9:ltä liikkeelle keräämään rahaa. Minä sanoin aivan selvästi, että Helsingin liikenneturvallisuudesta vastaava ylikomisario Seppä — Seppä, tuliko tämä selväksi? Se on osoite ja hyvin helppo hakea esille. Mutta toinen asia on se, että kyllähän tämän tietää jokainen, joka on vähänkin enemmän mukana liikenneturvallisuustyössä paitsi silloin, jos istuu Liikenneturvan konttorissa turvallisesti eikä kovin paljon liiku ulkona.

Sen lisäksi, arvoisa herra puhemies, meidän ongelmamme on se yhteiskunnassa, että poliisilla ei ole miehiä eikä rahaa. Kaksisataa uutta virkaa on saanut rahoitusta, mutta sillä ehdolla, että valtiovarainministeriö on vaatinut, että talousrikollisuuteen nämä virat on käytettävä. Nyt meillä on myöskin virkapaikkoja täyttämättä poliisilla. Se johtuu koulutusvajeesta, koulutuspuutteesta, koulutus ei ehdi, ihan sama ongelma kuin tällä hetkellä lentäjäpulassa.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Tällaisen sakkokiintiön antaminen poliisille oli kai huhujen mukaan olemassa joskus 40-luvulla. Se, mitä ed. Bremer nyt kertoo siitä, että poliisille annettaisiin määräyksiä, että täytyy niin ja niin paljon tuoda sakkoja, niin se on todella selvittämisen arvoinen. Se selvitetään nyt. Ed. Bremerin puheet ovat täällä pöytäkirjoissa. Minä luulen, että tästä asiasta tulee aika iso kohu. Jos on sillä tavalla, että poliisin täytyy tuoda tietty määrä sakkoja illalla ja lähtee sitä sitten tekemään tekemällä, niin silloin ollaan yhteiskunnassa kyllä siinä tilanteessa, että on aihe kyllä eduskunnankin tai viranomaisten puuttua asioihin.

Minä lähden siitä, että poliisi kohdistaa liikennevalvontansa sellaisiin paikkoihin, joissa on liikenneturvallisuudelle vaaraa ylinopeudesta, ei suorille moottoriteille. Se on itsestäänselvää. En ole ikimaailmassa kokenut enkä kuullut, että pannaan sakkorysä keskelle pitkää suoraa baanaa, vaan se pannaan risteyksiin tai sellaisiin paikkoihin, missä on olemassa elävän elämän käsityksen mukaan vaaraa liikenteelle siitä, että ajetaan ylinopeutta. Nämä ed. Bremerin puheet ovat sellaisia, että minä en vastaa kyllä yhtään kertaa niihin enää. Niissä ei ole minun mielestäni mitään otetta elävään elämään.

Mitä tulee sitten ed. Huotariin, niin sanoisin näin, että en ehkä oikein käsittänyt tätä kysymystä, mutta jos poliisilla on oikeus selvittää sakotusta varten varallisuus, se on tietysti kaikkia kohtaan sama, mutta jos on kysymys toimeentuloasiakkaista, niin jos heillä ei ole mitään muuta kuin toimeentulotuki, niin sehän on silloin tällä alarajalla sakotuksessa. Eihän se nouse tästä sakon alarajasta ylöspäin millään. Näin ollen sen tarkistaminen on minun mielestäni selkeästi turhaa, mutta ehkä minä nyt käsitin tämän väärin, mutta ed. Huotari varmaan sitten selvittää asiaa

enemmän, kun minä en tunne näitä sosiaalivaliokunnan systeemeitä.

Ed. Huotari (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi käsitti kyllä väärin, enkä yhtään sitä ihmettele, koska asiayhteys on vähän hankala. Tarkoitin nimenomaan sitä, että tämä on oikeusturvakysymys. Jos sosiaalityöntekijä vähänkään epäilee, että henkilö, toimeentulotukiasiakas, ei ole luotettavasti antanut tietojaan, hänellä uuden lainsäädännön mukaan olisi oikeus ottaa selville pankkitilit kaikista pankeista, mitä tileillä on rahaa. Mutta tämähän on aivan eriarvoista lainsäädäntöä, jos sakkomenettelyssä ei voi tehdä samalla tavalla. Jos kohtelisimme kansalaisia samanarvoisesti, meidän pitäisi myös sakkomenettelyssä tehdä niin. Jos on epäilys, että henkilö ilmoittaa tulonsa väärin, poliisin pitäisi voida soittaa samalla tavalla pankkiin kuin sosiaalityöntekijä voi soittaa toimeentulotukiasiakkaasta. Kysymys on nimenomaan siitä, kohdellaanko toimeentulotukiasiakasta ja sakkoa, joka on kuitenkin rangaistus, samanarvoisesti.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin totean, että tulojensa valehteleminen sakotustilanteessa on rikos ja siitä saa rangaistuksen tämän vuoden alusta voimaan tulleen lain mukaan. Toisaalta poliisilla on oikeus saada tulotiedot tässä systeemissä. Tältä osin ei nyt tietysti ihan huoli ole sellainen kuin ed. Huotari sanoi. Toki toimeentulotukiasiakkaiden niin kuin sakotettavienkin pitää olla rehellisiä ja ilmoittaa viranomaisille oikeat tiedot, joiden mukaan heitä sitten rangaistaan.

Mutta, ed. Huotari, minä odottaisin, että te vasemmistoliiton ryhmässä olisitte enemmänkin huolissanne toimeentulotukiasiakkaiden kohtelusta ja kohtalosta sakotusjärjestelmässä, kun teidän edustamanne hallitus on korottamassa juuri kaikkein heikoimmassa asemassa olevien, kaikkien pienituloisimpien päiväsakon alarajan eli heitä koskettavan päiväsakon määrän 20 markasta 40 markkaan. Se iskee suoraan kaikkein heikko-osaisimpiin samanaikaisesti, kun todella suurituloiset saavat valtavan kevennyksen sakkoonsa. Tämä on se huoli, joka on tämän käsittelyn yhteydessä nyt meillä esillä.

Toivottavasti toimeentulotukiasiakkaita kohdellaan oikeudenmukaisesti ja samalla tavalla kuin muitakin, mutta tästä nyt äänestetään. Kun oman vastalauseeni kohdalla äänestetään, siinä pääsee myös ed. Huotari osoittamaan, onko hän toimeentulotukiasiakkaiden, työttömien ja muiden vähätuloisten puolella vai ei.

Ed. Pehkonen: Herra puhemies! Nopeuksista tekee kuitenkin mieli ottaa vielä lisäpuheenvuoro. Tilannenopeushan on luonnollisesti se nopeus, mitä pitää noudattaa. Sitten muut, taajamissa ja muualla, ovat numerorajoituksia, jotka taajamissa yleensä ovat järkeviä. Mutta kun mennään haja-asutusalueelle ja esimerkiksi Viitostielle, mitä meikäläinenkin liikennöi aika paljon, siellä on hyviä, suoria pätkiä. Sanotaan, että tietty prosentti pitää pudottaa talveksi 80:een, näin minulle on kerrottu, ja niin tehdään. Se tie on edelleen ja pysyy ihan hyvänä, vaikka tulee talviolosuhteet ja muuta, mutta siitä huolimatta siellä on sellaisia aikoja, että siellä voisi ihan huoletta ajaa satasta. Ei ole mitään vaaraa eikä riskiä sen enempää kuin kesälläkään ajella satasta, eli vaihtuvat nopeudet pitäisi olla mielestäni käytössä.

Ed. Huotari: Arvoisa puhemies! Ed. Kankaanniemi, voisin vastata teille niin, että kaikki tuntemani työttömät ja myös toimeentulotukiasiakkaat eivät yleensä aja ylinopeutta, jos heillä yleensä auto on olemassa. He ovat hyvin kunnialisia ihmisiä. Mutta myönnän kyllä, että tässä on tällainen eriarvoisuus olemassa.

Täytyy sanoa, että sen verran oikeudenmukainen tämä lakiesitys kuitenkin on, että tässä ei ole esitetty sitä Speden eli Pertti Pasasen minulle tekemää esitystä, että pitäisi olla mahdollisuus ostaa ylinopeuksia. Siihen ei ole kuitenkaan menty, että hyvätuloiset voisivat ostaa ylinopeuksia.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

4) Hallituksen esitys sakkoa, muuntorangaistusta ja rikesakkoa koskevien säännösten uudistamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 74/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 25/1998 vp
Lakialoite 67/1997 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 25. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen

jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Juuri tähän sisältyy äsken käyty keskustelu. Totean, että tämä sakotus ja rangaistukset koskettavat muitakin asioita kuin vain ylinopeutta ja liikennerikoksia. Juuri näistä muistakin rikoksista voi tulla myös alin päiväsakko, jota hallitus on kaavaillut korotettavaksi 100 prosentilla 20 markasta 40 markkaan vähimmäismäärän osalta. Kysymys ei ole vain siitä, onko työttömällä autoa ja ajaako hän sillä ehkä liian nopeasti, vaan voi olla myös muita rikkeitä, jotka eivät hirveän vakavia ole mutta joista päiväsakko räpsähtää. Silloin hallitus on rokottamassa valtion kassaan heiltä kaksinkertaisen määrän tähän päivään verrattuna, kun taas todella hyvätuloiset pääsevät 30—40 prosenttia alemmalla tasolla kuin tällä hetkellä.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Tämä lakikokonaisuus, joka hallituksen esityksenä on annettu ja jonka lakivaliokunta on käsitellyt, on kokonaisuudessaan niin epäsosiaalinen ja epäoikeudenmukainen sakon ja rikesakon osalta, että sitä ei missään tapauksessa voi hyväksyä. Se on epäoikeudenmukaisin lakiesitys, mitä olen 12 vuoden aikana nähnyt. Se sortaa rajusti vähätuloista ja helpottaa suurituloisten rangaistuksia.

Vaikka tulen tietysti äänestämään ed. Kankaanniemen 30 markan tarjouksen puolesta päiväsakon alimmaismääränä, se ei siitä huolimatta muuta tätä asiaa vaan koko lakipaketti pitää hylätä ja lähettää surusaatossa takaisin ministeriöön.

Ed. Brax: Arvoisa puhemies! Tämä on muistaakseni ensimmäinen kerta, kun olen todella samaa mieltä ed. Aittoniemen kanssa. Olen malttanut mieleni tähän asti enkä ole kiukkuani purkanut, mutta jääköön se eduskunnan pöytäkirjoihin, että olen todella pahoillani, että hallituspuolueet hallitustyöskentelyn yhteydessä eivät ole tajunneet, mihin ovat suostuneet.

Tämä on käsittääkseni myös laki, joka tulee lisäämään onnettomuuksia ja ihmishenkien menetyksiäkin. Siltä osin perustuslakivaliokunnassa esitin asiantuntijoille kysymyksen, onko meillä ylipäätänsä oikeutta säätää lakia, josta voidaan aika suurella todennäköisyydellä tilastollisesti arvioida, että ihmishenkiä saattaa mennä. Olemme kuitenkin perustuslaissa säätäneet ihmisten hengen ja turvallisuuden suojan. Valitettavasti asiantuntijat ehkä aivan oikein vastasivat, että näin tilastollisen näytön perusteella meitä ei sentään voida kieltää perustuslain vastaisena säätämästä tällaista lakia. Olen todella harmissani tästä laista ja pidän sitä suurena virheenä kaikilta vastuullisilta hallituspuolueilta.

Ed. Kuosmanen: Arvoisa herra puhemies! Ihmettelen ed. Braxin kannanottoa, että tällainen lakiesitys vaarantaisi liikennettä. Itse lähden henkilökohtaisesti siitä, että liikenne on yhteispeliä ja liikenteestä pitää saada pois viidakkolaki. Ihmishenkiä todella menetetään, jos emme ajanmukaista lakia. Joka päivittäin liikenteessä kulkee, näkee, että siellä on suorastaan hengenvaarallista liikkua.

Lakivaliokunnassa asiantuntijakuulemisessa tuli esille, että alle 150 000 markan vuosituloilla olevat henkilöt ajavat sakoista noin 80 prosenttia eli toisin sanoen kyllä maanteille on saatava kuri ja järjestys. Kun täällä puhutaan suurituloisista, niin sanon teille kuten aikaisemminkin olen sanonut, että suurituloisilla on autonkuljettajat, he eivät itse aja siellä.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

5) Hallituksen esitys laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 82/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 38/1998 vp
Lakialoite 23/1995 vp, 50/1997 vp, 81, 93/1998 vp
Toivomusaloite 233/1995 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 38. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia ensimmäisen käsittelyn päätyttyä lähetetään suureen valiokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Brax: Arvoisa puhemies! Erilaiset huumaavat aineet tai terveydelle vaaralliset elämäntavat ovat aina poliittisesti herkkiä asioita. Olem-

me tekemisissä toisaalta ihan keskeisen ihmisen itsemääräämisoikeuden kanssa, mutta toisaalta hirvittävän usein kysymys on myös ihmisten oikeudesta olla häiriintymättä toisten elämäntavoista tai, niin kuin tupakan osalta, suoranaisesti saada olla myrkytysvapaassa tilassa. Siksi näiden kahden perusoikeuden, toisaalta oikeuden turvallisuuteen ja terveyteen ja toisaalta itsemääräämisoikeuden, välillä on välillä ristiriitoja, joita ei voida kunnolla yhteensovittaa.

Tämä keskustelu käytiin aikoinaan tupakkalain yhteydessä niin perinpohjaisesti, että en siihen sen kummemmin puutu. Toteanpahan vain, että selvästi kaikki huumaavat aineet ovat kulttuurisidonnaisia.

Viinan osalta kieltolaki ei aikoinaan onnistunut. Viinanjuonnilla on niin pitkät perinteet tässä kansakunnassa, sukupolvelta toiselle menevät, että kieltolaki ei sen käyttöä pystynyt estämään. Tupakoinnin rajoittamisessakin on sen takia ymmärrettävä tietty hitaus ja se, että niin suureen kulttuurimuutokseen pääseminen — siis tupakoinnin vähentämiseen jatkuvasti — vie aikansa.

Doping-lakialoitteeni osalta uskoin, että se kulttuuri on niin nuorta, että on päivänselvää, että sitä vastaan voidaan vielä taistella. Mutta viime viikkojen KOK:n uutiset sekä osittain lakialoitteeni saama vastaanotto Suomessa viittaavat siihen, että siltäkin osin on kerinnyt jo syntyä kulttuuri, on kerinnyt syntyä ihmisiä, jotka ovat niin sokaistuneet sille vaarallisuudelle, että he kokevat, että heillä on oikeus siihen ja jopa oikeus saattaa kulttuuri seuraaville sukupolville.

Tällä kaikella haluan osoittaa sen, että ilmeisen vaarallisten huumausaineidenkin osalta menee aikaa ennen kuin asioihin voidaan puuttua. Puhtaalta pöydältä emme pääse puuttumaan niihin koskaan. Siksi ymmärrän jossain määrin sitä, että tämä asia viedään suureen valiokuntaan ja kannatan puhemiehen ehdotusta tältä osin. Ymmärrän myös sitä, että joidenkin asioiden osalta mietitään vielä siirtymäaikoja.

Ajattelen jotakuinkin käytännöllisesti niin, että toisten tupakalla myrkyttämiskiellon puolesta kestänyt taistelu on kestänyt jo yli 20 vuotta ja että valiokunta on sen osalta joka tapauksessa tehnyt historiallisen suuren saavutuksen ja löytänyt yksimielisyyden siitä, että tupakka viimeinkin määrätään syöpävaaralliseksi aineeksi. Se on tämän esityksen ydin ja tärkein asia ja sitä tulen loppuun asti kannattamaan.

Pidän myös erittäin tärkeänä sitä, että ravintoloissa viimeinkin olisi savuttomia tiloja ja siltäkin osin olen hallituksen esityksen kannalla. On tärkeätä, että me, jotka emme halua myrkyttyä, voimme myös syödä ravintolassa, voimme nauttia illasta. Erityisen tärkeätä se on tietysti allergikkojen kannalta, jotka eivät todellakaan voi edes sillä hetkellä ottaa myrkkyannosta vastaan. Meistä jotkut ehkä sen kestävät, mutta riski sairastua tulee tietysti joka kerta.

Sen sijaan, niin kuin sanoin, suuressa valiokunnassa voidaan harkita siirtymäaikaa sen suhteen, että annetaan asiantuntijoille aikaa miettiä, mitä kaikkea tästä radikaalista ja merkittävästä uudistuksesta seuraa, että tupakka viimeinkin on määrätty syöpävaaralliseksi aineeksi.

Syöpävaaralliseksi julistamisesta seuraa vääjäämättä se, että tupakointiin tullaan suhtautumaan entistä enemmän puhtaasti tieteellisen näytön pohjalta ja yhä vähemmän kulttuurisena ilmiönä. Jopa illanviettokulttuurisena asiana se tulee olemaan yhä vähemmän keskeinen asia ja yhä enemmän syöpävaaralliseksi julistamisen jälkeen se tulee olemaan puhtaasti terveystieteellinen asia.

Tässä asiassa Suomi, arvoisa puhemies, on edelläkävijä. Itse asiassa yksi asia, miksi odotan EU-puheenjohtajuutta, on se, että odotan niitä lukuisia kollisiotilanteita, joissa EU:n huippupoliitikot, mukaan lukien EU:n johtavat miehet ja toivottavasti myös muutamat naiset, tulevat huippukokouksissa arkisesti törmäämään siihen, että täällä ei joka paikassa saa polttaa. Mielessäni nauttisin myös tilanteesta, että tämä laki olisi jo täydellä tehollaan myös ravintoloissa voimassa ja että hyvin useat keskeiset komission virkamiehet törmäisivät siihen, että ravintoloissa heille myös ilmoitetaan, että tässä maassa toisten myrkyttäminen on kielletty.

Kannatan hallituksen esitystä ja valiokunnan siihen tekemää lisäystä syöpävaarallisuudesta. Suuren valiokunnan kokouksessa aion osoittaa ymmärtämystä sen suhteen, että asiantuntijoille annetaan selvitysaikaa. Mutta olen ymmärtänyt, että suuressa valiokunnassa tehdään esityksiä myös sen suhteen, että kulttuurihistoriallisesti arvokkaitten rakennusten tai sisätilojen osalta sekä ohjelmaa esittävien tilojen osalta tästä laista poikettaisiin ja katsottaisiin, että tietyissä tilanteissa voidaan lähteä siitä, että näissä tiloissa saisi tupakoida joka paikassa.

Kulttuurihistoriallisten tilojen osalta osittain ymmärrän ajatuksen sen takana. Toisaalta ajattelen kyllä niinkin, että jos tila on kulttuurihistoriallisesti arvokas, varsinkin jos sen sisustus on arvokas, niin eikö silloin ole kahta suurempi

syy nimenomaan kieltää sitten tupakointi kokonaan. Tältä osin varaan vielä harkinta-aikaa.

Sen sijaan ohjelman esittämiseen syynä tai keinona kiertää tupakointikieltoa tai velvollisuutta varata tupakointivapaa-alue suhtaudun kyllä tältä seisomalta hyvin kielteisesti. Ensinnäkin se on mielestäni juridisesti liian helppo tapa kiertää yleisemminkin lakia, ja toiseksi näen kyllä, että klubitilanteissa ja muissa on aika helposti ratkaistavissa se, että niille, joille tulee pakottava tarve tupakointiin, järjestetään jokin tupakointitila. Ei siitä, että joku ei voi kuunnella hyvää musiikkia tai katsella mieluista ohjelmaansa tupakoimatta, pidä seurata sitä, että me kaikki joutuisimme siinä myrkyn keskellä, siis syöpävaarallisen savun keskellä olemaan. Sen verran vähän aikaa nuoruudestani on kulunut, että muistan vielä, mitä se tupakointi klubeilla tarkoittaa. Olen aivan varma, että sen voi hoitaa myös niin, että vähäksi aikaa poistuu kuuntelemasta ohjelmaa tai ohjelman tauon aikana tupakoi.

Näillä ajatuksilla, arvoisa puhemies, odotan ilolla tämän lain loppuun käsittelyä ja hengitystäni pidätellen sitä, että tupakka viimeinkin säädetään syöpävaaralliseksi aineeksi. Suuret kiitokset asianomaiselle valiokunnalle. Näin ulkopuolelta katsoen olette tehneet aika yllättäen aika suuren asian.

Ed. Rimmi merkitään läsnä olevaksi.

Ed. M. Pietikäinen: Herr talman! Social- och hälsovårdsutskottet har efter omröstning föreslagit ett tillägg i lagen om åtgärder för att minska tobaksrökning, som har följande lydelse och det uppfattar jag som det viktigaste tillägget vi gjorde i utskottet, det vill säga: "Tobaksrök i den omgivande miljön är ett cancerframkallande ämne. För skydd mot tobaksrök i arbete gäller vad som bestäms i lagen om skydd i arbete (299/1958) och i författningar och bestämmelser som utfärdats med stöd av den, om ingenting annat följer av denna lag."

Jag anser att en dylik skärpning av lagen är nödvändig och vill fästa uppmärksamhet på det uttalande från Institutet för arbetshygien, som innehåller bland annat följande skrivningar.

Työterveyslaitos toteaa lausunnossaan muun muassa seuraavaa: "Kemiallisten, kokeellisten ja epidemiologisten tutkimusten perusteella on tupakansavun eri muotojen syöpävaarallisuudesta vakuuttavaa ja riittävää tieteellistä näyttöä. Tähän johtopäätökseen ovat tulleet Who:n alainen kansainvälinen syöväntutkimuskeskus arvioinnissaan vuodelta 1989, Yhdysvaltain kansallinen tutkimusneuvosto vuoden 1986 julkaisussaan, Yhdysvaltain korkein lääkintöviranomainen Surgeon General raportissaan vuonna 1986 sekä Yhdysvaltain ympäristövirasto vuodelta 1992 olevassa riskiarvioinnissaan, jossa se arvioi tupakansavun yksiselitteisesti ihmiskarsinogeeniksi."

Tämän lisäksi Työterveyslaitos toteaa altistumisesta kotona tupakansavuun muun muassa seuraavaa: "Vuonna 1997 julkaistiin tupakoimattomien ympäristölliselle tupakansavulle altistumista käsittelevä epidemiologinen tutkimus, jossa analysoitiin 37:n kansainvälisen tieteellisen tutkimuksen tulokset. Tutkimuksen yhteisaineisto kattoi yhteensä 4 626 keuhkosyöpätapausta, kaikki naisia. Tulokset osoittivat, että tupakoimattomilla naisilla, jotka olivat säännöllisesti altistuneet kotonaan puolisonsa tupakoinnista johtuvalle tupakansavulle koko aikuiselämänsä ajan, oli keskimäärin 24 prosenttia suurentunut riski sairastua keuhkosyöpään kuin altistumattomilla naisilla."

Lisäksi altistumisesta työssä todetaan: "Työperäistä ympäristölliselle tupakansavulle altistumista käsitteleviä epidemiologisia tutkimuksia on vähemmän kuin kotona tapahtuvaa passiivialtistumista koskevia. Mutta kuitenkin on todettu, että passiivialtistuneiden riski arvioitiin 58 prosenttia suuremmaksi kuin altistumattomien. Melko suureen aineistoon perustuneessa tutkimuksessa, joka koski työpaikalla yli 30 vuoden ajan tupakansavulle altistuneita tupakoimattomia naisia, saatiin tulokseksi kaksinkertainen keuhkosyöpäriski."

Ja mitä tulee nimenomaan ravintola-alaan, Työterveyslaitoksen altistumistietojärjestelmän avulla on saatu arvio, että 84 prosenttia ravintolassa työskentelevistä tarjoilijoista ja hovimestareista altistuu ympäristölliselle tupakansavulle yli 25 prosenttia työajastaan. Vastaava luku kahviloissa ja ravintoloissa työskenteleville tarjoilijoille on 61 prosenttia. Vaikka laskelmat osoittavatkin, että tupakointi on sekä mies- että naistarjoilijoiden keskuudessa jonkin verran yleisempää kuin väestössä keskimäärin, voidaan edellä kuvattujen tietojen perusteella päätyä arvioon, että Suomessa ravintoloissa vuonna 1996 työskenteli noin 7 200 tupakoimatonta naistarjoilijaa ja noin 1 700 tupakoimatonta miestarjoilijaa yh-

teensä ja lisäksi kahviloissa ja ruokaloissa työskenteli tarjoilijana noin 6 800 tupakoimatonta naista ja 270 tupakoimatonta miestä. Yhteensä siis noin 16 000 tupakoimatonta tarjoiluammatissa olevaa työskentelee olosuhteissa, joissa sekä vuoden 1990 tietoihin pohjautuvaan tietokannan että kansainvälisten tieteellisten tutkimusten ja arvioiden perusteella altistuminen tupakansavulle on merkittävää ja sellaisella tasolla, että sen voidaan arvioida johtavan selvästi suurentuneeseen keuhkosyöpävaaraan.

Herr talman! Citaten jag kom med från Institutet för arbetshygien talar sitt klara språk och jag anser att utskottet har gjort en riktig skrivning i och med att just den här risken för dem som arbetar inom branschen så här starkt lyfts fram. Man kan ännu konstatera, när det gäller arbetstagarnas skydd under moderskap och graviditet, att det har konstaterats att tobaksrök är skadlig för väntande mödrar och för fostret, och det är ett faktum att just den här branschen är mycket kvinnodominerad. Över 80 procent av arbetstagarna är kvinnor. Jag anser också att den här mor- och barngruppen måste få skydd och att en passiv rökning bör berättiga till specialmoderskapsledighet och stöd.

För övrigt anser jag att restaurangbranschen borde ha tillräcklig tid för att förbereda sig för att införa rökfria zoner. I och med att lagen har genomgått en ganska lång behandling, eller skall vi säga att från det propositionen gavs har behandlingstiden varit lång, anser jag personligen att lagen kunde träda i kraft senare än vad som nu föreslås i betänkandet. Den kunde i mitt tycke träda i kraft i enlighet med reservationen. Det här har jag också röstat för i utskottsbehandlingen.

Frågan on kulturhistoriskt och byggnadstekniskt värdefulla byggnader är en intressant fråga och jag hör till dem som anser att undantagsvis, när det gäller alldeles speciella byggnader, så kunde de efter ett ansökningsförfarande få befrias från att fylla lagens krav. Men då vill jag säga att nu talar jag då inte om restauranger som har något speciellt programutbud, utan jag talar uttryckligen om byggnader som kulturhistoriskt inte går att bygga om. En möjlighet, som jag däremot gärna skulle rekommendera, vore att de här restaurangerna och krogarna eventuellt kunde vara helt rökfria.

Min uppfattning är att utskottet här har gjort ett värdefullt arbete. Jag hoppas att man efter att lagförslaget och betänkandet ännu tagit en runda via stora utskottet, i den här salen kommer att kunna gå in för en skärpning av regeringens proposition, speciellt när det gäller tobaksrökens cancerframkallande verkan och att bestämmelserna kunde träda i kraft vid en senare tidpunkt än vad som nu föreslås.

Ed. R a s k : Arvoisa herra puhemies! Aluksi haluan ilmoittaa ed. Aittoniemelle, että minä olen terveystantta. (Ed. Aittoniemi: Teillä on hyvä kuulo!) — Kyllä, erinomainen kuulo.

Miksi hallituksen esitys ei riittänyt sosiaali- ja terveysvaliokunnalle? Valiokunta ryhtyi terveysvaliokunnaksi. Me lisäsimme lakiin yhden uuden pykälän, jossa todetaan tupakansavun syöpävaarallisuus. On tietysti ihmeteltävä, miksi näin raju muutos haluttiin tehdä. Perustelen sitä sillä, että kun eduskunta edellisellä kerralla käsitteli tupakkalakia, se silloin ponnessaan edellytti, että hallituksen tulee tutkia ja tehdä selvitys, olisiko tupakansavu otettava syöpävaarallisten aineiden luetteloon. Näin ei tapahtunut. Tämän hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt asiasta selvityksen eikä sen perusteella toistaiseksi ehdoteta toimenpiteitä. Siis ponsi ei tässä tapauksessa ollut aikaansaanut minkäänlaisia muutoksia.

Valiokunnassa kysyimme ja peräsimme, mikä on tämä ministeriön selvitys. Halusimme saada sen nähtäväksi. Emme me saaneet sitä nähtäväksi. Meillä oli asiantuntija sosiaali- ja terveysministeriöstä työsuojeluosastolta, ja häneltä kysyttiin, mitä tapahtuisi, jos valiokunta nyt tämän asian tupakkalain pykäliin ottaisi. Meille sanottiin, että se voisi aiheuttaa ongelmia. Kun sitten tarkemmin kysyttiin, mitä ovat ne ongelmat, jotka tästä voisivat johtua, niin meille ei niitä useista kysymyksistä huolimatta voitu kertoa, elikkä ei voi sanoa, etteikö valiokunta olisi halunnut perehtyä asiaan, mutta se ei ollut mahdollista, vaikka meille oli kutsuttu parhaat asiantuntijat. Sitä ei haluttu meille kertoa. Sen jälkeen, kun asia sitten kirjoitettiin pykäliin, olemme saaneet asiantuntijalausuntoja, puolesta ja vastaan.

Asiantuntijakuulemisen perusteella me kirjoitimme uuden 11 a §:n, joka kuuluu seuraavasti: "Ympäristön tupakansavu on syöpävaarallinen aine, jolta suojaamiseen työssä noudatetaan työturvallisuuslakia - - ja sen nojalla annettuja säädöksiä ja määräyksiä, jollei tästä laista muuta johdu."

No, miksi me tähän päädyimme? Sen tähden, että me kuulimme paljon asiantuntijoita. Kun

tiedämme esimerkiksi, että arseeni ja bentseeni yksittäisinä aineina voivat aiheuttaa syöpää ja meillä oli se tieto, että tupakansavussa on useita tuhansia aineita, joista noin 40 yksittäistä ainetta, yhdistettä, yksinään jo aiheuttavat syöpää, kyllä on selvää, että noin 40 aineen cocktail syöpää aiheuttaa. Elikkä meillä ei ollut oikeastaan mitään muuta vaihtoehtoa kuin tehdä tämä muutos.

Asiantuntijat, joita kuulimme ja jotka vahvistivat meidän epäilyksemme ja sen uuden pykälän oikeutuksen, olivat sosiaali- ja terveysministeriön ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan osaston asiantuntija, Työterveyslaitos, kuten ed. Margareta Pietikäinen edellisessä puheessaan totesi, Kansanterveyslaitos ja kemiallisten aineiden terveysvaaran arviointineuvosto Kata, joka jo vuonna 1987 esitti tätä asiaa. Sen jälkeen, kun valiokunta asian oli käsitellyt, kantaamme yhtyivät Uudenmaan työsuojelupiiri ja Turun ja Porin työsuojelupiiri ja pitivät ratkaisua oikeana. Sama viesti tuli myös seuraavilta järjestöiltä: Lääkärit tupakointia vastaan, Tupakkapoliittinen yhdistys Suomen ASH ry, Allergia- ja astmaliitto, Keuhkovammaliitto, Syöpäjärjestöt ja sen lisäksi SAK ja HRHL elikkä Hotelli- ja ravintolahenkilökunnan liitto. Sekin nyt vain täytyy sanoa, että yhdessä asiantuntijalausunnossa, joka meille myöhemmin tuli korkealta virkamiestaholta, todettiin, että SAK tätä vastustaa, mikä ei siis pidä paikkaansa.

Olemme halunneet joustaa siinä kysymyksessä, koska tämä pykälä tulee voimaan, ja suosiollisia sille ajatukselle, että suuri valiokunta esittäisi voimaantuloksi 1.7.2000 eli vuosi muun lain voimaantulon jälkeen.

Mitä tämä nyt sitten tarkoittaa? Arvostamani pohjoisen lehden Kalevan pääkirjoituksessa todettiin, että tästä pykälästä tulee miljardikustannukset työnantajille. Minä en kerta kaikkiaan voi käsittää, miten miljardikustannukset tästä tulisivat. Mitä se loppujen lopuksi tarkoittaa?

Kun ravintolatyöntekijä otetaan työhön ja hänen työterveystarkastuksensa järjestetään, se tarkoittaa sitä, että hänet kutsutaan viiden vuoden välein työterveyshoitajan tarkastukseen ja tutkitaan, mitä vuorotyö on hänen terveydelleen merkinnyt ja mitä melu. Tämän lainmuutoksen jälkeen häneltä tarkistetaan myös mahdollisesti, mitä tupakansavu on vaikuttanut hänen terveyteensä, keuhkojen terveyteen, allergioiden mahdolliseen esiintymiseen tai astmaan, elikkä parin kolmen vuoden välein tehdään tällainen terveystarkastus. Ei sen kummempaa tämä tarkoita.

Niin kuin täällä ed. Margareta Pietikäinenkin puhui, tämä tarkoittaa odottaville äideille, jotka työskentelevät tupakansavuisissa tiloissa sitä, että jos ei työnantajalla ole osoittaa muuta työtä, hän voi saada pidemmän äitiysloman, jolloin suojellaan sikiötä.

Mielestäni tästä asiasta on turhaan noussut liian suuri kohu. Mielestäni sosiaali- ja terveysvaliokunta itse asiassa tässä kysymyksessä osoitti olevansa terveysvaliokunta.

Ed. H u o t a r i : Arvoisa puhemies! Muistellaanpa aikaa taaksepäin, silloin kun melkein joka paikassa sai tupakoida. Sai työpaikoilla tupakoida, taksissakin ja kaikissa julkisissa tiloissa. Se oli niin sanottu normaali käytäntö.

Minäkin muistan, kun 15 vuotta sitten olin työpaikassa, missä työkaveri vieressä veti punaista Norttia askin ja itse söin koko ajan allergialääkkeitä, joka päivä. Illalla olin niin väsynyt, etten pystynyt juuri mitään muuta tekemään enää työpäivän jälkeen. Ehkä sen vuoksi vieläkin olen kovin sairas, koska ei enää koskaan parane, silloin kun on kerennyt niin pahaksi tällainen tauti mennä. Mutta silloin ei tullut kenellekään mieleen, että voisi joskus olla vielä sellainen laki, että työpaikoilla tai julkisissa tiloissa ei saisi tupakoida.

Yhtä älyttömältä ihmisistä tuntuu kuulostavan nyt tilanne, että puolet ravintolasta olisi sellaista tilaa, jossa ei saisi tupakoida. Mutta sitten, kun tämä laki on voimassa ollut jonkin aikaa, huomaamme, että älytöntähän oli se, kun ravintolaan eivät voineet mennä tupakoimattomat henkilöt juuri ollenkaan.

Kuten ed. Rask edellä kertoi, niin tämähän on edelliselle tupakkalaille jatkoa eli toteutetaan niitä ponsia, jotka siinä tupakkalaissa olivat. Siihen tupakkalakiin, joka määritteli työpaikat savuttomiksi, on yli 90 prosenttia kansalaisista tyytyväisiä tällä hetkellä.

Asiantuntijakuuleminen oli mielenkiintoinen. Se oli aika kovaakin, koska kaikki tupakoitsijat eivät kestäneet kuunnella sitä, mitä kaikkea tupakansavu ja tupakka aiheuttavat terveydelle ja miten paljon syöpäriskit ovat lisääntyneet jne. Mutta se oli kovaa ennen kaikkea sen vuoksi, että siellä myös kuulimme sen, paljonko tupakoinnista aiheutuvat kustannukset ovat kansanterveydessä ja muutenkin. Valiokunnan kannanotoissa mietinnössä sanotaankin: ”Tupakoinnin yhteiskunnallisista ja kansantaloudellisista kustannuksista on esitetty erilaisia arvioita. Suomessa tehty arvio on päätynyt noin viiteen miljardiin

markkaan vuodessa ja Kanadassa tehty arvio Suomeen suhteutettuna merkitsisi noin 7—10 miljardin markan vuotuisia kustannuksia." Mikä oivallinen säästökohde! Tähän säästöön minäkin mielelläni yhtyisin, mieluummin kuin leikkaamaan toimeentulotukea, kotihoidon tukea tai muita paljon terveellisimpiä rahoja.

Täytyy ihmetellä, minkä vuoksi tällaista ratkaisua ei sitten voisi tehdä. Ennen kaikkea ihmetellään Hotelli- ja Ravintolaliiton esittämiä epäilyjä ja kannanottoja, jopa eräiden ravintoloiden epäasiallisia vertailuja asiantuntijalausunnoissa, ihan kuin tupakoimattomat asiakkaat eivät käyttäisi tai ostaisi palveluja ja tuotteita ravintoloissa yhtä paljon tai olisi yhtä hyviä asiakkaita kuin tupakoitsevat. Ihmettelen hotelli- ja ravintola-alan markkinahenkisyyttä siinä, että on suuri asiakaskunta, joka tällä hetkellä ei voi käydä ravintoloissa ollenkaan. Tekemällä ravintoloista puolet savuttomiksi sen remontin yhteydessä, joka siellä muutenkin noin kolmen vuoden välein tehdään yleensä, ainakin trendikkäimmissä paikoissa, uusia asiakkaita olisi hirvittävä määrä käytettävissä. Mutta jostakin kumman syystä ravintoloitsijat eivät ole näitä halunneet. Tässä haluan mainita, että kaikki ravintolat eivät ole olleet tätä lakia vastaan. Monissa ravintoloissa on jo tällä hetkellä tehty savuttomia tiloja.

Ennen kaikkea tämä laki on työsuojelukysymys, mutta myös asiakkaiden terveyskysymys.

Sitten ongelmakohtia, joihin valiokunta halusi parannuksia, jotka jostakin kumman syystä olivat jääneet hallitukselta huomaamatta, oli, voiko baaritiskillä ja pelitiloissa tupakoida. Baaritiskillä on, niin kuin kaikki tietävät, juuri työntekijä aina paikalla. Siihen ei ole vielä keksitty sellaista konetta, jolle pistettäisiin markkoja tai kymppejä riviin ja sitten sieltä vedettäisiin. Varmaan sekin vielä jossakin vaiheessa tulee. Konekin tarvitsee työsuojelua. Kaikkihan tietävät, että älyttömässä savussa koneetkaan eivät niin hyvin toimi.

Suurta ihmetystä aiheutti se, että alle 50 neliön ravintoloissa, jotka jäävät nyt tämän lain ulkopuolelle tai joita savuttomuus ei koske, baaritiskeillä ei olisi saanut polttaa. Kyllähän pientenkin ravintoloiden työntekijät tarvitsevat työsuojelua. Sen vuoksi ihmettelen sitä, minkä vuoksi tupakoitsija ei voisi noutaa annostaan, olipa se sitten kahvi tai mitä muuta tahansa, ravintolan tiskiltä ja sitten siirtyä tupakoitsemaan pöytään, jossa tupakansavu ei häiritse niin paljon muita asiakkaita ja ennen kaikkea henkilökuntaa. Samoin olivat pelitilat, joissa on työntekijöitä.

Jotenkin nämä perustelut olivat hyvin kummallisia. Kaikista kummallisin minusta tietysti oli se perustelu, jonka esitti ed. Soininvaara, joka keksii aina mitä mielikuvituksellisimpia perusteluita. Hän kysyi, onko tupakointi kielletty sitten ulkotiloissakin, ulkobaaritiskillä. Voisihan sen laittaa niin, että kyllä se voi olla. Harvemmin minä olen ulkobaaritiskillä nähnyt kovin paljon roikkuvan asiakkaita. Yleensä he istuvat pöydissä.

Yksi ongelmakohta olivat kulttuurihistorialliset ravintolat. Täytyy sanoa, että tietysti voi olla ongelmia siinä, niin kuin tämänkin talon eräissä kysymyksissä, että Museovirasto ei anna tehdä sellaisia remontteja, mitkä olisivat terveydellisistä syistä välttämättömiä, kuten kokolattiamattojen poisto määrätyistä tiloista. Uskon sen, että Museovirasto voi olla erittäin tiukka joidenkin yksittäisten ravintoloiden kohdalla, mutta silloin pitää kysyä, onko tämä tila yleensäkään sopiva asiakkaiden käyttöön, jos siellä on huono ilmastointi tai sinne ei yleensäkään ole voinut laittaa ilmastointilaitteita, siis voiko yleensä mitään töitä tehdä sellaisessa tilassa.

Menettelytavasta vielä lopuksi haluaisin sanoa, arvoisa puhemies, että kun asia kuuluu niin sanottuihin omantunnonkysymyksiin, joissa on vapaat kädet kerrankin kansanedustajillakin, siltikään näitä vapaita käsiä ei jostakin kumman syystä annettu, vaan kun tarpeeksi merkittävät henkilöt valiokunnassa olivat toista mieltä, (Ed. Kokkonen: On tässä vapaat kädet!) tehtiin sellainen ratkaisu, että halutaan muuttaa valiokunnan esitystä valiokunnan omalla muutosesityksellä. Sehän tuntuu tietysti aika hassulta näin demokratiassa, koska asianhan olisi voinut ratkaista niinkin, että kun valiokunnasta tulee valiokunnan enemmistön hyväksymä mietintö, niin täällä toisessa käsittelyssä niin kuin muissakin lakiesityksissä on mahdollisuus joko hylätä tai hyväksyä eri pykäliä. Näinhän tässäkin olisi pitänyt tehdä.

Olen kuitenkin tyytynyt siihen ratkaisuun, mikä neuvotteluissa on tehty. Olen sitä mieltä, että kun mukana on periaate, mitä valiokunta on halunnut, eli syöpävaarallisuuden listaan toteaminen ja sitten muut asiat, niin vaikka laki tuleekin myöhemmin voimaan, olen silti tyytyväinen, että perusratkaisua tässä neuvottelussa ei muutettu.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. Viljamaa: Arvoisa rouva puhemies! Tämä laki on ennen kaikkea terveydensuojelulaki. Ylipäänsä, kun on työsuojelusta kyse, sen tulisi koskettaa aina kaikkia työntekijäryhmiä. Ravintolatyöntekijät ovat olleet, sanotaan, lainsuojattomassa tilassa tähän saakka tupakansavun suhteen, joutuneet jatkuvasti työskentelemään tilassa, jossa on tupakansavua. Siksipä tiedot, jotka jo useasti ovat tulleet sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsenten puheenvuoroissa erityisesti esille, että ravintola-alan työntekijöiden kohdalla syöpätapauksia on yli kaksinkertainen määrä muihin väestöryhmiin verrattuna, on otettava todella vakavasti. Sairauksista keuhkosyöpä ja ylempien hengitysteiden syöpä ovat yleisimmät. Myös ravintola-alan työntekijöiden kuolleisuus ennen eläkeikää on keskimääräistä korkeampi.

Innokkaimmin lakia ovat olleetkin vauhdittamassa Hotelli- ja Ravintolahenkilökunnan Liiton edustajat, jotka ovat aktiivisesti seuranneet koko ajan, miten eduskunta suhtautuu lakiin. He ovat olleet vaatimassa hallituksen esitykseen ensin tutustuttuaan myös sitä, että ravintoloissa esimerkiksi baaritiskit ja pelitilat pitäisi jättää savuttomiksi alueiksi, koska ne ovat tiloja, joissa joutuu olemaan koko ajan savussa ja savu tulee ihan kasvoille.

Tällainen muutos hallituksen esitykseen valiokunnassa äänestyksen jälkeen saatiinkin. Nyt neuvotteluissa on aikaansaatu hieman lievennetty muutos, jossa, mikäli ei pystytä aivan savuttomia baaritiskejä ja pelitiloja järjestämään, on työntekijän työsuojelu jollain muulla tavalla otettu huomioon. Sekin on silloin mahdollista. Se on pitkä edistysaskel kuitenkin nykytilanteeseen.

Toinen paljon merkittävämpi ja periaatteellisempi näkökulma on se, että syöpävaarallisuuden käsite tulee käyttöön tupakansavusta. Siitä seuraa henkilökunnalle monta asiaa, ensinnäkin erityisäitiysraha, joka mahdollistaa odottavien, raskaana olevien naisten aiemman äitiyslomalle jäämisen ja toiseksi tarkemman terveyden seuraamisen, kun riskioloissa tehdään työtä. Nämä ovat erittäin hyviä ja merkittäviä asioita.

Keskustelua siitä, että tämä olisi hyvin tiukkapipoinen tupakan vastustamislaki, on käyty ja ehkä vähän lietsottukin. Olen joitakin lehtien pääkirjoituksia katsellut ja ihmetellyt sitä epäasiallista linjaa, joka tähän lakiin on liittynyt. Moni ihminen on tottumustensa orja, mutta ihminen kuitenkin tässä on joustavin tekijä. Jos ravintoloitsija sanoo, että koko liikeidea menee pilalle, jos ei koko tilassa voi tupakoida, niin kyllä silloin on kyse luovuuden puutteesta. Liikeideaa voidaan jalostaa, muuttaa ja ehkäpä liikkumista tulee paljon enemmänkin, kuten nykyravintolakäytäntö toivoo, että ihmiset liikkuvat myös enemmän, jos esimerkiksi tupakointitila onkin erillinen. Asennejäykkyyksiä on hyvin paljon vielä olemassa, vaikka periaatteessa asia hyväksi tiedetäänkin.

Oli varsin mielenkiintoinen tupakkapoliittisen yhdistyksen pohtiminen asiasta, väite ja vastaväite -tyylillä. Esimerkinomaisesti otan seuraavan väitteen: ravintoloista vähenevät asiakkaat, jos tupakkalakimuutos tulee.

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Hotelli- ja ravintolaneuvoston vuonna 96 teettämän tutkimuksen mukaan ilmeni kuitenkin, että 90 prosenttia asiakkaista toivoo savuttomia tiloja erityisesti aamiaiselle. Lounaallakin savuttomissa oloissa haluaisi olla 92 prosenttia asiakkaista. Jopa illallis- ja vapaa-aikana toivoo savuttomia ravintolatiloja 75 prosenttia suomalaisista. Näistä luvuista voisi päätellä, että ravintolan käyttö jopa lisääntyy.

Suomi seuraa nyt kansainvälistä esimerkkiä. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa on ravintolatupakointia rajoittavia säädöksiä, ja sellaisessa unelmamaassa kuin USA:ssa Kaliforniassa ravintolat ovat olleet täysin savuttomia jo kaksi vuotta. Taloudellisten analyysien mukaan ravintoloiden taloudellinen tilanne on jopa parantunut, kun niistä tuli savuttomia. Tässä argumentointia siihen, että eivät asiakkaat välttämättä vähene.

Toinen argumentin kohde on ollut valvonta, ettei pidä säätää lakeja, jos ei pystytä valvomaan. Kun eduskunta hyväksyi vuonna 94 tupakkalain muutoksen, jolla turvattiin tupakansavulle altistumisen väheneminen työpaikoilla, eduskunta todella hyväksyi ponsilausuman, jolla edellytettiin sitä, että hallitus ryhtyy valmistelemaan ravintoloissa savuttomia tiloja takaavaa tupakkalain muutosta. Tämä laki ei ole tiukka, vaan se on terveyspoliittisesti edistyksellinen, niin kuin puheeni alkuvaiheessa yritin esittääkin.

Suomi on ollut maailman kärkimaita väestön terveyden edistämisessä, eikä valvonta ole mahdotonta. Työpaikkatupakointia koskevat rajoitukset on otettu hyvin vastaan ja suurin osa väestöstä, jopa 92 prosenttia, on tyytyväistä työpaikkansa tupakointijärjestelyihin.

Arvoisa puhemies! Haluan vähän provosoivasti lopettaakin puheeni. Jos puhutaan, että tupakan vastustajat ovat terrorisoijia, niin minusta

kun tupakoijat tässä vaiheessa haluavat koko ravintolan tilan täyttää savulla ja tupakoida aivan vapaasti, siellä se terrorismin siemen on. Mutta uskon kuitenkin, että ihminen osaa muuttaa käyttäytymistään ja myös tupakoijat sopeutuvat lain muutoksiin.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa rouva puhemies! Kun edellisen kerran tupakkalakia käsiteltiin, silloin saatiin ankaraa kritiikkiä. Sekä tupakoivien että monien työpaikkojen taholta pidettiin mahdottomana, että mentiin niin tiukkaan tupakkalakiin kuin mentiin. Mutta kuten jo useampaan kertaan on kuultu, tänä päivänä tuota lakia pitää lähes koko kansa eli kirkas valtaosa varsin hyvänä, onnistuneena. Eikä se ole tätä maata kaatanut, päinvastoin, talous kasvaa, ja uskon, että myös ihmisten terveys on parempi lain säädösten ansiosta. Liioittelu tässä suhteessa on virheellistä, tosiasiat puhuvat toiseen suuntaan.

Kiistämätöntä on, että tupakointi on vaarallista terveydelle. Siitä varmaankaan kukaan ei ole tänä päivänä eri mieltä. Sen määrittelystä voidaan tietysti esittää erilaisia mielipiteitä. Kansanterveyden kannalta tupakoinnin vähentäminen on ensiarvoisen tärkeää. Tupakan hintaa kannattaa aina seurata tarkkaan eli pistää se niin korkealle kuin mahdollista saadaksemme tuloja ja toisaalta vähentääksemme tupakointia. Mutta nyt, kun rajat ovat auki, sillä tiellä ei tietysti voida mittaamattomiin mennä, koska salakuljetus sitten myös lisääntyy.

Lakiesityksessä, joka nyt on käsittelyssä, on ensi sijassa kysymys työsuojelusta ja asiakkaiden suojelusta ja siinä suhteessa tasa-arvosta eri työpaikkojen ja eri työntekijöiden kesken. Ravintolat ovat aika poikkeuksellinen työpaikka tänä päivänä verrattuna lähes mihin muuhun tahansa työpaikkaan. Niissä työntekijät joutuvat olemaan jatkuvasti tuntikausia, kokonaisia työvuoroja, tupakansavun piirittämänä ja passiivisen tupakoinnin alaisina. On siis työsuojelullisesta ja tasa-arvonäkökulmasta aivan perusteltua, että ravintoloiden osalta mennään juuri tähän suuntaan, mihin lakiesityksessä ollaan menossa.

Olen myös aivan vakuuttunut siitä, että loppujen lopuksi tämä lisää ravintoloitten asiakkaita. Minun kaltaiseni henkilöt saattavat hyvinkin lisätä ravintolassa käyntiä, käydä syömässä ja vaikka joskus istumassakin, kun sinne voi mennä itse ja perheen kanssa ilman, että tarvitsee tupakan savussa syödä tai istua. Meitäkin on kuitenkin aika iso osa kansasta, jotka eivät halua passiivisesti tupakoida esimerkiksi ravintolassa. Tältä osin siis ravintoloitsijoitten pelko on mielestäni aivan kohtuuttomasti ylimitoitettu. Asiakkaitten määrä varmasti vain lisääntyy.

Arvoisa puhemies! Luin vastalausetta, joka on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön kirjoitettu, ja vähän hämmästelin, että tällaisia tekstejä on kirjoitettu muun muassa pidemmästä äitiyslomasta ja sen vaikutuksista. On aivan eri asia, polttaako itse, onko itse vapaaehtoisesti vai joutuuko olemaan pakotettuna työssä tupakansavussa. Nimittäin ymmärtääkseni jo Suomen hyvä neuvolajärjestelmä toimii sen mukaisesti, että raskaana olevia, odotusvaiheessa olevia äitejä hyvinkin voimakkaasti varoitetaan tupakoimasta ja useimmat ovat niin ymmärtäväisiä, että eivät itse tupakoi. Mutta jos ovat ravintolatyöpaikassa, niin eipä heillä ole muuta mahdollisuutta kuin olla siellä ja aiheuttaa itselleen ja sikiölle terveysriskiä. Mielestäni on ollut harkitsematonta kirjoittaa tänne tällä tavalla.

Syöpävaaralliseksi aineeksi luokittelua tässä vastustetaan sen tähden, että se aiheuttaa muuhun lainsäädäntöön muutostarpeita. Mielestäni näin pitääkin olla, koska kun varmasti voidaan osoittaa, että tupakansavu on syöpävaarallinen aine, se pitää viedä koko lainsäädännön läpi. Onhan ihan hyvä, että se tässä otetaan nyt esille ja annetaan sykäys sille, että näin menetellään ja kaikkialla otetaan tasavertaisesti huomioon se, että näin asia on.

Suomen kansa on kyllä maailman tupakkateollisuutta rahoittanut jo aivan kohtuuttomasti. Tupakka sinänsä tuotteena aiheuttaa valtavat määrät sademetsien tuhoamista kehitysmaissa. Tätä kautta hämmästelen, että esimerkiksi vihreät, ed. Soininvaara, ovat tällaisella linjalla. Ympäristökysymystenkin takia jo pitäisi puuttua tupakointiin valtavan paljon tiukemmin kuin mitä on tehty. Siitä, että tupakointi on näin yleistä myös kehittyneissä maissa, joissa sivistys- ja tietotaso on suuri, ovat aiheutuneet aivan selkeät globaalit ympäristöongelmat. Tältä osin hämmästelen vastalauseen sanoja, joita tänne on kirjoiteltu.

Mitä tulee baaritiski- ja pelitilakysymyksiin, niin niitten osalta en erityinen asiantuntija ole, mutta jos ajatellaan ravintoloiden henkilökuntaa, niin tasavertaisesti myös niissä pitää olla tupakansavusta vapaa työpaikka niin kuin muuallakin. Ei ole mitään erityistä syytä jättää niitä pois. Ilmastointiratkaisuja toki on, mutta aivan perusteltua on, että kielto näissä on yksiselittei-

nen, tasavertainen kaikkiin muihin tiloihin nähden.

Kulttuurihistorialliset tilat ja ravintolat ovat aina sellainen peruste, jota käytetään aina joka paikassa, kun ajetaan omaa asiaa eteenpäin. Ne ovat hyvin kohtuuttomia liioitteluja nämäkin. Kyllä näitä taloja, tätä ja monia muita, joudutaan muuttamaan ja ilmastointia on jouduttu työterveyden puolesta muuttamaan vuosikymmenten ja viime vuosien aikana eikä siinä ole mitään kulttuurihistoriallista korvaamatonta vahinkoa tapahtunut. Toki se tulee kalliimmaksi, mutta ne ovat yleensä niitä todella hienostoravintoloita, joilla ilmeisesti on varaakin tehdä remonttia vähän arvokkaamminkin. Eli perustelut tältä osin eivät myöskään ole uskottavat.

Arvoisa puhemies! Menettelytapaan asian käsittelyssä en voi olla puuttumatta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on lähes vuoden ajan kuullut asiantuntijoita ja tehnyt mietinnön, joka on ymmärtääkseni 11—6 syntynyt, kun kuusi on vastalauseessa ja 17 on ollut paikalla. Minä luotan tähän valiokunnan asiantuntijoiden kuulemisen jälkeen syntyneeseen enemmistön kantaan, että se on harkittu mietintö ja perustelut ovat asianmukaiset. Kun näin on, niin normaalimenettely on se, että täällä isossa salissa ensimmäisessä käsittelyssä, joka nyt on kysymyksessä, ja myös toisessa käsittelyssä käsittelyn pohjana on erikoisvaliokunnan, tässä tapauksessa siis sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö, ja se on siis enemmistön kanta, selvän enemmistön kanta tässä asiassa. Jos toisessa käsittelyssä tulee vastalauseen mukainen tai muuten asianmukaisesti esitetty muutos hyväksytyksi, niin silloin asia menee suureen valiokuntaan, joka tutkii sen muutoksen osalta, pysytäänkö siinä vai ei, ja sitten asia palaa tänne tietyssä tilanteessa takaisin jatkettuun toiseen käsittelyyn.

Nyt tämän asian yhteydessä puhemies esitti, että ensimmäisen käsittelyn päätteeksi asia lähetettäisiin suoraan suureen valiokuntaan. Kysyn, miksi näin. Ei suuri valiokunta kuuntele asiantuntijoita, niin kuin on erikoisvaliokunta kuullut, kun se on tehnyt mietinnön perusteluineen. Jos asia lähetetään ensimmäisestä käsittelystä suoraan suureen valiokuntaan, toisen käsittelyn pohjana ei ole enää erikoisvaliokunnan mietintö, vaan jokin asiantuntemattomien, ilmeisesti ryhmänjohtajien poliittinen tekele. Mikä meillä on silloin käsittelyn pohjana asiallisesti, sitä ei tämä ensimmäinen käsittely ainakaan minulle selvitä. Jos tämä menee suureen valiokuntaan, niin sieltä tulee joku tekele, josta ei todellakaan tiedä, mihin se perustuu, koska se ilmeisesti ei perustu hallituksen esitykseen, se ei perustu vastalauseeseen eikä se perustu valiokunnan enemmistön kantaan. Tämä on menettelytapa, jota en pidä ollenkaan asiallisena. Jos halutaan muuttaa, tapahtukoon se normaalissa menettelyssä toisessa käsittelyssä niin, että toisen käsittelyn pohjana on pykäläkohtaisesti erikoisvaliokunnan, sosiaali- ja terveysvaliokunnan, harkittu mietintö ja sen sisältämät pykälät.

Arvoisa puhemies! Ehdotan, että asiaa ei lähetetä suureen valiokuntaan, vaan käsitellään normaalissa järjestyksessä. Kun tätä on ollut aikaa käsitellä lähes vuosi valiokunnassakin, niin nytkään tällä ei ole niin kiire, etteikö tätä ehditä käsitellä tällä tavalla eduskunnan arvovaltaa kunnioittaen ja erikoisvaliokunnan työtä myös kunnioittaen. Siksi teen tämän esityksen.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa puhemies! Hyvät edustajat! Tämän asian käsittely valiokunnassa on ollut varsin häkellyttävää. En muista, että minkään muun asian yhteydessä olisivat valiokunnan jäsenet joutuneet niin moneen kertaan pyytämään, että asia otetaan asialistalle ja ryhdytään sitä käsittelemään. On meillä ollut paljon muitakin asioita käsiteltävänä, en sitä lainkaan kiistä, mutta tämä asia monien mielestä on ollut hyvin tärkeä ja olemme toivoneet, että se saisi sellaisen käsittelyn, jonka se ansaitsee, että se voitaisiin käsitellä asianmukaisesti täällä myös suuressa salissa.

Lukemattomilta asiantuntijoilta on uudelleen ja uudelleen pyydetty uusia ja uusia vasta-argumentteja, minkä takia tätä lakia ei voitaisi hyväksyä. Niitä on esitetty tämän asian käsittelyn kuluessa. Sekin on ollut minusta hyvin häkellyttävää, kun kuitenkin olemme kuulleet eturivin asiantuntijoita tämän kysymyksen tiimoilta.

Terveys on minusta arvo ylitse muiden tässä asiassa. Vaikka onkin kysymys sosiaali- ja terveysvaliokunnasta, minusta valiokunnan on hyvä muistaa, että terveys kuuluu sen käsiteltäviin asioihin ja sille on annettava arvonsa silloin, kun käsitellään sitä koskevia asioita, ja silloin muitten argumenttien on väistyttävä.

Tupakansavu kuuluu syöpää aiheuttavien aineiden luetteloon eikä päättäjien oma nikotiiniriippuvuus saa olla työsuojelun esteenä. Ympäristön tupakansavussa ovat useiden syöpää aiheuttavien aineiden pitoisuudet jopa korkeammat kuin tupakansavua henkeen imettäessä. Pakkotupakoinnista aiheutuvan keuhkosyöpäkuole-

man vaara on terveysriskinä rinnastettavissa suurimpiin työturvallisuusriskeihin kuten bentseeniin, arseeniin tai asbestiin. Mehän kaikki tiedämme, että asbestipinnoitteita puretaan eräänlaisissa avaruuspuvuissa, se työ on katsottu niin vaaralliseksi. Sen sijaan passiivisesti joutuvat useat tuhannet, kymmenettuhannet työntekijät tänä päivänä tupakoimaan.

Tupakansavu tuhoaa keuhkorakkuloita ja vahingoittaa keuhkoputkien limakalvoja aiheuttaen monia hengitysteiden sairauksia. Tupakka vaurioittaa myös sydämen toimintaa ja on keskeinen sepelvaltimotaudin vaaratekijä. Pakkotupakoinnin rajoittamista koskevista toimenpiteistä ulkomailla saadut kokemukset eivät tue väitteitä miljardikustannuksista.

Selityksenä nykyiselle puutteelliselle lainsäädännölle on tupakkateollisuuden yhä vahva poliittinen ja taloudellinen asema. Tieteelliset tutkimukset tuovat jatkuvasti uutta varmistusta pakkotupakoinnin huomattavista terveysvaaroista, jotka ainoastaan tupakkateollisuus ja sen kanssa yhteistyössä olevat tahot asettavat kyseenalaisiksi.

Kaikkiaan tupakansavu lienee yleisin ja vaikutuksiltaan mittavin ja haitallisin työilmassa esiintyvä syöpää aiheuttava aine. Tuntuisi oudolta, että sitä ei kohdeltaisi kuten muitakin syöpäaineita, eli lähtökohtana terveysperusteet ja työntekijöille aiheutuva vaara, rekisteröinti jne. Nämä eivät tuo kustannuksia sanottavasti.

Työterveyslaitoksen ylilääkäri, joka on erikoistunut työpaikkojen sisäilman tarkastuksiin, on nyt tammikuun lopussa ihan käynyt läpi kuolleisuusrekisterin. Hän kertoo, että ravintolatyöntekijöiden, naisten, riski sairastua keuhkosyöpään on lähes kolminkertainen kanssasisariin verrattuna. Eikä tätä selitä yksin runsas oma tupakointi naisravintolatyöntekijöitten keskuudessa.

Edelleen olen saanut tohtori Kari Reijulan kautta tietää, että Siljalla on tehty päätös, että baaritiskeillä ei saa tupakoida. Aloite on tullut talon omasta työsuojelusta, ja se edellytti, että savualtistumista on vähennettävä baaritiskillä, jossa savu on ollut voimakkain. Henkilöstö valitti asiasta toistuvasti, ja niinpä Siljan erityistyösuojeluvaltuutettu Markku Knuutinen kertoi, että päätös on Siljan oma, eikä hän tiennyt, minkälaisia ratkaisuja muut varustamot ovat tehneet. Kokemukset ovat myönteisiä, asiakkaat ovat lopettaneet tiskillä tupakoinnin ja kunnioittavat kieltoa. Työntekijät ovat erittäin tyytyväisiä, ja rahaakin virtaa kassaan entiseen tapaan. Siljalla on tupakointi henkilöstön messeissä ollut ehdottomasti kielletty, ja sitäkin on noudatettu.

Tärkein asia tässä on mielestäni työntekijöitten suojelu. Ravintolatyöntekijät ovat aivan yhtä arvokkaita työntekijöitä kuin muutkin työntekijät. Miksi me sallisimme sen, että heidän on pakko altistua passiiviselle tupakoinnille?

En myöskään ymmärrä kulttuurihistoriallista argumenttia, jonka jotkut ovat halunneet täällä tuoda esiin. Se on muuten argumentti, joka on esitetty eduskunnan yhteydessäkin. Kun tuoreena kansanedustajana tulin tänne ja ihmettelin, että täällä saa tupakoida, ja yritin saada sitä kahvilassa loppumaan, niin esitettiin jos jonkinlaista argumenttia, yleensä niitten taholta, jotka itse tupakoivat. Viimeksi keksittiin, että tämä on kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus eikä täällä voi rakentaa minkään näköistä järjestelmää, jolla tupakansavu saataisiin johdetuksi muualle kuin kahvilan sisäilmaan. Täällä on kuitenkin voitu rakentaa erilaiset turvatarkastusrakennelmat sekä pääoven yhteyteen että myös yleisöportaaseen. Sitä kulttuurihistorialliset argumentit eivät ole estäneet. Miksi ne estäisivät tupakansavun poistamiseen välttämättömät järjestelmät? Uskon, että tästä maasta löytyvät arkkitehdit ja insinöörit, jotka pystyvät kyllä tämän tekemään ilman, että kulttuurihistorialliset elementit tästä häiriintyvät.

Kiinnitän huomiota siihen, että myös eduskunnan kahvilan ja ravintolan työntekijät ovat samanarvoisia ihmisiä kuin me täällä salissa tai kuin muut ravintolatyöntekijät. Minusta meidän eduskunnassa pitäisi huolehtia siitä, että on oma pesä eli eduskuntatalo kunnossa, kun lähdemme maailmalle määräämään, miten siellä on ravintolat saatava savuttomiksi.

Haluan todeta, että minulla on viimeisiä tietoja New Yorkista tammikuulta. Siellä julkistettujen tulosten mukaan siellä on tehty ensimmäinen laaja tutkimus ravintoloitten tupakointikiellosta New York Cityssä ja Massachusettsin alueella. Siellä on ollut tiukat lait voimassa, mutta niillä ei ole ollut merkittävää vaikutusta ravintolamyyntiin. Tulokset on julkistettu The Journal of Public Health Management and Practice -lehden tammikuun numerossa. Tulokset perustuvat verotettavan myynnin kuitteihin New York Cityn ja Massachusettsin ravintoloista. Vaikka aikaisemmin on ollut tutkimuksia tupakointikiellosta, tämä tutkimus on ensimmäinen New York Cityssä, maailman laajimmilla ruokamarkkinoilla, joissa on yli 22 000 ravintolaa.

New Yorkin kaupungin savutonta ilmaa koskeva laki hyväksyttiin tammikuussa 1995, ja se kieltää ravintoloissa tupakoinnin silloin, kun niissä on yli 35 ruokailupaikkaa sisätiloissa. Monet New Yorkin ravintolat ovat liittyneet tupakkateollisuuden rintamaan ja yrittäneet vastustaa lakia väittäen, että se vaikuttaa haitallisesti liiketoimintaan ja johtaa työpaikkojen menetyksiin.

Tämä nyt julkaistu analyysi kuitenkin osoittaa, että New Yorkin ravintoloiden myynnit ovat kasvaneet 2 prosentilla lain voimaantulon jälkeen. Muualla New Yorkin osavaltiossa, jossa tupakointilait eivät ole niin tiukat, myynnit vähenivät 4 prosentilla. Vuosien 1993 ja 1997 välillä kaupunkiin saatiin yli 19 000 uutta ravintolaalan työpaikkaa, eli kasvu oli 18 prosenttia. Kaupungin ravintoloiden lukumäärä nousi tänä aikana 6 prosentilla. Jotkut tupakoitsijat kertoivat ruokailevansa ulkona harvemmin, mutta tupakoimattomat, joita on neljä kertaa enemmän kuin tupakoitsijoita, kertoivat ruokailevansa ravintoloissa useammin.

Arvoisa puhemies! Minusta valiokunta on tehnyt hyvää työtä ja toivon, että me voimme hyväksyä lain valiokunnan enemmistön esittämässä muodossa eli valiokunnan mietinnön mukaisena.

Ed. L ö v : Värderade fru talman! Finland kan uppvisa en god tobakspolitisk närhistoria. Med lag och upplysning har t.ex. männens rökning halverats. Den nu aktuella lagen är en nödvändig och välkommen reform i denna utveckling.

Tobaksrökning hör till den individuella frihetens område. Med på grund av tobakens stora skadeverkningar är det samhällets skyldighet att verka för en minskning av rökningen med alla vettiga och acceptabla medel. Jag tycker att denna lagreform innehåller rimliga element som både minskar skadeverkningarna och höjer trivseln i restaurangmiljön.

Jag skall närmare kommentera den nyinsatta paragrafen om tobaken som cancerframkallande medel. Det kan inte förnekas att passiv rökning ökar risken för cancer. Ja, ganska säkert ökar den också risken för hjärt- och kärlsjukdomar, åderförkalkningen.

Den som dagligen arbetar i rökig miljö har bevisligen flera gånger större risk att dö i cancer. Detta är ett faktum som inte kan negligeras. Därför kommer jag att rösta för att paragrafen tas med och hoppas att stora utskottet godkänner detta tillägg till propositionen. Som läkare och ansvarskännande politiker skulle ett annat agerande vara ologiskt och fördömbart.

Vi kan ändå inte heller förneka de praktiska utmaningar paragrafen förorsakar restauratörerna. Lagparagrafen är en utmaning för avtalsparterna. System måste skapas som tryggar en vettig restaurangverksamhet med ekonomiska förutsättningar och som samtidigt erbjuder optimala arbetsförhållanden och trivsam miljö för kunderna. Med god vilja kan detta lyckas. Lagreformer i anslutning till detta kommer antagligen framledes att behandlas i detta hus. Det är nödvändigt att se över kopplingarna till andra lagar gällande arbetarskydd och sjukförsäkring och därför tycker jag också att ikraftträdandet ett år senare gällande denna paragraf är en bra lösning.

Puhemies! Tupakanpoltto kuuluu yksilönvapauden piiriin, mutta tupakan haittavaikutusten johdosta yhteiskunta on velvollinen toimimaan tupakanpolton vähentämisen puolesta. Minun mielestäni tämä lakiuudistus sisältää järkeviä aineksia, jotka sekä vähentävät tupakoimista ylipäänsä että parantavat ravintoloiden viihtyisyyttä.

Haluan tässä tarkemmin kommentoida uutta pykälää, joka käsittelee tupakkaa syöpää aiheuttavana aineena. Päivittäin savuisissa tiloissa työskentelevällä henkilöllä on moninkertainen todennäköisyys kuolla syöpään. Tätä ei voi kieltää.

Lääkärinä ja vastuuntuntoisena poliitikkona aion äänestää pykälän puolesta. Ymmärrän kuitenkin niitä käytännön ongelmia, joita uusi pykälä tuo mukanaan ravintoloitsijoille. On tarpeellista tutkia tämän pykälän kytkentä muihin lakeihin. Siksi katson, että tämä pykälä voi astua voimaan vuotta myöhemmin. Se on hyvä ja oikea ratkaisu.

Kuten sanottu, laki ei ole holhousta, vaan hyvää, vastuuntuntoista politiikkaa. Valiokunta on tehnyt hyvää työtä.

Talman! Som sagt, den här lagreformen är inte ett uttryck av en förmyndarmentalitet, utan resultatet av god ansvarskännande politik. Utskottet har gjort ett bra arbete.

Ed. P e l t o m o : Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyvä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö ovat erittäin kannatettavia ja oikeanaikainen. Muutamia huomioita va-

liokunnassa tulleiden asiantuntijalausuntojen pohjalta.

Nyt voimassa olevan tupakkalain määräykset eivät koske ravintoloiden ja hotellien asiakastiloja. Erityisesti ravintolatyöntekijät ovat Suomessa ainoa suuri työntekijäryhmä, joka altistuu tupakansavulle työssään. Esimerkiksi baaritiskit, ravintolasalit, hotellin vastaanotot ovat sekä asiakastiloja että työntekijöiden työtiloja, joissa tupakointi on kielletty työntekijöiltä, mutta asiakkaat saavat tupakoida. Ei ole näin ollen oikein, että työntekijä ammatin perusteella jää työsuojelussa eriarvoiseen asemaan.

Täällä on jo tuotu esille baaritiskit ja pelitilat. Baaritiskit ovat sekä asiakastiloja että työntekijöiden työtiloja. Työntekijät ovat koko työvuoronsa ajan baaritiskin takana tehden asiakaspalvelutyötä asiakkaan puhaltaessa tupakansavut suoraan työntekijöiden työtilaan ja kasvoille. Useimmiten ilmastointikin on suunnattu niin, että poistoilma kulkee työntekijöiden työtilan kautta, joten aivan oikeutetusti Hotelli- ja Ravintolahenkilökunnan Liitto on esittänyt, että tupakanpoltto baaritiskillä ja pelitiloissa tulee kieltää. Tämän asian valiokunta otti vakavasti.

Paras kohta valiokunnan mietinnössä on ehdottomasti se, että valiokunta esittää uuden pykälän, jossa tupakansavu otetaan syöpävaarallisten aineiden luetteloon. Tähän liittyy nimenomaan hotelli- ja ravintolahenkilökunnan työntekijöiden osalta työntekijän äitiyssuojelu. Tupakansavun on osoitettu aiheuttavan vaaraa erityisesti odottavan äidin sikiölle. Hotelli- ja ravintola-ala on erittäin naisvaltainen, yli 80 prosenttia on naisia. Sen johdosta työntekijöiden keskuudessa on vuosittain paljon raskauksia. Heidän keski-ikänsä on 32 vuotta eli he ovat suhteellisen nuoria.

Koska kuitenkaan tupakansavua ei ole vielä määritelty syöpäsairautta aiheuttavien aineiden joukkoon, se on aiheuttanut sen, että nämä työntekijät eivät saa erityisäitiyspäivärahaa, jolla voitaisiin pidentää heidän äitiyslomaansa. Mielestäni kuitenkin jokaisella odottavalla äidillä tulee olla mahdollisuus antaa tulevalle lapselleen jo odotusvaiheessa terveelliset lähtökohdat. Ei äidin ammatinvalinta saa vaarantaa lapsen kehitystä.

Arvoisa puhemies! Asiantuntijat toivat julki huolensa myös nuorten tupakoinnista. Siinä yhteydessä kiinnitettiin huomiota ja haluttiin kiirehtiä tupakkaverotusta koskevan tunnetun epäkohdan korjaamista. Nimittäin irtotupakka on tällä hetkellä verotuksellisesti paljon edullisemmassa asemassa kuin tehdasvalmisteiset savukkeet. Sen vuoksi erityisesti nuoret ovat hyvin laajassa mitassa siirtyneet polttamaan irtotupakkaa. Kaiken kaikkiaan peruskoulusta tulleista nuorista noin 25 prosenttia tupakoi. Irtotupakan edullisuus on vaikuttanut nuorten epäedulliseen tupakointikehitykseen. Irtotupakka on lähes puolet halvempaa. Valiokunta kiinnittää huomiota tämän epäkohdan korjaamiseksi.

Vielä muutamia huomioita, varsinkin kun lehdistössä ja tiedotusvälineissä on ollut suorastaan asiavirheitä. Haluan muutaman kohdan ottaa esille.

On väitetty, että jos tupakka luokitellaan työturvallisuuslaissa syöpävaaralliseksi aineeksi, työnantajien vastuut voivat nousta miljardeihin markkoihin. Näin ei ole. Kustannukset ovat joitakin miljoonia. Nykyisin Työterveyslaitoksen ammatissaan syöpävaarallisille aineille altistuvien rekisterissä on 15 000 työntekijää. Nyt tehtävä muutos toisi rekisteriin lisää noin 20 000 uutta työntekijää. Kuten ed. Rask toi esille, tämähän tietää sitä, että näille työntekijöille tehdään tihentyneitä terveystarkastuksia. Uskon niin, että tätä kautta tulee monin verroin kustannuksia takaisin, kun sairauspoissaolot vähenevät.

Ravintoloitsijat ovat toivoneet lain voimaantulon siirtämistä. Tässäkin huomauttaisin, että hallitus antoi lakiesityksensä jo kesäkuussa 1998. Siinä on harvinaisen pitkä siirtymäaika lopulliselle voimaantulolle. Ravintoloitsijat tekevät noin 2—3 vuoden välein muutoinkin erilaisia rakenteellisia uudistuksia ravintoloissaan.

Tupakkaveroa kertyy vuodessa noin 3,2 miljardia markkaa, eli tupakoitsijat myös maksavat veroina melkoisen summan. Kuitenkin tupakasta aiheutuvat kansantaloudelliset kustannukset ovat Suomessa tehdyn arvion mukaan 5 miljardia markkaa vuodessa. Kansanterveyslaitoksen 19 vuoden seurannassa on arvioitu tupakoivien ja ei koskaan tupakoineiden sairauskustannusten eroksi noin 400 000 markkaa henkeä kohti seurannan aikana. Ero tupakoivien ja tupakoinnin lopettaneiden välillä oli noin 250 000 markkaa. Jos tämän sanoisi selkokielellä, reilusti yli kahden keskussairaalan vuodepaikkoja ylläpidetään vain tupakkasairauksien tähden.

Väitetään myös, että tehdyt tutkimukset passiivisen tupakoinnin vaikutuksesta eivät ole täysin kiistattomia. Olen toista mieltä. Savukkeen palavasta päästä huoneilmaan leijuva savu on sisään vedettynä myrkyllisempää. Savukkeen palavassa päässä ei ole filtteriä, eikä tupakoitsija

ehdi vetää kaikkea savua keuhkoihinsa, vaan savu leviää ympäristöön. Passiivisesta tupakoinnista johtuva savualttius on kolmanneksi suurin ehkäistävissä oleva kuolinsyy, sanoo Syöpäjärjestöjen pääsihteeri, lääkäri Liisa Elovainio.

Edelleen on väitetty, että tästä tulisi ehdoton kieltolaki. Näinhän ei ole. Lakiesitys ei edellytä savuttomia tarjoilutiloja alle 50 neliön ravintoloihin. Tämä on syytä myös huomioida.

Edelleen Suomessa on reilusti yli 4 miljoonaa tupakoimatonta kansalaista ja reilusti alle miljoona tupakoitsijaa. On väitetty, että uusien asiakastilojen järjestäminen jopa vähentäisi työpaikkoja. Ei näin ole. Näyttää kuitenkin mieluummin olevan niin päin, että yhä useampi ihminen voi käyttää ravintolapalveluja, koska nykyään saa ympäristön tupakansavusta niin vaikeita oireita, eli moni asiakas haluaa juuri tupakoimattomia tiloja.

Hiljattain tehdyn tutkimuksen mukaan asiakkaista 90 prosenttia toivoo savuttomia tiloja aamiaiselle, 92 prosenttia lounaalle ja 75 prosenttia illalliselle ja vapaa-ajan viettoon. En usko, että asiakkaat vähentyvät tämän lain takia.

Norjassa on 60 prosenttia ravintolatiloista varattava tupakoimattomille. Ruotsissa yli 50-paikkaisissa ravintoloissa tulee olla savuttomia tiloja.

Arvoisa puhemies! Työpaikkatupakointia sääntelevä laki onnistui. Tehtyjen tutkimusten mukaan yli 90 prosenttia kaikista työntekijöistä on tällä hetkellä tyytyväisiä työpaikkansa tupakointijärjestelyihin. Minusta tämä osoittaa sen, että meillä on usein ennakkoluuloja emmekä sitä kautta ole valmiit uudistuksiin. Uskon, että tämä laki tuo tullessaan paljon myönteistä. Kyse ei ole nytkään kieltolaista vaan savualtistuksesta kärsivän suojelusta.

Edustajat J. Andersson ja Pulliainen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. P e r h o : Arvoisa puhemies! On käytetty ehkäpä vain ja ainoastaan puheenvuoroja, joissa on esitetty eri näkökulmista, erityisesti ja luonnollisesti terveydensuojelun näkökulmasta, hyvin myönteisiä arvioita tästä laista. Yhdyn siihen merkitykseen, mikä tupakansavun vähentämisellä on erityisesti hotelli- ja ravintolatyöntekijöille ja luonnollisesti myös asiakkaille.

Näiden myönteisten arvioiden jälkeen on jossakin määrin kiusallista esittää muutama reunahuomautus tai kommentti lähinnä niiden argumenttien pohjalta, jotka on esitetty vastalauseessa, jonka ovat allekirjoittaneet neljä tupakoimatonta ja kaksi tupakoivaa valiokunnan jäsentä. Itse pääasiasta ei valiokunnassa vallinnut minkäänlaista erimielisyyttä eli siitä, että tämä on terveydensuojelun kannalta hyvä laki ja tupakoimattomille, puhumattakaan niistä, jotka saavat astmaattisia oireita ja välittömiä terveyshaittoja tupakoinnista.

Lain valmistelun ja käsittelyn yhteydessä keskeisimmäksi muutosehdotukseksi nousi tupakan syöpävaarallisuuden toteaminen. En lainkaan epäile sitä, ettei tupakka ole syöpävaarallinen aine. Vastalauseessa olemme todenneet, että syöpävaarallisuuden toteaminen ja sisällyttäminen lakiin on kuitenkin kysymys ja asia, josta seuraa tiettyjä asioita. On jo todettu, että se edellyttää muun muassa työntekijöiden tihentyviä terveystarkastuksia, mikä on pelkästään, vain ja ainoastaan myönteinen asia. Mutta katson omalta osaltani niin, että kun tällainen suuri periaatteellinen ja myös käytännön seurausvaikutuksia aiheuttava asia johonkin kirjataan, täytyy tietää sen heijastusvaikutukset muihin lakeihin. Siitä syystä näimme tarpeelliseksi sen, että tämän lain pykälän voimaan astuminen tapahtuu siten, että on riittävästi aikaa seurausvaikutuksia selvittää. Tästä asiasta sekä hallitusryhmien että opposition valiokuntavastaavat pääsivät yksimielisyyteen, että tämä pykälä astuu voimaan 1.7.2000.

Toinen asia koski tupakointikieltoa baaritiskeillä ja pelitiloissa. Siitäkin löysimme yhteisessä neuvottelussa muotoilun, jonka uskon vastaavan valiokunnassa aikoinaan ehdotuksen tehneiden perusajatusta eli sitä, että baaritiskeillä ja pelitiloissa työskentelevä henkilökunta täytyy suojella tupakansavulta. Nyt ehdotus, joka toivottavasti suuressa valiokunnassa saa myönteisen vastaanoton, kuuluu siten, että tupakointikielto on voimassa näissä tiloissa, jollei näissä tiloissa työskentelevän henkilökunnan altistumista tupakansavulle muulla tavoin voida estää. Tämä on varmasti aivan paikallaan ja tarpeellista.

Kolmas asia, josta keskustelimme, oli kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden tilojen ja ohjelmia tarjoavien ravintoloiden kohtelu. Aiemmassa puheenvuorossa ed. Brax totesi, tai ainakin ymmärsin, että hän arvioi ehdotusta siltä pohjalta, että tällaiset ravintolat saisivat automaattisesti vapautuksen tupakkalain määräyksistä tai huomattavia helpotuksia. Tämä ei ole lainkaan lain tarkoitus vaan toisin päin, että mikäli tällaisissa ravintoloissa selkeästi ei löydetä riittävän tehok-

kaita ratkaisuja, jotta lain kirjainta, vähintään 50 prosentin neliömäärän osoittamista tupakoimattomille, voitaisi toteuttaa, silloin sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus voisi myöntää omilla kriteereillään poikkeuksen näille tiloille ja ravintoloille. Mielestäni tällainen poikkeamismahdollisuus pitäisi tähän lakiin voida sisällyttää.

Tämän lain määräykset luonnollisesti vaikuttavat uudistus- ja korjaustarpeisiin, joista on esitetty hyvin monenlaisia markkamääräisiä arvioita. Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntija jätti meille asiasta arvioita, minkälaisiksi kustannukset muodostuvat. Hänen käsittääkseen kysymys ei ole varsin suurista kustannuksista. Kuitenkin nämä kustannukset suhteessa nousevat sitä mukaa, mitä pienemmästä ravintolasta ja mitä pienemmästä paikkamäärästä on kysymys. Sen tähden lähinnä alan hengissä pysymisen ja alalla työskentelevien pienempien ravintolayrittäjien elinkeinon jatkon turvaamiseksi alle 50 neliön ravintolatilat on näistä määräyksistä vapautettu. Toisaalta syöpävaarallisuuden sisällyttäminen lakiin edellyttää työturvallisuuden ja työsuojelun kautta sitä, että myös näissä ravintoloissa huolehditaan siitä, että henkilökunta ei altistu tupakansavulle.

Kansanterveyden kannalta ja varmasti kansantalouden kannalta tämä laki on tärkeä ja merkityksellinen. Me, jotka olemme allekirjoittaneet vastalauseen, olemme halunneet kuitenkin tuoda rinnalle tiettyjä alan elinkeinon harjoittamisen kohtuunäkökohtia.

Ed. M a n n i n e n: Arvoisa puhemies! Suhtautuminen nautintoaineisiin kuten tupakkaan, nuuskaan ja alkoholiin on aina henkilökohtainen ja herkkä asia. Siksi jokaisen mielipiteeseen on syytä suhtautua kunnioituksella. En tupakoi, mutta siitä huolimatta olen mukana valiokunnan mietintöön liitetyssä vastalauseessa.

Tupakoinnista aiheutuu kiistattomasti terveydellistä haittaa, ja sen yhteys syöpäänkin on nähdäkseni todistettu. Tupakoinnista aiheutuvat kustannukset ovat varmaan arvioidut 5—10 miljardiin markkaan. Vastaavasti voin todeta, että alkoholista aiheutuvat yhteiskunnalliset kustannukset ovat noin 2,5-kertaiset tupakan aiheuttamiin kustannuksiin. Mielenkiintoista onkin todeta, että samat henkilöt, jotka vaativat alkoholipolitiikan voimakasta liberalisointia, suhtautuvat tupakan osalta täysin päinvastaisesti.

Tämä lakiesityshän jatkaa edelleen nuuskan myyntikieltoa, ja edelleen siinä myös kielletään nuuskan tuonti maahan elinkeinollisessa tarkoituksessa. Nuuska on myös vastaavalla tavalla vahingollinen aine kuin tupakka. Tosin se ei aiheuta ulkopuoliselle haittoja kuten tupakansavu ympäristössä oleskeleville henkilöille.

Oma periaatteellinen lähtökohtani, koska en myöskään käytä alkoholia, on, että niin tupakka, nuuska kuin alkoholikin tulisi periaatteessa kieltää. Käytäntö kuitenkin osoittaa, että kielloilla ei asiaa voida ratkaista, päinvastoin, siitä voi aiheutua jopa suurempia ongelmia kuin käytön sallimisesta. Siksi tuntuukin perin kummalliselta, että nuuska, sen myynti, on maassamme kielletty. Yhä kummallisemmaksi asia joutuu siinä valossa, kun asiantuntijat valiokunnassa ilmoittivat, että sinä aikana, kun Suomessa on nuuskan myyntikielto ollut, eli vuoden 95 alusta, on nuuskan käyttö kaksinkertaistunut maassamme. Tämähän kertoo siitä, että myös sen haittavaikutukset ovat kaksinkertaistuneet myyntikiellon aikana. Ongelma kieltojen osalta onkin siinä, että ennaltaehkäisevää ja valistustyötä on kovin vaikea tehdä ja se yleensä laiminlyödään, koska ongelmaahan ei virallisesti ole, kun se on kielletty.

Valiokunnan mietintöön nyt jälkikäteen sovitut korjaukset osoittavat, että valiokunnan enemmistö syyllistyi ainakin lievään tai tuottamukselliseen ylilyöntiin ja tavanomaisuudesta poikkeavaan lainsäädäntöön. Ei minullakaan ole mitään sitä vastaan, että tupakka tai tupakansavu määritellään syöpävaaralliseksi aineeksi, mutta on todella vaikea hyväksyä sitä menettelytapaa, että asiasta tehdään lakipykälä tuntematta ja tietämättä juurikaan sen aiheuttamista käytännön seurauksista. Hyviin hallintotapoihin ja mielestäni myös lainsäädäntöön kuuluu, että edes pääpiirteittäin tiedetään ja on ollut mahdollisuus selvittää lainsäädännön aiheuttamat seuraukset.

Tämä laki aiheuttaa luonnollisesti merkittäviä muutoksia ravintolaelinkeinolle. Varmastikaan monet näistä muutoksista eivät ole niin dramaattisia kuin julkisuudessa eri yhteyksissä on todettu. Mutta näen, että niin tässä kuin yleensä muissakin asioissa olisi tarkoituksenmukaista edetä asteittain ja vähitellen pitäen tietysti tavoitteena sitä, kuten hallituksen esityksen alkuperäisenä lähtökohtana olikin, ettei henkilö työntekijänä eikä asiakkaana altistu tahtomattaan tupakansavulle.

Ehkä tässä yhteydessä, kun keskustelua on käyty, on annettu myös hiukan liian ruusuinen kuva, koska eihän tämä laki vielä ongelmaa rat-

kaise. Jos tupakointi ravintolassa ei vähene, niin henkilökunta, joka joutuu tarjoilemaan sinne tupakointiosastolle, joutuu periaatteessa saman savumäärän, ehkä jopa suuremmankin jossakin tapauksessa, kohteeksi ja tältä pohjalta tämä terveydellinen ongelma edelleen säilyy, vaikkakin nämä terveystarkastukset, jotka seuraavat syöpävaarallisuudesta, tietysti edesauttavat esimerkiksi syövän havaitsemista aikaisemmassa vaiheessa. Tältä kannalta laki on tietysti parannus nykytilanteeseen, mutta koko ongelmasta ei tällä kuitenkaan päästä eroon.

Varmasti tulevaisuuden tavoitteena pitää olla edelleenkin se, että me kypsyisimme siihen tilanteeseen, jolloin ainakin huomattava osa ravintoloista olisi kokonaan savuttomia, ellei sitten olla valmiita siihen, että kaikki ravintolat ovat savuttomia. Mutta näihin tavoitteisiin on mielestäni syytä edetä vähitellen ja asteittain sekä totutellen.

Toisaalta tästä poikkeuksellisesta menettelystä varmasti hallitus saa osittain syyttää myös itseään. Ylimielisyys ja piittaamattomuus eduskunnan kannanottoihin, mikä on ollut tosin perin tyypillistä nykyhallitukselle, kostautui nyt tällä tavalla. Toivon kuitenkin, että pääsemme eteenpäin sillä tavoin kuin on sovittu valiokuntavastaavien kesken ja että voimme tätä kautta saada aikaan sellaisen tupakkalain muutoksen, että kaikkien eri näkökohdat ovat tulleet kohtuullisessa määrin huomioiduksi.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa rouva puhemies! Itse olen käsittelemässä tupakkalakia nyt ainakin toisen kerran tämän parlamentaarikkourani aikana ja kun tupakkalakia tosiaan luotiin, niin siinä yhteydessä jo keskusteltiin myös ravintoloiden tilanteesta. Ilmiselvästi nähtiin jo tuossa vaiheessa, että laki tulee vahvistetuksi puutteellisessa muodossa — semminkin kun hallituksen silloisessa esityksessä oli jo tuotu esille, että muissa esimerkiksi eurooppalaisissa maissa oli kyetty aikaansaamaan tupakkalaki, jossa myös tupakointia ravintoloissa oli säädelty. Näin ollen ainakaan minulle henkilökohtaisesti ei ollut mikään yllätys, että saimme nyt tämän lain käsiteltäväksemme. Kävihän oikeastaan niin, että se jäi ikään kuin roikkumaan siltä edelliseltä kierrokselta.

Vähän mielikuvitusta käyttäen voisin kyllä kuitenkin kuvitella, että nimimerkki Loka-Laitinen kohta piakkoin kirjoittaa taas johonkin kolumniinsa, että sosiaalitantat ovat liikkeellä ja jälleen kahlitsemassa ihmisten nautintoja, jos ja kun tämä laki, joka nyt on meillä esillä, tulee voimaan.

Niin, onko kysymys suojelusta vai onko kysymys holhouksesta, siinäpä hyvä ja olennainen kysymys. Mielestäni tässä on valittu kuitenkin ensisijaiseksi lähtökohdaksi terveys ja silloin mitään vastaansanomatta on hyväksyttävä tämmöinen esitys, jossa savun tunkeutumista haittaamaan toisten terveyttä pyritään estämään ja rajoittamaan. Kun kysymyksessä ovat vielä työolosuhteet, joissa ei ole mitään omaa valinnanvaraa siihen asiaan, niin ollaan erittäin tärkeän kysymyksen kanssa tekemisissä.

Jos tupakka nyt keksittäisiin, voisin hyvin kuvitella, että tämä aine julistettaisiin heti kuitenkin kielletyksi. Sitä luokkaa haitalliseksi sen käyttö ja tupakoinnista aiheutuvan savun seuraukset on nyt jo pystytty osoittamaan.

Tämän asian käsittely valiokunnassa on mielestäni ollut vähän erikoinen siitäkin syystä, että jossakin vaiheessa siitä tuli ikään kuin omantunnonkysymys, vaikka kuitenkin esimerkiksi hallituspuolueiden yhteistyö nyt tähän saakka on lähtenyt siitä, että jos hallituksen esitykseen halutaan muutoksia tehdä, niin ne pyritään ja tehdään nimenomaan porukalla. Niin kuin vastalauseesta huomataan, nämä erot näissä käsityksissä eivät noudattaneet hallitus — oppositiolinjauksia, vaan tässä mentiin toisin.

Asian käsittelyyn liittyy mielestäni myös se, että tässä erilaiset piirit ovat yrittäneet lobata aika voimakkaastikin. Oikeastaan vieläpä siinä vaiheessa, kun valiokunta oli jo päättänyt tämän syöpävaarallisuuden ottamisesta pykäliin, tuli vielä, tekisi mieli sanoa, lapselliseen sävyyn kirjoitettua tekstiä ikään kuin pelotteeksi, että luopuisimme tämmöisistä hankkeista. Tuotiin melkoisin sanakuvin esiin, mitä tämä kaikki voisi tarkoittaa käytännössä. Erään asiantuntijan ristimmekin herra Lobbyksi tästä syystä.

En kiistä sitä, että syöpävaaralliseksi aineeksi määrittely voi johtaa moniin ongelmiinkin. Siinä mielessä olen ihan tyytyväinenkin siihen, mitään muutakaan mahdollisuutta ei asiallisesti ollut, että tämän kohdan voimaantuloa lykätään, koska se vaikuttaa moniin lakeihin, jotka vasta sitten voimaan tullessaan aineellista tilannetta kentällä voivat muuttaa. Varmasti eteen tulee sellainenkin vaikea kysymys ja sen ratkaiseminen, miten aikanaan tullaan suhtautumaan sellaisiin ravintolatyöntekijöihin, jotka itse tupakoivat. Vaikeimmissa tapauksissa joudutaan arvioimaan, mikä osuus on omalla tupakoinnilla, mikä taas työpaikan tupakansavulla mahdollisen syöpäsairauden esiin tulemiseen.

Oli hyvä, että ed. Manninen puheensa loppu-

puolella tavallaan antoi ymmärtämystä valiokunnan pykäläntekohalulle. Siihen oli aihettakin sen takia, että taustalla oli eduskunnan ponsi todellakin ja tekemättömyys hallituksen omassa piirissä. Emme me olisi joutuneet tähän tilanteeseen, jos hallitus olisi pontensa lukenut ja valmistellut asian ihan niin kuin niitä normaalisti valmistellaan. Voi olla, että siinäkin valmisteluvaiheessa lobby on ollut niin kova, että tällaisesta hankkeesta on luovuttu.

Savusta on siis ennen kaikkea kysymys ja sen kulkeutumisesta. En ole koskaan voinut ymmärtää niitä henkilöitä, jotka puhuvat savusta ikään kuin absoluuttisena kysymyksenä ja sen kulkeutumisesta absoluuttisena seikkana. Mehän olemme täysin riippuvaisia kuitenkin, jos emme kiellä koko tupakanpolttoa Suomenmaassa, savun kulkeutumisen osalta ennen muuta tekniikan saavutuksista. Tällä tavalla siitä tulee käytännöllisessä mielessä suhteellinen käsite, ja tekniikka varmasti kehittyy ajan mukana, jolloin pääsemme yhä savuttomampiin ympäristöihin sitäkin kautta.

Olen joskus leikillisesti sanonut, miksi pitää olla niinpäin, että ympäristön on sopeuduttava tupakointiin. Miksei voisi ajatella niin, että tupakoija itse sopeutuu siihen, että hän tupakoi? Sarjakuvahahmona olen jo nähnyt sen, että jokainen tupakoija kantaisi tämmöistä naamaria, joka suodattaisi savun täysin pois, niin että hän voisi kulkea ympäristössä kuin ympäristössä, ilman että ympäristössä olisi tarvinnut tehdä kalliita remontteja.

On mielestäni selvää, että kun tämän lain voimaantulo on asteittainen, tällä on jo hyvissä ajoin haluttu ennakoida sitä seikkaa, että voimaantulosta ei tule kohtuutonta haittaa ja taloudellisia ongelmia ravintoloitsijoille ja hotellien pitäjille. Itse osuin joululomalla paikalle eräässä hotellissa ja jotakin puutetta esitin ja kysyin, voisitteko joskus ottaa suunnitelmassanne esille tämän puutteen korjaamisen. Respan hämmästynyt henkilö sanoi minulle: "Hyvä rouva, me korjaamme täydellisesti tämän hotellin joka vuosi. Tämä otetaan huomioon jo heti seuraavassa remontissa." Bisneksessä on näin. Me, jotka olemme hallinnon puolella tottuneet ensin tekemään suunnitelmia ja anomaan määrärahoja, olemme usein siinä väärässä käsityksessä, että asiat tulevat vuoroonsa vasta vuosien päästä.

Ed. P e h k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin kannatan ed. Kankaanniemen tekemää ehdotusta.

Passiivinen tupakointi on minusta ylen ikävä asia, koska se nimenomaan saattaa sivulliset hengenvaaraan. Minulla itselläni on ollut kyllä ihan onni aina löytää semmoiset työtoverit, jotka ovat huomanneet tämän eivätkä ole muita altistaneet. Minusta on kiva, että tämä kolmaskin työpaikka, suurempi työpaikka, on ollut samanlainen savusta vapaa.

Kun kaikki eivät kuulu Huomaavaisiin tupakoitsijoihin, tämmöinen yhdistys lienee Suomessa, silloinhan on pakko näitä asioita säännellä. Myöskin tämä laki on mielestäni syytä viedä ihan normaalissa järjestyksessä eteenpäin. Ei täällä ei ole tullut esiin mitään perusteltua syytä muuttaa järjestystä.

Ed. V ä h ä n ä k k i : Arvoisa puhemies! Olen joskus mietiskellyt erästä seikkaa: Olen aina ilahtunut, kun annetaan pitkän keskustelun yhteydessä rajoitetusti vastauspuheenvuoroja, kaksi tai kolme puheenvuoroa, koska omalta kohdaltani olen monta kertaa havainnut, että jos sellaisen saa, niin peruuttaa yleensä pitkäksi venyvän korokepuheenvuoron, vaikka on sen varannut. Miten olisi tuo jatkossa mietintämyssyyn laitettavissa päättävissä elimissä? Mutta toki ainahan me saamme puhua, ja vielä nykyinen valtiosääntökin kai sanoo, että saa puhua niin usein kuin haluaa. Sehän tarkoittaa myös, että niin kauan kuin haluaa.

Sitten asiaan. Olen ollut tupakoitsija noin 45 vuotta ja olen sitä valitettavasti edelleenkin. Viimeisin lakko, puolentoista vuoden pyrähdys, loppui viime juhannuksena. Se oli varsin ikävä ratkaisu, että tuli aloitettua uudelleen.

Tervehdin tyydytyksellä tätä lakiesitystä sosiaali- ja terveysvaliokunnan esittämässä muodossa, juuri esimerkiksi siltäkin osin, että baaritiskit ja pelitilatkin tulisivat lisäksi savuttomiksi alueiksi mietinnön mukaan.

On sanottu, tavallisesti hyvin luotettavalta taholta olen saanut sen tietää, että tämän lainsäädännön toteuttaminen, kun siihen päästään, lisää työllisyyttä, syntyy uusia käyttäjäryhmiä, jotka nimenomaan haluavat mennä myös savuttomaan ravintolatilaan.

Mutta kaikkein tärkeimpänä, niin kuin täällä useat puhujat ovat todenneet, pidän työsuojelullista ja terveydenhoidollista piirrettä. Oliko se nyt Yhdysvalloissa, missä kaikkea kovasti tutkitaan ja erityisesti tärkeitä asioita, missä on todettu, että ravintolahenkilökunta on nimenomaan keuhkosyöpään kuolleisuudessa muihin ammattikuntiin verrattuna valitettavan johtavassa asemassa.

Tupakoitsemattomat asiakkaat tätä nykyä pakotetaan, esimerkiksi monet liikemiehet ja muut, työnsä vuoksi neuvotteluihin monesti ravintolatiloihin, ja siinä ei auta, vaikka olisi kuinka tupakoitsematon, olla poissa niistä tilaisuuksista. Monia muita yhtymäkohtia on, perhejuhliakin, joissa saattaa olla pieniä lapsia mukana ja jotka pidetään ravintolassa. Siellä jos faari polttaa, sitä ei kukaan estä.

Kaiken kaikkiaan ja toisin sanoen toivon, että tämä esitys menee läpi. Olen sitä mieltä, että tupakoitsijat tapansa, en sano sitä välttämättä edes nautinnoksi, harjoittamiseen paikkansa tulevat löytämään. Vapaa kilpailuhan sitten, jos tuleekin pelkästään joko savuttomia ravintoloita ja savullisia tai yhdistelmäravintoloita, näyttää, miten oikein on ja kuka tienaa ja kuka vähemmän tienaa.

Ed. R i m m i : Arvoisa puhemies! Nyt käsiteltävänä oleva lakiesitys on kyllä aika tavalla kuumentanut tunteita, ja on jopa puhuttu siitä, että puututaan tupakoitsijoiden ihmisoikeuksiin, mutta jos näinkin rajusti joku haluaa sanoa, niin kai tämän voisi kääntää sitten toisinpäinkin: Entä jos loukataan myös tupakoimattomien oikeuksia?

Ennen kaikkea tämä laki kuitenkin on suojelulaki. Halutaan suojella työntekijöiden terveyttä, mutta toivon tällä lailla olevan myös sellaisen merkityksen, että yhä enemmän ihmiset laajasti alkavat ymmärtää tupakan terveyttä vaarantavat seikat.

Olen erittäin iloinen siitä, että sosiaali- ja terveysvaliokunnalla oli suoraselkäisyyttä ja kanttia lisätä lakiin 11 a §, jossa tupakansavu määritellään syöpävaaralliseksi aineeksi työsuojelulain mukaisesti.

Täällä on aika useissa puheenvuoroissa viitattu siihen, että lain voimaantuloa ainakin pitää kovasti siirtää, kun ei ole ennätetty hankkia tai ei ole riittävästi saatu tietoa siitä, minkälaisia laajoja kokonaisvaikutuksia asialla on. Minä en voinut mitään sille, että minua alkoi hieman hymyilyttää kuunnellessani näitä puheenvuoroja, kun mietin sitä, kuinka paljon olemme tämänkin eduskunnan aikana tehneet erittäin ikävää lainsäädäntöä, pätkässeet pois rahaa työttömyysturvasta ja pätkässeet pois esimerkiksi toimeentulotuesta, muttei ole laskettu sitä, minkälaisia vaikutuksia sillä on muuhun lainsäädäntöön. Ei esimerkiksi asumistuen leikkauksen kohdalla taikka toimeentulon omavastuun kohdalla mietitty sitä, mitä mahdollista apua se ihminen jossakin muussa vaiheessa tarvitsee. Tällaista kokonaisvaltaista arviointia olisi tarvittu monien muidenkin lakien kohdalla, mutta tässä sitä nyt näköjään kovinkin määrätietoisesti halutaan.

Minä haluaisin kiinnittää huomiota siihen, että kun nyt toisaalta vähätellään syöpävaarallisuutta tupakansavussa ja kohdistetaan asiaan aika kovaakin kritiikkiä, toivoisin, että ne henkilöt, jotka eniten asiaa arvostelevat, etsisivät käsiinsä sellaiset asiakirjat, joista näkee, mitä tässäkin talossa on keskusteltu asbestista. Ei haluttu aikanaan tunnustaa sitä, että asbesti on syöpää aiheuttava aine. Suuret taloudelliset arvot olivat silloinkin kysymyksessä. Seurasin tietyiltä osin aika läheltäkin asbestikeskustelua. Ei voitu myöntää sitä, että asbesti aiheuttaa syöpää, koska se olisi mullistanut koko suomalaisen rakennusteollisuuden, kun asbesti oli yhtenä silloin rakennusteollisuudessa käytettynä merkittävänä aineena. Tänä päivänä kaikki tunnustavat sen asian, kun se on tutkittu ja selvitetty. Valitettavasti vain liian monta ihmishenkeä ennätti mennä ja vieläkin vuosittain asbestin aikanaan myrkyttämiä ihmisiä kuolee, useimmiten keuhkosyöpään.

Sitten joku edustaja toi esiin sen, miten hyvin työpaikoilla tupakanpolton rajoittaminen onnistui. Niin se onnistuikin pienistä vaikeuksista huolimatta. Itse olin työsuojeluvaltuutettuna tuohon aikaan, kun ruvettiin puhumaan siitä, että työpaikoilla ei saa tupakoida. Haluanpa kertoa hauskana esimerkkinä sen, kun kävin kovan väännön työpaikan työsuojelupäällikön kanssa, joka oli myöskin samanaikaisesti yrityksen tuotantopäällikkö, siitä, rakennetaanko työpaikalle tupakoitsijoille koppi vai ei. Minulle sanottiin, että ne istuvat aina siellä kopissa eikä niitä voi kontrolloida. Minä sanoin, että rakenna se koppi vaikka lasista, että voit koko ajan katsoa, kuinka kauan siellä ollaan. Se koppi rakennettiinkin melkein lasista. Kaikki olivat tyytyväisiä. Ongelmia ei ollut, eikä ollut tupakansavua pitkin käytäviä ja vessoja, eikä ollut yrityksen sisääntuloaukoilla siivottomia tupakannatsoja. Se yhtenä pienenä esimerkkinä vain tästä.

Edellisessä puheenvuorossa tuotiin esiin se seikka, että kun tämä laki saadaan voimaan, sillä on myöskin suuria työllisyyspoliittisia vaikutuksia. Haluan yhtyä ed. Vähänäkin esittämiin ajatuksiin ja näkemyksiin, että varmasti näin tulee olemaan, koska ravintolapalveluita voivat lain voimaan tultua käyttää nekin kansalaiset, jotka niitä eivät tänä päivänä mielellään käytä. Erilaiset muutostyöt tietenkin myös tuovat uusia työ-

paikkoja. Tiedän, että ravintola-alan yrittäjät ovat kovasti vastustaneet tätä lakia nimenomaan sillä, että siitä tulee suuria taloudellisia kustannuksia, mutta ei kai yrityselämässä kovin helposti tämän suuntaisia parannuksia tehdä, ellei siihen pakoteta. Eihän sitä ole tapahtunut kauniista hurskaista toivomuksista huolimatta tähänkään saakka.

Arvoisa puhemies! Yksi asia, joka minua tässä laissa myöskin hämmästyttää, on se, että kulttuurihistorialliset tilat jäisivät ulkopuolelle. Ed. Paula Kokkonen toi esiin puheenvuorossaan tämän asian ja muun muassa tämän talon. Puuttumatta pelkästään tämän talon näkökulmaan tiettävästi lain käsittelyn aikana on tuotu muitakin kulttuurihistoriallisia rakennuksia esimerkkinä mukaan ja sanottu, ettei ainakaan siinä ja siinä ravintolassa voida tiloja muuttaa niin, että savuttomat ravintolapaikat olisivat mahdollisia.

Katsoin, onko asiantuntijakuulemisessa ennätetty kysyä Museoviraston kantaa. Sitä ei ollut ennätetty kysyä eikä se tietenkään oleellisesti tämän lain käsittelyyn kuulu. Mutta minulla on kokemus erään työryhmän osalta, joka käsitteli kulttuurihistoriallisesti ja arkkitehtuurillisesti tärkeän rakennuksen tulevaa käyttöä. Ensin oli se käsitys myös, että sitä ei saa millään tavoin muuttaa. Mutta sanon tässä, että ei Museovirastossakaan sentään täysin järjettömiä suojelukysymyksissä olla, vaan sielläkin löytyy joustavuutta ja ymmärtämystä. Uskoisin, että joissakin ravintoloissa, jotka on tällaisiksi luokiteltu, on myös ainakin sellaisia mahdollisuuksia, että tilat muutetaan niin, että jos ne otetaan pois ravintolakäytöstä, niin arvokkaasta rakennuksesta voidaan väliaikaiset järjestelyt purkaa ja saattaa tilat entiseen käyttöönsä.

Arvoisa puhemies! Kaiken kaikkiaan todella ilolla tervehdin tätä lakia ja toivon, että se saadaan mahdollisimman nopeasti voimaan.

Ed. R a s k : Rouva puhemies! Tämä on puolustuspuhe. Ed. Manninen väitti puheessaan, että valiokunta ei välittänyt seurauksista, joita voi tulla, jos merkitään tupakansavu syöpävaarallisten aineiden luetteloon eli näihin pykäliin. Mielestäni tämä on täysin kohtuuton väite, koska me emme saaneet asiantuntijakuulemisessa vastauksia kysymyksiimme. Meitä ei otettu todesta. Vasta sen jälkeen, kun asia oli päätetty, meille tuli lukemattomia asiantuntijalausuntoja siitä. Me todella kysyimme ja pyysimme sitä selvitystä, josta hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt asiasta selvityksen. Sitä pyydettiin, mutta sitä ei meille koskaan annettu.

Muuten olen sitä mieltä, että tämä lakihan on vasta alku sen tähden, että 1.7.2001 vain puolet asiakastiloista on varattu savuttomiksi. Kuitenkin tupakointi koko ajan on onneksi vähentynyt. Tälläkin hetkellä noin 900 000 suomalaista tupakoi päivittäin. Yli neljä miljoonaa ei tupakoi, joten puolet tiloista ei ole vielä edes kohtuus.

Ed. J. A n d e r s s o n : Arvoisa rouva puhemies! En ole elämässäni polttanut yhtään tupakkaa ja olen ollut aikamoinen moraalinipottaja, taitellut ystävieni tupakat poikki ja tehnyt muuta vastaavaa ilkeätä. Ehkä olen tullut vähän pehmeämmäksi vanhetessani, mutta edelleen haluaisin mielelläni nähdä täysin savuttomia ravintoloita ja viihtyisin niissä erittäin hyvin itsekin. Mielellään ravintolat saavat tulla vähän kalliimmiksikin, että saadaan tämä laki. Se ei ole ongelma, vaikka joudutaan tekemään korjaustöitä ym. vastaavaa. Mutta kun ravintolalla ei ole mitään mahdollisuuksia tehdä korjauksia, kerta kaikkiaan jos museotoimi kuitenkin loppuun asti kieltää kaikki mahdolliset tavat estää tupakansavun tulemista huoneesta toiseen tai jotain muuta vastaavaa, silloin minunkin ymmärrykseni tulee vastaan siinä, koska mielestäni on aika kohtuutonta, että viedään jokin paikka konkurssiin sen takia, että kerta kaikkiaan ei saa lupaa tehdä mitään toimenpiteitä.

Ainoa kohta, mikä minua tässä asiassa mietityttää, on kulttuurihistorialliset, arvokkaat tilat, joihin ei saada lupaa tehdä oikeastaan mitään ja jotka nyt ovat ravintolakäytössä. Silloin mielestäni voisi jokin taho, esimerkiksi museotoimi tai jokin muu vastaava, saada antaa poikkeusluvan. Sen pitäisi todella olla poikkeuslupa ja ainoastaan ja pelkästään silloin, jos museotoimi sanoo, että ei ole muuta mahdollisuutta.

Mutta vastalauseessa tämä on sidottu toiseen asiaan, ravintoloihin, joissa on ohjelmaa näyttämöllä, että niissäkin olisi sama mahdollisuus poikkeuslupaan. Sitä en niinkään ymmärrä, sillä jos on on näyttämö ja ohjelmaa, mutta muuten ei ole mitään estettä rakentaa tuuletusta, rakentaa väliseiniä ym. vastaavaa, niin siinä minun ymmärrykseni ei tule niinkään vastaan, vaan silloin voidaan myös varmaan muilla keinoilla tämä asia hoitaa.

Toivoisin kovastikin, että semmoinenkin vaihtoehto tulisi äänestyksiin, jossa kulttuurihistoriallinen, arvokas tila voisi saada poikkeusluvan vaikkapa museotoimelta, mutta siihen ei olisi

kytköksissä ohjelmaa näyttämöllä esittävä ravintola, jossa minun mielestäni tämä poikkeus on turha. Tämä pieneksi vinkiksi ed. Maija Perholle ja muille vastaaville henkilöille, että tällainen äänestys voisi saada minultakin tukea mutta ei tämä ohjelmallinen.

Ed. Tennilä: Rouva puhemies! Tupakan syöpää aiheuttavat vaikutukset on tiedetty erittäin kauan. Niin on tiedetty sekin, että tupakansavukin altistaa. Miksi tupakkaa ei sitten aiemmin ole määritelty syöpävaaralliseksi aineeksi? Siksi, että tupakkateollisuus on jättibisnes. Se on jättibisnes maailman laajuisesti ja se on iso bisnes myös tässä maassa. Tupakalla on tehty ja tehdään todella paljon rahaa. Tämä lobby vaikuttaa ja on vaikuttanut. Se on vaikuttanut vaikkapa niin, ettei ole oltu tietävinään siitä, mitkä tupakansavun vaikutukset ovat todellisuudessa, vaikka on tiedetty. Nyt ollaan ottamassa tärkeätä askelta, joka on erityisesti ravintolatyöntekijöiden kannalta hyvin tärkeä. Hotelli- ja Ravintolatyöntekijöiden Liiton kannanotot on kaikille jaettu ja niissä on vastauksia myös niihin kysymyksiin, joita täällä on esitetty.

Ed. J. Andersson pohdiskeli, että voi löytyä ravintoloita, joita ei voi kerta kaikkiaan tehdä millään konstilla savuttomiksi, jos siellä tupakoidaan. Esimerkiksi New Yorkissa on tehty tutkimus, jossa huomattiin, että kun tupakointi ravintolassa kiellettiin, niin niiden ravintoloitten suosio kasvoi, koska on meitäkin, jotka emme halua olla tupakansavussa. Minä näen, että esityksessä viedä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö suureen valiokuntaan tässä vaiheessa on nyt yritystä vaikuttaa tämän homman sisältöön ja vitkutella. Näin ymmärrän, ja sen takia tässä kannattaa vielä keskustella siitä, mitä tässä oikein yritetään. Tässä on selvä mietintö ja täällä voidaan myös äänestää lain sisällöstä ja katsoa sitten.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Lääketieteelliset tutkimukset ovat osoittaneet sen, että jos olisi olemassa mahdollisuus kieltää jokin ihmisten käyttämistä nautintoaineista, niin ykkössijalle näistä nautintoaineista nousisi tupakka. Sen vuoksi itse näen suorastaan kulttuurihistoriallisena tekona sen, että kaikki ne toimenpiteet, mitä me lainsäätäjinä järkevästi voimme tehdä tupakoinnin ja ennen kaikkea vielä pakkotupakoinnin rajoittamiseksi, ovat tervetulleita. Sen vuoksi tämä lakiesitys, joka meillä nyt on käsittelyssä, ja valiokunnan kannat tästä ovat minusta mitä suurimmassa määrin kannatettavia. Kysymys ei ole, kun puhumme ravintoloista, pelkästään ravintolatyöntekijöiden tarpeista, jotka nekin ovat erinomaisen keskeiset luonnollisesti, vaan myös asiakkaiden tarpeista. On täysin kohtuutonta, että ravintolan käyttäjillä ei ole mahdollisuutta välttää pakkotupakointia.

Palvelutyönantajat ja Suomen Hotelli- ja Ravintolatyöntekijöiden Liitto ovat argumentoineet tätä lainsäädäntöä vastaan sillä, että tupakansavun luokitteleminen syöpävaaralliseksi ilman perusteellista valmistelua voi johtaa täysin ennakoimattomiin seurauksiin. Se on sikäli erikoinen argumentaatio, että kun luokitellaan syöpävaaralliseksi jokin asia, joka on syöpävaarallinen, niin se on fakta ja sitä ei voi kiertää. Heidän kirjelmässään todetaan se, että tupakansavua ei ole luokiteltu syöpävaaralliseksi missään Euroopan maassa. Yhtä lailla ei se muuta tilannetta miksikään, jos Euroopan maissa vielä ei ole luokiteltu tupakansavua syöpävaaralliseksi aineeksi, kun kerran faktat sen osoittavat. Olkaamme me tässä suhteessa edelläkävijöitä. Sen vuoksi minusta on erinomaisen tähdellistä, että me etenemme ja teemme päätökset juuri siinä muodossa kuin tämä asia on tänne tullut.

Täällä on kritisoitu sitä, että on kulttuurihistoriallisia rakennuksia, joita ei voitaisi muuntaa sellaisiksi, että asiakkailla ja työntekijöillä olisi mahdollisuus työskennellä niin pitkälle kuin mahdollista savuttomissa tiloissa. Sanoisin, että tässäkään suhteessa me emme voi rajoittua siihen, että me emme olisi parhaillamme tekemässä historiaa ja kulttuurihistoriaa. Me joudumme joka tapauksessa renovoimaan erityyppisiä rakennuksia, ja se on yksi osa tämänhetkistä tilannetta. Me tunnistamme tupakoinnin ja nimenomaan pakkotupakoinnin vaarat.

Ed. Kuoppa: Rouva puhemies! Asiakas voi valita vielä, mihin ravintolaan hän menee, mutta työntekijällä valinnan mahdollisuus on paljon pienempi, koska hänen täytyy toimeen tullakseen ottaa työpaikka sieltä, mistä hän saa sen, ja näin ollen on täysin kohtuutonta, että ravintolatyöntekijät altistetaan tupakansavulle, jonka sisältämien lähes 5 000 kemiallisen aineen joukossa on noin 40 yhdistettä, jotka on todettu ihmisille elinkokeiden perusteella syöpää aiheuttaviksi aineiksi. On täysin kiistaton asia, että tupakansavu aiheuttaa syöpää, ja myös tutkimukset osoittavat, että syöpäriski ravintolatyöntekijöillä, naisilla, on noin 3,4-kertainen verrattuna muihin ihmisiin. Näin ollen on selvää,

että tällainen aine tulee saattaa syöpävaarallisten aineitten rekisteriin. Tässä on nyt mielestäni kyllä peloteltu näillä toimenpiteillä, mihin kaikkeen se saattaa johtaa. Minun mielestäni se johtaa selvästi parempaan tilanteeseen siinä mielessä, että nyt on pakko ryhtyä toimenpiteisiin, joilla vähennetään savua ja syöpävaarallisten aineiden syntymistä ravintoloissa, eli ilmastoinnin tehostamiseen jnp.

Kun ed. Janina Andersson vertasi sitä, että tällainen laki saattaa viedä jonkin ravintolan konkurssiin, niin kyllähän keuhkosyöpä, jos se puhkeaa ihmiseen, on todellinen konkurssi. Konkurssista voi vielä hyvällä liikemiesälyllä selvitä muuttamalla ravintolan toimintaideaa, mutta keuhkosyöpää valitettavasti ei ole kovin paljon mahdollisuuksia muuttaa.

Ed. Soininvaara: Arvoisa puhemies! Ensinnäkin kuulun itsekin niihin, jotka eivät tupakkaa polta, enkä myöskään voi polttaa, koska olen sille allerginen. Tämä laki, kun se tulee voimaan, heikentää terveyttäni, kun se saattaa altistaa minut alkoholille, kun nykytilassa en pysty ravintolassa istumaan. Olen hyvin tyytyväinen siitä, että tämä laki tulee.

Olin aikanani joskus 70-luvun alussa Tilastotieteen laitoksella. Silloin professori Törnqvist kertoi, että tupakka on intiaanin kosto valkoiselle miehelle. Hän laski, kuinka paljon valkoinen mies onnistui tappamaan intiaaneja ja kuinka paljon tupakka on tappanut valkoisia miehiä. Hän totesi, että intiaanit ovat kyllä tässä sodassa nyt voitolla aika ylivoimaisesti.

Mutta sitten tähän lakiin. Täällä on haluttu äänestää siitä, lähetetäänkö tämä suureen valiokuntaan vai ei. Ilmeisesti pelätään, että tarkoituksena on vesittää tätä lainsäädäntöä. Se ei todellakaan ollut niiden ryhmien edustajien tarkoituksena, jotka päättivät tätä suosittaa, vaan tarkoituksena on saattaa suuressa valiokunnassa tämä laki siihen muotoon kuin valiokunnan enemmistö ikään kuin tarkoitti. Mutta kun ehdotukset valiokunnasta tulivat valmistelemattomina, nämä pykälät eivät olleet aivan loppuun hiottuja.

On tarkoitus muuttaa kahta kohtaa. Toinen koskee syöpävaarallisuutta. Aivan varmasti tupakansavu aiheuttaa syöpää. Valiokunnan tarkoituksena oli saada aikaan, että tupakansavulle altistuneet ihmiset saavat tiheämmin terveystarkastuksia ja pääsevät pitemmälle äitiyslomalle sikiön suojelemiseksi tupakansavulta. Valitettavasti työsuojelulaissa olevat määräykset syöpävaarallisista aineista, jolloin tupakansavu rinnastetaan asbestiin, saavat aikaan monia muitakin määräyksiä.

Halutaan siis varmistaa, että ihminen, joka polttaa kotonaan, saa oleskella kotonaan tai että täällä äsken kehutuissa tupakkahuoneissa saisi yleensä polttaa, koska jos niissä levitettäisiin asbestia vapaasti ilmaan leijumaan, siellä ei varmaan saisi oleskella. Sen takia tarkoituksena on lykätä tämän pykälän voimaantuloa vuodella, jona aikana on tarkoitus perata lainsäädäntö, joka syöpävaarallisuudesta aiheutuu, jotta ei tulisi sellaisia vaikutuksia, mitä kukaan ei ole tarkoittanut. Tästä valiokunnan neuvotteluissa oltiin aivan samaa mieltä, että kun ei ole tarkoitettu, että tupakkahuoneessa ei saisi oleskella, tämä perataan. Mutta se vaatii vähän aikaa, varsinkin kun meillä on vaalit välissä ja koko lainsäädäntökoneisto vähän aikaa halvaantuneena.

Toinen seikka, mitä halutaan muuttaa, on kysymys baaritiskeillä tai pelitiloissa tupakoinnista. Valiokunnan mietinnössäkin sanotaan, että tarkoitus on rajata pelitiloissa tupakointikielto vain niihin pelitiloihin, joissa on henkilökuntaa, eikä esimerkiksi yksikätisiin rosvoihin. Tämä unohtui kirjoittaa pykälään, mutta perustelut ovat perusteluja ja pykälät ovat pykäliä.

Toinen seikka on se, että kukaan ei tullut ajatelleeksi, että baaritiskejä on myös ulkoterasseilla. On hyvin vaikea motivoida ihmisiä siihen, että yhtäkkiä heinäkuun 1 päivänä tuuliselle ulkoterassille tulee määräys, että täällä juuri ei saa polttaa.

Edelleen on olemassa ravintoloita, jotka ovat investoineet aika suuria summia siihen, että ne suojaavat baaritiskeillä henkilökunnan puhaltamalla ilmaa baaritiskin kautta, tekemällä tavallaan ilmastoinnin sellaiseksi, että työntekijä ei todellakaan altistu tupakansavulle. Sen takia tarkoituksena on lisätä tähän, että tupakointi on kiellettyä baaritiskeillä ja pelitiloissa, ellei näissä tiloissa työskentelevää henkilökuntaa voida muuten suojella tupakka-altistukselta. Tämä vastaa tarkoitusta.

Tämän takia asia viedään suureen valiokuntaan, jotta toiseen käsittelyyn tulisi sellainen laki, joka on sen muotoinen, kuin valiokunta on tarkoittanut.

Lakiin liittyy kaksi muutakin erimielisyyttä, joista sitten aidosti toisessa käsittelyssä äänestetään. Toinen on asia, jonka ed. Janina Andersson otti esille, eli voitaisiinko tästä myöntää poikkeuksia niissä tapauksissa, joissa kulttuuri-

historialliset arvot estävät jaottelun tupakoiviin ja vähemmän tupakoiviin. Sellainen tila ei tästäkään ole kovin pitkän matkan päässä, jossa tämä saattaa tulla esille.

Toinen seikka liittyy lain voimaantuloon, josta myös äänestetään sen takia, että kun lain käsittely eduskunnassa on kestänyt kovin kauan, voi tuntua kohtuuttomalta, varsinkaan kun ministeriön ohjeet lain noudattamisesta eivät vielä ole olemassa, että laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta, mikä tarkoittaa, että kaikki remontit tulevat melkein samanaikaisesti, joten heinäkuussa syödään sitten eväitä, kun kaikki ravintolat ovat remontissa. Lain voimaantulo saattaa tulla aika kalliiksi, kun kaikki tekevät remonttia samaan aikaan. Tästä on erimielisyyttä. Tätä ei ole tarkoitus korjata suuressa valiokunnassa, vaan siitä äänestetään suuressa salissa.

Ainoastaan nämä kaksi asiaa, joista olemme samaa mieltä, että valiokunnan mietintö on tältä osin puutteellinen, on tarkoitus korjata. Sen takia äänestys suureen valiokuntaan lähettämisestä on vähän turha.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! En puhu tupakoitsijoiden puolesta, koska olen itsekin lopettanut kolme vuotta sitten tupakanpolton, mutta pidän lakia kuitenkin sillä näkökulmalla, mitä olen siihen tutustunut ja keskustellut, täysin kohtuuttomana monestakin syystä.

Meillähän on Suomessa, en tiedä, kuinka paljon tällaisia ravintoloita on, mutta sanotaan nyt, että ainakin tuhansia ravintoloita varmasti. En tiedä, pitääkö tämä paikkansa, sillä ei ole merkitystä. Ne kaikki ovat erilaisia ja persoonallisia. On sellaisia ravintoloita, joissa ei kerta kaikkiaan voida tällaisia muutostöitä tehdä yksinkertaisesti monestakin syystä, on sitten kulttuurihistorialliset arvot kysymyksessä tai muut. Sitten on sellaisia ravintoloita, joissa muutostyöt voidaan tehdä, mutta miljöö kuitenkin muuttuu sillä tavalla, että se ei ole enää sama ravintola, jossa ihmiset ovat tottuneet käymään, se on kokonaan toisenlainen. Sitten tämä aiheuttaa sellaisissakin tapauksissa, joissa korjaustyöt hyvin voidaan tehdä, aivan kohtuuttomia kustannuksia ravintoloitsijoille, jotka näitä muutoksia joutuvat tekemään. Tietyissä paikoissa, joissa muutos voidaan tehdä, siitä huolimatta se ravintolan palvelulle saattaa aiheuttaa merkittäviä muutoksia ja heikennyksiä siinä mielessä, kuinka henkilökunta sitten palvelee ravintola-asiakkaita.

Mielestäni tämä on täysin hullu koko laki, mutta kun äänestämään joutuu, niin ilmeisesti suureen valiokuntaan suosittava näkemys on parempi ja täytyy sen puolesta sitten iänestellä.

Ed. J. A n d e r s s o n : Arvoisa rouva puhemies! Olen ed. Tennilän kanssa aivan samaa mieltä siitä, että täysin savuton ravintola olisi varmaan erittäin hyvä tapa saada asiakkaita. Itse menisin ehdottomasti, koska vastustan tupakkaa kaikin sydämin ja voimin. Ed. Kuopan kanssa olen samaa mieltä siitä, että keuhkosyöpä on tietenkin aivan eri asia kuin konkurssi. Olen myös varma siitä, että jos tupakka tänään tulisi uutena tuotteena tähän maahan, se varmaan kiellettäisiin huumeena tai vastaavana eikä haluttaisi ollenkaan tuoda sitä tänne, niin kuin myös aika varmasti alkoholikin. Olen siksi erittäin iloinen, että tämä laki tulee nyt voimaan ja meille todella tulee tapa saada ehkä vähän vähennettyä tupakoimista Suomessa.

Toivon, että ed. Rimmi on oikeassa siinä, että museotoimi tulee vastaan sillä tavalla, että todellakin pystytään kaikki pulmat ratkaisemaan niin, että kaikki ravintolat voivat tehdä sellaisia korjauksia, että laki voidaan toteuttaa, mutta haluan olla ehkä vähän varman päälle, niin ettei tule kohtuuttomia tilanteita.

Mutta olen siis todella sydämestäni samaa mieltä kaikkien niiden kanssa, jotka ovat sitä mieltä, että tämä asia on erittäin tärkeä ja jotka puoltavat tupakoinnin vähentämistä ja sitä, ettei missään nimessä pidä altistaa ketään, joka ei halua olla tupakansavussa.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti, kun muutamissa puheenvuoroissa on pohdiskeltu alkoholin terveyshaittoja ja toisaalta tupakoinnin terveyshaittoja ja sitä, mitä pitäisi alkoholin suhteen tehdä, muun muassa ed. Manninen viittasi puheenvuorossaan tähän, niin tähänhän ei ole olemassa muuta vastausta, kun meillä on tupakkalaki keskustelun alla, että on hyvin arveluttavaa ottaa alkoholi keskusteluun rinnalle, koska ei yksi paha tee toista pahaa hyväksi. Sen vuoksi käsiteltäköön nyt tupakkalakia ja tehtäköön siinä tarvittavat toimenpiteet, jolla pakkotupakointiongelma ratkaistaisiin.

Ed. Soininvaarakin leikkisästi otti esille sen ongelman, että kun hän ei tupakoi ja kun ravintoloihin tulee savuttomia tiloja, hän altistuu alkoholille paljon pahemmin. Ed. Soininvaara, joka kerta, kun yhdessä menemme ravintolaan, lupaan kyllä kustantaa teille alkoholittomat juomat, joten ongelmaa voidaan tätä kautta pyrkiä välttämään.

Ed. T e n n i l ä : Rouva puhemies! Ed. Soininvaara ei tässä salissa ollut esittelemässä lisäselvityksiä eikä lain voimaantulon siirtämistä, kun toimeentulotukea köyhimmiltä ihmisiltä leikattiin. Hän muistaakseni oli kaikkein innokkaimpia köyhimmiltä viejiä. Nyt, kun ollaan suojelemassa hotellien ja ravintoloiden henkilökuntaa syöpävaaralliselta aineelta, nyt tarvittaisiin pitkiä uusia selvittelyitä ja kytkyjen tutkimista. Monet muutkin lait johtavat monien muiden lakien tarkistamiseen. Näinhän se on melkein kaikkien lakien kanssa, ja se sitten mennään pala palalta. Kun tulee perussäädös, niin totta kai se edellyttää monia muita toimia, ja niitä tietysti sitten tehdään. Näinhän se on kaikilla lainsäädäntösektoreilla.

Ed. Aittoniemi antoi kyllä ainakin osittain väärää kuvaa lain sisällöstä sikäli, että tämä jotenkin eri lailla kohtelisi eri ravintolayrittäjiä. Kyllä tämä lainsäädäntö koskee kaikkia eikä siinä tule kilpailuetua kellekään.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa puhemies! Monessa puheenvuorossa on haluttu tuoda esiin, että lain voimaantulo aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia ravintolayrittäjille. Me selvittelimme tätäkin asiaa aika moneenkin otteeseen sosiaali- ja terveysvaliokunnassa. Ravintolat uusivat erittäin usein sisustuksensa, ja myös tupakointi aiheuttaa varsin paljon, paitsi siivouskustannuksia, monenmoisia kustannuksia ravintoloitsijoille.

Tupakansavun torjumiseen löytyy monenlaisia teknisiä keinoja, joita ei ole useinkaan haluttu täällä edes ymmärtää. Ei asia ole niin monimutkainen kuin täällä monet haluavat antaa ymmärtää. Täytyy nyt muistaa, niin kuin monet ovat tuoneet esiin, että kysymys on erittäin huomattavasta terveysvaarasta.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Mielestäni tupakkalaki pitäisi säätää niin, että yrittäjä voi vapaasti valita, tupakoidaanko ravintolassa vai ei. Toisin sanoen Suomeen pitäisi jättää niitä ravintoloita, joissa saa vapaasti tupakoida, ja sitten olisi sellaisia, joissa tupakointi on kielletty, jolloin ravintola-asiakas valitsee. Yhdysvalloissa, esimerkiksi New Yorkissa, 80 prosenttia ravintoloista on ei-tupakoitsijoille ja 20 prosenttia on tupakoitsijoille. Nyt menemme holhousyhteiskuntaan eli yrittäjä laitetaan taas maan rakoon investoimaan väkisin ja taas tulee lisää konkursseja. Olen aivan vakuuttunut, että kaikissa kellariravintoloissa, mitä Suomessa on, liiketoiminnan harjoittaminen jatkossa on täysin mahdotonta, jos tämä laki menee läpi tällaisena.

Ed. K o k k o n e n : Arvoisa rouva puhemies! Haluaisin tiedustella, mitenkähän ed. Kuosmanen on ajatellut huolehtia ravintolatyöntekijöitten työsuojelusta.

Ed. T e n n i l ä : Rouva puhemies! Ed. Kuosmaselle hyvin lyhyesti vain se, että me molemmat tunnemme hyvin Njellimin kylän. Ei siellä ole, ed. Kuosmanen, mahdollisuutta siihen, että toisessa ravintolassa tupakoidaan ja toisessa ei, kun siellä on yksi ainoa baari koko kylässä. Joko säädös on olemassa tai sitä ei ole olemassa, se on näin, niin kuin hyvin tiedätte tosiasiassa.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Tennilälle vastaan, että Nellimön baari on niin pieni, että sieltä on lyhyt matka mennä ulos, eli siinä voitaisiin ottaa sellainen asenne, että siellä ei tupakoida.

Ed. L a i n e : Arvoisa rouva puhemies! Kellariravintoloissa usein soitetaan musiikkia, ja voin sanoa, että esimerkiksi tuossa vieressä olevassa ravintolassa meikäläiselle, joka on allerginen tupakalle, ei ole keikkoja, koska en voi soittaa, kun siellä on liikaa tupakansavua. Niitä paikkoja nimenomaan, joissa tupakansavua on liikaa, pitäisi vähän hoitaa niin, ettei savua olisi. Tämä on aika paha ongelma. Vastalauseessa sanotaan myös, että sellaisissa paikoissa, missä on musiikkia, voisi polttaa. Kyllä vähän pitäisi muusikkojakin ajatella tässä hommassa.

Tämä on monipiippuinen asia. Ymmärrän kyllä senkin, että bisnes monella kärsii ja jotkut eivät voi ryhtyä sellaisiin investointeihin, millaisia ilmastointilaitteita vaaditaan, että saisi polttaa. Kaiken kaikkiaan olen sitä mieltä, että tupakanpolttoa pitäisi rajoittaa kaikin keinoin.

Ed. J. A n d e r s s o n : Arvoisa puhemies! Haluan vain sanoa, että olen tästä samaa mieltä muusikon vaimona, joka haistelee hänen vaatteitaan. Se mielestäni ei todellakaan ole mikään este, että sielläkin olisi myös tupakoimaton alue, kyllä siellä voidaan rakentaa väliseiniä. Se mielestäni on väärin, että vastalauseessa on yhdistetty kaksi asiaa kulttuurihistoriallinen rakennus ja ravintola, jossa on musiikkiesityksiä. Se on aivan eri asia. Siellä on kyse tahdosta ja rahasta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Kankaanniemi ed. Pehkosen kannattamana vastoin puhemiesneuvoston ehdotusta ehdottanut, että asiaa ei lähetettäisi suureen valiokuntaan.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka kannattaa puhemiesneuvoston ehdotusta asian lähettämisestä suureen valiokuntaan, äänestää "jaa"; jos "ei" voittaa, on ed. Kankaanniemen ehdotus hyväksytty ja lakiehdotus otetaan toiseen käsittelyyn sitä suureen valiokuntaan lähettämättä.

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 71 jaa- ja 12 ei-ääntä, 4 tyhjää; poissa 112. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt puhemiesneuvoston ehdotuksen.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

6) Hallituksen esitys laeiksi Ahvenanmaan itsehallintolain ja Ahvenanmaan maanhankintalain 17 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 147/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 12/1998 vp
Toivomusaloite 3/1995 vp, 2/1997 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o12.

Puhetta ryhtyy johtamaan toinen varapuhemies Törnqvist.

Keskustelu:

Ed. J a n s s o n : Värderade talman, arvoisa rouva puhemies! Det vi skall behandla är närmast tekniska ändringar i självstyrelselagen och jordförvärvslagen för Åland, så att de överensstämmer med den nya grundlagen. Det är ju så att lagförslagen kan godkännas bara om den nya grundlagen blir antagen, den som vi har debatterat här nu i två dagar.

Ärendet har väckt en viss oro på Åland till följd av några avgöranden i högsta domstolen. Dessa avgöranden har uppfattas som så, att lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet riskerar att glida bort från Åland till följd av medlemskapet i EU och till följd av det faktum att EU-kommissionen i princip umgås enbart med medlemmar, alltså med stater. Det är en regel med modifikation, men i princip förhåller det sig på det sättet.

Därför har grundlagsutskottet tagit fasta på denna oro och skriver också i betänkandet så här: "Utskottet anser att självstyrelselagen för Åland bör vara så tydlig som möjligt för att problem kring kompetensfrågor, som kräver att högsta domstolen befattar sig med dem, inte skall uppstå. Utskottet skyndar följaktligen på en mer ingående revidering av självstyrelselagen." Utskottet hänvisar därefter till den 1997 tillsatta s.k. Ålandsarbetsgruppen.

Det här är en viktig markering från utskottets sida. Denna Ålandsarbetsgrupp har en lång förteckning med ärenden att sköta och jag hoppas att den skall få fortsätta med sitt arbete. Det här leder också mig in på frågan: Vad göra över huvud taget för utvecklandet av självstyrelsen? Jag vill här hänvisa till det regeringsprogram som naturligtvis kommer att vägleda nästa regering, den som bildas efter riksdagsmannavalet i mars. Där är det åtminstone min förhoppning att regeringsprogrammet skall kunna kompletteras med ett s.k. Ålandsprotokoll. Det protokollet skall innehålla regler för både umgänget mellan landskapet och riket och regler som beskriver hur ärenden av särskild betydelse för Åland skall handläggas.

När självstyrelselagen för Åland stiftades här i riksdagen åren 1990—1991 konstaterade grundlagsutskottet att lagen utgör ett steg på utvecklingens väg och att självstyrelsens utveckling skall föras vidare. I förslaget till ny grundlag, som jag nämnde att vi debatterat här ingående under två dagar, föreslår grundlagsutskottet att paragraf 120 får ett nytt namn. Namnet lyder "Ålands ställning". Detta är en betydelsefull och positiv markering av Ålands speciella status i landets konstitutionella ordning. Denna markering i den nya grundlagen är en god grund för att Ålands självstyrelse utvecklas och att ålänningarna skall kunna ordna sin tillvaro på det sätt de önskar i största möjliga utsträckning inom ramen för nationens enhet.

I ljuset av det jag nu sagt är föreliggande justeringar i självstyrelselagen och jordförvärvslagen tämligen blygsamma, men utskottets skrivningar inbjuder till nya och djärva grepp.

Jag vill avslutningsvis också tacka grundlagsutskottet, som under en brådskande och hektisk arbetsperiod tog sig tid att besöka Åland och där bekanta sig med förhållandena. Det kan man säga är ett mått på god och avancerad lagstiftning. Tack för det.

Arvoisa rouva puhemies! Perustuslakivaliokunta on tässä asiassa työskennellyt tehokkaasti. Kiitokset siitä. Siis minä puhun nyt Ahvenanmaan itsehallintolain muutosesityksestä ja maanhankintalain vastaavasta muutoksesta. Muiden kiireiden keskellä valiokunta vieraili vaalipiirissäni keskustellakseen maakunnan poliittisen johdon kanssa. Tulokset näkyvät mietinnöstä, jonka takana, totta kai, minä seison.

Käsiteltävänä oleva mietintö seuraa sitä uutta myönteistä linjaa, joka ilmenee uuden perustuslakiehdotuksen 120 §:stä, jonka nimen perustuslakivaliokunta muutti kuulumaan "Ahvenanmaan erityisasema", jotta käy selväksi, että Ahvenanmaalla on erityisasema Suomen valtiosääntöjärjestyksessä itsehallinnon alla ja että itsehallintoa kehitetään yhä edelleen.

Valiokunta viittaa mietinnössään niin kutsuttuun Ahvenanmaan työryhmään, ja se on ihan oikein. Jotta tämä suotuisa kehitys vakaasti jatkuu, on paikallaan, että seuraava hallitusohjelma täydennetään erityisellä Ahvenanmaata koskevalla pöytäkirjalla, eli suurin piirtein saman mallin mukaisesti kuin Ahvenanmaalla on oma pöytäkirjansa EU:ssakin.

Lyhyesti vain: Tämä on lyhyt askel, mutta se on tärkeä askel, ja kehitys jatkuu uuden perustuslain hengessä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 107/1998 vp
Lakivaliokunnan mietintö 26/1998 vp
Lakialoite 7/1997 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 26.

Keskustelu:

Ed. K a n k a a n n i e m i: Arvoisa puhemies! Ensimmäisessä käsittelyssä on hallituksen esitys laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n ja käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta. Tavoitteena on eräiden oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttaminen niin, että oikeudenkäyntikulujen kasvua voitaisiin hillitä, niin kuin hallituksen esityksen perusteluissa sanotaan. Lakivaliokunta on tätä asiaa käsitellyt ja tehnyt siihen pienen teknisluontoisen muutoksen hallituksen esitykseen.

Meillä on muodostunut suureksi ongelmaksi, suorastaan kipeäksi oikeusturvakysymykseksi se, että oikeudenkäymiskulut ovat nousseet tavattoman korkeiksi ja toisaalta hävinnyt osapuoli joutuu maksamaan myös voittaneen osapuolen oikeudenkäyntikulut liian usein ja pääsääntöisesti.

Tämä on johtanut siihen, että hiemankin epävarmassa riita-asiassa oikeudenkäyntiin ei lähdetä, ja se tietysti loukkaa oikeusturvaa, kun ei uskalla lähteä hakemaan oikeutta tällaisissa tapauksissa. Tähän on nyt pyritty puuttumaan. Tästä on paljon tehty erilaisia kysymyksiä, aloitteita, tästä ongelmasta, joka syntyi taannoin, kun tätä lainsäädäntöä muutettiin.

Osasyynä oikeudenkäymiskulujen lisääntymiseen on myös se, että asianajopalkkiot tulivat arvonlisäveron piiriin, se nosti 22 prosentilla näitä kustannuksia, ja sitten oikeudenkäymismenettelyn uudistaminen, jossa on tullut oikeastaan pääsäännöksi se, että pitää olla lainoppinut asianajaja asiaa hoitamassa, jotta tuossa prosessissa voi edes kohtuudella menestyä.

Tilanne on siis mennyt siihen, jos ottaa käytännön esimerkin, että sellaisessa tapauksessa, kun Pihtiputaan mummon mökki palaa ja sitten hänen pitäisi hakea siitä vakuutuksen perusteella korvausta, niin saattaa käydä, että suuri, jopa kansainväliseksi muuttunut vakuutusyhtiö lähtee käymään oikeutta siitä taikka kieltäytyy korvauksista. Tämä mummo joutuu sitten hakemaan oikeutta käräjien kautta, mutta vastapuolella on huippuasiantuntijat, kalliit lakimiehet, ja vielä voi olla, että vakuutusyhtiö käyttää Teknillisen korkeakoulun professoreita lausunnonantajina asioista, ja kaikki tämä uhkaa kaatua tä-

män mökkinsä menettäneen mummon taloudelliseksi rasitteeksi.

Selvää on, että tällaisessa tilanteessa ei voi lähteä oikeutta välttämättä hakemaan. Jos on hiemankin vaaraa, että ylivahva vastapuoli sen voittaa, joutuu maksamaan silloin aivan kohtuuttomat kustannukset. Tämä on ehkä hieman kärjistetty esimerkki siitä ongelmasta, joka tänä päivänä on ja johon tällä lainsäädännöllä pyritään vaikuttamaan.

Kun tätä esitystä käsiteltiin lakivaliokunnassa, esille nousi hyvin voimakkaasti erittäin monenkin asiantuntijan toimesta 8 a §, jossa todetaan, että jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan. Tällainen pykälä sitoo tämän käytön oikeudellisesti epäselviin tapauksiin, ja nousi hyvin vahvasti esille se, että asia voi olla muutoin kokonaisuudessaan, ei vain oikeudellisesti vaan kokonaisuutta katsoen, niin epäselvä, että tällainen perusteltu syy on olemassa.

Varsin monet asiantuntijat esittivät, että tähän lisättäisiin sanat "tai muutoin kokonaisuudessaan niin epäselvä". Tämä oli oikeastaan valiokunnan jäsentenkin keskuudessa selkeän enemmistön kanta, mutta sitten, kun asia eteenpäin käsiteltiin, tuli oikeusministeriön virkamiehiltä, ehkä poliittiseltakin johdolta, ilmoitus, että mitään muutosta ei saa tehdä, vaan hallituksen esityksessä on pysyttävä, vaikka asiantuntijat ovat eri mieltä.

Näin ollen asiantuntijoiden kantaan, vahvaan, perusteltuun kantaan ja esimerkiksi tuohon esittämääni käytännön esimerkkiin pohjautuen olemme vastalauseessa ed. Aittoniemen kanssa tehneet pykälämuutosesityksen 8 a §:ään. Tämä muutos tuo mukaan myös muita kuin vain oikeudellisesti epäselviä tapauksia, eli oikeudelle annetaan mahdollisuus harkita asiaa laajemmin. Se ei loukkaa kenenkään oikeutta eikä ole kohtuutonta, jos näin lavennetaan, vaan se parantaa osapuolten tasa-arvoa ja antaa todella sellaisellekin ihmiselle tai juridiselle henkilölle, jolla ei ole oikeudellista pätevyyttä riittävästi harkita asiaa mutta joka ymmärtää asian kokonaisuuden, mahdollisuuden lähteä hakemaan oikeutta sellaista osapuolta vastaan, joka on muutoin ylivahva, niin kuin usein tänä päivänä on.

Toisessa käsittelyssä tulen esittämään tätä laajennusta, joka on hyvin perusteltu ja tarpeen.

Toinen asia, joka tähän liittyy, on se, että nousi selkeästi esille, että tämä hallituksen esitys siinä muodossa, kuin valiokunta sen on hyväksynyt, ei todella puutu voimallisesti ja määrätietoisesti vielä oikeudenkäymiskulujen kasvuun ja niiden korkeaan tasoon. Erityisesti oli arkuutta, mielestämme turhaa arkuutta siinä, että asianajopalkkioiden korkea hintataso ei ole noussut esille riittävästi. Kuluttaja-asiamies on ryhtynyt näistä asioista neuvottelemaan Suomen Asianajajaliiton kanssa. Taksoitukseen ei voi enää mennä, kun kilpailulainsäädäntö sen kieltää, mutta muita keinoja asianajokustannusten kohtuullistamiseksi on syytä etsiä. Siihen olemme esittämässä muutosta tältä osin perusteluiden muuttamiseksi saadaksemme tämänkin asian lopulta kuntoon. Siinä on suuri epäkohta, joka vaikuttaa kansalaisten oikeusturvaan heikentävästi, kun nämä kustannukset ovat nousseet kohtuuttomiksi.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! On todella harmillista, että tätä 8 a §:ää ei saatu mietintöön sen sisältöisenä kuin vastalauseessa on, ja täytyy todeta, niin kuin ed. Kankaanniemi lausui, että eduskunnan enemmistö oli tällä kannalla, muistaakseni sosialidemokraattiset edustajat muun muassa, ja kyllähän kokoomuksen kylmänkovaan kantaan torpedoitui tämäkin hyvä asia. Mutta sehän voidaan tietysti täällä salissa vielä muuttaa.

Mitä tulee oikeudenkäyntikustannuksiin, tämän lain perusteella niiden alentamiseen, ei tällä lailla niitä hillitä. Eihän siinä vesi vähene, jos sitä siirrellään saavista toiseen. Kokonaiskustannukset pysyvät entisenlaisina. Tämä laki on ihan muodollinen. Siihen asiaan, mikä on todellinen kustannusten nostaja, eli kohtuuttomiin asianajopalkkioihin, joista täällä salissa on jo puhuttu niin kauan kuin minä täällä olen työskennellyt, ei vain valiokunnassa saatu sellaista lausumaa, jossa selkeästi todetaan niin kuin vastalauseen lausumaehdotuksessa on todettu. Tässäkin olivat valiokunnan juristijäsenet, joista yksi juuri nousi seisomaan täällä salissa, aivan selkeästi vastustamassa tätä asiaa. Ilmeisesti asianajajien hyviä ystäviä ovat siellä, ja totta kai on hyvä, että ystävyyttä on olemassa, mutta tässä tapauksessa olisi ollut asiallista, että tämä lausumaehdotuksessa oleva kanta asianajopalkkioihin kiinnitettävästä huomiosta olisi mennyt lävitse. Toivotaan, että se kolmannessa käsittelyssä saadaan, mitä kyllä hieman epäilen, mutta ainahan voidaan toivoa.

Ed. K a r p i o : Arvoisa rouva puhemies! Ed. Kankaanniemi ja ed. Aittoniemi totesivat, ettei mietintö, joka tuli, auta paljon mitään. He ovat sen todenneet myöskin jättämässään vastalauseessa. Eihän asia nyt aivan niin ole. Kyllä tässä nyt eteenpäin mennään kaikin tavoin. (Ed. Aittoniemi: Mikä tässä paranee?) — Minä nyt selvitän, miten tämä tulee parantamaan nykyistä tilannetta.

Siis kohtuulliset oikeudenkäyntikuluthan takaavat kansalaisille mahdollisuuden ja heille kuuluvan perusoikeuden oikeudenkäyntimahdollisuuksien toteuttamiseen. Näin ainakin pitäisi olla, vaikka käytäntö todellakaan ei tänä päivänä ole aivan näin vaan se on aivan toisenlainen. Tosiasia on, että ennen kuin kansalainen uskaltaa lähteä hakemaan oikeutta, hän pohtii hyvinkin tarkasti, mikä riski kustannuksista saattaa hänelle syntyä ja mikä on tilanne, jos oikeus katsoo vastapuolen olleen kuitenkin oikeassa ja esimerkiksi saatavan pienuuteen nähden vastapuolen kulut ovat huomattavan moninkertaiset asian intressiin nähden. Siinä voi tulla hyvinkin katkeria ja ikäviä yllätyksiä henkilölle, joka on lähtenyt sinänsä mielestään oikeutettua asiaa ajamaan.

Valiokuntahan kuuli asiantuntijoita, ja tosiasia on myös, niin kuin on todettu, että oikeudenkäyntikulut ovat viime aikoina nousseet huomattavasti, noin kolmanneksella, mihin on vaikuttanut muun muassa se, että riita-asioiden käsittely ei tänä päivänä ole sujunut eikä suju parhaalla mahdollisella tavalla. Suurin oikeudenkäyntikuluerä ovat kohonneet asianajokustannukset, mihin osaltaan vaikuttaa myös arvonlisävero asianajajien suorittamasta työstä. Samoin kohonneet kulut ovat tietyllä tavalla vakiintuneet eivätkä vastapuolen asiamiehet yleensäkään kiistä vastapuolen kuluvaatimuksia määrällisesti, niin kuin tietysti voitaisiin tehdä, mutta käytäntö on se, että asianajajat voivat kiistää perusteiltaan mutta ei määrältään tätä laskua. Onkin katsottu, että kulujen alentamiseen on voitava vaikuttaa korostamalla asianajopalkkioiden kohtuullisuutta.

Mutta hallituksen esityksessä oikeudelle annetaankin nyt lisää harkintavaltaa, koska täyden kulukorvauksen periaate johtaa nyt usein kohtuuttomuuksiin, kun pahimmissa tapauksissa, kun on monta vuotta riidelty asiasta, jutun voittaja selviää vasta korkeimmassa oikeudessa yhden äänen enemmistöllä. Kuluriski estää siis tarpeellistenkin juttujen ajamisen eräissä tapauksissa.

Arvoisa puhemies! Periaatteena edelleen on, niin kuin hallituksen esityksessä ja mietinnössä todetaan, että hävinnyt osapuoli maksaa myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut, mikä sinänsä on perusteltua, mutta toki tiettyä harkintavaltaa oikeudelle tämän lain myötä tulee olemaan kulujen kohtuullistamisessa tai jos lopputulos johtaa muutoin kohtuuttomaan tulokseen. Kohtuusharkintaa onkin käytettävä erinäisissä tapauksissa, joissa julkinen yhteisö voittaa jutun kansalaista vastaan, jolla sinänsä on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, niin kuin ed. Kankaanniemi otti esimerkin Pihtiputaan mummosta ja tulipalosta, mikä sitten aiheutti oikeudenkäynnin vakuutusyhtiötä vastaan. Toivottavasti mummolla oli kotivakuutus ja siihen liittyvä oikeusturva.

Esityksen tarkoituksena on siis järjestää juttujen käsittely siten, etteivät kulut nouse liian suuriksi. Kuinka esimerkiksi kansalaiset voisivat myös itse hoitaa asiansa niin sanotuissa summaarisissa menettelyissä, missä asia on selvä, vaikka vastapuoli ei ole paikalla, ja missä välttämättä siis ei tarvita asianajajaa, ja kuinka yleisen oikeusavun saaminen tällä hetkellä yleensäkin on riittävästi kansalaiselle turvattu niin, että keskituloisetkin riittävästi pääsevät lain piiriin, ja kuinka kansalaiset yleensäkin harvaanasutulla maaseudulla voivat turvata oikeutensa ilman kohtuutonta vaivaa? Nämä ovat asioita, mihin uusi eduskunta joutuu ottamaan varmasti vielä useaan otteeseen kantaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Hallituksen esitys Bulgarian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 270/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 20.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Hallituksen esitys Filippiinien kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 271/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 21/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 21.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Hallituksen esitys Slovenian kanssa tehdyn sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 272/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 22/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 22.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

11) Hallituksen esitys Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Jordanian Hasemiittisen kuningaskunnan välisen Euro-Välimeri-assosiaatiosopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 279/1998 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 23/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 23.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

12) Hallituksen esitys laiksi tuloverolain 76 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 281/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 69/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 69.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

13) Hallituksen esitys laiksi verohallintolain 13 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 282/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 70/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 70.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

14) Hallituksen esitys henkilötietolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 96/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 26/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 26.

Keskustelu:

Ed. Väistö: Arvoisa puhemies! Tässä lakiehdotuksessa esitetään säädettäväksi henkilötietolaki, joka korvaa runsaat kymmenen vuotta sitten säädetyn henkilörekisterilain.

Lain säätämisen tarpeena on ollut osaltaan Euroopan parlamentin ja neuvoston tietosuojadirektiivi, toisaalta myös voimaan saatettu pe-

rusoikeusuudistus, joka edellyttää lainsäädäntöön tarkistuksia niiltä osin kuin perusoikeuksista on säädettävä lain tasolla.

Ehdotettu henkilötietolaki poikkeaa rakenteeltaan äsken mainitusta tietosuojadirektiivistä. Meidän henkilötietolakiehdotuksemme pohjautuu aiempaan vuoden 1987 henkilörekisterilakiin. Näin ollen sen säätäminen ilman perusteellista kokonaisuudistusta direktiivin rakenteen mukaisena olisi ollut varsin ongelmallinen.

Valiokunnan mielestä uusi henkilötietolaki ei merkitsekään kokonaisuudistusta vaan kysymyksessä on nykyisen ja perustaltaan varsin toimivaksi osoittautuneen lainsäädännön kokonaisvaltainen tarkistus. Hallintovaliokunta on todennut, että lakiehdotus on varsin hyvin valmisteltu ottaen huomioon ne ongelmat, joita direktiivin soveltaminen omaan lainsäädäntöömme edellyttää.

Hallintovaliokunta toteaa, että säädettävä henkilötietolaki on henkilötietoja koskeva yleislaki. Tätä on siis lähtökohtaisesti kaikessa muussa henkilötietojen käsittelyä koskevassa lainsäädännössä noudatettava. Toisaalta tämä ei ole tyhjentävä henkilötietojen käsittelyn osalta vaan tarvitaan myös eri toimialojen omaa erityislainsäädäntöä.

Rekisteröinnin tavoitteen, rekisteröitävän henkilötietojen sisällön ja niiden käyttötarkoituksen osalta meillä edellytetään varsin tarkkaa sääntelyä. Tämä koskee myös rekisteröintitietojen säilytysaikaa. Tavoitteena tulee olla, että yksityiskohtaisesti säädetään henkilötietojen suojaan liittyvistä seikoista jo lain tasolla. Toki asetustasolla on mahdollista antaa tarkentavia ja täydentäviä säännöksiä, mikäli ne on perusteiltaan jo laissa selkeästi säännelty.

Perustuslakivaliokunta on hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa edellyttänyt pariin pykälään muutosta, mikäli laki aiotaan säätää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Hallintovaliokunta on nämä huomautukset ottanut mietinnössään huomioon ja näin ollen katsoo, että lakiehdotus on säädettävissä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n mukaisessa säätämisjärjestyksessä.

Arvoisa puhemies! Lakiehdotus liittyy osaltaan siihen tietosuoja- ja julkisuuslainsäädäntökokonaisuuteen, joka on eduskunnan käsittelyssä. Varsinainen viranomaisten julkisuutta koskeva lakiehdotus on edelleen lausunnolla sekä perustuslakivaliokunnassa että lakivaliokunnassa. Näyttää siltä, että sen lainsäädännön osalta syntyy monenlaisia tarkistamistarpeita. Lakiehdotus on nyt sillä tavoin laadittu, että tämä samoin kuin seuraavassa päiväjärjestyksen kohdassa käsiteltävä väestötietolain muutos on irrotettu siitä julkisuuslainsäädännön kokonaisuudesta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

15) Hallituksen esitys laeiksi väestötietolain ja rekisterihallintolain 2 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 192/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 27/1998 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 27.

Keskustelu:

Ed. V ä i s t ö: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys tarkoittaa julkisuuslainsäädännön ja henkilörekisterilainsäädännön uudistusten huomioon ottamista väestötietolaissa. Hallintovaliokunta on todennut, että sähköistä asiointia julkisessa hallinnossa kehitettäessä on ensiarvoisen tärkeätä turvata toisaalta asioinnin kaikinpuolinen luotettavuus ja toisaalta menettelyn yksinkertaisuus ja helppous. Tässä siis otetaan käyttöön sähköisen asioinnin mahdollisuus.

Väestötietojärjestelmähän on koko yhteiskunnan tärkeimpiä perusrekistereitä ja sitä käytetään hyvin moneen tarkoitukseen tuomioistuinmenettelystä lähtien hallinnolliseen päätöksentekoon ja erilaiseen tilastointiin ja tutkimukseen, suoramarkkinointiin saakka. Hallintovaliokunta on edellyttänyt, että tämän lain käytäntöön soveltamista valtion viranomaisissa ja viranomaistoiminnoissa seurataan ja tavoitteena tulee olla, että käyttöön otettavaa sähköistä henkilökorttia voitaisiin käyttää mahdollisimman pitkälle kaikissa viranomaisissa ja mahdollisesti myös kuntahallinnossa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

16) Hallituksen esitys Pohjoismaiden Investointipankkia koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 239/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 66/1998 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä valtiovarainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Valtiovarainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

17) Hallituksen esitys Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiötä koskevan sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Osittain kolmas, osittain ainoa käsittely
Hallituksen esitys 277/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 67/1998 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä valtiovarainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvästä ehdotuksesta, joka koskee sopimuksen niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Valtiovarainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ponteen sisältyvä ehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

18) Hallituksen esitys laeiksi tuloverolain ja varallisuusverolain 10 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 278/1998 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 68/1998 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

19) Hallituksen esitys laiksi rajavartiolaitoksesta

Kolmas käsittely, ainoa käsittely
Hallituksen esitys 42/1998 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 25/1998 vp
Toivomusaloite 69, 74/1995 vp, 53, 55/1996 vp, 79/1997 vp

Toinen varapuhemies: Ensin sallitaan keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään kolmannessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä, ja lopuksi ainoassa käsittelyssä toivomusaloitteista.

Keskustelu:

Ed. Korteniemi: Arvoisa rouva puhemies! Uusi laki Rajavartiolaitoksesta on tervetullut. Nykyisin voimassa olevat lait ovat osittain jääneet jälkeen tapahtuneesta kehityksestä. Lisäksi on syntynyt tarve saattaa Rajavartiolaitok-

sen tehtäviä koskevat pykälät vastaamaan nykyisiä ja ennakoitavissa olevia tehtäviä ja vaatimuksia.

Hallituksen esitys ja valiokunnan tekemät muutokset vastaavat varsin hyvin niitä tavoitteita, joita lain uudistukselle asetettiin. Jonkinlainen ylivarovaisuus paistaa kuitenkin läpi valiokunnan mietinnöstä, kun puhutaan Rajavartiolaitoksen tehtävistä suhteessa poliisin ja tullin tehtäviin. Jo lain valmistelun kestäessä oli havaittavissa tietynlaista reviiritaistelua. Niin poliisin kuin tullinkin taholla pelättiin, että rajavartijat ovat tulossa heidän perinteiselle tehtäväalueelleen. Tämä pelko on varmasti johtunut siitä, että työpaikat ovat vähentyneet viime vuosina valtiontaloudellisista syistä. Myös EU:hun liittyminen on tuonut muutoksia aikaisempaan tehtäväjakoon ja työvoimatarpeisiin. Suomen liittyminen Schengenin sopimukseen aiheuttaa myös eräitä muutostarpeita.

Lopputulosta lain uudistuksessa voitaneen pitää hyvänä. Valiokuntakin aivan oikein pitää tärkeänä poliisi-, tulli- ja rajavartioviranomaisten hyvää yhteistyötä, välttämättömänä myös vastaisuudessa. Vaikka joitakin kitkatekijöitä on ollutkin, pääsääntöisesti yhteistoiminta on toiminut tähän asti erinomaisesti. Järkevää onkin käyttää niin henkilöstö- kuin myös kalustovoimavaroja mahdollisimman joustavasti niin, että laillisuusvalvontaan liittyvät tehtävät tulevat tarkoituksenmukaisella tavalla suoritetuiksi. Se on niin valtion kuin yksityisten kansalaistenkin etu.

Rajavartiolaitoksen päätehtävä on rajavalvonta ja rajatarkastus. Päätehtäviin voidaan lukea myös tietyt sotilaalliseen maanpuolustukseen kuuluvat tehtävät. Näiden tehtävien osalta ei tule muutoksia. Lain tasolla tehtävien määrittely tulee kuitenkin nyt entistä selkeämmäksi. Vaikeampaa näyttää olevan määritellä muun erillislainsäädännön noudattamiseen liittyvien valvontatehtävien niveltäminen rajavartijoiden tehtäviin. Lähtökohdaksi on otettu se, että näiden tulee liittyä rajavalvonnan toteuttamiseen ja sen yhteyteen. Tämä on sinänsä selvä asia, mutta jotenkin jää ihmettelemään sitä, miksi asiaa pitää niinkin voimakkaasti korostaa kuin mietinnössä on tehty. Tietenkin halutaan sanoa, että poliisi on se, joka ensisijaisesti valvoo, ja rajavartijat vain siinä tapauksessa, että sattuvat paikalle tai poliisi pyytää apua.

Ajattelen nimittäin esimerkiksi metsästyksen ja kalastuksen sekä maastoliikenteen valvontaa. Kun poliisilla ei ole resursseja riittävästi päätehtäviensä suorittamiseen, miten heillä olisi aikaa laajoilla erämaa-alueilla metsästyksen ja kalastuksen tai maastoliikenteen valvontaan? Yleensähän poliisi tulee paikalle esimerkiksi metsästysrikkeissä kutsuttuna. Todennäköisyys, että rajavartijat tapaavat lainrikkojat itse teossa, on aivan toista luokkaa raja-alueella.

Tästä syystä hallituksen esitys, että koko Lapin lääni olisi kuulunut Rajavartiolaitoksen valvonta-alueeseen, oli minusta perusteltu. Olen tutustunut perustuslakivaliokunnan lausuntoon, jossa se pitää hallituksen esitystä tältä osin liian laveana ja katsoo, että valvonta-alue tulee rajata valtakunnan rajaan ulottuviin kuntiin. Valiokunta onkin muuttanut 2 §:n perustuslakivaliokunnan toiveiden mukaiseksi. Tähän on tietysti tyytyminen, vaikka käytännön kokemukset osoittavat, että laillisuusvalvonnan kannalta olisi ollut etu, että valvonta-alueeseen olisi kuulunut koko Lapin lääni.

Johdonmukaista olisikin nyt, että poliisille annetaan Lapissa lisää niin henkilö- kuin kalustoresursseja, jotta he voivat nykyistä paremmin selvitä niistä tehtävistä, jotka liittyvät muun muassa metsästyksen, kalastuksen ja maastoliikenteen sekä nykyisin myös luonnonsuojeluvalvontaan Lapin laajoilla erämaa-alueilla.

Nykytilanteeseen tuovat selkeyttä lakiin sisältyvät säädökset niistä rikosten esitutkintatehtävistä, joita Rajavartiolaitos voi suorittaa. Ehdotukset merkitsevät järkevää työnjakoa Rajavartiolaitoksen ja poliisin kesken esitutkintavaiheessa niissä rikoksissa, jotka ovat tulleet ilmi rajavalvontatehtävien yhteydessä. On luonnollista, että Rajavartiolaitoksessa annetaan henkilöstölle tarvittava täydennyskoulutus uusien tehtävien suorittamiseen. Se voitaneen antaa pääosin työpaikkakoulutuksen yhteydessä.

Arvoisa rouva puhemies! Kokonaisuudessaan pidän nyt lopullisesti hyväksyttävää lakia Rajavartiolaitoksesta hyvänä ja tervetulleena uudistuksena. Se selkeyttää eri viranomaisten työnjakoa ja korostaa oikealla tavalla myös yhteistyötä eri viranomaisten välillä.

Ed. V ä i s t ö : Arvoisa puhemies! Rajavartiolaitos on toiminut erinomaisesti. Se on hoitanut sille kuuluvat tehtävät tähän saakka hyvin. Uskomme, että nyt säädettävä uusi rajavartiolaitoslaki antaa Rajavartiolaitoksen perustehtävän suorittamiseen ja siihen yhteistoimintaan, jota poliisin ja tullin kanssa tarvitaan, hyvät lähtökohdat.

Ed. Korteniemi puuttui valvonta-aluekysymykseen ja muun muassa maastoliikenteen ja metsästyksen valvontaan koko Lapin alueella. Tässä hallintovaliokunta päätyi perustuslakivaliokunnan lausunnossaan esittämään rajaukseen. Samalla valiokunta totesi, että tosiasiassa Rajavartiolaitoksen mahdollisuudet suorittaa maastoliikenteen tai metsästyksen valvontaa koko Lapin läänin alueella ovat varsin rajalliset. Me katsoimme, että on tärkeintä, että Rajavartiolaitos keskittyy hoitamaan ne tehtävät, jotka sille viranomaisten työnjaon mukaan kuuluvat. Tästä syystä arvioimme, että valvonta-aluetta voitaisiin näiltä osin muuttaa.

Arvoisa puhemies! Hallintovaliokunta on esittänyt kolme perustelulausumaa. Mietinnössä toteamme, että tämä merkittävä uudistus edellyttää seurantaa, samoin se yhteistoiminta, jota tämän lain nojalla poliisin ja tullin kanssa suoritetaan.

Ed. M a n n i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Käytin asiasta puheenvuoron lain ensimmäisessä käsittelyssä, jonka vuoksi tyydyn toteamaan vain muutaman keskeisen seikan.

Rajavartiolaitoksen, tullin ja poliisin toimivaltasuhteita sekä tehtäväjakoa selkiytettiin ja täsmennettiin valiokuntakäsittelyssä, ja se ilmenee tarkemmin mietinnöstä. Uusi laki antaa Rajavartiolaitokselle valtuudet Schengenin sopimuksen edellyttämään rajatarkastuksen kokonaisvaltaiseen suorittamiseen.

Yhteistyön aikaansaamiseksi ja rationaalisen toiminnan vuoksi hallintovaliokunta edellyttää perustelulausumassaan, että vastaavat valtuudet annetaan myös tullille ja poliisille. Samassa yhteydessä on edelleen säädettävä poliisin, tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta, koska nykyinen ptr-asetus kumoutuu lain myötä.

Valiokunta otti huomioon myös Lapin lääninhallituksen ja poliisiviranomaisten Rajavartiolaitoksen toimialueen laajentamista vastustavan kannan. Toimialue ei siis laajene koko Lapin lääniin, vaan säilyy nykyisenä.

Tällä kannalla oli myös perustuslakivaliokunta. Rajavartiolaitokselle säädetään samalla velvollisuus antaa virka-apua etsintä- ja pelastustehtävissä pääsääntöisesti korvauksetta myös toimialueen ulkopuolella. Etsintätehtävissä johtovastuu määriteltiin selkeästi poliisille.

Valiokunta korostaa mietinnössään, että lain tarkoituksena ei ole muuttaa tulliviranomaisten, Rajavartiolaitoksen eikä myöskään poliisin välisiä keskinäisiä suhteita. Valiokunta pitää tärkeänä, että rajatarkastus- ja tullitoimenpiteissä vältettäisiin päällekkäistä tarkastusta ja näin haitat matkustajille olisivat mahdollisimman vähäisiä. Sen jälkeen, kun rajatarkastusvaltuudet on annettu myös tullille ja poliisille ja yhteistoiminnasta on säädetty, on mahdollista hyvässä yhteisymmärryksessä toisten ammattitaitoa ja työtä kunnioittaen vastata rajojemme turvallisuudesta, rajatarkastuksesta ja tullivalvonnasta sekä poliisin tehtävistä turvallisuutemme ja yleisen järjestyksen edellyttämällä tavalla.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Hallintovaliokunnan mietintöön sisältyvät 1.—3. lausumaehdotus hyväksytään.

Eduskunta yhtyy hallintovaliokunnan ehdotukseen toivomusaloitteiden hylkäämisestä.

Asia on loppuun käsitelty.

20) Hallituksen esitys laiksi kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 245/1998 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 17/1998 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

21) Hallituksen esitys laeiksi henkilöstörahastolain ja valtion liikelaitoksista annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 262/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 18/1998 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

22) Hallituksen esitys laeiksi luonnonsuojelulain ja yksityisistä teistä annetun lain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 236/1998 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 9/1998 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

23) Hallituksen esitys laiksi asumistukilain muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 269/1998 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 10/1998 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ympäristövaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

24) Hallituksen esitys laeiksi työvoimapalvelulain sekä työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 21 a ja 25 §:n muuttamisesta

Kolmas käsittely
Hallituksen esitys 267/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 19/1998 vp

Toinen varapuhemies: Toisessa käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.
Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 25) asiasta.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten kolmas käsittely julistetaan päättyneeksi.

Asia on loppuun käsitelty.

25) Hallituksen esitys Kansainvälisen työkonferenssin hyväksymien merenkulkijoiden työnvälitystä koskevan yleissopimuksen ja yksityisiä työnvälitystoimistoja koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä

Ainoa käsittely
Hallituksen esitys 268/1998 vp
Työasiainvaliokunnan mietintö 20/1998 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on työasiainvaliokunnan mietintö n:o 20.

Keskustelua ei synny.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

26) Lakialoite laiksi osakeyhtiölain 4 luvun 2 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 158/1998 vp (Kimmo Kiljunen /sd ym.)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Tällä lakialoitteella minä ja 19 muuta kansanedustajaa olemme nostamassa esiin keskustelun suomalaisessa yhteiskunnassa nopeasti 90-luvulla levinneestä käytännöstä eli optiojärjestelyistä. Lakialoitteella eli osakeyhtiölain 4 luvun 2 §:n muuttamisella pyritään siihen, että sellaiset osakkeenomistajat, jotka eivät halua ottaa omistamassaan yrityksessä käyttöön yritysjohdolle suunnattuja optiojärjestelyitä, eivät menettäisi suhteellista omistusosuuttaan yrityksessä, vaikka optio-ohjelma otettaisiinkin käyttöön. Tämä on itse asiassa ilmeisesti ainoa tapa, jolla lainsäädäntöteitse voidaan puuttua tähän uuteen ilmiöön, joka suomalaiseen yhteiskuntaan on levinnyt, eli optio-ohjelmiin.

Optiothan ovat Yhdysvalloista 80-luvulla Eurooppaan levinnyt järjestelmä. Se on Yhdysvalloissa otettu käyttöön 80-luvulla, ja sittemmin se on levinnyt Eurooppaan. Tarkoituksena ja ajatuksena on se, että yritysjohto sitoutettaisiin yritykseen paremmin ja luotaisiin kannustinjärjestelmiä, joilla yritysjohtoa palkittaisiin yrityksen menestyksestä.

Seurauksena on itse asiassa ollut se, että Yhdysvaltoihin ja nyt asteittain myös Suomeen optiojärjestelyiden seurauksena ovat syntymässä kahdet erilliset työmarkkinat. Yksillä näistä työmarkkinoista, jotka koskevat yritysjohtoa, itse asiassa työsuorituksella ja siitä palkitsemisella ei ole minkäänlaista reaalista suhdetta. On päädytty järjestelyihin, jotka ovat johtaneet siihen, että ihmisen normaalit elinaikaiset ansiot on voitu kuitata yhdellä kertaa. On päädytty täysin kohtuuttomiin palkitsemismuotoihin.

Amerikassa on todettu, kun tuloerot ovat voimakkaasti kasvaneet nimenomaan 80-luvun puolivälistä tähän asti, että keskeisimpänä syynä ovat olleet yritysjohdolle suunnatut kannustinjärjestelmät. Sama riski on myös Suomessa, ja olemme hyvin tietoisia siitä, että optiomiljonäärejä on tähän yhteiskuntaan syntynyt ja se on omalta osaltaan ollut tuloeroja kasvattamassa.

Optiojärjestelyillä on muullakin tavalla yrityksen sisäistä toimintaa rapauttava merkitys sitä kautta, että ne on suunnattu nimenomaan yritysjohdolle. Kuitenkin yrityksen tulos aikaansaadaan koko henkilöstön toimesta, joten tässäkin suhteessa yrityksen sisäinen työmoraali on rapautumassa.

Mikäli optiojärjestelyillä on tähdätty siihen, että yritysjohto nimenomaan sitoutettaisiin yrityksen toimintaan paremmin ja pidemmällä jännevälillä, niin nimenomaan Amerikassa tutkimukset ovat osoittaneet, että tämä sitoutuminenkin on itse asiassa heikentynyt johtuen juuri näistä optiojärjestelyistä, koska yritysjohtajat pystyvät nyt kilpailuttamaan eri yrityksiä siitä, kuka tarjoaa parhaimmat optiojärjestelyt. Tämä on johtanut siihen, että yritysjohtajien keskimääräinen sitoutuneisuus tai paikalla pysyminen Yhdysvalloissa on tällä hetkellä 2,5 vuotta, eli hyvin nopeata rotaatiota esiintyy nimenomaan yritysjohdon tasolla. Itse asiassa tämän tyyppiset kannustin- ja palkitsemisjärjestelyt, joita optiot edustavat, ovat omalta osaltaan kiihdyttämässä tätä kiertokulkua. Tässäkin suhteessa järjestelmä on luonteeltaan epäkelpo.

Tämä on kaiken kaikkiaan, voisi sanoa, myös yhteiskuntamoraalin kannalta hyvin arveluttavaa, että meillä on ikään kuin olemassa sellainen työntekijäryhmä, jolle normaali palkka ei riittäisi työn motivaatioksi, työn kannustimeksi ja myös tehtäviin sitoutumiseksi. Kaikilla muilla ammattialoilla edellytetään sitä, että työntekijä on palkkansa ansainnut ja palkka on riittävä työskentelymotivaation perusta.

On myös pohdittu järjestelyjä, joissa optiot voisivat koskea koko henkilöstöä yrityksissä. Itse asiassa suhtautuisin siihenkin ajatukseen sikäli kyseenalaistaen, että ongelmana on se, että meillä on monia toimialoja ja työtehtäviä, joissa ei olla rahan kanssa tekemisissä, joissa ei voida mitata työn suoritusta samalla tavalla kuin yrityselämässä. Silti niissäkin tehtävissä ihmisten täytyy pystyä ansaitsemaan luontevalla tavalla elantonsa, eikä ole perusteltua, että ihmisten, jotka työskentelevät syystä tai toisesta sellaisilla foorumeilla, joilla tulosten mittaus rahan muodossa on helpompaa, ansiotaso irtaantuisi muista työntekijäryhmistä. Tässä suhteessa itse asiassa laajemmassakaan mielessä kannustinjärjestelmien synnyttäminen tässä muodossa, jota optiot edustavat osakemerkintöjen kautta, ei tunnu kovin tarkoituksenmukaiselta.

Arvoisa puhemies! On monta kertaa sanottu, että optiojärjestelyissä itse asiassa viime kädessä osakkeenomistajat tinkivät tuloistaan eli vanhat osakkeenomistajat tinkivät tuloistaan tarjotessaan optiomahdollisuuden yritysjohdoille. Näin epäilemättä on. Tällä lakialoitteella tähdätään siihen, että kaikilla osakkeenomistajilla, ennen kaikkea piensijoittajilla, olisi mahdollisuus kuitenkin varmistaa osaltaan, jos he eivät ole halukkaita niitä optiojärjestelyjä tukemaan, että heidän omistusosuutensa yrityksissä säilyisi ja sitä kautta he eivät osallistuisi näihin ylisuuriin palkitsemisjärjestelmiin.

Voi todeta, että valtionyhtiöiden osalta nämä vanhat osakkeenomistajat itse asiassa ovat veronmaksajia eli heitä olemme me kaikki. Sen vuoksi minun nähdäkseni valtionyhtiöiden osalta meidän pitäisi pidättyä täysin optiojärjestelyistä. Siitä voitaisiin tehdä tietysti poliittisella päätöksentekotasolla päätöksiä, ja soisinkin, että valtioneuvosto nyt tarkastellessaan kannustin- ja palkitsemisjärjestelmiä ottaisi tiukan kannan koskien valtionyhtiöiden optiojärjestelyjä. Yksityisellä sektorilla tätä mahdollisuutta ei ole lainsäädäntöteitse muuten kuin tämän tyyppisillä lakialoitteilla, jonka olen tässä tehnyt.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään talousvaliokuntaan.

27) Lakialoite laiksi rikoslain muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 159/1998 vp (Sulo Aittoniemi /kesk)

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin lakivaliokuntaan.

Keskustelu jatkuu:

Ed. A i t t o n i e m i: Rouva puhemies! Pyysin todella viime viikolla tämän rikoslain muuttamista koskevan lakialoitteeni pöydälle tähän iltaan tai päivään odotellen, koska tämä asia varmasti saattaisi normaalioloissa herättää kiinnostusta. Odotin siitä keskustelua, mutta turhaa on toiveeni enkä enempää vaivaa eduskunnan aikaa tässä itsekään kuin toteamalla lyhyesti sen, että meillä rikoslaillisen vastuun alaraja on 15 vuotta, kun se monissa muissa Euroopan maissa on 12—14 vuotta. Muun muassa Englannissa hiljattain tuomittiin 11- ja 12-vuotiaat nuoret ihmiset murhasta vankeuteen sillä tavalla, että täyttäessään 18 tai 20 vuotta he vapautuvat sieltä, mutta joka tapauksessa lait ovat hiukan erilaiset.

Meilläkin on raakakin rikollisuus pesiytynyt aika paljolti alle 15-vuotiaisiin. Siellä on kaikkia rikoslain kirjoon kuuluvia tekoja, mutta heille ei voida rikosoikeudellisesti mitään, koska vain lastensuojelutoimenpiteitä heihin voidaan kohdistaa. Meidän on joka tapauksessa jossakin vaiheessa siirryttävä myös siihen, että rikosoikeudellisen vastuun alarajaa lasketaan 15 vuodesta. Minä olen esittänyt sitä tässä laskettavaksi 13 vuoteen. Se ei tarkoita sitä, että nämä lapset joutuisivat vankilaan. Heille täytyy tietysti räätälöidä rikosoikeudellisia seuraamuksia tietyllä tavalla mittatyönä, mutta joka tapauksessa ensimmäinen vaihe on se, että rikosoikeudellisen vastuun alarajaa lasketaan nykyisestä 15:stä, ja tämä lakialoite koskee nimenomaan tätä asiaa. Ajattelin, että siitä keskusteltaisiin. Nyt se hautautuu sitten keltaisena johonkin paperipinoon.

Näillä saatesanoilla lähetän tämän aloitteeni eteenpäin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan.

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on huomenna torstaina kello 18, kyselytunti huomenna kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 23.03.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen